

LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETAS

Virgilijus Valeckas

**APSAUGOS ORGANIZAVIMAS
ASMENS IR TURTO APSAUGA**

Vadovėlis

Vilnius 2004

Recenzavo:

Vadovybės apsaugos departamento direktorius pulkininkas **Raimundas Kairys**;

Lietuvos policijos greitojo reagavimo rinktinės „Aras“ vyresnysis komisaras **Viktoras Grabauskas**;

Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Policijos teisės katedros vedėjas dr. **Raimundas Kalesnykas**.

Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Policijos profesinės taktikos katedros 2003 m. vasario 14 d. posėdžio sprendimu (protokolas Nr. 1TAK-5) vadovėlis rekomenduotas spausdinti

Lietuvos teisės universiteto vadovėlių, monografijų, mokslinių, mokomųjų, metodinių bei kitų leidinių aprobavimo spaudai komisija 2003 m. balandžio 17 d. posėdyje (protokolas Nr. 2L-4) vadovėlį patvirtino spausdinti

TURINYS

PRATARMĖ.....	5
1. APSAUGOS PERSONALAS.....	7
1.1. Apsaugos pareigūno profesioograma.....	10
1.2. Savybės, turinčios įtakos tarnybinių užduočių vykdymui.....	12
1.3. Savybės, neigiamai veikiančios tarnybinių užduočių vykdymą.....	14
1.4. Apsaugos pareigūno kvalifikacijos reikalavimai.....	21
2. APSAUGOS UŽDAVINIAI IR ORGANIZUOTOS NUSIKALSTAMOS VEIKLOS CHARAKTERISTIKA.....	26
2.1. Apsauga ir nusikalstamos veiklos metodai.....	35
2.2. Apsaugos sąvokos.....	40
3. ASMENS APSAUGOS ORGANIZAVIMO ASPEKTAI.....	42
3.1. Specialios asmens apsaugos organizavimo anketos.....	44
4. IŠANKSTINIS PARENGIAMASIS DARBAS.....	60
5. SAUGUMO UŽTIKRINIMAS PASIVAIKŠČIOJIMO METU.....	67
5.1. Apsaugos priemonės.....	73
6. KONTRSTEBĖJIMAS SAUGANT SVARBIUS ASMENIS....	75
7. STACIONARIŲ OBJEKTŲ APSAUGA.....	81
7.1. Apsaugos plano sudarymas.....	92
7.2. Pastatų apsaugą vykdančias asmenys ir jų pareigos.....	97
7.3. Apsaugos funkcijų vykdymas saugomo asmens rezidencijoje	103
7.4. Specialios objekto apsaugos organizavimo anketos.....	111
8. APSAUGOS DARBO YPATUMAI VYKSTANT TRANSPORTU.....	119
8.1. Rekomendacijos renkantis automobilį.....	121
8.2. Saugomo asmens automobilio vairuotojui keliami reikalavimai.....	124

8.3. Apsaugos automobilio vairavimo ypatumai.....	126
8.4. Pastabos dėl apsaugos grupės darbo vykstant transportu.....	130
8.5. Persekiojimo pastebėjimas.....	137
8.6. Apsaugos automobilių manevrai.....	140
8.7. Automobilių eskortas.....	149
8.8. Eskorto manevrai.....	153
8.9. Specialios anketos sudarant kelionės maršrutą.....	161

9. APSAUGOS TARNYBOS VEIKLOS ORGANIZAVIMAS UŽTIKRINANT INFORMACIJOS SAUGUMĄ..... 164

10.BENDROS ŽINIOS APIE SPROGIMUS, SPROGSTAMĄ- SIAS MEDŽIAGAS IR SPROGSTAMUOSIUS ĮTAISUS.....	180
10.1. Sprogstamosios medžiagos.....	182
10.2. Sprogstamieji įtaisai.....	193
10.3. Veiksmai esant sprogimo grėsmei.....	196
10.4. Pastabos dėl saugumo stiprinimo tarnybinėse patalpose.....	202
10.5. Evakuacija.....	204
10.6. Automobilio, skirto apsaugos funkcijoms vykdyti, patikrinimas.....	206

LITERATŪRA.....	213
-----------------	-----

PRATARMĖ

Lietuvoje vykstantys socialiniai, ekonominiai, politiniai procesai intensyvina ne tik pozityvius (rinkos ekonomikos augimą, pilietinės visuomenės stiprėjimą, socialinę gerovę), bet ir neigiamus visuomenės reiškinius, tarp jų ir nusikalstamumą. Šiuo metu dauguma teisėtvarkos institucijų pajėgų bei jų taikomų priemonių pagal centralizuotus socialinės infrastruktūros pajėgumus yra skirtos atskleisti ir tirti rezonansinius, organizuotus, ekonominius ir kitus sunkius nusikaltimus. Todėl jų veikloje mažiau dėmesio skiriama ne tokiai rezonansinei, tačiau visuomenei reikšmingai asmens, jo turto, svarbių valstybinių objektų apsaugos sričiai.

Prieštaravimas tarp visuomenės intereso gyventi saugiai ir potencialių valstybės galimybių tenkinti šį interesą turėtų būti sprendžiamas tobulinant teisėtvarkos institucijų, užtikrinančių asmenų, jų turto bei valstybinių objektų apsaugą, sistemą.

Poreikis rūpintis ir tinkamai užtikrinti pavienių asmenų ar objektų saugumą didėja, tačiau Lietuvoje šie klausimai nėra pakankamai plačiai nagrinėjami, neatliekami jų moksliniai tyrimai. Tai lemia lėtą šios srities funkcijų tobulėjimą, atitinkamai nukenčia ir tam tikrų tarnybų veiklos profesionalumas, pareigūnų atranka ir rengimas.

Vadovėlis skirtas Lietuvos teisės universiteto studentams, tobulinantiems policijos profesinės veiklos žinias.

Šiame leidinyje plačiau atskleidžiama apsaugos funkcijas vykdančių teisėsaugos pareigūnų darbo specifika, nagrinėjami aktualūs saugumo užtikrinimo klausimai.

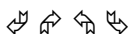
Leidinyje nagrinėjama veiklos sritis aktuali moksliniu ir praktiniu požiūriu, atskleidžiama sudėtinga apsaugos tarnybų veiklos specifika ir problemos. Pateikiama patarimų, kaip pasirengti apsaugai, analizuojami apsaugos organizavimo klausimai, apsaugos pareigūnų veiksmų taktika tipinėse situacijose. Nagrinėjamos ne tik fizinės apsaugos vykdymo problemos, bet ir įmonių ar įstaigų vidaus saugumo užtikrinimo aspektai.

Rengiant šį leidinį analizuota Lietuvos ir užsienio šalių saugos tarnybų, specialiųjų tarnybų pareigūnų patirtis, remtasi Lietuvos ir tarp-

tautinių organizacijų, asociacijų publikacijomis, periodiniais leidiniais, asmenine autoriaus patirtimi.

Tikimasi, kad šis leidinys leis kryptingiau ir veiksmingiau tobulinti apsaugos struktūrų veiklą, skatins teisėsaugos įstaigų, vykdančių apsaugos funkcijas, pareigūnus apibendrinti pažangią savo institucijos profesinę patirtį.

Norėčiau padėkoti kolegoms, padėjusiems rengti šį leidinį: Vado-vybės apsaugos departamento direktoriui pulkininkui Raimundui Kai-riui, Antiteroristinių operacijų rinktinės „Aras“ vyresniajam komisarui Viktorui Grabauskui, sprogmenų paieškos ir neutralizavimo skyriaus komisarui inspektoriui Broniui Tartėnui, Policijos departamento Krimi-nalinės policijos biuro, Nusikaltimų tyrimo tarnybos, Kompiuterinių nu-sikaltimų tyrimo skyriaus komisarui Markui Marcinkevičiui, uždarosios akcinės bendrovės „Ekskomisarų biuras“ skyriaus direktoriui Arvidui Januškait, Policijos fakulteto kolegoms.

1. APSAUGOS PERSONALAS

Bendrieji atrankos reikalavimai

Profesinė personalo atrankos sistema komplektuojant laisvus pareigūnų etatus susideda iš komplekso tarpusavyje susijusių priemonių, vykdomų apsaugos tarnybos vadovo ir įstaigos personalo tarnybos. Šia atranka siekiama, kad kandidatų individualios psichologinės savybės atitiktų apsaugos pareigūnui keliamus reikalavimus ir būsimą darbo sąlygas.

Šiame etape svarbiausia tai, kad į tarnybą nepatektų atsitiktiniai žmonės.

Atrankos esmė yra asmens, besirengiančio dirbti apsaugos sistemoje, profesinio tinkamumo nustatymas.

Įvairiose jėgos struktūrose sukaupta gausi profesionalios psichologinės atrankos (PPA) priemonių patirtis. PPA būtinybė kyla ne visuomet. Ji veiksminga tada, kai dauguma apmokytų pareigūnų nesusidoroja su tarnybos pareigomis, kai specialistai nepaisydami tarnybos reikalavimų daro klaidų, susijusių su dideliais nuostoliais ir pavojumi žmonių gyvybei.

Profesionalią psichologinę atranką jėgos struktūrose vykdo formalios ir neformalios grupės, profesinės atrankos laboratorijos mokymo įstaigose ir kariniuose komisariatuose, teisėsaugos padaliniuose ir kariniuose daliniuose veikia atskiri skyriai. Visas šis darbas atitinkamai reglamentuotas ir įteisintas, tačiau yra taikomi ir individualūs konkrečių specialistų atrankos vykdymo metodai ir stiliai. Visa tai leidžia išvengti nepageidaujamos pareigūnų kaitos, formuoti profesionalų tarnybos branduolį.

Pastaruoju metu profesinės atrankos metodai vis dažniau taikomi komercinėse struktūrose. Rinkos visuomenė geriau negu valstybinės įstaigos supranta, kad pareiginiai reikalavimai ir asmeninės savybės turi derėti, tai yra žmogus turi tikti darbui, darbas – žmogui. Darbe tenkinami visi žmogaus poreikiai: materialioji padėtis, savęs realizavimas, ati-

tinkamas socialinis statusas bei pasitenkinimas tarpusavio bendravimu ir gyvenimu apskritai. Profesinės atrankos procedūra būtent tam ir skirta.

Nevalstybinės apsaugos struktūros taip pat sprendžia atitikimo problemą, jos turi savo profesinės atrankos filosofiją, priklausančią nuo apsaugos pareigūno profesinio pasirengimo ypatumų.

Profesinės atrankos supratimas kartais tampa dilema: atranka pagal sugebėjimus ar atranka pagal pasirengimą?

Priimant į apsaugos tarnybą (įstaigą, organizaciją) optimaliai derinami abu būdai.

Samdomos darbo jėgos šaltiniai komplektuojant apsaugos personalą yra: a) privačių saugos tarnybų darbuotojai arba pavieniai asmenys, turintys privataus apsaugos darbo licenciją; b) buvę karininkai, specialiųjų tarnybų pareigūnai (policijos, STT, VSD, KAM atitinkamai parengti asmenys, turintys daug panašaus turinio veiklos ir operacijų patirties); c) pagal rengimo pobūdį atrenkami įvairių mokyklų absolventai.

Kartais į apsaugos tarnybas įmanoma priimti ir neturinčius jokios patirties naujokus. Tada laikomasi principo: a) mokyti visada lengviau, negu išmokyti iš naujo; b) mažėja priimančiųjų įtarumas dėl atrankos objektyvumo. Priimti pagal šiuos kriterijus įmanoma tada, kai reikia tobulėti ir keistis pačiai organizacijai ir jos darbuotojams.

Kandidato tinkamumas darbui vertinamas keliais nuosekliais nepriklausomais etapais. Sprendimas apie atsisakymą priimti kandidatą gali būti priimtas bet kuriame etape nutraukiant tolesnę kandidato tyrimo procedūrą.

Kiekvienam etapui būdingi savi atrankos ir tinkamumo kriterijai.

Pirmas etapas – socialinė atranka.

Šiame etape vertinami sociologiniai kriterijai: išsilavinimas, profesija, darbo veiklos ar tarnybos patirtis, sveikatos būklė, aiškos ar užslėptos patologijos, atkreipiamas dėmesys į sportinę kvalifikaciją ir fizinę formą, ūgį. Tai išsiaiškinama netiesiogiai bendraujant su kandidatu – tiriant jo dokumentus: pareiškimą, anketas, darbo knygėlę, atestatus ir išsilavinimo diplomus, nuotraukas, autobiografiją, medicininės išvadas, rekomendacijas ir kitus rašytinius bei žodinius liudijimus.

Tiriami kandidato duomenys iš paskutinės darbo, prireikus, ir gyvenamosios vietos.

Kandidato profesinio pasirengimo lygį nustato tarnybos mokymo ir profesinio rengimo skyriaus viršininkas, patikrindamas kandidato žinias ir įgūdžius. Iš dalies išaiškėja, kaip jis išmano įstatymus: ginkluotę,

normatyvinius apsaugos veiklos reikalavimus, taktines-technines sąvokas, konkrečias apsaugos priemonių charakteristikas.

Profesiniai sugebėjimai tikrinami vertinant kandidatų priimamus sprendimus, tam specialiai parenkamos tipinės situacijos iš tarnybos organizavimo ar veiklos praktikos. Parenkant specialius pratimus, naudojant sportinius įrengimus išsiaiškinamas fizinio pasirengimo lygis.

Antras etapas – speciali atranka.

Šiame etape vykdomas patikrinimas pagal įstatymų kriterijus. Jo turinys – registracija pagal gyvenamąją vietą, teistumas ir kiti galintys kompromituoti duomenys.

Trečias etapas – psichologinė atranka.

Etapo tikslas – nustatyti, ar pretendentas atitinka apsaugos darbuotojo pareigų reikalavimus, ar turi pakankamus psichologinius duomenis. Šis etapas nustatant pretendento tinkamumą tarnybai yra svarbiausias. Jeigu dokumentų analizė ir pirminis pokalbis su kandidatu atskleidė, kad jis netinka būsimoms pareigoms atlikti, psichofiziologinio testo kandidatas nekviečiamas.

Tolesnė kandidatų tinkamumo atitinkamoms pareigoms nustatymo pakopa – psichologinis, psichofiziologinis tyrimas.

Profesinio tinkamumo atrankos pabaigoje pateikiama atitinkama išvada apie kandidato profesinį tinkamumą ir formuluojamas sprendimas – kandidatą priimti arba nepriimti.

Visapusis kandidato tyrimas, sudarantis profesionalios atrankos esmę, nėra savitikslis. Tiriantysis gali pateikti daug faktų apie individualias psichologines bet kurio kandidato savybes, bet jam sunku arba praktiškai neįmanoma daryti pagrįstą išvadą apie kandidato tinkamumą profesionaliai apsaugos darbuotojo veiklai, jeigu pati apsaugos veikla neiš-tirta. Todėl atliekant profesinę atranką į minėtas pareigas labai svarbus psichologinis apsaugos pareigūno tyrimas, kurio metu nustatoma, kaip jis supranta profesiografiją. Todėl organizuojant profesionalią psichologinę atranką profesiograma būtina.

Teisingam profesinių atrankos kriterijų formulavimui tiesioginę įtaką pirmiausia turi aiškus apsaugos specialisto etalonas.

1.1. APSAUGOS PAREIGŪNO PROFESIOGRAMA

Profesiograminio apsaugos pareigūno veiklos tyrimo rezultatas yra profesijos ir jai keliamų asmenybės reikalavimų aprašymas.

Profesiogramos turinys:

1. Bendrieji duomenys apie apsaugos padalinio veiklą;
2. Pagrindinis profesinės apsaugos specialisto veiklos apibūdinimas;
3. Dalykinės ir funkcinės profesinės apsaugos pareigūno veiklos ypatybės;
4. Veiklos sąlygos;
5. Socialiniai ir psichologiniai veiklos ypatumai;
6. Bendroji individualių psichologinių pareigūno savybių, atskleidžiančių profesinės veiklos efektyvumą, charakteristika;
7. Profesijai svarbios savybės, psichikos požymiai ir funkcijos, reikalingos, kad apsaugos pareigūnas sėkmingai vykdytų profesinę veiklą;
8. Požymiai, neigiamai veikiantys apsaugos pareigūno veiklą;
9. Profesinė motyvacija.

Apsaugos pareigūno profesiograma yra apibendrintos profesijos normos ir specialisto asmenybės savybėms keliami reikalavimai, leidžiantys užtikrinti tinkamą apsaugos specialisto veiklą.

Profesiogramos naudojamos:

- Atliekant profesinę psichologinę kandidatų į apsaugos tarnybas atranką;
- Tinkamai organizuojant profesinį rengimą;
- Atliekant profesinį kandidatų orientavimą.

Profesinės asmenybės savybės, reikalingos, kad apsaugos darbuotojas sėkmingai vykdytų pareigas

Plačiau panagrinėkime socialinius ir psichologinius veiklos veiksnius, svarbius vykdant apsaugos funkcijas. Atliekant tokį tyrimą turi būti apibrėžiama:

1. Savarankiškumo lygis.

Vykdomoji veikla. Sprendimų priėmimo savarankiškumas, vykdamant tarnybines užduotis pagal kompetenciją, reglamentuotą instrukcijoje ir postų taisyklėse. Visiškas savarankiškumas nestandartinėse situacijose veikiant pagal vykdomos tarnybinės užduoties reikalavimus, įstatymus.

2. Kolektyviškumas–individualumas.

Vienoda individuali ir grupinė veikla (nuo 2 iki 14 žmonių).

3. Išorinė socialinė aplinka.

Veikla gali būti vykdoma ir izoliuotai, ir aktyvių socialinių sąveikų sąlygomis. Išorinė socialinė aplinka – neagresyvi, nepriešiška (ekstremali aplinka – išimtis).

4. Bendravimo ypatumai.

Bendravimas gali būti tiesioginis arba pasitelkiant technines priemones. Pagrindiniai asmenys, su kuriais apsaugos pareigūnas turės palaikyti ryšį tarnybos procese, yra:

- Saugomas asmuo (nuosavybės savininkas), saugomo objekto vadovybė – juos apsaugos pareigūnas būtinai turi pažinti iš veido;
- Pastovus objekto personalas;
- Paslaugų srities įmonių, parduotuvių ir kitų objektų, išsidėsčiusių saugomoje teritorijoje, personalas;
- Pažeidėjai (atsitiktiniai arba tyčiniai), kiti piktadariai, keliantys potencialią grėsmę saugomam asmeniui, objektui ir pačiam apsaugos pareigūnui.

5. Tarpusavio santykiai su kitomis saugomo objekto apsaugos tarnybos pamainomis, tuo pačiu metu vykdančiomis tarnybines užduotis.

Bendroji individualių psichologinių apsaugos tarnybos specialisto savybių, atskleidžiančių profesinės veiklos efektyvumą, charakteristika

1. Siekiant įgyti tarnybinio meistriškumo, būtina:

- Stipri sveikata ir geras fizinis pasirengimas;
- Atitinkamas teisinis pasirengimas;
- Nervinis-psichinis pastovumas, moralinės nuostatos;
- Ne žemesnis kaip vidutinis intelektinių sugebėjimų lygis;

- Patirtis jėgos struktūrose, apsaugos organizacijose (pageidautina, ne mažesnė kaip metų).
2. Ryškus veiklos efektyvumo skirtumas einant „naujokų“ ir „senbuvų“ pareigas.
3. Ribota galimybė kiekvienam pareigūnui įgyti individualų profesinį veiklos stilių. Veikla reglamentuota. Tikslas – gerinti tarnybinių specialistų meistriškumą. To siekiama juos mokant, sprendžiant tipines situacijas, veikiant pagal pavyzdį, sudarytą atsižvelgiant į kiekvieną objektą. Čia išskiriamas ir vertinamas asmeninės patirties veiksnys.
4. Nuo individualios kiekvieno apsaugos pareigūno veiklos priklauso sėkminga visos organizacijos veikla. Žinios ir kiekvieno pareigūno gero profesinės veiklos rezultato siekimas – tai visos organizacijos efektyvios veiklos sąlyga.
5. Kad priimtasis į pareigas pareigūnas meistriškai vykdytų apsaugos tarnybos funkcijas, reikia ne mažesnės kaip 6 mėnesių patirties analogiškose tarnybose, valstybinėse ar kitose įstaigose, o jos neturinčiams – vienerių metų bendrosios tarnybos patirties.

1.2. SAVYBĖS, TURINČIOS ĮTAKOS TARNYBINIŲ UŽDUOČIŲ VYKDYMUI

Socialinės-psichologinės savybės

1. Bendras elgesio ir veiklos stilius:

- Atsakingumas (pasirengimas veikti vadovaujantis pareigos jausmu, priimtais išipareigojimais ar sutartinėmis pareigomis);
- Drausmingumas (tikslus organizacijos nustatytos tvarkos ir pareiginio elgesio laikymasis);
- Pasirengimas vykdyti darbą (pastangos ir sąžiningumas vykdant pavestą darbą);
- Organizuotumas ir susitelkimas (gebėjimas organizuoti savo veiklą, sugebėjimas palaikyti pasirengimo vykdyti tarnybines užduotis lygi).

Šios savybės yra visų profesijai svarbių apsaugos pareigūno savybių pagrindas ir pasireiškia kaip bendroji apsaugos struktūros tarnybinės veiklos etika.

Taip pat vertinama patirtis vykdant praktines užduotis buvusiame darbe.

- Sugebėjimas priimti sprendimus per labai trumpą laiką ir nenumatytoje arba rizikingoje situacijoje;
- Socialinė drąsa, derinama su atsargumu ir sugebėjimu prognozuoti situacijos pokyčius. Drąsa negali virsti nerūpestingumu dėl pernelyg didelio pasitikėjimo savimi, nesusivaldymo, nejautrumo grasinimams ir nuobaudoms.

Socialinės drąsos trūkumas, pasireiškiantis uždelstu reagavimu sunkiose situacijose, per dideliu atsargumu ir savikritika, gali sukelti nepageidautinų padarinių. Dėl šių priežasčių apsaugos pareigūną baudžiant už neteisingą sprendimą galima prognozuoti sėkmingos veiklos smukimą.

2. Komunikabilumas:

- Sugebėjimas pažinti žmones, numatyti konfliktines situacijas, potencialią grėsmę sau ir aplinkiniams;
- Psichologinės įtaigos savybių turėjimas, sugebėjimas greitai jomis pasinaudoti prevencijos tikslais;
- Agresyvumo valdymas – tai sugebėjimas sumažinti kito agresiją, nuraminti jį nenaudojant prievartos, turėti savo aktyvumo (agresyvumo) išraišką ir reikiamu momentu ją panaudoti.

3. Savybės, apibūdinančios tarpusavio bendravimo ir bendradarbiavimo su kolegomis ypatumus:

- Geras kolektyvo bendradarbiavimas;
- Teisingumas, garbingumas, geranoriškumas ir sąžiningumas bendraujant su tarnybos draugais;
- Sugebėjimas palaikyti patikimus santykius.

Psichologinės, psichofiziologinės savybės

1. Atmintis, dėmesys, mąstymas:

- Sugebėjimas greitai nukreipti dėmesį nuo vieno objekto į kitą, nesusilpninti dėmesio esant trukdžiams;
- Greitas operatyvios informacijos perpratimas ir sugebėjimas ilgą laiką ją išsaugoti atmintyje;

- Sugebėjimas numatyti galimus aplinkos pokyčius ir veiklos rezultatus.
2. Geras pastabumas:
- Sugebėjimas įžvelgti mažiausias stebimo objekto smulkmenas;
  - Sugebėjimas pamatyti kitiems žmonėms nepastebimas reiškinių ir faktų smulkmenas.
3. Nervinis-psichinis pastovumas:
- Savikontrolė (savo jausmų valdymas, poelgių vienodumas);
  - Sugebėjimas išlikti išoriškai ramiam bet kokiomis aplinkybėmis;
  - Sugebėjimas valdyti emocijas, vidinis susikaupimas;
  - Sugebėjimas išlikti darbingam „įtemptose“ situacijose ir kai trūksta laiko;
  - Organizmo ištekliai, padedantys išlaikyti aktyvumą esant mažam krūviui (įveikti nuobodulį, mieguistumą).

1.3. SAVYBĖS, NEIGIAMAI VEIKIANČIOS TARNYBINIŲ UŽDUOČIŲ VYKDYMĄ

1. Emocinis nepastovumas:
- Nesivaldymas, silpnas emocinis tvardymasis, impulsyvumas;
  - Neramumas, kaprizingumas;
  - Polinkis nusišalinti nuo atsakomybės;
  - Įprotis nebaigti pradėtų darbų.
2. Polinkis į agresyvų elgesį:
- Priešiškumas, žmonių įtarinėjimas ir emocinis nepastovumas, kai agresyvumas pasireiškia kaip kompensuojamoji priemonė ir savisauga nuo nerimo.
3. Atsargus individualizmas:
- Uždarumas, veiklos individualumas (veikla mintyse);
  - Prieštaravimas bendriems interesams (gali būti slaptas veikimas);
  - Kritiškas kitų darbo vertinimas;
  - Šaltas bendrų grupės normų vertinimas, galimas savo interesų maskavimas samprotaujant apie teisingumą, rūpinimąsi kolektyvu ir pan.

4. Perdėtai aktyvus bendravimas:

- Iškalbumas, plepumas;
- Sugebėjimas lengvai ir nevaržomai užmegzti ryšį su kitais žmonėmis;
- Smalsumas, kišimasis į kitų žmonių asmeninį gyvenimą, nesusięjęs su tarnybinėmis instrukcijomis, aktyvumas renkant tokio pobūdžio informaciją;
- Neautonomiškumas, patiklumas, nuolaidumas prašymams.

Socialinis-psichologinis kandidato ištirimas

Kandidato socialinis-psichologinis tyrimas – tai keletas asmeninių susitikimų su kandidatu, dokumentų peržiūra ir susitikimų pastabų žymėjimas. Socialinio-psichologinio tyrimo uždaviniai:

- Susidaryti išpūdį apie kandidatą;
- Išsiaiškinti prieštaračius, „neaiškusius“, nustatytus tiriant dokumentus;
- Įvertinti kandidato tinkamumą dirbti, jo sugebėjimą prisidėti prie paskirto darbo ir pamainos;
- Patikslinti profesinę patirtį, mokymosi įstaigas, specializaciją, kvalifikacijos lygį, žinias ir sugebėjimus;
- Ištirti kandidato profesinės veiklos pasirinkimo motyvaciją ir skirti jį į atitinkamą tarnybą, padalinį;
- Nustatyti išėjimo iš ankstesnio darbo priežastis, profesinius keitinimus ir planus;
- Išsiaiškinti, ar kandidatas turi žalingų įpročių.

Be šių uždavinių, socialiniam-psichologiniam tyrimui atlikti reikia sužinoti kandidato lūkesčių ir organizacijos tikslų atitikimą.

Labiausiai paplitęs būdas tai patikrinti – paklausti, kaip jis vertina savo materialiąją padėtį ir kokio tikisi užmokesčio. Per didelis kandidato savęs vertinimas gali neigiamai veikti požiūrį į darbą. Toks pareigūnas gali būti linkęs izeisti vadovybę, reikšti nepasitenkinimą viskuo, kas varžo jo profesinį potencialą, ir netgi savo noru atsistatydinti.

Per pirmuosius pokalbius su kandidatu reikėtų rasti atitiktį tarp jo pretenzijų ir organizacijos galimybių ir, jeigu įmanoma, pakoreguoti jo lūkesčius.

Tiriant kandidatą atkreipiamas dėmesys į jo socialines-psichologines savybes, būtinas apsaugos darbuotojo profesijai:

- Atsakingumą;
- Disciplinuosumą;
- Pasirengimą vykdyti darbą;
- Organizuotumą.

Kiek mažiau svarbios, bet taip pat reikalingos apsaugos darbuotojo savybės yra sąžiningumas, mokėjimas susitelkti ir patikimumas.

Visų išvardytų savybių diagnostika, kaip socialinio psichologinio tyrimo dalis, neturi aiškos ir vienareikšmės metodikos, besąlygiškai rekomenduojančios priimti arba nepriimti į pareigas vieną ar kitą kandidatą. Socialinis-psichologinis tyrimas yra kūrybinio pobūdžio, jo veiksmingumas priklauso nuo kasdienės darbuotojų tarnybos patirties ir nustatytos įdarbinimo procedūros (taikytinas bandomasis laikotarpis).

Galutinėje socialinio-psichologinio tyrimo stadijoje realiausias kandidatas supažindinamas su organizacijos istorija ir laimėjimais, pareigų reikalavimais, darbo sąlygomis, galimu papildomu darbu, darbuotojų sudėtimi, jam paaiškinamos pareigos. Tikslinga kandidatui nurodyti vyresnybės vadovavimo principus ir sutarties sąlygas. Šioje stadijoje jau galima leisti kandidatui susipažinti su apsaugos pareigūno profesiograma ir dar kartą su juo pabendrauti.

Kaip pagalbinę medžiagą patariama naudoti kandidato socialinio-psichologinio tyrimo lentelę. Tai tikslinga tik tais atvejais, kai žmogus ateina tikėdamasis darbo pats, niekieno nepažįstamas, neturėdamas rekomendacijų ir anksčiau netarnavęs jėgos struktūrose.

Toliau išvardytos svarbios asmenybės savybės, turinčios įtakos kandidato elgesiui ir profesinei veiklai dabar ir ateityje: šeimos ir mokyklos auklėjimas, darbinė veikla, individualios psichologijos ypatybės, polinkiai ir interesai, būdingi elgesio požymiai. Šių požymių derinys atskleidžia vienokį ar kitokį prognozuojamą elgesio tipą. Lentelę užpildo atsakingas pareigūnas, pasikalbėjęs su pretendentu ir išanalizavęs dokumentus. Dokumentų analizė atskleidžia, kokie kandidato požymiai žinomi, o kokius reikia nustatyti.

Kandidato socialinis-psichologinis tyrimas

1) Socialinė-demografinė dalis

Vardas, pavardė, tėvo vardas .....
Gimimo metai .....
Šeiminė padėtis .....
Išsilavinimas .....
Specialybė .....

2) Socialinė-psichologinė dalis

Auklėjimas šeimoje

1. Visa arba ne visa šeima, harmoningi (nekonfliktiški) šeimos tarpusavio santykiai.
2. Neteisingas šeimos auklėjimas – žiauraus auklėjimo tipas taikant fizinės bausmės arba auklėjimas nekontroliuojant, skatinantis išlepimą.
3. Destruktyvi šeima, turinti asocialumo požymių (girtavimas, amoralumas, šeimos narių teistumas, tėvų teisių netekimas).
4. Auklėjimas ne šeimoje – pas gimines, vaikų namuose, internate.
5. Nuolatiniai konfliktiški santykiai šeimoje.

Mokyklinis ir profesinis auklėjimas

6. Mokyklinė adaptacija – mokykloje pirmavo, mokėsi su susidomėjimu.
7. Mokyklinė dezadaptacija – savavališkai mesdavo mokslą, mokėsi be susidomėjimo, mokėsi pagalbinėje mokykloje.
8. Dezadaptacija mokantis profesijos – mokydamasis profesinėje mokykloje, gimnazijoje, kolegijoje turėjo skolų, savavališkai metė studijas, buvo pašalintas dėl nepažangumo.

Darbinė veikla

9. Darbinė adaptacija – turi specialybę, anksčiau buvo teigiamai charakterizuotas darbo kolektyve.

10. Darbinė dezadaptacija – nepatenkintas specialybe, kartais ilgą laiką (daugiau kaip 6 mėnesius) nedirbo, daugiau kaip tris kartus keitė darbo vietą.

Socialinis aktyvumas

11. Dalyvavo visuomeniniame gyvenime (mitingai, demonstracijos).
12. Gyveno su tikinčiais artimaisiais ir pats yra tikintysis.
13. Konfliktavo su artimaisiais, pareigūnais dėl alkoholizmo, buvo sulaikytas neblaivus.
14. Svaigindamasis uostė klijus, vartojo vaistus su alkoholiu.
15. Buvo išėjęs iš namų parai ir ilgesniam laikui, sulaikytas už valkatavimą.
16. Taikyta administracinė, baudžiamoji atsakomybė.
17. Dėl prasto elgesio buvo perkeltas į kitas mokyklas.
18. Buvo taikomos teisinės nuobaudos (laikinas teistumas, bausmės nukėlimas ir pan.).

Individualios psichologinės ypatybės, polinkiai, interesai

19. Save laiko bendraujančiu, mėgsta organizuoti kitus, patraukti grupės dėmesį, turėti daug draugų (ekstraversinio tipo).
20. Save laiko savarankišku, aktyviu ir energingu, pasitiki savimi, atkakliai siekia tikslų (aktyvaus, veiklaus tipo).
21. Save laiko bendraujančiu, bet neturi tvirtų interesų ir prierašumo, dažnai keičiasi potraukiai, pavyzdžiui, sportui, muzikai, linkęs prisidėti prie kitų nuomonės ir pomėgių (nepastovaus tipo).
22. Save laiko uždaru, linkęs laikytis nuošalyje, sunkiai susiranda draugų (intraversinio tipo).
23. Save laiko jausmingu, įžeidžiu, nepakankamai pasitikinčiu savimi, greitai pavargsta (pasyvaus tipo).
24. Neturi konkrečių polinkių, mėgsta laisvai leisti laiką, linksintis, sportuoti, ieško naujų įspūdžių.
25. Turi tvirtus interesus, mėgaudamasis sistemingai sportuoja, domisi technika, kūrybine veikla.

Aiškiai matomi elgesio ypatumai

26. Tarpasmeninių santykių pažeidimai.

27. Izoliuotumas, uždarumas, išeidumas, nedraša.
28. Egoizmas, didelis noras atkreipti į save dėmesį.
29. Emocinis jaudrumas, dirglumas, polinkis ginčytis, konfliktuoti.
30. Padidėjęs judrumas, nesusikaupimas, nepakankamas elgesio savarankiškumas, polinkis bendrauti su „prieštariningomis grupėmis“.

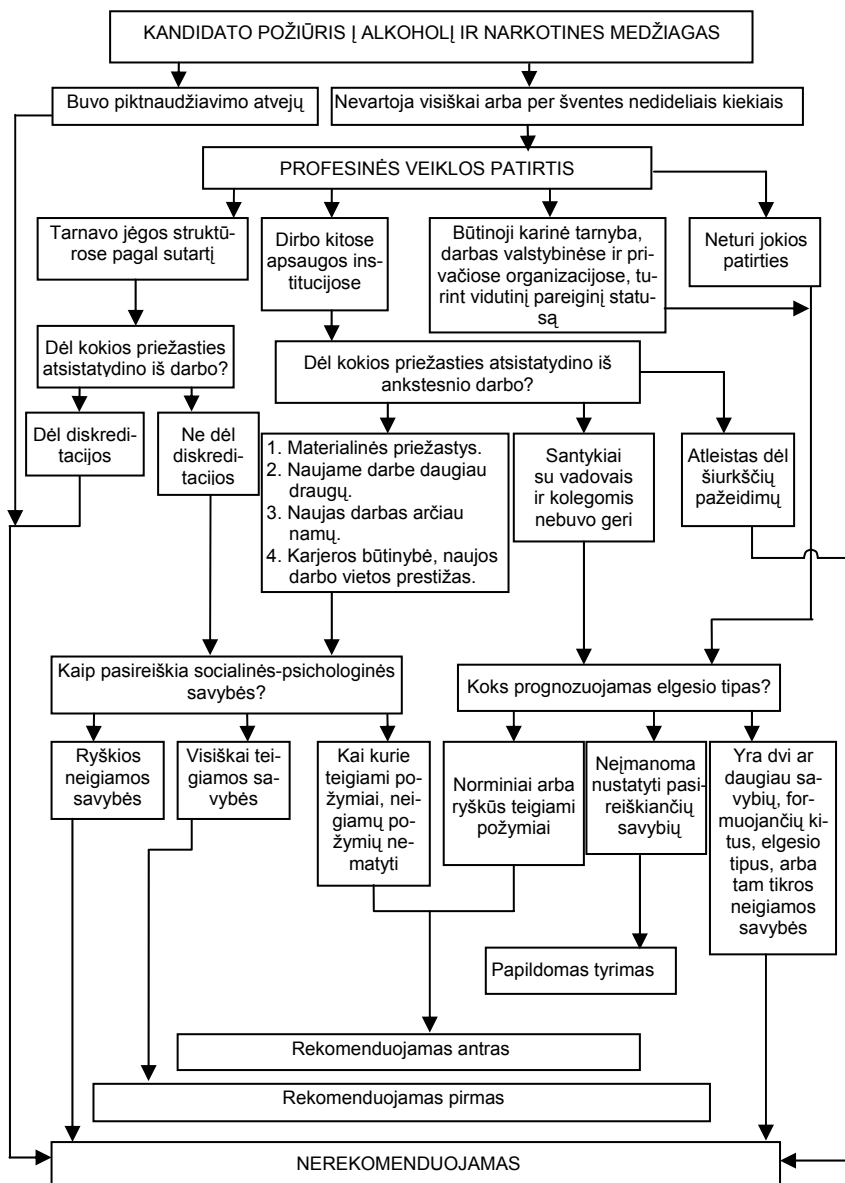
Disciplinos normų pažeidimas

31. Siekimas elgtis savavališkai, polinkis ginčytis, konfliktuoti.
32. Lengvabūdiškumas, paviršutiniškas požiūris į tarnybos reikalavimus.
33. Nesugebėjimas neparodyti išsiviešėjimo, verkšlenimas, jausmų ir nuotaikų nevaldymas.
34. Nepakankamas profesijos reikalavimų supratimas dėl pagrindinių nuostatų nesuvokimo, silpna iškalba.
35. Sunkus pareigų supratimas dėl atsainaus požiūrio į jas, dėl savęs ir kolektyvo supriešinimo.
36. Sunkus pareigų supratimas dėl menko sugebėjimo mokytis, interesų ribotumo, silpno kalbos išsivystymo.

Elgesio tipai

- a) „Normatyvusis“ tipas – tokio tipo asmuo savarankiškas, turi aktyvų požiūrį į tarnybą, sąžiningas, su bendradarbiais bendrauja arba yra santūrus, lengvai kontroliuoja elgesį, siekia gerinti žinias ir įgūdžius. Formuojantys požymiai – 1, 6, 9, 11, 19, 20, 25;
- b) „Nepastovus“ tipas. Formuojantys požymiai – 2, 3, 4, 7, 8, 10, 13, 15, 21, 23, 24, 31;
- c) „Konfliktiškas“ tipas. Formuojantys požymiai – 2, 3, 5, 7, 8, 10, 13, 15, 16, 17, 20, 24, 27, 28, 30, 35;
- d) „Egocentrinis“ tipas. Formuojantys požymiai – 2, 6, 7, 13, 20, 21, 24, 25, 27, 30, 35;
- e) „Stabdantis“ (silpnas) tipas. Formuojantys požymiai – 1, 2, 4, 5, 6, 8, 10, 22, 23, 26, 32;
- f) „Abejojantis“ tipas. Formuojantys požymiai – 2, 8, 10, 22, 23;
- g) „Ribotas“ tipas. Formuojantys požymiai – 2, 3, 4, 7, 15, 22, 23, 24, 34, 36.

1 lentelė. Kandidatų tinkamumo nustatymo tiriant kandidato požiūrį į alkoholį ir narkotines medžiagas schema

„Normatyviojo“ tipo kandidatą rekomenduojama priimti besąlygiškai, bet negalima visiškai atmesti kandidatų, anketoje surinkusių vieno ar kelių požymių, priskiriamų egocentriniam ar konfliktiškajam tipui.

Nustatyti kandidatų tinkamumą profesijai gali padėti speciali schema (siūloma kaip pagalbinė darbo su apsaugos personalu medžiaga). Nuosekliai atsakydamas į schemos klausimus iš viršaus į apačią, kandidatas gauna vieną iš trijų išvadų: rekomenduojamas pirmiausia, rekomenduojamas antras, nerekomenduojamas.

1.4. APSAUGOS PAREIGŪNO KVALIFIKACIJOS REIKALAVIMAI

Po atrankos etapo seka ne mažiau svarbus personalo tarnybos uždavinys – apsaugos pareigūno kvalifikacijos suteikimas. Apsaugos padalinuose gali būti taikoma tokia pareigūnų kvalifikacijos skirstymo sistema:

- I klasės apsaugos tarnybos pareigūnas (asmens sargybinis);
- II klasės apsaugos tarnybos pareigūnas (objektų apsauga);
- Apsaugos tarnybos operatyvinis budėtojas.

Kiekviena klasė dar skirstoma į 4 pakopas. Visose klasėse nustatyta atitinkama perėjimo iš vieno kvalifikacijos lygio į kitą tvarka.

Kiekvienas pareigūnas pradeda tarnauti turėdamas II klasės 1 pakopos kvalifikaciją. Įgydamas žinių ir patirties jis pereina į aukštesnes pakopas. Galima pereiti nuo pradinės II klasės 1 pakopos iki aukščiausios I klasės 4 pakopos apsaugos pareigūno kvalifikacijos.

Būtinasis yra suderintas pakopinis mokomųjų kursų tvarkaraštis, patvirtinta vertinimo sistema ir kursų baigimo pažymėjimas (sertifikatas). Visus dokumentus tvirtina apsaugos tarnybos vadovybė.

Vertinant pagrindinius ir ypatingus kursuose įgytus įgūdžius siūloma taikyti taškų sistemą. Kiekvienas kursas apima nustatytą taškų skaičių (vertinimo sistema gali būti panaši į mokymo įstaigos t. y. dešimties balų vertinimo sistemą). Kad galėtų pereiti į kitą kursą ir įgyti atestaciją, besimokantieji per metus turi gauti nustatytą minimalų taškų skaičių.

Pirmajame etape išmokstama visų pagrindinių kvalifikacijos elementų. Tik tuomet leidžiama mokytis ypatingų elementų.

I klasės apsaugos tarnybos pareigūnas (asmens sargybinis)

Pagrindiniai elementai, rodantys pareigūno kvalifikaciją:

1. Tarnybos teisėsaugos struktūroje patirtis;
2. Sporto laimėjimai;
3. Savarankiškumo lygis.

Ypatingi kvalifikacijos elementai:

4. Šaudymo įgūdžiai;
5. Apsaugos taktikos išmanymas:
  - apsaugos taktinės formuotės,
  - puolimo ir gynybos taktika,
  - išankstinis parengiamasis darbas lankymosi vietose,
  - kontrstebėjimas apsaugos darbe,
  - sprogstamųjų, nuodingų cheminių, radioaktyviųjų medžiagų identifikavimas;
6. Apsaugos automobilio vairavimo technika;
7. Saugomo asmens ypatumų pažinimas;
8. Medicinos pagalbos suteikimo įgūdžiai.

II klasės apsaugos tarnybos pareigūnas (objektų apsauga)

Pagrindiniai elementai, rodantys pareigūno kvalifikaciją:

1. Apsaugos tarnybos vidaus taisyklių vykdant pastatų apsaugą išmanymas;
2. Saugomo objekto ypatumų, vidaus patalpų išsidėstymo žinojimas;
3. Gaisro gesinimo įgūdžiai;
4. Sugebėjimas suteikti pirmąją medicinos pagalbą;
5. Mokėjimas rašyti tarnybinius pranešimus;
6. Automobilio vairavimo įgūdžių turėjimas.

Ypatingi kvalifikacijos elementai:

7. Sugebėjimas tikrinti asmenis ir daiktus;
8. Automobilio patikrinimas;
9. Patalpų apžiūros (siekiant aptikti įtartinus daiktus);
10. Evakuacijos vykdymas;
11. Saugomo objekto gynyba išpuolio atveju.

Susipažinti su saugomu objektu apsaugos tarnybos pareigūnams numatytos 96 valandų pirminių mokymų pratybos, iš kurių 48 valandas reikia patruliuoti pastatų kompleksuose, 16 valandų – budėti koridoriuose ir 32 valandas – dalyvauti mobiliame budėjime. Po to surašoma praktikos ataskaita ir laikomas praktinis egzaminas, atskleidžiantis esamos vietos ir kritinių zonų žinias.

III klasės apsaugos tarnybos pareigūnas (operatyvinis budėtojas)

Pagrindinės budėtojų disciplinos daugiausiai susijusios su techniniais dalykais, nes jie atsako už sudėtingų elektroninių prietaisų eksploataciją.

Pagrindiniai elementai, atskleidžiantys pareigūno kvalifikaciją:

1. Apsaugos tarnybos planų, norminių dokumentų, režimo reikalavimų išmanymas;
2. Sugebėjimas valdyti apsaugos sistemą:
  - apsaugos signalizaciją,
  - uždaro kontūro vaizdo stebėjimo sistemą,
  - atlikti patekimo į patalpas sistemos patikrinimą,
  - telekomunikacijos priemonės – budėtojas turi mokėti naudotis visomis telefonų teikiamomis galimybėmis, garsinio ryšio sistemomis, radijo ryšio sistemomis (faksu, informacijos gavikliu, skeneriu ir pan.),
  - avarines telekomunikacijų priemones ir komandines sistemas.
3. Adekvatus reagavimas į gaunamus pranešimus;
4. Pranešimų registravimas, operatyvus informacijos perdavimas, padėties saugomose vietose/objektuose išmanymas.

Ypatingi kvalifikacijos elementai:

5. Darbo su programine įranga įgūdžiai;
6. Duomenų bazės kaupimas, įvykių suvestinių sudarymas ir analizavimas;
7. Tarnyboje sudarytų pavojaus atvejų planų įvedimas, padėties valdymas ir koordinavimas;
8. Veiksmų koordinavimas su kitomis teisėsaugos įstaigomis, specialiosiomis tarnybomis.

Budėtojo kvalifikacijos sertifikatas išduodamas tuomet, kai teisingai atsakoma į 80 procentų visų pateiktų klausimų bei profesionaliai surašomi tarnybiniai pranešimai. Pavyzdžiui, rašydamas tarnybinį pranešimą apsaugos pareigūnas turi parodyti sugebėjimą aiškiai dėstyti dalyko esmę, kad jo suteiktą informaciją būtų galima panaudoti atliekant tyrimus tarnybos ar teismo proceso metu.

Pagrindinių ir ypatingų elementų išmanymas vertinamas atsižvelgiant į pasirinktų disciplinų skaičių, nustatant atitinkamą taškų sumą.

Atestaciją atlieka patyrę pareigūnai, įvertindami užduoties sunkumą, treniruotės laiką, atitinkamo dalyko reikšmę apsaugos darbui. Egzaminas vertinamas pažymiu.

Kiekvienas pareigūnas stebimas ir atsižvelgiant į gautus pažymių balus jo darbas metinėse ataskaitose įvertinamas teigiamai arba nepatenkinamai. Teigiamai įvertinti ir turintys papildomų taškų pareigūnai gali tikėtis didesnio atlyginimo.

Kas kartą apsaugos tarnybos vadovybė suburia įgytiems igūdžiams vertinti skirtą kvalifikacijos (sertifikacijos) komisiją, kurią sudaro atsakingi pareigūnai iš Asmens apsaugos padalinio, Operatyviojo valdymo skyriaus ir tarnybos administracijos atstovo. Komisija, be besimokančių pareigūnų vertinimo, peržiūri klausimus dėl pareigūnų profesionalumo, tvirtina mokymo metodiką ir pratybų planą, svarsto vykdomos programos efektyvumą.

Apsaugos tarnybos padalinių veikloje labai svarbi nuolatinė apsaugos taktikos ir taikomų priemonių veiksmingumo analizė ir vertinimas. Šiam darbui būtų teisinga skirti atsakingus pareigūnus ar atskirą apsaugos padalinį. Aptarsime keletą šios veiklos aspektų.

Visi apsaugos tarnybos padaliniai, įskaitant tarnybos vadovus, formuojami tam, kad padėtų vykdyti vidaus padalinio paskirtį.

Apsaugos padalinys privalo:

- Būti visuomet pasirengęs galimoms saugumo problemoms arba pavojams;
- Vertinti ir laiku atpažinti potencialias pavojingas situacijas bei grėsmę saugomo asmens objekto sveikatai ir gyvybei;
- Užtikrinti saugomo asmens objekto aplinkos stebėjimą;
- Neutralizuoti saugumo problemą arba jos išvengti.

Analizė ir planavimas apsaugos padalinio veikloje

Pagrindinės veiklos kryptys:

1. Formuoti bendrą apsaugos tarnybos ir padalinių strategiją, vykdyti konkrečias apsaugos tarnybos užduotis;
2. Rinkti, apibendrinti ir analizuoti informaciją apie apsaugos padalinių veiklą, teikti jos gerinimo pasiūlymus;
3. Rinkti, apibendrinti ir analizuoti iš padalinių gautus saugomų objektų tvarkos užtikrinimo, pažeidimų užkardymo bei apsaugos organizavimo duomenis;
4. Teikti apsaugos tarnybos vadovybei jos padalinių veiklos tobulinimo pasiūlymus;
5. Kaupti, sisteminti ir analizuoti apsaugos tarnybos padalinių tarnybinės veiklos duomenis ir rengti valdymo sprendimų projektus;
6. Užtikrinti saugomų objektų ir operatyvaus apsaugos tarnybos budėtojo sąveiką, organizuoti ir kontroliuoti apsaugos sistemos įrengimą saugomuose objektuose;
7. Organizuoti duomenų perdavimo linijų, apsaugos signalizavimo priemonių bei centralizuotų stebėjimo sistemų diegimą ir eksploatavimą saugomuose objektuose;
8. Tvirtinti apsauginės signalizacijos projektus, aprobuoti naujas apsauginės signalizacijos priemones;
9. Organizuoti ir kontroliuoti apsaugos padalinių kompiuterizaciją, kurti ir diegti naujas programas bei jas prižiūrėti;
10. Rengti norminius dokumentus, reglamentuojančius asmenų bei pastatų apsaugos organizavimą, apsaugos padalinių veiklą;
11. Rengti tarnybos ir jos padalinių darbuotojų mokymo planus;
12. Vykdyti apsaugos tarnybos ginkluotės ir specialiųjų priemonių apskaitą, organizuoti jų įsigijimą, kontroliuoti ginkluotės ir specialiųjų priemonių apskaitą padaliniuose;
13. Pagal kompetenciją teikti praktinę bei metodinę pagalbą apsaugos tarnybos padaliniams.

2. APSAUGOS UŽDAVINIAI IR ORGANIZUOTOS NUSIKALSTAMOS VEIKLOS CHARAKTERISTIKA

Norint sėkmingai plėtoti apsaugos veiklą apskritai ar kiekvienu konkrečiu atveju visada reikia išsiaiškinti realią padėtį, kurioje bus veikiamas. Tai suprantame kaip išsiaiškinimą, kokios kriminalinės jėgos veikia konkrečiame rajone, kokios šių jėgų galimybės, įskaitant ir galimybę panaudoti prievartą.

Būtent šiems uždaviniams spręsti ir yra įkuriamos saugos tarnybos, kuriose yra nagrinėjami šie dalykai:

- Analizuojama regiono kriminogeninė padėtis, tam tikrų struktūrų veikimas apskritai;
- Renkami duomenys apie įvairias kriminalines grupuotes: jų buvimo vietų, žmonių skaičių, aprūpinimą ir t. t.;
- Nagrinėjamos šių grupuočių (struktūrų) veiklos formos ir metodai;
- Prognozuojama įvykių aplink saugomą organizaciją, įstaigą ar asmenį raida.

Nagrinėjant kriminogeninę padėtį, būtina atsižvelgti į tai, kad organizuotos nusikalstamos grupuotės veikia agresyviai, jos gerai aprūpintos, ginkluotos, turi galimybių išsirinkti gerai pasirengusių jaunų žmonių. Nusikaltėliai laikosi griežtos disciplinos, jie turi greitaeigį transportą, savo operacijoms atlikti privilegija įvairios kvalifikacijos specialistus.

Visų nusikalstamų grupuočių veiklą galima suskirstyti į tris grupes:

1. Nusikalstamos grupuotės, veikiančios tik saugiomis sąlygomis, t. y. nesaugomuose ar blogai saugomuose objektuose. Nusikalstamos veiklos pelnas yra nežymus.
2. Grupuotės (kartais pavieniai asmenys), kurios sąmoningai veikia rizikuodamos. Jų tikslas – maksimalus pelnas per vieną operaciją.

3. Nusikaltėliai, vykdančys konkretų, pavyzdžiui, konkurentų užsakymą pagrobtį ar sunaikinti kitos firmos prekes arba įrangą.

Kriminogeninė situacija turi įtakos atitinkamų priemonių, būdų, metodų pasirinkimui ir taikymui stiprinant svarbių strateginių objektų, valstybinių įstaigų (valdžios institucijų), tarptautinių bendrovių, bankų, taip pat privataus turto saugumą. Šiame veiklos etape pravartu išmanyti nusikalstamos veiklos požymius, išsiaiškinti kai kuriuos nusikalstamų organizuotų grupuočių veiklos metodus ir jų rengiamos akcijos etapus.

Nusikaltimus tiriantys teisėsaugos specialistai nusikalstamų grupuočių pasirengimą akcijoms ir jų vykdymą (kėsinantis į saugomus objektus) skirsto į penkis etapus.

1 etapas – planavimas

Šiame etape nusikaltėliai pasirenka pasikėsinimo objektus, formuoja vykdymo grupę, tada planuoja:

- Nusikalstamo akto įvykdymo būdą;
- Nusikaltimą vykdančios grupės atsitraukimo kelius;
- Neteisėtų daiktų perdavimo („atsikratymo“) būdus;
- Nusikaltimo vykdytojų alibi.

Šio etapo požymiai dažniausiai būna tokie:

- Nusikaltėlių sueigos;
- Ginklų ir priemonių, reikalingų nusikalstamai akcijai vykdyti, įsigijimas;
- Vykdytojų treniravimas panašiuose ir nesaugomuose objektuose ar vietovėse;
- Susitarimas su pagrobtų daiktų supirkėjais, susitikimo įvykdžius nusikaltimą derinimas su jais;
- Klaidinančių alibi kūrimas.

2 etapas – žvalgyba

Veikla šiame etape:

- Bendras susipažinimas su objektu, kurį rengiamasi pulti;
- Objekto apsaugos sistemos, pamainos išsiaiškinimas;
- Objekto inžinerinės-techninės įrangos išsiaiškinimas.

Nusikalstamos grupuotės narių paprastai vykdomi veiksmai:

- Atviras lankymasis objektuose apsietant kokiais nors pareigūnais, savivaldybių darbuotojais, santechnikais ir panašiai;
- Objekto inžinerinių-techninių komunikacijų jų charakteristikų patikrinimas, galimybių jomis pasinaudoti išsiaiškinimas, prisiimdiant jas prižiūrinių tarnybų veikla;
- Slaptas objekto stebėjimas, siekiant išsiaiškinti jo darbo režimą;
- Neformalus bendravimas su gerai objektą pažįstančiais asmenimis;
- Objekto apsaugos organizavimo sistemos, apsaugos darbuotojų sudėties ir aprūpinimo išsiaiškinimas;
- Nustatymas, kurių objekto darbuotojų veiklą svarbu nukreipti nusikalstamos akcijos vykdymo momentu;
- Taikomų inžinerinių-techninių priemonių parametro apsaugos signalizacijos sistemos ir jos tipo nustatymas.

Antrojo etapo veiklos požymiai:

- Abejotinos kriminalinės praeities asmenų bandymas įsidiarinti dominančiame objekte;
- Nepažįstamų asmenų domėjimasis įstaigos veikla;
- Pašaliniai asmenys neaiškia dingstimi objektą fotografuoja ar filmuoja;
- Bandymai ar požymiai pasiklaudyti telefono pokalbių;
- Įtartinas kai kurių pareigūnų (darbuotojų) elgesys ar veikla.

3 etapas – sąlygų planui vykdyti sudarymas

- Apsisprendimas dėl konkretaus plano, atsižvelgiant į surinktą informaciją apie objektą;
- Nusikaltimo funkcijų, vaidmenų paskirstymas;
- Nusikaltimo vykdytojų izoliavimas, saugant juos nuo galimo asmeninio ar telefoninio jų ryšio su pašaliniais asmenimis;
- Ginklų ar instrumentų, būtinų nusikaltimui vykdyti, išsigijimas ar užgrobimas;
- Bandymai legaliai patekti į objektą;
- Treniruočių, kaip patekti į objektą, vykdymas (treniruotės organizuojamos panašiuose nesaugomuose objektuose);
- Apsaugos darbo režimo patikimumo patikrinimai;
- Transporto priemonės pagrobtoms vertybėms išvežti vagystė;

- Uniformos ir suklastotų dokumentų išsigijimas (pasivadinant policijos ar kitų tarnybų darbuotojais);
- Apsaugos pareigūnų reakcijos ekstremaliomis situacijomis patikrinimas (lango stiklo sudaužymas, elektros išjungimas, įvairių daiktų mėtymas per tvorą ir pan.).

Šio etapo požymiai:

- Pastebėti laužimo požymiai, skylės tvorose, atplėštos ir atremtos į tvorą lentos, išlaužti pagalbiniai išėjimai ir kt.;
- Gaunama informacijos, kad buvę tarnybos pareigūnai (įstaigos darbuotojai) susitikinėja su nusikaltėliais;
- Neaiškūs telefono skambučiai;
- Pašalinių asmenų pasirodymas objekte;
- Padidėjęs kitų komercinių struktūrų dėmesys prieš išsilyjant naujos įrangos, prekių ar vertybių (jeigu tai nebuvo reklamuojama).

4 etapas – nusikalstamos akcijos vykdymas

Dažniausiai nusikaltėliai veikia ryžtingai ir įžūliai, žiauriai elgiasi su apsaugos pareigūnais ir objekto darbuotojais. Remdamiesi sukaupta informacija ir pasinaudodami objekto ypatumais apsaugai sudaro papildomų sunkumų (pvz., padega pastatą arba šalia esančias patalpas, sukelia triukšmą, trukdantį išgirsti įsilaužimo į objektą garsus).

Šiam etapui priskiriama:

- Nusikalstamų grupių judėjimas link pasirinktų objektų;
- Apsaugos pareigūnų dėmesio nukreipimas;
- Nusikalstamo akto įvykdymas.

Nusikalstamos grupuotės narių veiksmai:

- Patekimas į objekto teritoriją;
- Saugyklų spynų išlaužimas;
- Įrenginių, dokumentų, vertybių ir t. t. išvežimas, išnešimas, sugadinimas ar jų sunaikinimas įvykio vietoje;
- Apsaugos dėmesį nukreipiantys telefono skambučiai;
- Objekto apšvietimo išjungimas tamsiu paros metu;
- Pranešimai atsakingiems objekto pareigūnams (darbuotojams) apie problemas namuose, įvairaus pobūdžio iškvietai, telefono skambučiai ir t. t.

Nusikalstamos akcijos pradžios požymiai:

- Atsakingų įstaigos administracijos darbuotojų dingimas;
- Automobilių avarijos su saugomo objekto (įstaigos) vadovų transportu;
- Atsakingų saugomo objekto pareigūnų (įstaigos darbuotojų) giminaičių pagrobimas;
- Asmenų kreipimasis į objekto apsaugos darbuotojus su įvairiais klausimais;
- Apsauginės signalizavimo sistemos atjungimas;
- Automobilių, pilnų įtartinų žmonių, artėjimas prie objekto.

*5 etapas – atsitraukimas ir akcijos rezultatų vykdymas*Nusikaltėlių veiksmai šiame etape:

- Neteisėtai įsigytų daiktų realizavimas;
- Atsikratymas akcijoje naudotais įrankiais;
- Neteisėtai įsigytų daiktų diegimas į legalų ir nelegalų verslą;
- Nusikaltimo pėdsakų slėpimas ar sunaikinimas, nusikaltimo tyrėjų klaidinimas;
- Slėpimas ar fizinis susidorojimas su nepatikimais grupės nariais;
- Pasirūpinimas akcijos dalyvių alibi.

Šio etapo požymiai:

- Įžymių kriminalinių nusikaltėlių dingimas iš miesto;
- Kriminalinių nusikaltėlių nebesusitikinėjimas nuolatinėse susitikimo vietose (baruose, restoranuose, kazino ir pan.);
- Abejotinos kriminalinės praeities asmenų naujų firmų registracija;
- Pagalbos teikimas bendrininkams, kurie buvo patraukti baudžiamojon atsakomybėn;
- Pagalba nuteistųjų giminaičiams ir artimiesiems;
- Sąskaitų suvedimas su apsaugos, teisėsaugos struktūrų, teismų darbuotojais.

Šiuo metu daugelyje šalių nuolat iškyla įvairių rūšių socialinių-ekonominių ir nacionalinių-etinių konfliktų, todėl formuojasi vadina-mieji „karšti taškai“. Ši situacija palanki suaktyvėti teroristinių grupuo-

čių ketinimams vykdyti teroristinius ir diversinius aktus, kyla reali grėsmė pramonės įmonių saugumui.

Operatyvinės informacijos analizė rodo, kad paskutiniaisiais metais organizuoto nusikalstamumo grupės komercinių įmonių atžvilgiu vis plačiau imasi įvairių metodų, diversinės veiklos, daugeliu atveju peraugančios į banditiškus, teroristinius aktus¹.

Svarbiausieji ir pagrindiniai teroristinės veiklos metodai:

- Sprogdinimai;
- Apšaudymas automatiniais ginklais ir signalinėmis raketomis, sprogstamųjų užtaisų, taip pat ir nuotolinio valdymo sprogmenų padėjimas;
- Padegimai, įvairių talpų, pripildytų įvairių degių skysčių, mėtymas į objektų teritoriją ar pastatus;
- Užpuolimai, įsiveržimai, pagrobimai (pavieniai piketavimo atvejai, blokuojant pravažiuojimus);
- Vandalizmo aktai – pastato išorinių durų, langų grotų, tvorelių, vitrinų, baldų gadinimas, taip pat visuomeninio ir privataus transporto priemonių daužymas.

Daugėjant kriminalinių nusikaltimų, dažnėja žiaurumo protrūkiai. Tai lemia nusikaltimų peraugimą į terorą.

Vienas iš pirmųjų žmonių, viešai prabilusių apie terorizmą, buvo Didžiosios Britanijos ministras pirmininkas Neville'as Chamberlainas. 1938 m. jis terorizmą apibūdino kaip „ginčą tolimoje šalyje tarp žmonių, apie kuriuos mes nieko nežinome“.

Teroras kilęs iš prancūzų kalbos žodžio „terreur“, reiškiančio baimę, siaubą. Tačiau šių dienų terorizmo sąvoka tampa vis migločiau apibrėžta, kadangi diktatoriški režimai bet koki išsivadavimo judėjimą vadina teroristiniu. Taigi terorizmas – tai klasinių ir politinių priešininkų slopinimo politika, palaikoma smurto, prievartos (iki fizinio sunaikinimo) priemonėmis. Terorizmas – tai teroro politika ir praktika.

Terorizmas – tai smurto panaudojimas arba grasinimas jį naudoti politiniais tikslais tam, kad būtų sukurta baimės būsena, kuri padėtų prievarta išgauti, priversti, įbauginti arba taptų priežastimi asmenims bei grupėms keisti savo elgesį. Tai daroma imant įkaitus, plėšikaujant arba sabotuojant ir beatodairiškai sprogdinant bombas ar šaudant. Kriminali-

---

¹ Дзलिएв М. И. *Рынок и Насилие*. Москва, 1999.

nis nusikaltėlis bando pasislėpti, teroristas išdidžiai praneša apie save. Teroras dažniausiai vyksta dėl politinių sąlygų. Nepaisant to, kad teroristinė veikla pasižymi politiniu pobūdžiu, teroristų aukomis dažniausiai tampa nekalti žmonės. Norint išvengti teroristinių aktų visų pirma reikia išmokyti juos prognozuoti, išstbulinti jų stebėjimo sistemą.

Daugelis žmonių tokių terorizmo apibrėžimą laiko ganėtinai tikslu. Daugelis kitų mano, kad jis per ilgas, tretiems jis pernelyg miglotas, dar kitiems – per trumpas. Taigi šiandien dar nesutariama dėl terorizmo apibrėžimo. Iš tikrųjų turbūt turėtų būti tiek skirtingų terorizmo apibrėžimų, kiek yra su juo kovojančių institucijų.

Kaip ir atlikdami anksčiau apibūdintą nusikalstamos veiklos tyrimą, taip ir analizuodami teroristinius aktus specialistai išskiria penkis pasiruošimo teroristiniams aktams bei jų vykdymo etapus.

Pirmas etapas – pasirengimas

Veikla:

1. Teroristinio akto objekto pasirinkimas;
2. Aktui vykdyti palankaus politinio momento pasirinkimas;
3. Labiausiai pažeidžiamos objekto vietos pasirinkimas;
4. Objekto techninio pažeidžiamumo ištyrimas;
5. Techninių ir fizinių apsaugos ypatumų objekte nagrinėjimas.

Nusikaltėlių veiksmai:

1. Pasirenkama teroristinio akto forma;
2. Atsižvelgiant į esamą politinę padėtį pasirenkamas jai tinkamiausias konkretus objektas;
3. Pasirenkami ir patikrinami profesionalai, galintys nustatyti labiausiai pažeidžiamus (silpniausius), objekto konstrukcijos mazgus, juos suardyti galinčią sprogstamosios medžiagos rūšį.

Rengiamo teroristinio akto požymiai:

1. Teroristinių grupuočių grasinimai įvykdyti teroristinį aktą;
2. Aštrūs politiniai ir kariniai prieštaraivimai visuomenės (šalies) gyvenime.

*Antras etapas – žvalgyba*Veikla:

1. Konkretaus objekto, kuriame bus vykdomas teroristinis aktas, tyrimas;
2. Teroristinio akto vykdytojų atranka;
3. Labiausiai pažeidžiamų objekto dalių nustatymas ir ištirimas;
4. Objekto inžinerinės-techninės apsaugos nustatymas;
5. Objekto gaisro signalizacijos apsaugos nustatymas;
6. Objekto fizinės apsaugos ir jos profesionalumo lygio nustatymas.

Nusikaltėlių veiksmai:

1. Objekto tyrimas renkant informaciją, pašaliniais asmenimis kalbantis su objekto darbuotojais;
2. Priešgaisrinės apsaugos signalizavimo sistemos nagrinėjimas permetant į apsaugos prižiūrimą zoną įvairius daiktus;
3. Galimų būdų patekti į objektą nagrinėjimas (per tvorą ir kitose teritorijos vietose), galimybė pasinaudoti klastotais dokumentais;
4. Objekto apsaugos pareigūnų dėmesio nukreipimas sukuriant įvairias situacijas, siekiant įvertinti apsaugos profesionalumo lygį, nustatyti jos drausmingumą. Vietos sprogstamajam įtaisui padėti išsirinkimas;
5. Diversantų atsitraukimo po diversijos būdų nagrinėjimas;

Rengimosi nusikaltimui požymiai:

1. Pašalinių asmenų bandymas patekti į objektą;
2. Objekto fotografavimas;
3. Pašalinių asmenų bandymas užverbuoti ką nors iš objekto tarnautojų, siekiant gauti informacijos apie objektą, arba bandymas pasinaudoti tarnautoju vykdant diversiją;
4. Pašalinių asmenų objekto stebėjimas iš išorės.

*Trečias etapas – sąlygų planui įgyvendinti sudarymas*Veikla:

1. Sprogstamųjų medžiagų pristatymas į objektą;

2. Nusikaltimo vykdytojų ir priedangai skirtų asmenų pristatymas į objektą.

Požymiai:

1. Nusikaltimo vykdytojų ir sprogstamųjų įtaisų pristatymas į nusikaltimo vietą, naudojantis koku nors transportu;
2. Nusikaltėlių patekimas į objektą (slaptas, atviras, su kovos veiksmiais arba agentų iš objekto darbuotojų sudėties išsiuntimas);
3. Sprogstamųjų įtaisų padėjimas labiausiai pažeidžiamoje objekto vietoje.

Ketvirtas etapas – teroristinio akto vykdymas

Veikla:

1. Sprogstamojo įtaiso sproginimas;
2. Teroristinio akto rezultatų fiksavimas;
3. Teroristų pasišalinimas iš nusikaltimo vietos.

Teroristinio akto vykdymo požymiai:

1. Sproginimas ir objekto sugriuvimas;
2. Sprogimo rezultatų fotografavimas ir filmavimas;
3. Pašalinių asmenų (nusikaltimo vykdytojų) pastangos pasišalinti iš objekto teritorijos arba iš rajono, kuriame yra objektas.

Penktas etapas – atsitraukimas

Veikla:

1. Teroristinio akto vykdytojų paslėpimas, alibi sudarymas;
2. Įrodymų panaikinimas;
3. Vieši teroristinio akto organizatorių pareiškimai ir atsakomybės už teroristinius aktus prisiėmimas.

Nusikaltėlių veiksmai:

1. Teroristinio akto dalyvių pabėgimas iš objekto teritorijos, rajono ar miesto;
2. Teroristinio akto vykdytojų alibi sudarymas (nepatikimų vykdytojų sunaikinimas);

3. Įrodymų sunaikinimas, vagystės ar nusikaltimo įrodymų falsifikavimas.

Požymiai:

Atviras teroristinės grupės vadovų atsakomybės už teroristinius aktus prisiėmimas.

Analizuojant nusikaltimų pobūdį ir veiklos metodus matyti bendras kriminogeninės situacijos blogėjimas, išigyjamų ir dingusių šaunamųjų ginklų skaičiaus didėjimas, organizuotų nusikalstamų grupuočių ryšių plėtimasis, jų bendradarbiavimo su kitų šalių ar regionų grupuočėmis užsimezgas, didinantis jų finansinį ir techninį pajėgumą. Visa tai leidžia teigti, jog operatyvinės situacijos blogėjimo tendencija šiuo metu išlieka.

2.1. APSAUGA IR NUSIKALSTAMOS VEIKLOS METODAI

Analizuojant pavienius nusikaltimus ir nusikaltimus, įvykdomus organizuotų nusikalstamų susivienijimų, matyti, kad daugeliu atvejų jais kėsinamasi ir į aktyvią tam tikrų asmenų veiklą, į valstybinį ir privatų turtą, verslą, įtakingus visuomenės veikėjus.

Kriminaliniu aspektu tokie nusikaltimai skirstomi į keturias kategorijas:

1. Nusikaltimai, kuriais kėsinamasi į įtakingų asmenų (dažniau verslininkų) ir jų šeimos narių gyvybę ir sveikatą. Tai žmogžudystės, sunkūs kūno sužalojimai, pagrobimas, įkaitų paėmimas ir t. t.
2. Ekonominiai nusikaltimai: svetimo turto, priklausančio valstybei, verslo atstovams ar jų valdomoms struktūroms, grobstymas, vykdomas pasinaudojant tarnybine padėtimi arba sąmokslu, kyšininkavimu, dokumentų klastojimu ir pan.
3. Prievartiniai nusikaltimai: banditizmas, užpuldinėjimas, plėšimai, prievartavimai, reketas ir pan.
4. Nusikaltimai visuomeniniam saugumui. Tai yra veikla, susijusi su neteisėta narkotinių medžiagų gamyba, platinimu, prekyba ginklais, kontrabanda ir panašiai.

Ekspertai mano, kad tipiniam kriminalinių struktūrų nusikaltimų arsenalui priklauso teroristiniai metodai:

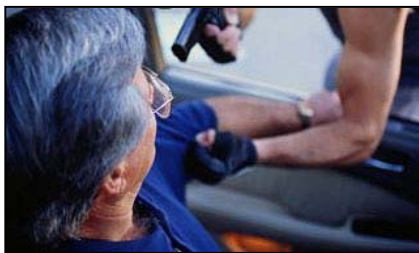
- Žmogžudystės naudojant smurtą, tyčiojantis ir kankinant;
- Pagrobimas ar grasinimas pagrobti įtakingus asmenis, jų šeimos narius, artimus giminaičius;
- Psichologinis terorizavimas, grasinimai, gąsdinimai, šantažas, reketas;
- Plėšimai siekiant užvaldyti pinigines lėšas, vertybes, dokumentus ir nuosavybę.

Nusikaltamų kėslių įgyvendinimo būdai:

- Žmogžudystė, kurią įvykdo snaiperis iš pasirinkto atstumo;
- Žmogžudystė, kai auka tiesiogiai sąveikauja su žudiku;
- Žmogžudystė, kurios metu yra panaudojami sprogstamųjų medžiagų įtaisai, padedami name, automobilyje, biure, sodo name lyje ir pan.;
- Žmogžudystė, kai naudojamosi siuntiniu-bomba, laišku-bomba ar banderole-bomba;
- Nunuodijimai, panaudojant cheminį bakterinį ginklą, taip pat radiacinį apšvitinimą.

Žmonės grobiami siekiant:

- Gauti išpirką;
- Priversti asmenį, valdžios atstovą, verslininką sudaryti nusikaltamą ar nenaudingą sutartį;
- Šantažuoti asmenį.

Fizinis poveikis paprastai naudojamas kaip išpėjamoji poveikio priemonė siekiant, kad asmuo (valdininkas, finansininkas, verslininkas ar politikas) išpildytų vienokius ar kitokius kriminalinių struktūrų reikalavimus. Fizinis poveikis daugeliu atvejų yra brutalus spaudimas, susijęs su galimu kėsiniu į asmens gyvybę ir sveikatą. Psichologinis spau-

dimas daugiausia yra šantažas, gąsdinimas, narkotinių medžiagų poveikio sukėlimas, įstaigos ar saugomo objekto darbo ritmo trikdymas, pranešimai apie padėtus sprogmenis, persekiojimas, demonstratyvus išorinis stebėjimas ir panašiai.

2 l e n t e l ė . Galimo pavojaus tikimybės struktūra

A S M U O	
GRĖSMĖ	<ul style="list-style-type: none"> - nužudymas; - prievarta; - plėšimas; - šantažas; - užpuolimas; - įžeidimas.
PASIKĖSINIMAI	<ul style="list-style-type: none"> - į gyvybę; - į sveikatą; - į laisvę; - į asmens garbę; - į dokumentus.
LAIKAS	<ul style="list-style-type: none"> - laisvalaikis; - darbo laikas; - atostogos; - komandiruotė.
GRĖSMĖS ŠALTINIAI	<ul style="list-style-type: none"> - chuliganai; - nesąmoningos būsenos asmenys (apsvaigę nuo alkoholio, narkotinių medžiagų); - nusikaltėliai; - žudikai.
GRĖSMĖS OBJEKTAI	<ul style="list-style-type: none"> - asmuo; - šeimos nariai; - giminės; - pažįstami; - turtas.
LANKYMOSI VIETOS	<ul style="list-style-type: none"> - gyvenamasis namas, sodas; - darbo kabinetas; - gatvė; - transportas; - viešosios vietos.

APSAUGOS FORMA	<ul style="list-style-type: none"> - juridinė; - fizinė; - informacinė.
APSAUGOS OBJEKTAI	<ul style="list-style-type: none"> - asmuo; - kabinetai; - butai; - namai; - automobiliai; - garažai.
APSAUGOS METODAI	<ul style="list-style-type: none"> - savisauga; - asmens apsauga.

Pirmas žingsnis sprendžiant saugumo problemą – teisingas situacijos įvertinimas. Užtikrinti saugumą gali pats asmuo arba jo aplinkos žmonės, tačiau teisingiausia šį darbą patikėti profesionalams – saugos tarnybų specialistams.

Jie turi išsiaiškinti:

- Grėsmės šaltinius;
- Grėsmės realumą;
- Prieštaravimų esmę ir aštrumą;
- Kokie ir kaip greitai reikalingi sprendimai situacijai išspręsti;
- Priešininko pajėgumą ir galimybes, numatyti priemones, kuriomis jis gali pasinaudoti;
- Numatyti artėjančios grėsmės požymius;
- Remiantis sukaupta informacija sudaryti prognozę, suformuoti tolesnės veiklos ir grėsmės lokalizavimo rekomendacijas.

Siekiant numatyti galimą pavojų būtina žinoti ir įvertinti rizikos veiksniai, esančius aplinkoje ir būdingus svarbių asmenų gyvenimui.

Išanalizuokime galimo užsakomosios žmogžudystės pavojaus prognozę.

Ekspertai išskiria daugybę žmogžudysčių užsakovų tikslų:

- Konkrečių veiklos srities konkurentų pašalinimas;
- Kova dėl įtakos sferų ir valdžios viename ar kitame šalies regione;
- Nesukalbamo asmens (dažniau verslininko) pašalinimas, jeigu jis nelinkęs nusileisti „partnerių“ ar reketininkų reikalavimams;
- Ekonominės struktūros valdymo kontrolės įvedimas tiesioginio fizinio poveikio būdu, kai nesukalbamasis vadovas yra pašalina-

mas ir į jo vietą paskiriamas anksčiau į struktūrą ar įstaigą infiltruotas nusikalstamos grupuotės statytinis;

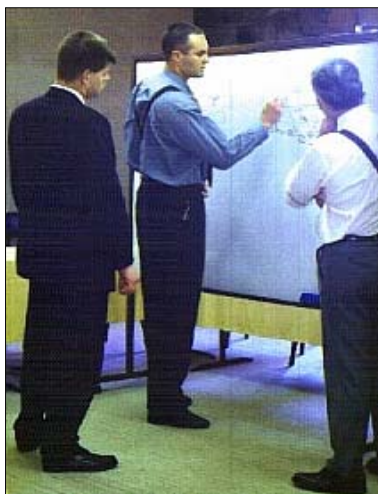
- Stambių finansinių machinacijų liudininkų pašalinimas, nes jie tapo pavojingi;
- Stambaus kreditoriaus nužudymas, nes jis pradėjo reikalauti anksčiau duotos didelės paskolos;
- Asmenų, trukdančių nusikaltėliams kontroliuoti privatizavimą, skirstyti nuosavybę, perversi į užsienį valiutą, pašalinimas;
- Nemokių skolininkų žmogžudystės;
- Žmogžudystės dėl nacionalinių, ideologinių, religinių ir kitų motyvų.

Aukos nusikaltėliai pasirenka neatsitiktinai. Iš daugumos potencialių kandidatų jie išvalgiai atsirenka asmenį, kurio įvaizdis atitinka jų įsivaizduojamus ir keliamus reikalavimus.

Specialistai teigia, kad renkantis auką visų pirma remiamasi šiais kriterijais:

- Akivaizdus didelio pinigų kiekio turėjimas;
- Ypatinga asmens (objekto) vertė kokiam nors trečiajam asmeniui – užsakovui (pavyduoliui, konkurentui, priešininkui);
- Dėl apsaugos organizavimo trūkumų lengvai prieinama auka.

Užpuolimas – tai veiksmas, turintis kriminalinių elementų. Jis atliekamas naudojant šaunamąjį ar šaltąjį ginklą, nuodingąsias medžiagas, organizuojant sprogimą, įkaitų pagrobimą.

Sumaniai organizuota apsaugos veikla leidžia išaiškinti nusikaltimus netgi pasirengimo jiems stadijose.

Jeigu išpuolio grėsmė įvertinama kaip reali (akivaizdi), o aukos galimybė pasipriešinti yra beviltiška, bet atsitraukti vis dėlto galima (suplanuojant gynybą), šia galimybe reikėtų pasinaudoti, kol ji dar egzistuoja. Galimi ir kiti problemos sprendimo būdai, pavyzdžiui, įvykdyti nusikaltėlių reikalavimus ir į nieką nesikreipti. Tačiau teisingiausia kreiptis pagalbos į teisėsaugos institucijas arba apsaugos tarnybas.

2.2. APSAUGOS SĄVOKOS

*Apsauga*² – veikla panaudojant fizinę apsaugą, operatyvinius veiksmus, transporto ir kitas technines bei prevencines priemones, skirtas saugomiems asmenims ir saugomiems objektams nuo neteisėtų veiksmų apsaugoti.

*Fizinė apsauga*³ – saugomo asmens ir (ar) saugomo objekto saugumo užtikrinimas pasitelkiant postus, patruliavimą ir asmens sargybinius.

Saugomi asmenys (VIP angl. – labai svarbus asmuo) – asmenys, kuriems Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatytais pagrindais ir tvarka skirta apsauga.

Saugomi objektai – konkretūs pastatai ir teritorijos, saugomo asmens gyvenamosios, darbo ir kitos vietos, kuriose lankosi saugomi asmenys, taip pat transporto priemonės, kuriomis vežami saugomi asmenys.

Specialus režimas – fizinės apsaugos, techninių ir prevencinių priemonių kompleksas, taikomas saugomame objekte ir skirtas jo apsaugai užtikrinti.

Apsaugos grupė – tai asmens apsaugos pareigūnai arba jų grupės, sugebančios profesionaliai vykdyti užduotis, skirtas užtikrinti saugomo asmens apsaugą.

Apsaugos grupės darbas grindžiamas strateginio planavimo elementais, aiškiu bendradarbiavimu su teisėsaugos įstaigomis, analitinė-

---

² Lietuvos Respublikos vadovybės apsaugos įstatymas Nr. IX-1183, 2002, Vilnius.

³ Ten pat.

mis tarnybomis, inžineriniais-techniniais skyriais. Pagal darbo paskirtį apsaugos grupė yra universali saugos tarnybos struktūros darbo priemonė. Kiekviena apsaugos grupė turi savo specializaciją, pavyzdžiui, išankstinės žvalgybos (išankstinio paruošiamojo darbo – ID) grupė, sprogmenų paieškos, taktinės paramos grupė. Pastaroji prireikus pagal apsaugos užduotį gali vykdyti kontrstebėjimą. Be to, apsaugos grupė disponuoja savo materialine technine baze, pradedant nuo drabužių, buities įrankių ir baigiant specialiomis techninėmis apsaugos priemonėmis.

Asmens sargybinių uždaviniai – apsaugoti svarbų asmenį nuo neteisėtų, nusikalstamų veiksmų, kuriais kėsiamasi į jį, visada būti šalia saugomo asmens, dengti išpuolio atvejų, saugoti nuo galimų susižalojimų; jei konfliktinėse situacijose kiltų grėsmė saugomo asmens sveikatai ar gyvybei, būti pasirengusiems jį evakuoti į saugią vietą; prireikus suteikti pirmąją medicinos pagalbą.

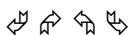
Saugant svarbius asmenis ar jų šeimos narius ar saugomo objekto (įstaigos) personalą, būtina atsižvelgti į visus apsaugos veiklos aspektus – nuo operatyvinio darbo išaiškinant ir užkardant nusikaltimus iki fizinio pasikėsینimo atėmimo. Pagrindinės veiklos kryptys, kuriomis remiamasi organizuojant apsaugą, yra:

- Numatyti;
- Pagal galimybę vengti;
- Esant būtinybei veikti.

Specialios apsaugos veiklos objekto turiniu vadinama gyvybės ir sveikatos apsauga, fizinių ir juridinių asmenų įmonių turto ir veiklos interesų apsauga.

Teisingas specialios apsaugos veiklos objekto supratimas leidžia geriau apibrėžti apsaugos darbo pobūdį, sukonkretina apsaugos veiklos turinį ir ypatumus.

Tikslus saugomo objekto ir apsaugos taikymo priemonių parinkimas – būtina galutinio susitarimo (sutarties) apsaugos paslaugoms teikti sąlyga.

3. ASMENS APSAUGOS ORGANIZAVIMO ASPEKTAI

Ši dalis skirta apsaugos padalinio vadovams ir pareigūnams, atsaikintiems už apsaugos plano ir tinkamos apsaugos grupės (komandos) taktikos parinkimą. Kad apsaugos tarnybos darbas saugant svarbius asmenis ir jų šeimos narius būtų veiksmingas, būtina surinkti ir užpildyti dokumentus, reikalingus sudaryti tikslią ir naudingą apsaugos sistemą. Pavojingoje situacijoje šie dokumentai žymiai palengvintų profesionalų, prireikus ir operatyvų keitimąsi informacija su atitinkamais teisėsaugos pareigūnais ar tarnybomis.

Atidžiai išnagrinėkite pastraipas, prasidedančias žodžiais „*Prieš užpildant!*“, jose nurodytos dokumentų pildymo taisyklės. Pildomi du kiekvieno saugomo asmens (VIP) dokumentų egzemplioriai – vieną iš jų saugo apsaugos tarnyba, antrą – saugomo asmens advokatas.

Asmenų, dirbančių su informaciniais dokumentais, sąrašas

Prieš užpildant!

Informacinių dokumentų segtuvas privalo būti pažymėtas užrašų „Slaptai“. Su šiais dokumentais dirbančių asmenų atranka turi būti labai griežta. Ją vykdo apsaugos tarnybos vadovas, o sudarytos grupės sąrašą tvirtina saugomas asmuo. Sąraše privalo būti krizinių situacijų grupė. Maksimaliai apsaugodami dokumentus nuo pašalinių asmenų krizinėse situacijose jūs turite galimybę naudotis įtariamiesiems nežinoma informacija. Tai svarbus pranašumas.

Vardas, pavardė	Atsakomybės sritis	Telefonas	Adresas

Krizinių situacijų grupė

Prieš užpildant!

Pirmas etapas – apsaugos tarnybos vadovo įsakymas dėl krizinių situacijų grupės sudarymo. Jame:

- Išvardijamos situacijos, kurioms esant krizinių situacijų grupė pradeda veikti;
- Nustatoma krizinių situacijų grupės sudėtis;
- Nustatoma įgaliojimų, suteiktų krizinių situacijų grupei, apimtis ir išteklių, reikalingų efektyviam jos darbui užtikrinti, sąrašas.

Įsakymas turi būti ypač konkretus, išskyrus įvairius neišvengiamus susitarimus.

Kad darbas būtų efektyvus, krizinių situacijų grupę turėtų sudaryti ne daugiau kaip šeši žmonės.

Kiekvienas grupės narys privalo turėti dublerį.

Tikslinga, kad grupę sudarytų:

- Apsaugos tarnybos vadovas;
- Asmens apsaugos padalinio vadovas ar apsaugos tarnybos vadovo pavaduotojas;
- Apsaugos tarnybos teisininkas;
- Saugomo asmens advokatas;
- Psichologas.

Skiltyje „Atsakomybės sritis“ turi būti kaip galima išsamiau aprašytos situacijos, kurioms esant konkretus asmuo gali priimti savarankišką sprendimą, ir situacijos, kuriose asmuo privalo derinti savo veiksmus su kitais.

Skiltyje „Skubaus ryšio rekvizitai“ turi būti nurodytos absoliučiai visos galimos konkretaus saugomo asmens buvimo vietos (adresas, telefonas, kiti duomenys).

Vardas, pavardė	Atsakomybės sritis	Skubaus ryšio rekvizitai

3.1. SPECIALIOS ASMENS APSAUGOS ORGANIZAVIMO ANKETOS

Prieš užpildant!

Apsaugos tarnybos vadovas saugomam asmeniui privalo paaiškinti, kad dėl jo padėties jam nuolat gresia pavojus, todėl jis visada privalo skubiai informuoti asmens apsaugos tarnybos vadovą ar asmens sargybinius apie visus su savimi susijusius incidentus:

- Saugomam asmeniui pasirodė, kad jį seka;
- Atsirado duomenų ar įtarimų, kad apie šį asmenį ar jo šeimos narius renkama informacija;
- Atsirado duomenų apie pavojų saugomam asmeniui ar jo šeimos nariams;
- Atsirado įtarimų, kad klausomasi saugomo asmens pokalbių telefonu.

Apsaugos tarnybos vadovas turi paaiškinti saugomam asmeniui, kad jis privalo pateikti išsamius savo duomenis, atvirai užpildyti pateiktus dokumentus ir atsakyti net į smulkmeniškų asmeninio pobūdžio klausimus.

Saugomo asmens duomenys

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Pavardė .....

Vardas .....

Tėvo vardas.....

Pravardė, mažieji vardai .....

Šeiminė padėtis ..... Vedybų/skyrybų data .....

Vaikai (skaičius) .....

Namų adresas.....

Namų telefono numeris.....

Darbovietės adresas.....

Darbovietės telefono numeris.....

Pranešimų gaviklio numeris.....

Mobiliojo telefono numeris.....

Sveikatos/gyvybės draudimo polisas.....

Kiti draudimo duomenys (firma, agentas, rekvizitai, ryšiai)

Pasas: Serija..... Numeris..... Išdavimo data ir vieta.....

Vairuotojo pažymėjimo Nr. ....

Gimimo data .....

Gimimo vieta ..... Motinos mergautinė pavardė .....

Ūgis ..... Svoris ..... Lytis .....

Akių spalva ..... Plaukų spalva ..... Kraujo grupė .....

Tautybė .....

Randai, tatuiruotės .....

Akiniai ☐ yra ☐ nėra Dantų protezai ☐ yra ☐ nėra

Kontaktiniai lęšiai ☐ yra ☐ nėra Perukai ☐ yra ☐ nėra

Klausos aparatas ☐ yra ☐ nėra ..... ☐ yra ☐ nėra

..... ☐ yra ☐ nėra ..... ☐ yra ☐ nėra

Reguliarieji vartojami vaistai ir gydymas .....

Galūnių, pirštų nebuvimas .....

Saugomo asmens pirštų atspaudai

Prieš užpildant!

Apsaugos tarnybos vadovas privalo paaiškinti saugomam asmeniui, kad atspaudai reikalingi atpažinti.

Jeigu apsaugos tarnyboje nėra techninių sąlygų pirštų atspaudams paimti, rekomenduojama kreiptis į vietinę policijos įstaigą. Daromi du atspaudų egzemplioriai, jie saugomi užklijuotuose vokuose.

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Pavardė (dabartinė ir ankstesnės) .....

Vardas, tėvo vardas .....

Adresas .....

Gimimo data ..... Lytis ..... Telefonas .....

Pirštų atspaudai	didysis pirštas	rodomasis pirštas	nykštys	bevardis pirštas	mažasis pirštas
Dešinė ranka					
Kairė ranka					

Jeigu kurio nors piršto atspaudas neužsifiksavo, nurodykite, kodėl.

Jeigu amputuotas pirštas, nurodykite amputacijos datą .....

Pastabos .....

Saugomo asmens delnų atspaudai

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Dešinysis delnas

Čia dėkite atspaudą

Kairysis delnas

.....

Saugomo asmens pėdų atspaudai

..... Užpildymo data
(metai, mėnuo, diena)

Dešinė pėda

Čia dėkite atspaudą

Kairè pèda

.....

Kiti duomenys

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Tikėjimas..... Šventikas.....
Pamaldų vieta..... Adresas.....

Mėgstamiausi užsiėmimai, hobiai.....
Sporto treniruočių vieta.....

Naktiniai klubai.....
Kokių klubų narys yra.....

Kitos dažnai lankomos vietos.....

Tėvai/seneliai

Pavardė	Giminystės ryšys .....
Namų adresas	Namų telefono numeris .....
Darbovietė	Pareigos .....
Darbovietės adresas	Darbovietės telefono numeris .....

Pavardė	Giminystės ryšys .....
Namų adresas	Namų telefono numeris .....
Darbovietė	Pareigos .....
Darbovietės adresas	Darbovietės telefono numeris .....

Pavardė	Giminystės ryšys .....
Namų adresas	Namų telefono numeris .....
Darbovietė	Pareigos .....
Darbovietės adresas	Darbovietės telefono numeris .....

Būtinios nuotraukos

Prieš užpildant!

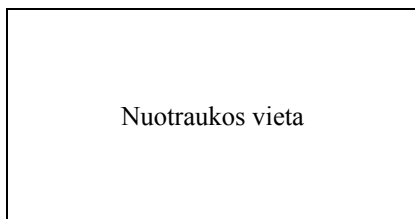
Fotografuojama, daromos nuotraukos tik kontroliuojant apsaugos tarnybos vadovui.

Visi negatyvai paskui sunaikinami.

Kiekviena nuotrauka įklijuojama į atskirą lapą.

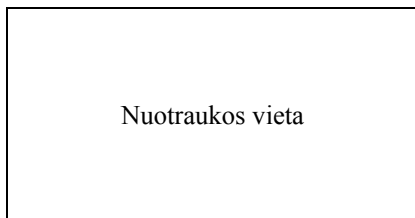
Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Galva ir kaklas. Vaizdas iš priekio (anfas) paprastame fone

Pastabos: .....
.....

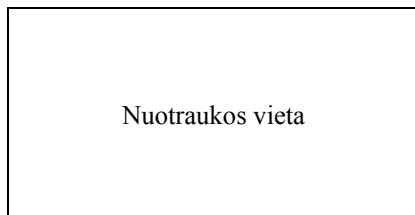
Galva ir kaklas. Vaizdas iš šono (profilis) paprastame fone

Pastabos: .....
.....

Esant būtinybei galite įklijuoti dar vieną saugomo asmens nuotrauką.

Saugomas asmuo visu ūgiu. Vaizdas iš priekio paprastame fone

Pastabos: .....

Esant būtinybei galite įklijuoti dar vieną saugomo asmens fotonuotrauką.

~ ~ ~

Saugomo asmens dienotvarkė

Prieš užpildant!

Šį dokumentą privalo užpildyti pats saugomas asmuo.

Apsaugos tarnybos vadovas privalo paaiškinti saugomam asmeniui, kad dienotvarkė turi būti aprašyta kuo nuosekliau.

Šis dokumentas padės apsaugos tarnybai koreguoti saugomo asmens veiklos režimą, kad būtų galima išvengti iš anksto nenumatytos veiklos.

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Darbas

Atvykimo laikas .....

Pasitarimų ir dalykinių susitikimų laikas .....

Pietūs (laikas, vieta, draugija) .....

Dalykinės išvykos .....

Kita veikla .....

Laisvalaikis

Prieš užpildant!

Šį dokumentą pildo pats saugomas asmuo.

Šiame etape apsaugos tarnyba sudaro:

- Judėjimo maršrutų į nurodytus objektus schemas;
- Išsamias greta esančių gatvių, skersgatvių, automobilių stovėjimo aikštelių schemas, pastatų išsidėstymo planus;
- Detalius lankomų pastatų ir salių planus, kuriuose būtina nurodyti kelią ir būdą išvesti saugomą asmenį iš galimos pavojaus zonos.

Aprašant laisvalaikį, reikia nurodyti visas galimas saugomo asmens lankymosi vietas.

.....

.....

.....

.....

~ ~ ~

Saugomo asmens medicinos kortelės duomenys

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Gimimo data .....

Ūgis ..... Svoris ..... Lytis .....

Kraujospūdis .....

Kraujo tyrimų rezultatai ir nukrypimai nuo normos .....

Plaučių ligos (emfizema, astma ir t. t.) .....

Paskutiniai krūtinės ląstos rentgeno tyrimų rezultatai .....

Širdies kraujagyslių ligos .....

Paskutinio elektrokardiogramos tyrimo rezultatai .....

Patologiniai nukrypimai: kepenų, inkstų, skrandžio, žarnyno ir nervų sistemos .....

.....

.....

Fiziniai trūkumai: nevienodi vyzdžiai, refleksiniai pažeidimai, buvę priepuoliai ir pan. ....

.....
 Gydymas medikamentais, sanitarinis-higieninis režimas .....
 Kraujo grupė ..... Rezus faktorius ..... Kraujo perpylimai .....
 Alergija (maistui, vaistams ir pan.) .....
 Nuskausminamųjų preparatų vartojimas .....
 Šeiminis paveldėjimas (cukrinis ir necukrinis diabetas, širdies priepuoliai ir pan.) .....
 .....
 Duomenys apie įpročius .....
 Per dieną surūkomų cigarečių skaičius .....
 Alkoholio vartojimas .....
 Gydytojo pastabos .....

A.V.

Parašas

Data

~ ~ ~

Suteikiant pirmąją medicinos pagalbą

Prieš užpildant!

Medicinos dokumentus užpildo ir parašu bei antspaudu patvirtina saugomą asmenį gydantis gydytojas.

Pastaba.

Turi būti nurodyti vaistai, kuriuos galima duoti saugomam asmeniui sunegalavus arba esant alerginėms reakcijoms.

Užpildymo data .....
 (metai, mėnuo, diena)

.....
 .....
 .....
 .....

A.V.

Parašas

Data

Saugomą asmenį gydantys gydytojai*Prieš užpildant!*

Šiuos dokumentus pildo saugomą asmenį gydantys gydytojai. Užpildę eilutę „Paciento būklė“, jie privalo pasirašyti ir uždėti antspaudą.

Apsaugos tarnybos vadovas privalo asmeniškai susipažinti su kiekvienu gydytoju ir visi saugomo asmens apsilankymai pas juos turi būti aptarti ir suplanuoti iš anksto.

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Terapeutas .....

Darbo telefonas ..... Namų telefonas .....

Paciento būklė .....

A.V.

Gydytojo parašas

Stomatologas .....

Darbo telefonas ..... Namų telefonas .....

Paciento būklė .....

A.V.

Gydytojo parašas

Kardiologas .....

Darbo telefonas ..... Namų telefonas .....

Paciento būklė .....

A.V.

Gydytojo parašas

Psichoneurologas .....

Darbo telefonas ..... Namų telefonas .....

Paciento būklė .....

A.V.

Gydytojo parašas

Kiti gydytojai .....

Apsaugos pareigūnai

Siekiant užtikrinti saugomo asmens saugumą nepakanka surinkti apie jį informaciją. VIP turi būti saugomas profesionalios apsaugos, todėl prieš pradėdami vykdyti asmens apsaugą, pareigūnai privalo kruopščiai išstudijuoti savo pareigas, įgaliojimus ir jų neviršydami vykdyti savo profesinę veiklą.

Apsaugos pareigūnai privalo visada būti dėmesingi, drąsūs, ryžtingi ir sumanūs, veikti negailėdami savo jėgų.

Pagrindinės apsaugos pareigūnų pareigos saugant svarbų asmenį kyla iš šių reikalavimų:

- Puikiai išmanyti ir vykdyti teisėtus reikalavimus;
- Naudoti tik tas technines apsaugos priemones, kurios turi atitinkamą sertifikatą, taip pat tokias, kurios nepakenktų saugomo asmens, aplinkinių žmonių sveikatai ir gyvybei;
- Sugebėti panaudoti fizines ir specialias savigynos priemones, užtaisytas ašarinėmis ir dirginamosiomis medžiagomis, nenusižengiant įstatyme numatytais jų naudojimo taisyklėmis;
- Apsaugos funkcijas vykdyti tik pagal rašytinę sutartį, teikti apsaugos paslaugas tretiesiems asmenims tik pagal jų rašytinį sutikimą ir tik esant rašytinei sutarčiai;
- Nuodugnai pažinti darbo aplinką: saugomą asmenį, jo individualias psichologines savybes ir sugebėti sudaryti jo psichologinį portretą, pažinti šeimos narius bei artimiausius saugomo asmens draugus, jo gyvenamąją ir darbo vietas, įpročius, maršrutus į darbą ir kitas vietas. Būti rūpestingam ir drausmingam, pagarbiai elgtis su saugomu asmeniu ir jo šeimos nariais;
- Susipažinti su saugomo asmens bei jo šeimos narių dienotvarkėmis, pirmiausia turint omenyje jų keliones ir dalyvavimą įvairiuose renginiuose. Lydėti saugomą asmenį visais maršrutais (jeigu tai neprieštarauja susitarimui), imtis ryžtingų ir profesionalių priemonių išpuoliams išvengti arba juos atremti;
- Griežtai laikytis slaptumo ir konfidencialumo režimo, darbe elgtis budriai ir kultūringai;
- Nuolat studijuoti galimus saugomo asmens lankymosi objektus, važiavimo maršrutus, puikiai valdyti savo ginklą ir specialiąsias priemones, akimirksniu jas panaudoti tam tikrose situacijose, nepažeidžiant įstatymų. Išmanyti savo funkcines pareigas, savo maršruto sektoriaus charakteristiką ir ypatybes, judėjimo metu

- nuolat sekti apylinkes (kelia, žmones, autotransportą);
- Būti fiziškai ir psichologiškai pasirengusiam bet kuriuo metu ir bet kokiomis sąlygomis vykdyti tarnybines pareigas, įvaldyti savigyną, o pavojaus atveju žinoti saugomo asmens evakuacijos maršrutą iš bet kokio taško;
  - Sugebėti suteikti pirmąją medicinos pagalbą atsižvelgiant į saugomo asmens sveikatos būklę. Žinoti saugomo asmens kraujo grupę ir rezus faktorių, turėti minimalų reikalingų medikamentų kiekį, taip pat žinoti gydymo įstaigos duomenis, kad būtų galima nedelsiant susisiekti prireikus skubaus iškvietimo ir kvalifikuotos pagalbos;
  - Susipažinti su saugomo asmens darbovietės administracijos atstovais ir artimiausia teisėsaugos įstaiga, kad būtų galima skubiai iškviesti jų darbuotojus ir suderinti tolimesnį bendradarbiavimą užtikrinant saugomo asmens saugumą;
  - Įsiminti žmonių, nuolat bendraujančių su saugomu asmeniu ir turinčių galimybę nekontroliuojamai susisiekti su juo, veidus;
  - Išstudijuoti saugomam asmeniui priklausančią darbo ir gyvenamosios vietos teritoriją, patalpų išdėstymą, prieigas prie šalutinių įėjimų, priedangas, pavojingiausias vietas;
  - Išstudijuoti, kaip išdėstytos lankomų objektų ryšio priemonės, signalizacijos, gaisro čiaupai, speciali technika, ir mokėti jomis naudotis;
  - Tikrinti transporto priemones – organizuoti jų specialią apžiūrą;
  - Prognozuoti galimus pasikėsinimo ar išpuolio prieš saugomą asmenį ir jį lydinčius asmenis būdus ir metodus. Mokėti patikrinti gaunamą korespondenciją, dovanas, suvenyrus, ieškant galimų sprogstamųjų medžiagų, mokėti elgtis jų aptikus;
  - Atidžiai vykdyti savo tarnybines pareigas saugomo asmens priimamajame siekiant išaiškinti ir neleisti asmenų, turinčių ginklų ir kitų įrankių, kuriuos galima panaudoti kaip ginklą. Kontroliuoti saugomo asmens lankytojus sudarant susitikimų grafikus, jeigu būtina – dalyvauti jų susitikimuose;
  - Sudaryti ir išlaikyti saugumo zoną aplink saugomą asmenį, pagal galimybę nesudarant aplinkiniams nereikalingų kliūčių;
  - Tikrinti saugomo asmens biuro ir namų interjero detales, patalpas, siekiant nustatyti, ar nėra pertvarkymo ir baldų perstumdymo požymių, techninių klausymosi priemonių, įtaisytų sprogmenų;

- Stropiai ir budriai neatsitraukiant vykdyti tarnybines pareigas (saugomas asmuo nuolat turi būti matomas), stebėti saugumo zoną aplink saugomą asmenį, tikrinti, ar nėra įvairių pavojaus ženklų. Budrumo susilpnėjimas gali sukelti pavojų;
- Turėti profesionalių stebėjimo įgūdžių ir laiku nustatyti atsiradusį pavojų;
- Stebėti ir neleisti nieko prisiartinti prie saugomo asmens neįsitikinus, kad besitarianantieji neturi ginklų, įrankių ir priemonių, kurias galima panaudoti užpuolimui;
- Naudotis vizualia diagnostika, ypač stebėti netoli saugomo asmens esančiųjų rankas. Ypač atidžiai stebėti tuos asmenis, kurių rankos slepiamos, ir mintyse iš anksto suplanuoti veikimo planą, jeigu kiltų pavojus;
- Pėsčiomis eiti greitai, jeigu leidžia saugomo asmens sveikata, nes taip apribojamas užpuolimo laikas ir puolantiesiems prireikia koreguoti savo planus;
- Palaikyti su saugomu asmeniu akių kontaktą ir koreguoti savo padėtį atsižvelgiant į jo judėjimo padėtį. Stengtis nuo saugomo asmens būti ne toliau kaip per ištįstą ranką (0,8–1,2 m);
- Lydint saugomą asmenį šaligatviu, koridoriais ir t.t. nukreipti jį arčiau vidurio, kad pavojaus atveju liktų daugiau vietos manevrui;
- Neįleisti saugomo asmens pirmo į patalpas (vietą), kuri nebuvo patikrinta apsaugos pareigūnų;
- Neleisti, kad saugomas asmuo per duris eitų prieš asmens sargybinių. Vienas pareigūnas privalo įeiti pro duris ir įsitikinti, kad zona saugi, tik tada eina saugomas asmuo;
- Sugebėti greitai įvertinti aplinkybes ir operatyviai priimti sprendimus. Pastebėjus pirmuosius pavojaus ženklus greitu judesiu uždengti saugomą asmenį, sudaryti fizinę arba vizualią kliūtį tarp puolančiojo ir saugomo asmens;
- Nuolat sekti saugomo asmens darbo aplinką. Pastebėjus pavojų, nedelsiant apie jį pranešti kitiems apsaugos pareigūnams. Plėtojantis pavojingai situacijai nedelsiant evakuoti saugomą asmenį iš šios zonos ir aplinkinių stebėjimo lauko, kol situacija taps normali;
- Užpuolimo atveju pridengti savimi saugomą asmenį ir kuo greičiau evakuoti jį iš pavojaus zonos išnaudojant visus įmanomus

būdus ir turimas specialiąsias priemones;

- Apsaugos pareigūnas turi numatyti, kad puolančiųjų gali būti keletas, jie gali naudoti klaidinančius manevrus. Jeigu asmens sargybinis gali pasiekti užpuoliko ginklą, jis iš pradžių daro judesį, sudarantį fizinę ar vizualią kliūtį tarp ginklo ir saugomo asmens, o po to veikia prieš ginklą, o ne prieš asmenį, valdantį ginklą;
- Tiesioginėje saugomo asmens aplinkoje pasirodžius nenumatytai žmonių grupei ar pavieniams asmenims privalo išsiaiškinti šio susibūrimo ar lankymosi priežastis;
- Pastebėjus potencialiai pavojingas saugomam asmeniui sąlygas arba objektus nedelsiant pranešti apie tai atitinkamoms institucijoms ir tarnyboms, sustiprinti apsaugą, o esant būtinybei saugomą asmenį evakuoti iš pavojaus zonos;
- Vengti nesankcionuotų kontaktų su aplinkiniais žmonėmis, įspėti įtartinais besielgiančius asmenis, esant būtinybei nutraukti nepageidaujamą kontaktą;
- Kylant grėsmei saugomo asmens sveikatai ir gyvybei arba gavus tokios informacijos nedelsiant apie tai informuoti saugomą asmenį ir priimti sprendimą dėl jo evakuacijos į saugią vietą;
- Žinoti kitų apsaugos komandos pareigūnų pareigas ir būti pasirengusiam bet kuriuo momentu pakeisti juos ir veikti profesionaliai;
- Išmanyti dalykines ir moralines saugomo asmens darbovietės personalo ypatybes, dirbti su personalu pasitelkiant orientacinės apklausos ir kitus pasiruošimo metodus, gauti informacijos siekiant išsiaiškinti saugomam asmeniui kylančius pavojus;
- Mokėti naudotis specialia technika: radijo stotimi, apsaugos signalizacija, radijo prietaisų iešikliais, ginklu, turėti žinių apie sprogstamuosius prietaisus;
- Nuodugniai tikrinti einančiųjų į saugomą zoną, objektą leidimus;
- Žinoti veikimo tvarką gavus nusikalstamos veikos prieš saugomą asmenį pavojaus signalą, išmanyti specialią apsaugos planą įvedimą esant ypatingoms aplinkybėms, visada turėti būtinas individualias apsaugos priemones;
- Tiksliai vykdyti teisėtus saugomo asmens įsakymus, pageidavimus, laiku pranešti apie visus įtartinus momentus, ypač susijusius su jo saugumu;

- Rūpintis savo išvaizda, laikysena, bendravimu, laikytis asmens sargybinių elgesio taisyklių;
- Išmanyti diplomatijos pagrindus, etiketą, tinkamai elgtis oficialiuose priėmimuose, banketuose, teatruose ir kituose renginiuose, išmanyti maskavimosi taktiką;
- Nuolat tobulėti, plėsti savo akiratį, rūpintis fizine, specialia taktine ir kovine parengtimi.

Profesinė veikla

Ten, kur yra saugomas asmuo, rekomenduojama suformuoti 3 saugumo lygius (žiedus).

Vidinis saugumo žiedas formuojamas tiesiogiai aplink saugomą asmenį. Jame turi būti tik asmens sargybiniai (rekomenduojama ne mažiau kaip 2 asmens sargybiniai). Šioje zonoje nustatoma ypač griežta veiklos tvarka ir asmenų, artėjančių prie saugomo asmens, kontrolė.

Vidurinis saugumo žiedas yra aplink vidinį, jame išsidėsto apsaugos pareigūnai, neturintys konkrečių postų ir vykdantys specialias užduotis (išankstinio parengiamojo darbo pareigūnai, saugomo asmens darbovietės etatinis personalas, apsaugos tarnybos techninių ar kitų kategorijų specialistai).

Išorinis saugumo žiedas išdėstomas toliausiai nuo saugomo asmens ir yra sudarytas iš apsaugos tarnybos, tam tikrais atvejais ir iš teisėsaugos pareigūnų.

Saugant asmenį stacionariame objekte kiekviename iš saugumo žiedų rekomenduojama išdėstyti kontrolės postus, kad būtų galima kontroliuoti priartėjimo prie saugomo asmens galimybes.

Uždaviniai esant išoriniame saugumo žiede:

- Atriboti patekimo į zoną, kurioje yra saugomas asmuo, galimybes;
- Nusiųsti lankytojus į kontrolės postą;
- Nustatyti lankytojų asmens tapatybę ir jų lankymosi tikslus;
- Apžiūrėti, ar lankytojai neturi ginklų ir uždraustų priemonių;
- Registruoti lankytojus prie įėjimo į objekto teritoriją, pastatą ar aukštą;
- Registruoti ir kontroliuoti transporto priemones;
- Stebėti lankytojų judėjimą saugumo zonoje arba juos lydėti;
- Perduoti pavojaus signalą užpuolimo arba nesankcionuoto prasisiskverbimo į saugomą objektą atveju.

Uždaviniai esant viduriniame saugumo žiede:

- Kontroliuoti lankytojus, einančius pas saugomą asmenį, nustatyti jų tapatybę pagal apsaugos tarnybos sąrašą;
- Techniškai tikrinti ir kontroliuoti lankytojų elgesį ir daiktus;
- Apriboti techninio ar fizinio patekimo pas saugomą asmenį galimybes;
- Sulaikyti ir atremti išpuolį.

Uždaviniai esant vidiniame saugumo žiede:

- Nustatyti lankytojų tapatybę ir patikrinti jų turimus daiktus;
- Stebėti tiesioginius lankytojų susitikimus su saugomu asmeniu ir kontroliuoti perduodamus daiktus, korespondenciją;
- Lydėti lankytojus saugomo žiedo viduje;
- Perduoti pavojaus signalą bandant pasikėsinti ar tiesiogiai kėsintis;
- Rūpintis saugomo asmens evakuacija į saugią patalpą, bet kokia kaina užkertant ir atremiant išpuolį.

Asmens sargybiniui draudžiama:

- Nesilaikyti įstatymų reikalavimų ir viršyti savo tarnybinius įgaliojimus;
- Palikti saugomą asmenį be apsaugos neturint jo raštiško įsakymo;
- Teikti apsaugos paslaugas asmenims, neturintiems specialaus patvirtinimo, suteikiančio veikimo teisę;
- Teikti apsaugos paslaugas asmenims neturint rašytinės sutarties dėl šios paslaugos;
- Darbo metu vartoti svaigiuosius gėrimus (taip pat silpnus alkoholinius gėrimus).

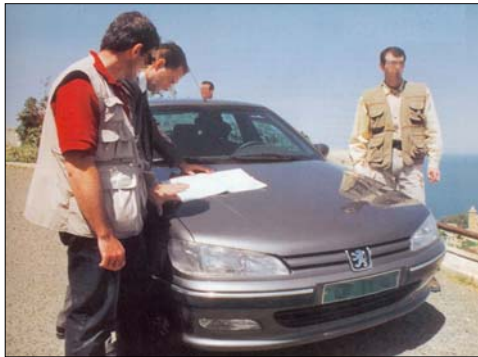
Asmens sargybiniui nerekomenduojama:

- Pradėti vykdyti asmens apsaugos pareigūno funkcijas be specialaus pasirengimo;
- Vienam asmens sargybiniui rūpintis saugomo asmens saugumu;
- Lydint saugomą asmenį laikyti rankose pašalinius daiktus, ištraukti į nereikalingą bendravimą su aplinkiniais asmenimis;
- Vykdyti užduotis, nenumatytas tarnybos nuostatuose, instrukcijose, sutartyje. Sumažėjus fizinėms galimybėms, pajėgumui ir tinkamumo lygiui vykdyti tarnybines pareigas.

4. IŠANKSTINIS PARENGIAMASIS DARBAS

Išankstinis darbas organizuojamas pagal keturias pozicijas:

1. Atvykimas–išvykimas (esama teritorija);
Iėjimas–išėjimas (pastatas);
2. Teroristinio akto galimybės įvertinimas;
3. Vietos išžvalgymas (esama teritorija) tikrinant, ar joje nėra snaiperių;
4. Klausymosi galimybių tikrinimas (esama teritorija, pastatas).

Keliamų uždavinių įgyvendinimo metodai:

1. Išankstinės priemonės;
2. Priemonės vykdant palydą.

Išankstinės priemonės:

- Judėjimo maršrutų planų-schemų sudarymas, nurodant pavojingas vietas ir evakuacijos kelius;
- Galimos grėsmės užkardymo kompleksinių priemonių sukūrimas;

- Asmens sargybinių (AS) veiksmų išstobulinimas esant vienai ar kitai situacijai;
- AS treniravimas įtraukiant visus turimus išteklius ir nevalstybines bei valstybines struktūras.

Uždaviniai vykdant palydą:

- Veikti atsižvelgiant į iš anksto surinktą informaciją;
- Kontroliuoti kompleksinių priemonių, skirtų galimai grėsmei užkardyti, vykdymą;
- Naudoti AS patirtį ir žinias.

Ištekliai, kurie gali būti panaudojami įgyvendinant keliamus uždavinius:

- Žmonių: apsaugos tarnybos personalas ir laisvai samdomi darbuotojai (tarnybinės pareigos sutarties pagrindu ir pan.);
- Techniniai: tarnybiniai, asmeniniai, skolinti.

Lankomo objekto (vietovės) tikrinimo tvarka:

1. Teritorijos tikrinimas (išorinė apžiūra);
2. Patalpų tikrinimas (vidinė apžiūra).

1. Teritorija (išorinė apžiūra):

- Atvykimo keliai (1 pagrindinis + 2 atsarginiai);
- Autotransporto blokavimo galimybė, vietos;
- Kelio ženklai, šviesoforai, kelio ženklinimas;
- Vietovės reljefas;
- Šalia esantys pastatai, statiniai (lankomos vietos požiūriu aukščiau, žemiau);
- Šalia esantys gyvenamieji, negyvenamieji, administraciniai, pramogų, istoriniai, kariniai, sukarinti daliniai, ginkluotos apsaugos saugomi objektai ir t. t.;
- Teritorijos augmenija (medžiai, krūmai, vejotės ir t. t.);
- Teritorijoje esančios užtvartos (ribojančio, izoliuojančio pobūdžio; stacionarios, grotuotos, tinklinės; laikinos, kombinuotos ir t. t.);
- Pastato fasadinės pusės aikštelė, išorinė ir vidinė kiemo teritorija;
- Pravažiavimas pro pastatą, arką;

- Galimybė maksimaliai arti privažiuoti prie paskirties objekto laiptinės. Vertinamas atstumas iki laiptinės (važiuojamoji dalis, šaligatvis ir t. t.);
- Saugomo asmens automobilio sustojimo, parkavimo ir eskorto vietos apsauga;
- Parkavimo vietoje esančių pašalinių automobilių stovėjimo motyvai (savininkų sąrašas, nurodant telefonus);
- Parkavimo vietoje ir šalia įėjimo į pastatą esančių pašalinių asmenų buvimo motyvai;
- Parkavimo vietoje ir šalia įėjimo į pastatą esančių pašalinių asmenų skaičius;
- Vietų ir daiktų, kuriuos galima panaudoti padedant sprogstaumusius užtaisus, buvimas;
- Įėjimo aikštelės apšvietimas;
- Apšvietimo šaltinių išdėstymas;
- Fasadinės pastato pusės aikštelės danga.

Pastatas (išorinė apžiūra):

- Pastato statybinės medžiagos;
- Pastato išdėstymas;
- Architektūros ypatumai;
- Pastato aukštų skaičius;
- Pirmojo aukšto langų aukštis;
- Pagrindiniai, atsarginiai, tarnybiniai įėjimai ir išėjimai;
- Langų ir durų kiaurymių apipavidalinimas;
- Apsaugos laipsnis;
- Stogo forma;
- Laiptinės durų atsidarymo kryptis;
- Pastato techninė būklė;
- Į pastatą ateinančios komunikacijos;
- Išdėstymas pasaulio polių atžvilgiu.

Pastatas (vidinė apžiūra):

- Laiptinė;
- Fojė;
- Liftas;
- Laiptai;
- Rūsysis;
- Aukštas;
- Palėpė;

- Stogas.

2. Patalpos (vidinė apžiūra):

- Darbas su vietos apsauga;
- Durų išorinė apžiūra (nesankcionuoto patekimo požymiai);
- Durų atidarymas (2 asmens apsaugos pareigūnai);
- Durų aikštelės apžiūra;
- Garsai, kvapai, matomumas, patalpos radiacinis fonas;
- Patalpos schemos sudarymas (susikirstymas į kvadratus-sektorius). Sektorių-kvadratų ribų kraštai turi sutapti.

Susikirstymas pagal aukštį:

- Lygis nuo grindų iki juosmens;
- Lygis nuo juosmens iki akių;
- Lygis nuo akių iki lubų;
- Lubų lygis, apšvietimo prietaisai, siena ir techninės konstrukcijos, interjero detalės ir viskas, kas tvirtinama prie sienos;
- Apžiūra ratu nuo durų iki durų. Jeigu pakanka darbuotojų, apžiūra atliekama judant vienam link kito.

Veiksmų planas įvykus incidentui

Nusikaltėlis, turėdamas tikslą įvykdyti nusikaltimą, iš anksto jam rengiasi.

Apžvelgsim galimus snaiperio veiksmus. Kas būtina, kad snaiperio šūvis būtų tikslus?

Pirmiausia stebimas pasirinktas objektas, atliekami būtini žvalgybos veiksmai. Nustatoma:

- Tikslų reikiamo asmens gyvenamoji vieta;
- Darbo vieta;
- Įprastai lankomi taškai mieste;
- Judėjimo po miestą maršrutai.

Tada snaiperis išsirenka patogiausią padėtį šūviui ir kelius pasitraukti, buveinę įrengia taip, kad galėtų ilgai slapta ten būti, ir išmatuoja atstumą iki numatomo taikinio. Aukai pasirodžius šūvio zonoje, bendrininkas stebėtojas duos patvirtinančią komandą šauliui, kad reikiamas asmuo atvyko. Gavus komandą snaiperiui prireiks mažiausiai 5 sekundžių taikliam šūviui atlikti.

Paslėpti rengimąsi tokiam nusikaltimui ypač sunku, nes visada lieka pėdsakų. Išankstinio paruošiamojo darbo (ID) grupių pareigūnai, planuodami saugomo asmens judėjimo maršrutą, gali rasti tokių pėdsakų, įvertinti grėsmės lygį ir perspėti VIP asmens sargybinius apie galimą pavojų.

ID grupės, ruošdamos saugomo asmens lankymosi vietas ir objektus, suskirsto juos į keletą kategorijų:

Pirma kategorija – pagrindiniai (būtino lankymo) objektai.

Paprastai saugomo asmens gyvenamoji vieta (rezidencija), darbo vieta (darbovietė) ir kiti objektai lankomi tam tikru apibrėžtu laiku.

Antra kategorija – numatomo arba periodinio lankymo objektai.

Tai gali būti kirpyklos, baseinai, sporto klubai. Užsiėmę žmonės iš anksto planuoja panašius apsilankymus. Tai gali būti ir važiavimas pas gimines į jubiliejų ar kapinių lankymas.

Trečia kategorija – planuoti, iš anksto derinti apsilankymai (dalykinių susitikimų vieta, derybų vedimo vietos yra labiausiai pažeidžiami informacijos nutekėjimo požiriu).

Ketvirta kategorija – netikėto apsilankymo objektai. Šiuo atveju saugomas asmuo spontaniškai nusprendžia aplankyti kokį nors objektą. Ši kategorija yra saugiausia, reikalauja mažiausiai apsaugos priemonių. Pirmosios trys kategorijos reikalauja papildomų ID grupės veiksmų.

Asmens apsaugos praktika parodė, kad vieno saugomo asmens sargybinių grupių sudaryti pakanka trijų asmens sargybinių. Žinoma, norint galima padidinti jų kiekį, bet nauda bus nežymi. Ji padidėja derinant asmens sargybinių ir ID grupių darbą.

ID grupė fiksuoja visas keturias minėtas kategorijas. Organizuojamas jų kompleksinis rengimas, įskaitant visus gautus ir galimus grasinimus saugomam asmeniui.

Grįžkime prie snaipero pavyzdžio ir įsivaizduokime save snaipero vietoje: sudarome veiksmų planą, išmatuojame ir nustatome optimaliausio šaudymo taškus. Paaiškėja, kad jų ne tiek ir daug. Išankstinio parengiamojo darbo metu tokios galimo snaipero buvimo vietos pažymimos ir nuolat stebimos. Apsaugos grupės prieš atvažiuojant saugomam asmeniui paprastai patikrina ne abstraktų lauką, o pirmiausiai potencialias snaipero vietas. Šiuose taškuose paslepamos tam tikros žymės, jos parodo, kad prasiskverbta nelauktų svečių. Jeigu leidžia biudžetas, galima panaudoti elektroninės signalizacijos sistemas.

Galimų snaipero padėčių sąrašas iš esmės apribojamas atsižvelgiant į realius faktus. Žinoma, kad snaipero šūvio iš šautuvo atstumo rekordas (pasikėsinimas užfiksuotas Maskvoje) yra 125 metrai. Tai, greičiausiai, išimtis. Dideliame mieste snaiperis žudikas nepradės šaudyti didesniu kaip 70–100 metrų atstumu, kadangi tai negarantuotų, kad jis pataikys (tačiau vien ši aplinkybė neturėtų supaprastinti apsaugos pareigūnų veiklos ar dėmesio tolimesniuose vietovės ruožuose).

Atviri apsaugos grupių veiksmai ir slapas ID grupių darbas trukdo žudikui padėti sprogstamąjį įrenginį į saugomo asmens automobilį. Jeigu potencialus teroristas rinkdamas išankstinę informaciją diena iš dienos mato, kad jo dėmesio objektas tikrinamas, jei bet kokie veiksmai, trukdantys apsaugai, sukelia asmeninės apsaugos aktyvumą, jis nerizikuos.

ID grupė tikslina galimą saugomo asmens bendravimą su aplinkiniais (ar kaimynais). Neatsižvelgdamos į tai, ar prie namo įrengta garsaspynė, vaizdo stebėjimo sistemos, ID grupės periodiškai tikrina privažiavimą, slaptomis žymėmis pažymi slaptą įėjimą, priedangos vietas. Lieka teorinė galimybė, kad žudikas specialiai nuomoja butą netoli privažiavimo ir praėjus kuriam laikui bandys įvykdyti savo planą. Bet VIP nelieka vienas, kartu su juo yra asmens sargybiniai, pasiruošę staigiai reaguoti. Neretai žudikai aukai pašalinti naudoja automatinį ginklą. Bet norint jį panaudoti reikia prisiartinti prie saugomo asmens, o atidžiai

dirbant ID grupei tai neįmanoma. Ji visiškai perima lankomos vietos kontrolę. ID veikla jokiū būdu ne demonstratyvi, išoriškai ji panaši į stebėtojų darbą.

Dauguma pasikėsimų įvyksta, kada žudikai ištraukia ginklą iš paketo, vaikiškų vežimėlių, krepšių, t. y. stambių daiktų, kuriuos lengva pastebėti. Žiemą lengviau negu vasarą ginklą paslėpti drabužiuose. Be to, egzistuoja daugybė būdingų požymių, nurodančių įtartiną žmogų, galimą užpuoliką – jiems būdingas nervingumas, trikdomas judėjimo tempas ir ritmas. Paprastai ID grupė per pusvalandį išsiaiškina panašius žmones ir pradeda juos stebėti.

Jeigu kalbama apie būtiną objekto lankymą, pavyzdžiui, nuolatinę saugomo asmens darbo vietą, ID grupės pareigūnai būtinai susipažįsta su jos aplinka. Iš tiesų rūpestingai pasiruošus kiekvienas atsitiktinis žmogus arba VIP biuro lankytojas sukelia įtarimą.

ID grupė lankomame objekte veikia kartu su objekto (pastato) apsauga.

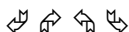
ID grupė apie visus pastebėtus įtartinus požymius informuoja asmens sargybinius, tikslina informaciją apie konkrečių pravažiavimų pavojingumą, padėti maršrutuose arba nurodo saugiausią išėjimo iš potencialiai pavojingos zonos kryptį.

Iš pirmo žvilgsnio svarbaus asmens saugumą užtikrina trys asmens sargybiniai, tačiau, be jų, apsaugos grupėje dirba ir ID pareigūnai.

Apsaugos grupė gali būti sudaryta iš šešių žmonių, kurie keisdami užtikrina specialų apsaugos režimą. Paaštrėjus situacijai visi jie greitai mobilizuoja ir sustiprina VIP asmens sargybinių grandį. Ne išimtis ir perėjimas į susirėmimą (fizinį ar panaudojant ginklus) su užpuoliku, puolančiu saugomą asmenį.

Praktiškai visi saugomieji anksčiau ar vėliau pavargsta nuo apsaugos, kai kurie net atvirai apie tai kalba. Nuolat šalia esantys apsaugos grupės pareigūnai nenoromis daro įtaką jų gyvenimui, galų gale varžo jų laisvę. Dėl to VIP greičiau sudomina vienas ar du apsaugos pareigūnai.

Bet jam būtina visa, o ne dalinė, tariama ar tik išoriška apsauga. Toks dalinis apsaugos darbas kompromituoja pačią apsaugą, be to, saugumas tampa labai nepatikimas.

5. SAUGUMO UŽTIKRINIMAS PASIVAIKŠČIOJIMO METU

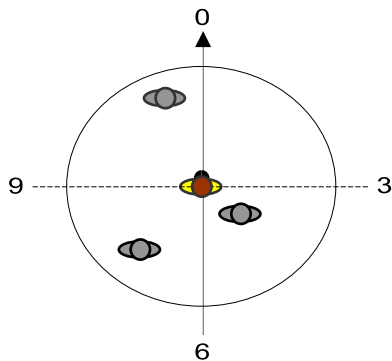
Apsaugos darbas pasivaikščiojimo pėsčiomis metu sudėtingas visų pirma dėl laiko išstudijuoti būsimą maršrutą stokos. Pasitaiko, kad apsaugą užtikrinantys asmenys apie būsimą asmens pasivaikščiojimą sužino per vėlai.

Siekiant išvengti užpuolimo būtina:

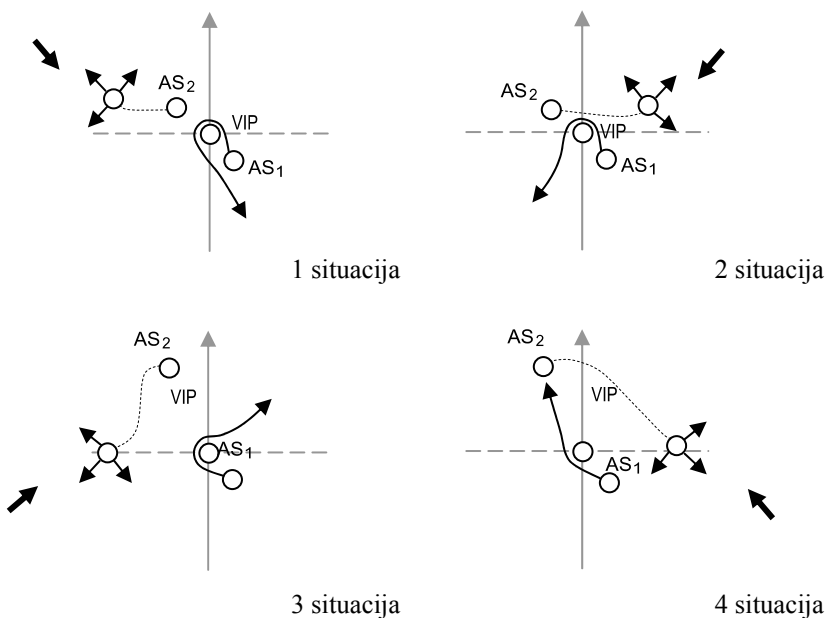
- Įdėmiai išstudijuoti būsimą maršrutą;
- Kontroliuoti ir riboti santykius su pašaliniais asmenimis, visada būti pasirengusiems išvengti galimų puolimų;
- Kilus nenumatytoms situacijoms, priartėti prie pat saugomo asmens, uždengti jį savo kūnu;
- Nuolat kontroliuoti priėjimus iš nugaros;
- Visada turėti pirmosios medicinos pagalbos priemonių, žinoti medicinos įstaigų išsidėstymą, kad būtų galima operatyviai kreiptis pagalbos;
- Tikrinti visus saugomam asmeniui perduodamus daiktus;
- Lydint saugomą asmenį pasivaikščiojimo metu būtina laikytis tokio atstumo, kuris kilus pavojui leistų greitai sureaguoti į bandymą pasikėsinti, uždengti saugomą asmenį.

Apsaugai judant su saugomu asmeniu pavojaus kryptis nusakoma pagal laikrodžio ciferblatą:

1 pav. Pavojaus kryptis apsaugos pareigūnams
judant su saugomu asmeniu

2 pav. Asmens sargybinių ir saugomo asmens judėjimo kryptys išpuolio atveju.
Du asmens sargybiniai (AS1, AS2) ir saugomas asmuo (VIP) žymimi 2/1

Užpuolimo atveju būtina prisiminti, jog arčiausiai grėsmės šaltinio esantis pareigūnas į jį reaguoja pirmas. Kiti pareigūnai privalo persigrupuoti taip, kad dėl reaguojančiojo pareigūno veiksmų atsiradusi nesaugi erdvė būtų uždengta. Saugomas asmuo negali likti be gynybos net jeigu reikėtų padėti savo kolegai. Reaguojančiajam į pavojų pareigūnui turi padėti maršrute esantys apsaugos postų pareigūnai. Jausmai gali paveikti jus taip, kad bandysite padėti savo grupės (komandos) pareigūnui. Prisiminkite, jog svarbiausia jūsų pareiga – apginti saugomą asmenį. Evakuokite jį iš pavojingos zonos.

Pirmiausia aptarsime keturis reagavimo klausimus.

Pirmu galime pavadinti ištiestos rankos atstumą nuo saugomo asmens. Pagrindinė taisyklė, taikytina asmens sargybiniui, esančiam pakankamai arti, kad atremtų užpuolimą, – jeigu ginkluotas užpuolikas yra per ištiestos rankos atstumą, reaguoti turi pareigūnas, esantis arčiausiai užpuoliko. Bet jeigu ginklas yra nepasiekiamas ranka, pareigūnas privalo būti kuo arčiau saugomo asmens ir veikti pagal asmens sargybinių pamainos vyresniojo pareigūno komandas. Pavyzdžiui, su išankstinio parengiamojo darbo grupės pagalba evakuoti saugomą asmenį ir/arba panaudojant ginklą neutralizuoti užpuoliką. Išpuolio situacijoje asmens sargybinis privalo būti tarp grėsmės šaltinio (ginklo) ir saugomojo. Jeigu įmanoma, bandyti sugriebti ginklą, kai jis pastebimas priešininko rankoje, ir nukreipti vamzdį žemyn kryptimi, priešinga saugomo asmens buvimo vietai. Geriau taikyti šiuos veiksmus negu stengtis neutralizuoti priešininkus kitais būdais. Tuo laikotarpiu saugomas asmuo nedelsiant evakuojamas iš pavojingos zonos.

Kai ginklas yra asmens sargybinio pasiekiamoje zonoje, jis turi būti perimtas ir nukreiptas žemyn į šalį. Žemyn – todėl, kad šiuo atveju raumenų pasipriešinimas (užpuolikui keliant ranką) yra mažesnis, taip lengviau manipuliuoti užpuoliko ranka. Į šalį – todėl, kad taikymasis bus nukreipiamas nuo gyvybei pavojingos zonos. Pareigūnas turi stipriai sugriebti šaunamąjį ginklą už vamzdžio ir neleisti įvykti šūviui.

Antra, jis turi sušukti. Atsiradus ginklui būtina, nedelsiant skelbti pavojų. Galimi variantai:

- a) „ginklas“ – perspėjimas, kai pastebimas bet koks šaunamasis ginklas;
- b) „daiktas“ – perspėjimas, kai pastebimas nešaunamasis ginklas, pavyzdžiui, lazda, butelis ir t. t., arba kai pamatote į orą mestą

daiktą. Pagrindinė taisyklė – blokuoti objektą rankomis, kūnu, kojomis, siekiant nukreipti jį nuo saugomo asmens.

Pamatęs šaunamąjį, nešaunamąjį ginklą ar numestą įtartina daiktą, privalote pranešti ne tik apie tai, ką pamatėte, bet ir apie šio daikto buvimo vietą. Pavyzdžiui, „Ginklas – devynios“. Išgirdę tai apsaugos komandos nariai turi nedelsdami reaguoti ir evakuoti saugomąjį iš pavojingos zonos.

Trečia – priedanga.

Reikia atsižvelgti į keturis aspektus.

P a v y z d y s

Pirma: arti esantys išankstinio parengiamojo darbo grupės pareigūnai gali „uždengti“ saugomąjį asmenį judėdami link asmens sargybinių.

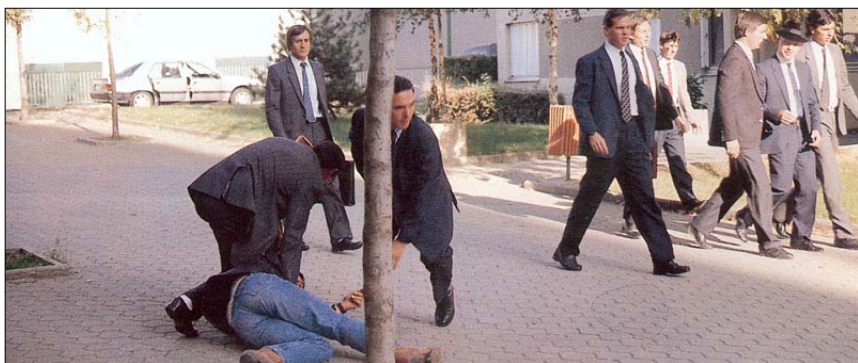
Antra: sustatyti į gynybos postus apsaugos pareigūnai jokia būdu negali iš jų pasišalinti, kad neliktų gynybos spragų, išskyrus atvejį, kai reaguojama į ginklą ištiestos rankos atstumu. Šiuo atveju asmens sargybiniai privalo persigrupuoti taip, kad pavojinga spraga būtų „užpildyta“.

Trečia: asmens sargybiniai negali palikti savo pozicijos net norėdami padėti sužeistam apsaugos grupės nariui.

Ketvirta: evakuacija, t. y. svarbaus asmens pašalinimo nuo grėsmės šaltinio procesas.

Saugokitės gudrybių ir provokacijos taktikos, jos gali turėti lemtingų padarinių. Šie veiksmai gali būti skirti nukreipti apsaugos pareigūnų dėmesį.

Vieno pareigūno klaida gali sugriauti visos komandos darbą.

Apsaugos komanda turi būti susipažinusi su visais lankymosi (viešnagės ar vizito) etapais.

Lydintis pagalbinis personalas turi būti pasirengęs taip, kad pavojaus atveju, kilus neramumams ir panikai, galėtų veikti tiksliai ir vieninai.

Niekada neprašykite paslaugos ir nepriimkite jos iš saugomąjį asmenį lydinčių darbuotojų.

Apsaugos grupės nariai turi vengti visko, kas galėtų sumažinti jų mąstymo ir veikimo galimybes (likus mažiau negu 6 valandoms iki tarnybos pradžios negalima vartoti alkoholio).

Saugumo užtikrinimas masiniuose renginiuose

Saugomo asmens apsauga masiniuose renginiuose – tai ypatingas, daug dėmesio reikalaujantis darbas. Praktiškai visuose masiniuose renginiuose viešąją tvarką ir saugumą užtikrina policijos pareigūnai. Policijos pasiruošimą viešosios tvarkos ir saugumo užtikrinimui masiniuose renginiuose, jų veiklos taktiką taip pat nulemia galimybė, kad juose pasirodys svarbūs saugomi asmenys. Policijos darbo organizavimas, pareigūnų veiklos taktika renginiuose, metodinių rekomendacijų šia tema nėra daug, todėl svarbu galimų apsaugos veiksmų taktiką iš anksto derinti su atsakingais policijos pareigūnais, paskirtais dirbti masiniame renginyje, ir renginio organizatoriais⁴. Nepaisant didelio žmonių kiekio renginyje saugomas asmuo privalo visada būti stebimas apsaugos pareigūnų. Žmonių susibūrimo vietoje asmens sargybiniams reikia judėti prie pat saugomo asmens ir įdėmiai kontroliuoti aplinką. Negalima nukreipti dėmesio, reaguoti į įvykius minioje, blaškytis. Nusikaltėliai, norėdami nukreipti apsaugos pareigūnų dėmesį, dažnai inscenizuoja muštynes arba ką nors kita.

Sudėtingomis situacijomis, pavyzdžiui, kilus panikai, būtina sutelkti dėmesį į artimiausius esančius asmenis ir stengtis kuo skubiau pereiti su saugomu asmeniu į saugią vietą.

Prieš vykstant į masinį renginį visada tikslinga susitikti su teisėsaugos pareigūnais, atsakingais už tvarkos užtikrinimą, gauti informacijos apie renginio ypatumus, susitarti dėl galimybės nedelsiant gauti informacijos apie transporto grūstis bei renginyje ir jo prieigose kylančius neramumus.

---

⁴ Bendroji teisėsaugos pareigūnų darbo tvarka užtikrinant viešąją tvarką ir saugumą masiniuose renginiuose nagrinėjama LTU Policijos fakultete Profesinės taktikos katedros seminaruose ir pratybose.

5.1. APSAUGOS PRIEMONĖS

Apranga

Apsaugos grupė turi dėvėti konservatyvaus stiliaus kostiumus. Neįprastų stilių ir spalvų rūbai nerekomenduojami. Sportiniai kostiumai, skirtingo stiliaus ir spalvos kelnės gali būti dėvimi neformalių renginių metu. Pareigūnai turi būti pasirengę, bet kokiems oro pokyčiams. Būtina pasirūpinti, kad sargybinių rūbų stilius būtų panašus į tą, kurį dėvi saugomas asmuo.

Ekipuotė: rekomenduojama nešioti lengvą (II A klasės) neperšaujamą liemenę. Prisiminkite, kad jeigu jūsų liemenė gulės bagažinėje – iš jos nebus jokios naudos.

Ryšio priemonės

Norint efektyviai vykdyti užduotis, būtinas geras ryšys su visomis apsaugos pajėgomis, kitais komandos nariais ir operatyviuoju apsaugos valdymo postu. Asmens sargybinis turi būti ekipuotas radijo siųstuvu,

nešiojamu ant diržo arba segamu prie rūbų. Siųstuvas turi būti taip sukomplektuotas, kad naudojant mikrofoną ir ausinę rankos būtų laisvos.

Apsaugos tarnybos operatyviojo valdymo poste turi būti centrinė radijo stotis, užtikrinanti ryšį su konkrečiais pareigūnais ir transporto priemonėmis. Automobilai turi būti aprūpinti įprastu dvipusiu ryšiu arba, jeigu jie nuomojami, radijo siųstuvais (veikiančiais įjungiant į cigarečių uždegimo įrenginį). Kai naudojama priedanga iš oro, reikia pasirūpinti, kad tarp oro ir žemės pajėgų būtų geras ryšys.

Naudodamiesi radijo ryšiu nepamirškite atlaisvinti jums reikalingus dažnius. Jūs galite naudoti tam tikrus koduotus žodžius įvairiems savo veiklos aspektams apibūdinti. Pavyzdžiui, saugomam asmeniui, jo šeimos nariams įvardyti, grėsmei apibūdinti ir t. t. Visada reikia prisiminti, kad kas nors gali aptikti ir klausytis jūsų pokalbio.

Visada reikia nešiotis atsarginius ryšio priemonės maitinimo elementus. Praktika parodė, kad mikrofonų laidai yra labai nepatikimi.

Apsaugos komandai būtinas reikalingiausių daiktų rinkinys. Kuo ilgiau dirbate šioje srityje, tuo daugiau, jūsų manymu, įvairių daiktų jums reikia. Dauguma žmonių, su kuriais autoriui teko bendrauti ir dirbti, tarnyboje turi sukomplektuotą būtiniausių daiktų krepšį, telpantį automobilio bagažinėje. Ne visada gali viską nešiotis, bet jeigu prireiktų tam tikrų prietaisų – jie visada yra po ranka.

6. KONTRSTEBĖJIMAS SAUGANT SVARBIUS ASMENIS

Kontrstebėjimas (kaip operacijos rūšis) yra ilgalaikis procesas, kurio metu apsaugos pareigūnai turi pakankamai galimybių įsivaizduoti save puolančiaisiais. Jie stebi ir dokumentuoja visą svarbaus asmens dienotvarkę, seka visą jo veiklą. Tiesiogiai nuo pat namų seka visus jo kelionių maršrutus, sustojimo vietas. Tokia operacija grindžiama teoriniu teiginiu, kad prieš užpildami nusikaltėliai visada stebi savo auką.

Kiekvienas, kuris kėsina į saugomą asmenį, turi įveikti daugybę užkardų, susidedančių iš aukštos kvalifikacijos ir gerai techniškai aprūpintų apsaugos tarnybos pareigūnų. Šiam teiginiui pagrįsti pateiksiu pavyzdį. A. Bremeris buvo pasiruošęs nepagailėti savo gyvybės tam, kad nužudytų JAV prezidentą R. Niksoną. Nužudęs jį A. Bremeris tikėjosi tapti įžymus, nepaisant, ar po to liks gyvas ar žus. Jo nestabdė kalėjimo baimė, jis bijojo tik vieno – galimos nesėkmės.

A. Bremeris dienoraštyje aprašė savo kelių savaitių R. Niksono sekimo veiklą. Jis pažymėjo, kad ginkluotas 38-o kalibro revolveriu jis išklausė keletą viešų prezidento kalbų. Kaip ir daugelis persekiotojų, A. Bremeris ypač stengėsi perprasti apsaugos grandžių darbą. Jo užrašuose dominavo apsaugos analizės tema: „trys vyrai su šviesą atspindinčia oranžine apranga prezidento planuojamo judėjimo kelyje ieškojo sprogmenų ir kitų pavojaus šaltinių. Aš stebėjau, kaip iki grindinio buvo išplaunamos sniego pusnys, kad būtų pašalinta bet kokia galimybė padėti sprogstamąjį įtaisą <...>. Visų gyvenamųjų namų ir biurų šeimininkai kelionės maršrute buvo apklausiami slaptos tarnybos agentų ir perspėjami apie būtinybę stebėti įtartinus judėjimus krūmuose, nepažįstamus automobilius ir t. t. Aš mačiau vyrą, vilkintį maskuota apranga, tikriausiai slaptają agentą, kuris išėjo iš namo, esančio maršrute, ir atsistojo šalia savo automobilio. Kaiėjau pro jį, jis pasižiūrėjo į mane. Jaunas, simpatiškas vyriškis su ūsais užsirašinėjo visų įvažiuojančių į apsaugos zoną automobilių numerius. Netrukus „ūsuočias ponas“ stabdė mašiną, išvažiuojančias iš zonos. Mašiną taip pat stabdė storulis oranžine striuke. Tai aiškiai organizuota operacija“.

Nors A. Bremeris sekė R. Niksoną kelias savaites ir aplankė keletą visuomeninių kalbų sakymo vietų, jam taip ir nepavyko įgyvendinti savo nusikaltamo sumanymo. Dėl apsaugos tarnybų budrumo jį pavyko neutralizuoti. Vė-

liau jis sutelkė dėmesį į kitą žymų politiką, kuris nebuvo toks prieinamas. A. Bremeris pasirinko gubernatorių G. Wallace'ą, siekusi tapti šalies prezidentu.

A. Bremeris lankėsi G. Wallace'o pasirodymuose visuomenėje, vertino savo galimybes. Nagrinėdamas G. Wallace'o apsaugos detales jo kalbos „Caddillac“ firmos gamykloje Mičigano valstijoje metu, A. Bremeris rašė: „šie slaptosios tarnybos agentai skiriasi nuo tų, kurie buvo Dirborne. Jie mažiau įtarūs. Dar vienas apsaugos darbo trūkumas: nėra policininkų, kurie turėtų sulaukyti minią, kad ji neišeitų ant kelio kortežo atvykimo priegose ir automobilių aikštelėje“.

Po dviejų dienų stebėjimo A. Bremeris laukė G. Wallace'o atvykimo į „Laurel“ prekybos centrą Merilendo valstijoje. Atsisakęs ankstesniojo tikslo – nužudyti prezidentą, nes jis daug geriau saugomas, A. Bremeris iš 38-o kalibro revolverio iššovė į gubernatorių.

A. Bremerio tikslo transformacija yra beveik standartinė. Iš tikrųjų daug stebėtojų pereina nuo vieno užpuolimo taikinio prie kito, atsižvelgdami į jo prieinamumą ir pažeidžiamumą. Pavyzdžiui, nužudęs aktorę R. Schaeffer R. Bardo interviu pasakė, kad jis iš pradžių sekė kitą įžymybę – jauną dainininką. Keletą kartų ketino jį užpulti, bet dėl saugumo priemonių nesugebėjo to padaryti. Tada jis nusprendė sekti kitą dainininkę. Apsilankęs jos koncerte pamatė, kad sceną saugo dainininkę visur lydinti asmeninė apsauga. Teko atsisakyti ir šio plano. Galiausiai R. Bardo pasirinko aktorę R. Schaeffer, pripažinęs ją lengviau prieinama, ir ją nužudė.

A. Bremerio ir R. Barde'o veiksmai rodo, kad persekiotojai renkasi daugiau negu vieną puolimo taikinį, atsižvelgdami į galimybę prie jo prieiti. Apsaugos tikslas turėtų būti potencialus objekto „nepatrauklumas“ sekėjams. Netgi mažiausia kliūtis gali nulemti sėkmę arba pralaimėjimą. Žinodami tai puolantieji labiau linkę rinktis aukas iš anksto, ne staiga, ir dėmesingai pasverti visus apsaugos darbo aspektus ir kitas aplinkybes.

Apsaugos tarnyba, disponuodama žiniomis apie galimas užpuolimo vietas, gali pasiūsti pareigūnus ir daugeliu atvejų atskleisti pavojingus gyvybei samokslus, kai jie ką tik užsimezgė.

Apsaugos tarnybos vadovas gali pasirinkti kelias kontrstebėjimo alternatyvas:

- Apmokyti visą apsaugos personalą;
- Apmokyti keletą apsaugos grupės pareigūnų;
- Samdyti konsultantą iš kitos struktūros ar tarnybos.

Iš esmės kontrstebėjimo operacija tampa papildomu krūviu kiekvienam apsaugos pareigūnui. Norint užtikrinti aktyvią atsakomąją ope-

raciją ir kontrstebėjimo darbo vieningumą reikia ypač gero apsaugos darbo organizavimo, operatyvaus veiksmų koordinavimo ir valdymo.

Tai nepaprasta užduotis, kadangi dauguma saugomų asmenų reikalauja konfidencialumo.

Keičiantis rizikos laipsniui kontrstebėjimo operacijos intensyvumas gali keistis, t. y. būti intensyvesnis arba mažiau intensyvus.

Bendrais atvejais kontrstebėjimas taikomas, kai saugomam asmeniui grasinama arba jis ruošiasi išvykti į didesnio pavojaus zoną.

Kontrstebėjimas paprastai atskleidžia informaciją, kuri skatina apsaugos tarnybos vadovus naudotis papildomomis apsaugos priemonėmis.

Kontrstebėjimo operacija vykdoma nuo 2-jų savaitių iki kelių mėnesių.

Pirmas kontrstebėjimo operacijos vykdymo punktas yra visų galimų užpuolimo vietų, kuriose svarbus asmuo labiausiai pažeidžiamas, išaiškinimas. Susipažinama su saugomo asmens dienotvarke ir anksčiau naudotomis apsaugos priemonėmis. Apsaugos grupės nariai privalo numatyti galimas saugomo asmens lankymosi ir jo pašalinimo vietas.

Kontrstebėjimui vykdyti apsaugos grupė turi surinkti visą informaciją apie saugomo asmens dienotvarkę naudodamasi visais išoriniais informacijos šaltiniais ir juos identifikuoti. Rinkti informaciją galima kalbant su saugomo asmens bendradarbiais, kaimynais, šeimos nariais, sekretoriais, kolegomis, saugomo pastato apsaugos pareigūnais.

Kontrstebėjimo specialistai turi rekomenduoti papildomų priemonių, kurios gali būti panaudotos siekiant išvengti saugomo asmens elgesio stereotipų. Pavyzdžiui, jeigu VIP kiekvieną dieną sustoja nedidelėje užkandinėje pusryčiauti, pareigūnas iš kontrstebėjimo grupės gali jam rekomenduoti 2–3 pakeliui esančias užėigas. Dar galima pasiūlyti 2–3 papildomus vykimo maršrutus.

Nusakomumo zonos

Tai vietos, kurių lankymo negalima išvengti. Galimo užpuolimo taškais įprasta laikyti vietas, esančias greta saugomo asmens kelionės maršruto (tokiose vietose saugomąjį stengiamasi sustabdyti ir įvykdyti užpuolimą).

Prie nusakomų zonų priskiriamos: gyvenamoji vieta, darbo vieta ir šių vietų prieigos. Darbo vieta galima laikyti darbo kabinetą ir pasitarimų (konferencijų) salę. Būtent šiose zonose gali įvykti užpuolimas, nes puolantysis paprasčiausiai žino, kad saugomas asmuo privalo čia būti. Besikėsinančiajam lieka tik sužinoti laiką, kada saugomasis atvyksta.

Prie galimo užpuolimo vietų priskiriami liftai, siauros ar vienos krypties eismo gatvelės, tiltai, pėsčiųjų perėjos, statybų teritorijos. Paprastai rekomenduojama pagal galimybę vengti šių vietų, tačiau, jei saugomasis nenori ar negali jų išvengti, jas reikia ištraukti į taškų, kuriems reikia ypatingo dėmesio, sąrašą.

Rinkdamas informaciją apie galimo išpuolio vietas ir nusakomumo zonas, kontrstebėjimo grupės pareigūnas šiose vietose turi būti po kelias valandas per dieną. Operacija turi vykti kelias dienas, geriausiai – 1–2 savaites. Kuo ilgiau kontrstebėjimo grupė dirba šiose vietose, tuo geriau jas išanalizuoja.

Grupė turi stebėti ir fiksuoti transporto tvarkaraščius, žmones ir visą vietos veiklos pobūdį. Reikia stebėti šiame rajone gyvenančių asmenų, darbininkų ir aptarnaujančiojo personalo atvykimą ir išvykimą, arti esančių įstaigų ir mokyklų atidarymo ir uždarymo laiką, parkuojamų automobilių skaičių ir tipą. Ypač daug dėmesio reikia skirti bet kokiai veiklai, stebėti jos ritmą, pobūdį, pokyčius atvykstant ir išvykstant saugomam asmeniui. Ši veikla gali atskleisti, ar vykdomas suplanuotas stebėjimas, sekimas, koks domėjimosi saugomu asmeniu lygis.

Be pasyvaus stebėjimo, pareigūnai gali vykdyti žmonių apklausą įvairiose vietose, siekdami išaiškinti ką nors nebūdinga konkrečiai situacijai. Pavyzdžiui, jeigu saugomas asmuo kiekvieną penktadienį eina į teatrą, kontrstebėjimo pareigūnai gali pasikalbėti su teatro apsaugos tarnybos viršininku apie žmonių elgesį įprastą penktadienio vakarą.

Turi būti sudaryta speciali kontrstebėjimo metu gautų duomenų kontrolės anketa. Ji gali susidėti iš šių grafų: žmonių stebėjimo rezultatų, transporto priemonių, įstaigų, bendrovių stebėjimo duomenų. Anketoje gali būti fiksuojamos žinios apie stebimų žmonių išvaizdą ir ypatumus, drabužių spalvą, juvelyrinius papuošalus, apavą, jų atvykimo ir išvykimo iš šios vietos laiką. Transporto priemonės būtina apibūdinti pagal tipą ir modelį, spalvą, apytikslį pagaminimo laiką, valstybinius numerius. Anketoje reikia numatyti vietą, skirtą papildomoms žymoms. Čia galima aprašyti šio rajono ypatybes. Pavyzdžiui, stebėtojas gali įrašyti: „Vyras ir moteris užsisakė lengvus pusryčius kavinėje, o paskui iš-

ėjo į parką. Kai VIP ėjo pro šalį, minėtoji pora atsistojo ir nusekė paskui jį iki darbo vietos“.

Kiekvieną žmogų ar automobilį, pravažiavusį pro šią vietą, reikia fiksuoti viename atskirame anketos lape. Neretai skubant įrašyti duomenys ir schemos vėliau sunkiai suprantami, tai trukdo vertinti stebėjimo rezultatus. Tikslinga naudoti anketas (korteles), ne didesnes kaip 0,5 A4 formato lapo dydžio.

Atliekant kontrstebėjimą gali būti naudojamas ir miniatiūrinis magnetofonas su mikrokasete, leidžiantis stebint įrašinėti komentarą. Fiksuojant įtartiną veiklą gali būti naudinga ir miniatiūrinė vaizdo kamera, žiūronai, ryšio priemonės, jeigu būtų pastebėtas aiškus ruošimasis užpuolimui ir reikėtų skubiai pasitelkti policijos pareigūnų pagalbą.

Kontrstebėjimo operacijos pagrindas yra sugebėjimas neapdorotą informaciją paversti naudingais stebėjimo rezultatais. Po to informacija perduodama apsaugos tarnybos analitikui tolesnei interpretacijai atlikti. Analitikas nagrinėja šią informaciją ir nustato neįprastus padėties aplinkybių pokyčius bei modeliuoja galimų įvykių eigą.

Labai svarbu, kad neapdorotą informaciją priimtų ir analizuotų tas pats asmuo. Kai šią užduotį vykdo daugelis pareigūnų, kyla painiava.

Atliekant tolesnę analizę apie įtartinus faktus reikia skubiai informuoti kontrstebėjimo pareigūnus, asmens sargybinius arba konkrečius postus. Pavyzdžiui, analitikas nustatė, kad dvi kontrstebėjimo grupės skirtingose vietose pastebėjo geltoną mikroautobusą su tuo pačiu numeriu. Įtartina buvo ir tai, kad mikroautobusas šiose vietose buvo tuo metu, kai ten buvo saugomas asmuo. Paaiškėjo, kad mikroautobusas registruotas vietos savivaldybės tarnyboje ir buvo naudojamas tikrinti priešgaisrinių čiaupų būklę. Todėl jo buvimas toje pačioje vietoje kaip ir VIP visiškai atsitiktinis.

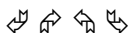
Jeigu kontrstebėjimo grupė rašo stebėjimo duomenis, toliau jie apdorojami elektroniniu būdu. Pavyzdžiui, tikrindamas žinias apie minėtąjį mikroautobusą analitikas galėjo pasinaudoti automobilio paieškos duomenų baze.

Šiuo metu nėra žinių apie kontrstebėjimui skirtas programas, kurias būtų galima laikyti galutinėmis, užbaigtomis ir sisteminėmis.

Atsakomieji veiksmai

Remiantis kontrstebėjimo metu gauta ir išanalizuota informacija, reikia suplanuoti atsakomuosius veiksmus. Kontrstebėjimo pareigūnai gali teikti tam tikrus pasiūlymus šiuo klausimu, tačiau pagrindinės apsaugos priemonės yra apsaugos tarnybos vadovo prerogatyva. Atsakomoji reakcija turi būti adekvati situacijai, jos intensyvumas neturi viršyti teisėtumo ribų. Galima nuspėti, kokie bus padariniai, jeigu kiekvieną kartą kreipsimės į Policijos departamentą ar kitas specialiąsias tarnybas prašydami pasekti kiekvieną įtartą asmenį ar patikrinti transporto priemonę. Apsaugos tarnybos vadovas neteks autoriteto, jeigu dažnai kreipsis į saugomą asmenį prašydamas pakeisti maršrutą, pagrįstai nepaaiškindamas savo sprendimo.

Teisingas kontrstebėjimo organizavimas neabejotinai padeda tobulinti svarbių asmenų apsaugos strategiją. Tai suteikia ypatingos reikšmės laikui tarp išankstinio pranešimo apie užpuolimą ir atsakomosios reakcijos. Šis nedidelis pranašumas gali išgelbėti asmens gyvybę arba apsaugoti svarbų objektą nuo rimtų negatyvių reiškinių.

7. STACIONARIŲ OBJEKTŲ APSAUGA

Bendrieji reikalavimai

Vertinat svarbaus objekto apsaugos galimybes būtų logiška pradėti nuo apsisprendimo dėl pastato apsaugos sistemos sukūrimo. Rekomenduojamas toks šio uždavinio sprendimo algoritmas:

- Apsaugos sistemos sukūrimo tikslo formulavimas;
- Saugumo srities problemų nustatymas;
- Reikalavimų, keliamų apsaugos sistemai, formulavimas;
- Savo ar teikiamų finansinių galimybių įvertinimas;
- Kreipimasis dėl paslaugų teikimo į specializuotas įmones;
- Savo tikslų ir galimybių lyginimas su siūlomu sprendimu.

Rinkdamiesi apsisprendimo algoritmą:

- Naudokitės konsultantų paslaugomis, vadovaukitės profesionalų patarimais;
- Atkreipkite dėmesį į rangovo reputaciją;
- Reikalaukite įrodymų;
- Rinkdamiesi sprendimą, mąstykite realistiškai;
- Atkreipkite dėmesį į tai, kad techninių priemonių funkcionavimo laiko vidurkis yra 5 metai;
- Priimkite kompleksinį sprendimą, nes nors viena pažeidžiama apsaugos sistemos vieta gali padaryti beprasmiškas visas apsaugai skirtas išlaidas;
- Atminkite, kad Jūsų apsaugos sistema visada turi būti individuali.

Apsaugos sistemos įrengimas

Apsaugos sistema – tai organizacinių, inžinerinių ir techninių priemonių kompleksas, skirtas surasti, paveikti ir pašalinti visų įmanomų rūšių grėsmes. Atsižvelgdami į tai, pavojų objekto saugumui vertinkite pagal šiuos pagrindinius aspektus:

1. Svarbaus saugomo asmens ir jo šeimos narių saugumo problemų analizė;
2. Grėsmės pastatui (visam turimam nekilnojamajam turtui) ir materialinėms vertybėms įvertinimas;
3. Informacinių problemų, susijusių su asmeninės informacijos ir komercinių paslapčių saugojimu, analizė.

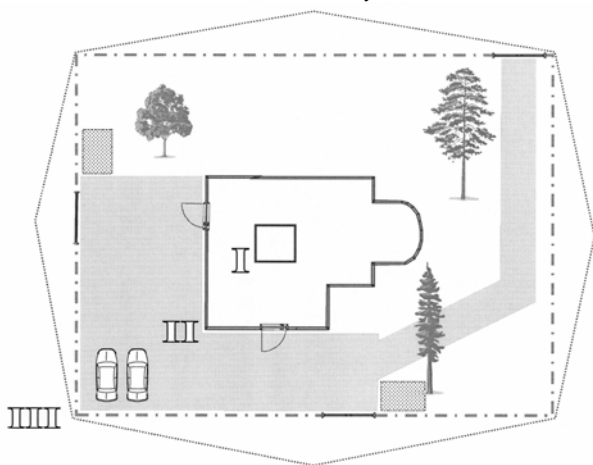
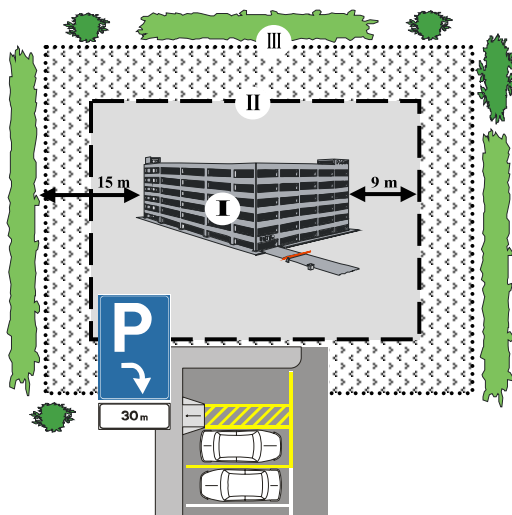
Nepaisant esminių įvairių grėsmių kilmės skirtumų, apsauga nuo kiekvienos iš jų turi būti derinama prie bendros sistemos. Pavyzdžiui, nesankcionuotas informacijos kompiuterine technika gavimas. Jis gali būti vykdomas nuotoliniu būdu iš kaimyninio pastato. Apsaugoti nuo šios grėsmės gali aparatūros ir duomenų banko komunikacijų atspindėjimas. Bet gauti informacijos galima ir naudojant specialius įsinešamus į patalpą klausymosi įrenginius, vadinamus „blakėmis“. Šiuo atveju apsaugoti gali klausymosi technikos paieška, taip pat įėjimo į pastatą ar patalpą leidimų sistemos užtikrinimas. Kartu saugoma ir nuo neteisėto patekimo į pastatą.

Kuriant pastato apsaugos sistemą geriausia naudoti nuoseklių apsaugos zonų skirstymo principą. Pažeidus šias zonas, grėsmės šaltiniai bus laiku aptikti ir bus sudarytos patikimos jų plitimą stabdančios kliūtys. Šios saugos zonos turi būti išdėstytos nuosekliai nuo tvoros, juosiančios objekto teritoriją, iki pagrindinės, ypač svarbios patalpos.

Saugomas objektas

Pastato ir jam priklausančios teritorijos apsauga pirmiausia planuojama sudarant grafinį vietovės dokumentą – schemą. Objekto apsaugos schema sudaroma pasirenkant atitinkamą mastelį. Objekto apsaugos schemai sudaryti naudojami sutartiniai ženklai ir žymėjimai, turintys atitinkamus paaiškinimus. Objekto apsaugos scheme turi būti nurodyti visi statiniai, objektai, saugomas perimetras (-ai), postų (stacionarių ir mobilių) išdėstymo vietos, privažiavimo keliai, kontrolės praleidimo postai (KPP), labiausiai pažeidžiamos vietos.

Objekto apsaugos scheme tikslinga nurodyti galimo šaudymo kryptis ginkluotam objekto užpuolimui atremti. Nustatomos zonos, kuriose šaudyti draudžiama.

*Privati nuosavybė**Valstybinės paskirties objektas*

5 pav. Saugomo objekto teritorijos planas

- I – vidinė saugumo zona (saugiausia pastato patalpa);
- II – vidurinė saugumo zona (saugomo pastato išorinė dalis pagal perimetrą);
- III – išorinė saugumo zona (išorinis saugomos teritorijos perimetras).

Svarbiausia apsaugos priemonė yra objekto, jo pastatų ir patalpų saugos zonų planavimas, atsižvelgiant į įvairių objekto dalių svarbą saugumo požiūriu. Objekto apsaugos koncepcijos pagrindą sudaro optimalus saugos zonų ir veiksmingų techninių apsaugos priemonių (paieškos ir kontrapriemonių) išdėstymas.

Bendrą apsaugos sistemą sudaro apsaugos priemonės ir apsaugos veiklos metodai. *Techninės apsaugos priemonės* – tai įvairi aparatūra, įrenginiai, prietaisai ir konstrukcijos, skirtos grėsmės šaltiniams aptikti. Pavyzdžiui, grėsmės šaltinių aptikimo priemonės yra apsaugos signalizacija ir apsaugos vaizdo fiksavimo technika. Tvoros, saugančios objekto teritoriją, – tai kliūtys, padedančios apsaugoti nuo neteisėto patekimo į saugomą vietovę, o sustiprinta kambario, kuriame yra didžiausios vertybės, durų, sienų ir langų apsauga, saugo ne tik nuo neteisėto patekimo į kambarį, nuo stichinių nelaimių ir avarijų, bet ir nuo slapto klausymosi.

Sprendžiant saugumo užtikrinimo problemą svarbu teisingai išsirinkti ir įrengti optimalias technines priemones. Šiame etape būtų tikslinga apžvelgti pagrindines, specialias ir papildomas priemones.

Pagrindinės apsaugos priemonės yra šios:

- Apsaugos ir priešgaisrinė signalizacija;
- Vaizdą fiksuojanti apsaugos technika;
- Saugomos objekto teritorijos ir svarbiausių vidinių jo dalių apšvietimas;
- Inžinerinė-techninė apsauga;
- Korespondencijos ir automobilių tikrinimas, ieškant sprogstamųjų medžiagų.

Specialios apsaugos priemonės, skirtos apsaugoti objektą nuo įvairių neteisėtų informacijos gavimo būdų.

Jos naudojamos:

- Ieškoti klausymosi technikos, įrengtos patalpoje, techninėse priemonėse ir automobiliuose;
- Saugant patalpas, vykstant deryboms ir svarbiems pasitarimams;
- Saugant konfidencialios informacijos apdorojimo ir perdavimo techniką, t. y. kompiuterius, kopijavimo aparatus, telefonus, faksus ir kt.

Papildomos apsaugos priemonės nėra privalomos, bet padeda operatyviai aptikti grėsmės šaltinius ir turi įtakos bendram saugumo efektyvumui.

Papildomos priemonės gali būti šios:

- Vidinis telefoninis ryšys (nerenkant numerio);
- Tiesioginis (nerenkant numerio) telefoninis ryšys su artimiausiu policijos padaliniu;
- Radijo ryšys su artimiausiu policijos padaliniu;
- Aliarmo signalas į policijos budėtojo pulką.

Detaliau išanalizuokime šiandien dažniau naudojamas technines apsaugos priemones.

Apsaugos signalizacija

Apsaugos signalizacijos techninės priemonės skirtos įvairiems grėsmės šaltiniams (tarp jų ir neteisėtiems bandymams patekti į objektą) aptikti ir pranešti apsaugos darbuotojams ir objekto personalui apie atsiradusį pavojų, išibrovimą į teritoriją, pastatą ir itin svarbias objekto patalpas.

Svarbiausias apsaugos signalizacijos elementas yra daviklis, kurio charakteristikos lemia pagrindinius visos apsaugos sistemos parametrus.

Apsaugos signalizacijos kontrolė ir valdymas vykdomi iš operatyvaus (centrinio) apsaugos valdymo posto, kuriame sumontuota atitinkama stacionari aparatūra. Paprasčiausia signalizacijos darbo kontrolė yra daviklių įjungimas ir išjungimas, pavojaus signalų atspindžio fiksavimas. Sudėtingose apsaugos sistemose kontrolė ir valdymas vyksta kompiuteriu.

Svarbus apsaugos signalizacijos elementas yra pranešimas apie pavojų – sirenos, skambučiai ir lemputės, skleidžiantys pastovų arba pertraukiamą signalą, vienam iš daviklių užfiksavus, kad kurioje nors objekto vietoje atsirado pavojus. Radijo ryšys papildo pranešimus apie pavojų ir suteikia galimybę patikslinti grėsmės pobūdį ir jos dydį.

Ryšio kanalais apsaugos signalizacijoje gali būti specialiai nutiesiamos komunikacijų, telefono linijos ir radijo ryšys.

Būtinai turi būti rezervuotas (avarinis) energijos tiekimas apsaugos signalizacijos sistemai. Jeigu energijos tiekimas sutrinka, signalizacija toliau funkcionuoja, nes automatiškai įsijungia rezervinis (avarinis) energijos šaltinis.

Priešgaisrinė signalizacija

Priešgaisrinė signalizacija yra būtina šiuolaikinių apsaugos sistemų sudedamoji dalis. Ji įrengiama vadovaujantis tais pačiais principais kaip ir apsaugos signalizacija, naudojant tipiškus elementus (ryšio kanalai, centrinio posto aparatūra, pranešimas apie pavojų, radijo ryšys ir energijos tiekimas). Skiriasi tik jų daviklių konstrukcijos. Pastarieji reaguoja į aplinkos pasikeitimą veikiant temperatūrai. Pastaruoju metu šiuolaikinėse apsaugos sistemose priešgaisrinė signalizacija yra sudedamoji apsaugos signalizacijos dalis. Šiuo atveju naudojamas bendras kontrolės ir valdymo pultas, bendri ryšio kanalai, bendrai pranešama apie pavojų.

Apsaugos vaizdo įranga

Viena iš labiausiai paplitusių apsaugos techninių priemonių yra apsaugos televizija, pastaruoju metu ji yra plačiai naudojama objektų apsaugos sistemose. Pagrindinė apsaugos televizijos savybė yra galimybė ne tik fiksuoti objekto apsaugos režimo pažeidimą, bet ir kontroliuoti padėtį aplink objektą, nustatyti apsaugos signalizacijos įsijungimo priežastis, slaptauti sekti ir įrašyti į vaizdajuostę saugomą vietą ar objektą, fiksuojant pažeidėjo veiksmus. Klasikinė apsaugos televizijos organizavimo sistema yra sudaryta iš keleto vaizdo kamerų. Kiekviena iš jų sujungta kabeline linija, perduodančia vaizdą į monitorių, esantį apsaugos posto patalpoje.

Apšvietimas

Apsauginis apšvietimas yra būtina sudėtinė bet kokio objekto kompleksinės apsaugos sistemos dalis. Skiriamos dvi apsauginio apšvietimo rūšys – nuolatinis (arba budinčio režimo) ir aliarmo. Nuolatinis apšvietimas naudojamas ne darbo laiku, vakaro ar nakties metu. Nuolatinis objekto apšvietimas įrengiamas saugomo objekto teritorijoje ir pastato viduje. Šis apšvietimas įrengiamas tolygiai visose saugomose objekto zonose. Apšvietimui naudojami paprasti lauko ir vidaus šviestuvai. Apsaugos poste turi būti vidaus patalpų budinčio režimo apšvietimo įtampos jungiklis ir automatinis išorinio apšvietimo, įsijungiančio sutemus, įtaisas. Aliarmo apšvietimas įsijungia automatiškai arba jį rankiniu būdu

įjungia apsaugos pareigūnai, gavę aliarmo signalą iš signalizacijos sistemos. Jeigu aliarmo apšvietimas įrengtas visoje teritorijoje, tai gavus pavojaus signalą, šviestuvai gali įsijungti ne tik toje vietoje, iš kur buvo gautas pavojaus signalas, bet ir visoje teritorijoje.

Aliarmo apšvietimui dažniausiai naudojami didelio galingumo prožektoriai arba keletas vidutinio galingumo (iki 1000 W) prožektorių.

Inžinerinė-techninė įranga

Visos aprašytosios techninės apsaugos priemonės priklauso grėsmių aptikimo priemonių kategorijai. Inžinerinė-techninė apsauga – tai įvairių rūšių grėsmių atsiradimo ir išplitimo kontrapriemonės.

Siekiant užkirsti kelią neteisėtam patekimui į objektą naudojamos natūralios ir dirbtinės kliūtys. Natūralios kliūtys sudaromos pasitelkiant gamtines objekto išorinio kontūro ypatybes. Jos gali būti vandens kliūtys, raižyta vietovė (perkasos, duobės, krūmai, kalvos), sunkiai prieinamas ir atokus rajonas. Deja, tokių gamtinių kliūčių nepakanka pasipriešinti neteisėtam patekimui į teritoriją, todėl kuriamos dirbtinės.

Dažniausiai naudojamos šios kliūtys:

- Betono arba plytų tvoros;
- Tinklinės tvoros;
- Metalinės aptvaros;
- Inžineriniai įrenginiai transporto judėjimo greičiui riboti. Betono ir plytų tvorų aukštis dažniausiai yra nuo 1,8–2,5 metro, tinklo – iki 2,2 metro.

Renkantis tvoros konstrukciją reikia atkreipti dėmesį į tai, kad aukštos tvoros ir spygliuotos vielos derinys gali būti sunkiai įveikiamas tik nepakankamai pasirengusiam pažeidėjui. Dažnai į aptvertą teritoriją patenkama per tvorą arba po ja. Jeigu žinomos apsaugos daviklių įrengimo vietos, jų lengva išvengti naudojantis kopėčiomis.

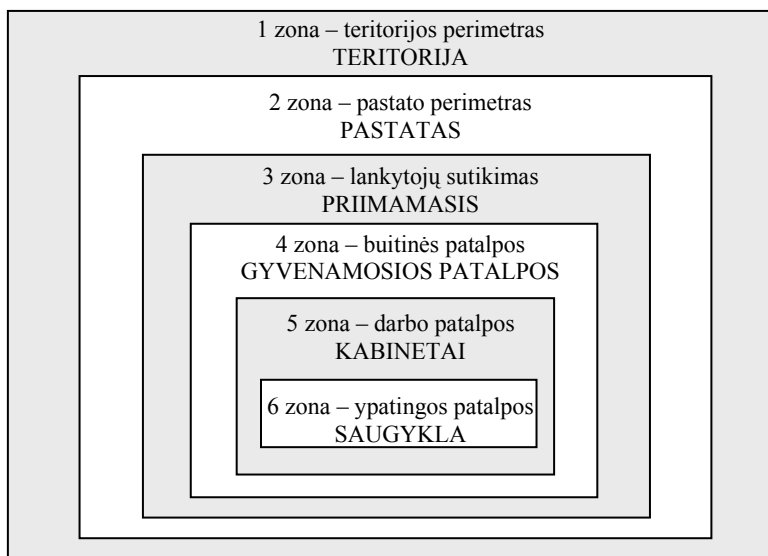
Organizuojant objekto teritorijos apsaugą būtina atsižvelgti į tai, kad nusikaltėlis, siekdamas sugriauti tvoras ir aptvarus, gali pasinaudoti sprogstamosiomis medžiagomis arba kitomis galingomis poveikio priemonėmis (pvz., taranavimas sunkvežimiu).

Saugant įėjimus ir įvažiavimus į teritoriją taip pat naudojamos dirbtinės kliūtys, t. y. įvairių tipų vartai, pakeliamos užtvartos, barjerai, gelžbetonio barjerai (eskarpai), pakylantys (per keletą sekundžių) iš ke-

lio dangos, galintys sustabdyti ne tik lengvąjį automobilį, bet ir sunkvežimį.

Apsisaugoti nuo stichinių nelaimių (gaisras, potvynis, žemės drebėjimas) galima naudojant specialias pastato karkaso konstrukcijas, svarbiose ir ypač svarbiose patalpose sustiprinant sienas, grindis ir lubas, hermetizuojant materialinių vertybių saugyklas ir komercinės informacijos įrangą. Ypač daug dėmesio skiriama pastatų statybai ir patalpų apdailai naudojamoms ugniai atsparioms medžiagoms, jos vertinamos pagal galimybę atlaikyti atviros ugnies poveikį kelių dešimčių minučių laikotarpiu.

Pagrindiniai saugomo objekto vidinės apsaugos sistemos segmentai

3 pav. Apsaugos zonų skirstymas pagal svarbą.

Pastato apsaugos sistema daugiašakė ir joje yra naudojama daug įvairių techninių apsaugos priemonių, pradedant gesintuvais ir baigiant sudėtingais įrenginiais, skirtais klausymosi technikai aptikti. Dauguma

atvejų namo apsaugos sistemos schema yra paprastesnė, bet minimali būtinoji apsaugos sistema privalo turėti šiuos elementus:

- Priešgaisrinės signalizacijos sistema;
- Gaisro gesinimo priemonių rinkinys;
- Patalpų interjero ir baldų medžiagos turi būti atsparios ugniai;
- Inžinerinė-techninė durų, langų ir darbo patalpų, kuriose saugomos materialinės vertybės, apsauga;
- Durų ir langų apsaugos signalizacija;
- Apsauginis apšvietimas.

Techninių apsaugos priemonių pasirinkimas

Diegiant pastato apsaugos sistemą tikslinga naudoti šias apsaugos priemones.

1. Objekto teritorijos perimetras:

- Įvairių rūšių aptvaros ir tvoros, taip pat kliūtys, turinčios apsunkinti pažeidėjo judėjimą objekto teritorijoje ir didinti signalizacijos sistemos galimybes aptikti pažeidėją;
- Specialiai įrengti įvažiavimai ir įėjimai į teritoriją, kuriuose yra pirmieji apsaugos postai, kontroliuojantys lankytojų įėjimą ir automobilių privažiavimą prie pastatų;
- Viso teritorijos perimetro ir labiausiai neapsaugotų jo dalių apsaugos signalizacijos sistema;
- Apsaugos televizijos sistema, skirta stebėti teritoriją, įėjimus ir įvažiavimus į teritoriją, ypač svarbias teritorijos dalis: sandėlius, automobilių stovėjimo aikšteles ir kt.;
- Budinčioji ir aliarmo apšvietimo sistema: nuolatinis apšvietimas visada įjungiamas nakties metu, o aliarmo apšvietimas – tik įsijungus signalizacijai. Jie skirti apšviesti ypač svarbias teritorijos zonas ir priėjimus prie pastatų.

2. Pastato perimetras:

- Inžinerinės apsaugos priemonės, skirtos apsaugoti pirmo aukšto perimetrą: metalinės žaliuzės, langinės, metalinėmis konstrukcijomis sustiprinti langų rėmai, sustiprintos (metalinės su vidiniais skląščiais) atsarginio išėjimo durys;

- Pirmo aukšto perimetro apsaugos signalizacijos sistema;
- Apsaugos televizija, skirta stebėti pastato perimetrą ir pagrindinius bei atsarginius įėjimus į pastatą;
- Pastato perimetro ir pagrindinių bei atsarginių įėjimų į pastatą apsauginio apšvietimo sistema;
- Pagrindiniai ir atsarginiai įėjimai, kuriuose yra specialūs inžineriniai apsaugos elementai, kurie darbo metu gali būti atviri lankytojams ir turi nuotolinio valdymo užraktus, o ne darbo metu yra uždaromi vidiniais sklėsčiais ir sutvirtinami papildomai ištraukiamomis grotomis, tinklais ar langinėmis.

3. Pastato reprezentacinė zona ir lankytojų patalpos:

- Apsaugos televizijos sistema, skirta stebėti pagrindinį įėjimą ir padėtį lankytojų patalpose;
- Slapta apsaugos televizijos sistema, skirta stebėti ir filmuoti ypač svarbias pastato zonas;
- Aliarmo sistema (skambučiai, sirenos), įjungiamo apsaugos darbuotojo ar pastato gyventojų (įstaigos personalo), atsiradus pavojui;
- Ypač svarbių zonų apsauginio apšvietimo sistema (nakties metu);
- Radijo arba signalinio ryšio (mobilusis telefonas, radijo stotis, pranešimų gaviklis) sistema.

4. Gyvenamųjų ir ūkinių patalpų zonos:

- Svarbių patalpų (sandėliai ar saugyklos, esantys rūsyje ir pirmame pastato aukšte) apsaugos signalizacijos sistema;
- Ūkinių ir gyvenamųjų patalpų inžinerinės apsaugos priemonės (sustiprintos durys, langinės ir ventiliacijos grotos, sustiprinti sklėsčiai);
- Apsaugos televizijos sistema, įsijungianti periodiškai arba suveikus apsaugos signalizacijai.

5. Kabinetų ir ypač svarbių patalpų zonos:

- Svarbių kabinetų ir visų ypač svarbių patalpų apsaugos signalizacijos sistema;
- Kabinetų ir deryboms skirto kambario apsaugos nuo klausymosi sistema;
- Apsaugos televizijos sistema, skirta stebėti įėjimus į tarnybines patalpas;

- Centrinis apsaugos postas, visą parą kontroliuojantis visas objekto apsaugos sistemas. Postas turi papildomą inžinerinę apsaugą: sustvirtintos sienos, durys ir užraktai, neperšaukiamas stiklas.

6. Patalpos, kuriose yra saugykla, duomenų bankas ir ypatingos vertybės:

- Tambūro tipo (dviejų durų) praėjimas pro apsaugos postą, valdantis tambūro darbą;
- Patalpos, kuriose yra didžiausios vertybės, inžinerinė apsauga: sustiprintos sienos, grindys ir lubos, šarvuotos durys su seifiniu užraktu, sustiprintos ventiliacijos grotos (patalpa turi būti be langų);
- Apsaugos signalizacijos sistema, veikianti atidarant duris į patalpą, kurioje yra didžiausios vertybės, ir atidarant visus seifus;
- Slapta apsaugos televizijos sistema, skirta visą parą stebėti ir filmuoti apsaugos posto veiksmus ir prieigas prie seifinės patalpos;
- Duomenų banko ir jo komunikacijų apsaugos sistema, skirta apsaugoti nuo neteisėto informacijos gavimo;
- Apsaugos signalizacijos sistema, skirta apsaugoti duomenų banko aparatūrą ir informacijos laikmenų saugyklą.

Veiksminga galima laikyti tik tokią apsaugą, kuri neleidžia nusi Kalteliams surasti apsaugos spragų arba leidžia apsaugai pastebėti nusi Kaltstamas veikas pradinėse stadijose.

Atsižvelgiant į turimų pajėgų ir priemonių kiekį, kontroliuojamos teritorijos ir objekto ypatybes, apsaugos režimą galima suskirstyti į paprastą ir sustiprintą (pvz., dieną, darbo metu naudojamas paprastas apsaugos režimas, o naktį – sustiprintas arba atvirkščiai). Gali būti pasirenkamas uždaras arba atviras apsaugos režimas (atviras – dieną kontroliuojami įeinantys asmenys, įvažiuojantis transportas; uždaras – naktį į objektą neįleidžiami jokie asmenys).

Objekto apsaugos režimą, vidaus tvarką nulemia objekte vykdomos veiklos pobūdis.

7.1. APSAUGOS PLANO SUDARYMAS

Siekiant susisteminti saugumui užtikrinti skirtų apsaugos priemonių darbą sudaromas kiekvieno saugomo objekto apsaugos planas. Apsaugos planas yra tarnybinis dokumentas. Pirmame jo puslapyje žymima „slaptai“, fiksuojama sudarymo data, plano sudarymo dalyviai ir objekto pavadinimas. Rašomas turinys bei atliekamų papildymų ir pataisų registravimo puslapis.

Pagrindiniai apsaugos plano uždaviniai:

1. *Vietovės analizė:*

- Bendra saugomo objekto teritorijos ir jos prieigų analizė;
- Vietovės ypatumų aprašymas;
- Teritorijos suskirstymas į sektorius, pagrindinius ir šalutinius rajonus;
- Sektorių ir prieigų ypatumų aprašymas;
- Vėjų kryptys, matomumas, vietovės fotonuotraukos ir teritorijos brėžiniai.

2. *Topografija*

- Išsamus apylinkių topografijos aprašymas.

3. *Viešosios vietos:*

- Objekto rajone (geležinkelio ir autobusų stotys, paštai, bažnyčios, kultūros namai, bibliotekos, bankai ir t. t.);
- Viešosios, privačios įstaigos;
- Detalus artimiausių pastatų aprašymas;
- Artimiausios masinių renginių vietos, renginių pobūdis ir tvarkaraštis.

4. *Keliai, vedantys į saugomą objektą:*

- Išsamus į objektą ir nuo jo vedančių kelių aprašymas;
- Objekto prieigose vykstančių įvykių registracija ir analizė.

5. *Prieėjimo ir pasišalinimo keliai, eismo intensyvumas įprastomis ir ekstremaliomis sąlygomis;*

Būtina žinoti, koks yra eismo intensyvumas įvairiu paros laiku, galimas apylankas, jų būklė, transporto kelius ir pėsčiųjų takus.

Būtina tiksliai žinoti:

- Kelio pradžią ir pabaigą;
- Sankirtas su miesto transporto linijomis;
- Kelio ilgį ir plotį;

- Eismo krypčių (vienos ar dviejų) skaičių;
- Kelio kliūtis (vartai, tvora ir t. t.);
- Transporto stovėjimo aikštelės;
- Pravažiovimą ribojančias vietas, eismą reguliuojančius ženklus;
- Galimybes išpuolio atveju užtvirti kelią, išstatyti stebėjimo taškus;
- Galimą užpuolikų reakciją į apsaugos veiksmus – nuo realių iki mažos tikimybės.

6. Objektą kontroliuojantys taškai

Apylinkės ypatybės, priešais esantys pastatai, artimiausio pagrindinio kelio sankirta vertinami kaip tinkamiausios galimo išpuolio vietos. Iš tinkamiausio išpuoliui ar stebėjimui taško analizuojamas atstumas tarp to taško ir objekto, kontrolės forma ir pobūdis, galimas scenarijus.

7. Gyventojai:

- Objekto rajono gyventojų tipas (priešiškaai nusiteikę, prijaučiantys, neutralūs arba atsitiktiniai gyventojai);
- Namų, butų apgyvendinimo tankumas, būtinybė tikrinti registracijos žymas, gyventojų kaita šiame rajone;
- Gyventojų pagalbos tikimybė;
- Savivaldos ar visuomeninės organizacijos, bendradarbiaujančios su apylinkės gyventojais.
- Teisėsaugos darbas su asocialiais, įtartinais asmenimis.

8. Veiklos intensyvumas objekto rajone:

- Gyventojų judėjimo viešose vietose intensyvumas;
- Situacija piko valandomis;
- Judėjimo intensyvumas prekybos vietose, parkuose, statybos aikštelėse;
- Visuomeninio gyvenimo intensyvumas: naktiniai klubai, restoranai, barai ir t. t., jų darbo laikas;
- Papildomi duomenys, charakterizuojantys kasdieninį gyvenimą aplink objektą.

9. Augmenija:

- Kaip priedanga;
- Palanki pasalai, prisiartinti prie objekto;
- Kaip kliūtis žvalgybai.

10. Objektas:

- Techninis objekto aprašymas: forma, aukštų skaičius ir t. t.;

- Objekto paskirtis: viešbutis, biuras, gyvenamoji vieta, privatus namas ir t. t.;
- Kiek žmonių paprastai būna objekte, jų kaita tam tikrais laiko tarpais;
- Priestatai, pagalbinės patalpos, aikštelės, kiemai, besiribojantys su pagrindine pastato dalimi (kiemas, stogas, stovėjimo aikštelės, šiukšlių arba dujų balionų kambarys, požeminė stovėjimo aikštelė ir t. t.).

11. Priėjimo ir atsitraukimo keliai:

- Pastato stogai, palėpės;
- Požeminės komunikacijos;
- Šachtos;
- Natūrali aplinkos priedanga įvairiu paros (metų) laiku;
- Transporto priemonės panaudojimo galimybė objekto viduje ir šalia esančioje teritorijoje.

12. Kontroliuojamieji taškai:

Taškai, kontroliuojami apsaugos sistemos detektoriais.

13. Objekto vidaus aprašymas:

- Aukštų, palėpių aprašymas, pridedami brėžiniai;
- Detalus kiekvieno šio objekto aukšto avarinių išėjimų aprašymas;
- Kryptys ir specialūs žymėjimai, nurodantys atitinkamus praėjimus objekte;
- Kiekvieno aukšto veiklos aprašymas (biurų, visų atsakingų už aukštus darbuotojų sąrašai).

14. Ryšio būdai:

a) Bevielis ryšys:

Prietaiso tipas, jų kiekis tinkle, įrengimo vieta, tiesiogiai dirbančių su jais pareigybės. Ar egzistuoja tinklo centras, jo vieta ir papildomi ryšio tinklo komponentai?

b) Telefono ryšys:

Prietaisų ir komutatoriaus išdėstymo vietos.

Komutatoriaus tipas ir charakteristika, ryšio dėžė ir jos vieta. Įeinančios ir išeinančios linijos, telefono linijos iki pastato, vietos, kuriose galima prijungti ir atjungti telefono linijas.

15. Apšvietimo ir elektros sistema:

- Apšvietimo šaltiniai – schema;
- Automatinis avarinis apšvietimas, jo charakteristika;

Generatoriaus eksploatacijos instrukcija (rankinis ar automatinis įjungimas), jo vieta ir priėjimas prie jo:

- Kabelių būklė bei pagrindinių ir pagalbinių elektros paskirstymo dėžių vietos;
- Centrinės elektros dėžė spinta – ką ji jungia, veiklos režimai;
- Visos įmanomos elektros atjungimo objekte galimybės;
- Galimybės prisijungti prie elektros tinklo už objekto ribų.

16. Gaisro gesinimo sistema:

- Įrenginių tipai: žarnos, rezervinė vandens talpa ir siurbiai;
- Davikliai, automatinė gesinimo sistema (sujungti arba autonominiai).

17. Vandentiekis ir kanalizacija:

- Vamzdyno planas;
- Pagrindiniai kranai ir jų vietos;
- Vamzdyno įėjimo ir išėjimo iš objekto vietos;
- Papildomi vandens rezervuarai objekte;
- Kanalizacijos vamzdžių skersmuo įėjimo ir išėjimo iš objekto vietoje;
- Didelio skersmens vamzdžiai arba kanalai po objektu.

18. Kondicionierius:

- Centrinė sistema – schema ir detalus aprašymas: ventiliacinės sistemos skersmuo, forma (rūšis), sujungimo, įjungimo taškai, kambarių ir aukštų ryšys;
- Oro kondicionieriai – išdėstymas ir montavimo tipai;
- Sistemos profilaktika.

19. Kasdieninis gyvenimas objekte:

- Piko valandos ir rami aplinka objekte, įprasta vidaus tvarka;
- Veiklos pobūdis įvairiuose aukštuose;
- Lankytojų skirstymas pagal tipą;
- Judėjimo aukštais tvarka, praleidimo režimas ir jo funkcionavimas.

20. Energijos ir paslaugų tiekėjai:

- Dujos, nafta, maistas, raštinės reikmenys ir t. t.;
- Tiekėjo pavadinimas, darbuotojai, transportas, lankymosi laikas ir t. t.;
- Nuolatinis, laikinas arba atsitiktinis tiekėjas;
- Kas tvarko užsakymus tiekėjams ir kaip su šiuo asmeniu susiekti įvairiu paros metu?

- Vienkartiniai pristatymai;
- Užsakymų procedūra objekte.

21. Visų objekte esančių sistemų priežiūra ir profilaktika:

- Detalus visų sistemų rūšių: telefono, vandentiekio, kompiuterių, statybos darbų ir t. t. aprašas;
- Ar aptarnavimą vykdo objekto tarnautojai, ar atsitiktiniai rangovai?
- Už aptarnavimą ir komunalines paslaugas objekte atsakingas asmuo – su juo palaikomas nuolatinis ryšys.

22. Elgesys ypatingais atvejais:

a) Rūsų (slėptuvė):

- Keliai į rūšį iš objekto ir išorės;
- Rūsyje esantys įrengimai ir prietaisai;
- Rūsio įrangos ryšys su bendromis sistemomis;
- Į rūšį galinčių tilpti žmonių skaičius, palyginti su darbuotojų ir lankytojų santykiu įprastą darbo dieną (konkretus skaičius);
- Papildomi duomenys, apibūdinantys rūšį kaip objektą, kuriuo galima pasinaudoti avarijos atvejais (ar rūšys naudojamas kitais tikslais?).

b) Kitos patalpos, slėptuvės:

- Apsauginės (sustiprintos) sienos;
- Artimiausios objektui nepriklausančios visuomeninės slėptuvės;
- Ar saugūs kambariai atitinka saugumo reikalavimus (be langų, kontroliuojami, nekontroliuojami, betoninėmis sienomis ir pan.)?

c) Vietos, apsaugančios nuo sprogimo, įtartiniems daiktams dėti:

- Pritaikytos arba specialiai tam skirtos;
- Improvizuotos;
- Naudojimosi šiomis patalpomis ar vietomis instrukcija.

d) Signalizacijos ir informavimo sistema:

- Sistemų aprašymas;
- Jungiklių, garsiakalbių, mikrofonų išdėstymas;
- Prisijungimo iš išorės galimybės;
- Atskiras sistemų įjungimas pagal aukštus, padalinius, sektorius;
- Naudojimosi tvarka ir veikimo schema.

23. Apsauga ir apsaugos tarnybos pareigūnai:

- Personalo, apsaugos darbuotojų sąrašas, atsakingi asmenys ir ryšio su jais palaikymo būdai;

- Pareigūnų skaičius pamainos budėjimo metu, pamainos keitimosi laikas, ginkluotė, ryšio tipas, postų išdėstymas, apsaugos pareigūnų atpažinimo būdai, priemonės ir pan.

24. Ligoninės:

- Ligoninių, esančių objekto rajone, sąrašas;
- Atvykimo keliai, pavadinimai, telefono numeriai, įėjimo į ligoninę schema ir priėmimo patalpos.

25. Gydytojas ir pirmoji medicinos pagalba objekte:

- Gydytojo vardas, vieta, iškvietimo, susisiekti su juo būdai, jo darbo valandos;
- Pirmosios medicinos pagalbos vaistinėlės vieta objekte, vaistinėlės turinio aprašymas;
- Asmenys, galintys suteikti pirmąją medicinos pagalbą objekte.

7.2. PASTATŲ APSAUGĄ VYKDANTYS ASMENYS IR JŲ PAREIGOS

Jeigu saugoma keletas vienodai svarbių objektų, apsaugos tarnyboje paprastai formuojamas atskiras pastatų apsaugos padalinys. Objekto apsaugos padalinio vadovas pavaldus apsaugos tarnybos vadovui ir yra tiesioginis objektą saugančių pareigūnų viršininkas. Objekto apsaugos padalinio vadovas yra vienas iš apsaugos tarnybos vadovo pavaduotojų.

Tinkamai organizuojant darbą galima užtikrinti patikimą objektų apsaugą ištisą parą.

Apsaugos tarnybos vadovas privalo:

- Palaikyti nuolatinį ryšį su policijos įstaiga, kurios aptarnaujamoje teritorijoje yra saugomas objektas, kartu spręsti visus klausimus, susijusius su saugumo stiprinimu objekto prieigose;
- Organizuoti ir nuolat vadovauti objekto apsaugos pajėgoms, teikti tvirtinti saugomo objekto vadovybei ar atsakingam asmeniui norminius ir kitus apsaugos dokumentus, susijusius su apsaugos veikla objekte;
- Stebėti vidaus tvarką, laiku priimti sprendimus jai sustiprinti ir įvykiams užkardyti;
- Parengti mokymų ir veikimo esant pavojui planą;
- Tobulinti leidimų į saugomas patalpas tvarką;

- Asmeniškai ir per paskirtus asmenis vykdyti apsaugos pareigūnų tarnybos kontrolę;
- Sudaryti planus ir organizuoti apsaugos darbą galimais ypatingais atvejais (stichinių nelaimių metu, kilus gaisrui, nelaimingų atsitikimų metu suteikiant pirmąją pagalbą);
- Vykdyti tarnybinį padarytų nusižengimų tyrimą ir patraukti pažeidėjus drausminen atsakomybėn;
- Išvykstant atostogų arba į komandiruotę, laiku perduoti pagalbininkui savo vykdomas pareigas.

Objekto apsaugos vadovas tiesiogiai atsako už tarnybos objekte organizavimą, drausmės palaikymą, teisingą ir budrią pareigūnų tarnybą.

Apsaugos darbas objekte organizuojamas pamainomis. Pamainai vadovauti skiriamas pamainos vyresnysis, jis yra pagrindinis objekto apsaugos vadovo pagalbininkas.

Objekto apsaugos pamainos vyresnysis privalo:

- Prižiūrėti pamainos tarnybos vykdymo tvarką, teikti tarnybos gerinimo objekte pasiūlymus, operatyviai reaguoti ir šalinti tarnybos saugomame objekte trūkumus;
- Pildyti tarnybinę dokumentaciją, vesti visų įvykių apskaitą;
- Kilus pavojui vadovauti objekto gynybai;
- Asmeniškai tikrinti tarnybą postuose, išorinę saugomo objekto, postų ir sargybos patalpų būklę, užtikrinti apšvietimo ir signalizacijos, materialinių vertybių saugumo kontrolę;
- Dalyvauti ruošiant apsaugos pareigūnų rengimo ir kvalifikacijos kėlimo planą, instrukcijas ir veiksmų ypatingais atvejais planus;
- Prieš tarnybą pareigūnams organizuoti instruktažą;
- Laiku atskleisti drausmės pažeidėjus, imtis panašių atvejų prevencijos priemonių;
- Reikalauti iš pamainos darbuotojų didelio budrumo ir drausmės, tikslaus savo pareigų vykdymo;
- Užtikrinti tinkamą ginklų ir šaudmenų laikymą, ginklo užtaisymo ir ištaisymo taisyklių laikymąsi ir specialių priemonių tvarkingumą;
- Fiksuoti kiekvieną apsaugos pareigūnų šaunamojo ginklo panaudojimo atvejį, jeigu būtina, atlikti sulaikytų asmenų apklausą;
- Susirgus vienam iš apsaugos pareigūnų, laiku jį pakeisti;

- Kilus gaisrui ar stichinei nelaimei organizuoti žmonių ir materialinių vertybių gelbėjimą. Laiku iškviešti ugniagesius, apie visus įvykius informuoti objekto apsaugos vadovą.

Apsaugos pamainos vyresnysis turi teisę:

- Leisti į saugomas patalpas tiktai objekto administraciją ir asmenis, einančius su jais. Kiti asmenys į objektą įleidžiami nustatyta tvarka;
- Asmenis, pateikusius neteisingai įformintus dokumentus, pamainos vyresnysis sulaiko ir praneša apie juos objekto apsaugos vadovui. Kiekvieną į saugomas patalpas įleidžiamą asmenį pamainos vyresnysis fiksuoja posto žurnale.

Apsaugos pareigūnas privalo:

- Budriai saugoti ir patikimai ginti saugomą objektą nuo pasikėsینimo;
- Vykdyti tarnybą nepasitraukdamas iš posto, niekam neperduoti ginklo ir specialiųjų priemonių;
- Iki pamainos pabaigos nepalikti tarnybos;
- Atsižvelgdamas į tarnybos specifiką, turėti užtaisytą ginklą, jeigu to reikalauja tarnybos padėtis;
- Gresiant akivaizdžiam užpuolimui arba pasikėsینimui į saugomą objektą, be įspėjimo naudoti šaunamąjį ginklą;
- Mokėti naudoti poste esančius prietaisus ir gaisro gesinimo priemones;
- Kilus gaisrui, nustatytu signalu iš karto pranešti apsaugos pamainos vyresniajam, imtis priemonių gaisrui gesinti ir materialinėms vertybėms gelbėti;
- Susirgęs arba susižeidęs, nustatytu signalu iškviešti pamainos vyresnįjį ir tęsti tarnybą iki pakeitimo;
- Pastebėjęs netvarką objekte arba bendros tvarkos aplink postą pažeidimą, skubiai informuoti arba iškviešti pamainos vyresnįjį.

Bendrosios ir ypatingosios apsaugos pareigūnų pareigos nurodomos posto instrukcijoje.

Apsaugos postų instrukcija yra dokumentas, kuriame konkrečiai nurodomi visi objekte išdėstyti postai (sargybos), jų numeriai, ribos, įvardijamos saugomos vertybės, apsaugos pareigūnų poste skaičius, ginkluotė, techninis aprūpinimas, tarnybos vykdymo tvarka, išdėstomos pagrindinės posto pareigūnų pareigos.

Apsaugos pareigūnų veiksmai ypatingais atvejais, apsaugos užtikrinimas įvykius išpuoliui, tvarkos atkūrimo uždaviniai ypatingomis situacijomis, kilus gaisrui, stichinėms nelaimėms ir t. t.

Apsaugos posto instrukcija rašoma laisvai pasirinkta forma nurodant bendras ir ypatingas pareigas.

Visi dokumentai, sudarantys objekto apsaugos planą, tvirtinami ir pasirašomi atsakingų apsaugos tarnybos pareigūnų. Nepasirašyti dokumentai neturi juridinės galios.

Atsižvelgiant į saugomos teritorijos dydį, joje gali būti organizuojamas patruliavimas, jis vykdomas nustatytu laiku arba pagal atskirą pamainos vyresniojo nurodymą. Patruliavimo būdas, tvarka ir schema apibrėžiami apsaugos posto instrukcijoje, tai sudėtinė objekto apsaugos plano dalis.

Patruliavimo schemoje nurodomi patrulių judėjimo maršrutai. Instrukcijoje nusakomos užduotys ir kiekvieno judėjimo maršruto ypatumai.

Organizuojant apsaugą gali būti naudojami stacionarūs ir mobilūs (kai dažnai apeinama ir tikrinama teritorija) postai.

Stacionarūs yra tie postai, kurie saugo vieną objektą (arba kelis objektus, išdėstytus aplink postą) ir kurių patruliavimo maršrutas neviršija 150 m.

Esant mobiliems postams gali būti sudaromi patruliavimo maršrutai, kurių ilgis yra nuo 150 iki 1500 m.

Rekomenduojama naudoti „atvirus“ ir „uždarus“, saugančius nuo pašalinių akių, apsaugos postus.

Patruliavimo būdai saugomoje teritorijoje:

1. Paprastas judėjimas teritorijoje (patrulis vaikšto numatytu maršrutu pirmyn ir atgal);
2. Kombinuotas judėjimas (teritorijoje judama žiediniu maršrutu iš išorės į centrą arba atvirkščiai. Paprastai tai vyksta didelėse teritorijose);
3. Nuoseklus objektų, įėjimų į juos, langų tikrinimas (tikrinimas gali būti vykdomas specialiais maršrutais, sudarytais pagal teritorijos ar objekto planą arba konstrukcijos ypatybes);
4. Judėjimas teritorijoje, turinčioje laikinus stebėjimo postus (stacionaraus posto vieta periodiškai keičiama. Šį kontrolės būdą gali naudoti „uždari“ postai);

5. Judėjimas teritorijoje nuolat besikeičiančiu maršrutu (šis būdas yra geras, kadangi pašaliniai asmenys negali žinoti, kokioje vietoje patrulis bus tam tikru laiku ir kada ateis į tam tikrą vietą).

Paprastai numatoma, kad saugomo objekto teritorijoje bus patruluojama ir naktį.

Patruliavimas teritorijoje vykdomas nustatyta tvarka, atitinkamu maršrutu pėsčiomis, o esant dideliems atstumams – transporto priemonėmis, trumpam sustojant, apžiūrint saugomo objekto vertybes, visada vertinant netikėto užpuolimo tikimybę.

Ypač daug dėmesio būtina skirti vietoms, kuriose yra sukauptos didelės materialinės vertybės. Išaiškinus kokius nors pažeidimus (plombugų ar atspaudų pažeidimas arba sugadinimas) būtina skubiai iškviešti saugomo objekto administracijos atstovą arba kitus atsakingus objekto darbuotojus.

Pastatų ir patalpų apsauga gali būti vykdoma nustatytais valandomis ir dienomis.

Siekiant išvengti pašalinių asmenų prasiskverbimo į saugomą teritoriją, pastatus ar patalpas, organizuojamas praleidžiamasis režimas. Jis gali būti laisvas (neribojamas visą parą), specialus arba periodinis. Praleidžiamąjį režimą nustato saugomo objekto atsakingasis darbuotojas arba vadovybė, o vykdo apsaugos tarnyba. Nustatoma ir objektų apsaugos kasdieninių veiksmų tvarka, konkrečios apsaugą stiprinančios funkcijos ir jų perdavimo atsakingiems įstaigų darbuotojams tvarka.

Apsaugos tarnybos nustatyti apsaugos režimo nurodymai privalo atitikti galiojančias instrukcijas ir kitus teisinius dokumentus.

Organizuojant objekto apsaugą svarbūs šie klausimai:

- Apsaugos pareigūnų parinkimas tarnybai objekte;
- Bendras ir specialus pareigūnų parengimas apsaugos funkcijoms vykdyti;
- Tinkamas apsaugos postų išdėstymas saugomame objekte;
- Apsaugos pareigūnų instruktažas prieš tarnybą.

Priimdamas saugoti objektą ir vykdydamas tarnybą objekte apsaugos pareigūnas privalo:

- Atvykti į tarnybą su nustatyta tarnybos apranga (apranga pagal sezoną);

- Iš anksto pasiimti ginklą ir kitas specialiąsias priemones, laikydamasis saugumo taisyklių jas patikrinti;
- Laiku atvykti į saugomą objektą;
- Apeiti ir patikrinti priimamą saugoti objektą, teritoriją;
- Patikrinti spynas ir plombas;
- Patikrinti signalizaciją, apšvietimą ir ryšio priemones;
- Į pamainos keitimosi žurnalą įrašyti aptiktus objekto trūkumus ir apsaugos režimo pažeidimus;
- Esant pažeidimams, dėl kurių objektas negali būti priimamas saugoti, nedelsdamas informuoti apsaugos operatyvinį budėtoją;
- Vykdydamas savo pareigas, visą pamainos laiką būti poste, periodiškai (pagal numatytą grafiką) apeiti ir patikrinti saugomą teritoriją, objekto langus ir duris, stebėti signalizacijos būklę;
- Įsijungus signalizacijai, nedelsdamas apie tai pranešti apsaugos tarnybos operatyviniam budėtojų;
- Laikydamasis saugumo taisyklių, patikrinti signalizacijos įsijungimo priežastį, sulaikyti į teritoriją ar objektą įsibrovusius asmenis, tai atlikti nesusilpnindamas objekto apsaugos režimo;
- Palaikyti tarpusavio ryšį su apsaugos pareigūnais, esančiais gretimuose postuose ar gretimuose saugomuose objektuose, prireikus padėti jiems, jei tai galima padaryti nesusilpninant objekto apsaugos režimo (pvz., bendrauti galima signalizuojant žibintuvėliu: du trumpi signalai – „reikalinga pagalba“, vienas trumpas – atsakymas „einu padėti“).

Apsaugos pareigūnui, vykdančiam savo pareigas, draudžiama:

- Priimti saugoti objektus, nenumatytus objekto apsaugos instrukcijoje ar posto saugomų daiktų sąraše;
- Savarankiškai atrakinti ar užrakinti duris, nuimti ar uždėti plombas;
- Perkelti į kitas vietas gesintuvus ar naudoti juos ne pagal paskirtį;
- Dirbti darbus, nesusijusius su vykdomomis apsaugos funkcijomis;
- Įleisti į saugomą teritoriją ar objektą asmenis, neturinčius leidimų;
- Kam nors perduoti savo ginklą ar kitas specialiąsias priemones;
- Išjungti objekto apšvietimą ir signalizaciją (taip pat ir įsijungus signalizacijai);

- Išeiti iš posto, pasišalinti iš tarnybos, miegoti tarnyboje;
- Perduoti objekto apsaugą kitiems asmenims (artimiesiems, draugams ir pan.).

7.3. APSAUGOS FUNKCIJŲ VYKDYMAS SAUGOMO ASMENS REZIDENCIJOJE

Patalpos, kuriose nuolat gyvena saugomas asmuo, paprastai vadinamos rezidencija.

Saugomo asmens rezidencija daugiabučiame name

Pirmiausia apibūdinkime tipinę saugomo asmens gyvenamąją vietą.

Saugomo asmens gyvenamąsias patalpas galima būtų vertinti kaip gana saugią zoną, jeigu jos kasdien apžiūrimos asmens sargybinių ar apsaugos posto pareigūnų. Pati nesaugiausia zona yra prieigos, gatvės važiuojamoji dalis. Teroristinių aktų statistika, pavyzdžiui, Maskvoje, rodo, kad svarbūs saugomi asmenys (pvz., politikai, įžymios asmenybės, verslininkai) dažniausiai nužudomi, kai išeina arba grįžta į namus.

Ruožą ties pagrindiniu įėjimu į pastatą gali lengvai kontroliuoti stebėtojai, šioje vietoje lengvai nusakomi apsaugos grupės pareigūnų veiksmai, jų judėjimo schema.

Šioje teritorijoje esantys automobiliai(-is) ir viduje arba šalia stovintys pavieniai asmenys ir jų grupelės visada turi sukelti įtarimą. Pavojus gali kilti iš artimų gyvenamųjų namų, išsidėsčiusių netoli nuo VIP gyvenamojo namo (iki 100 metrų). Tai tinkamiausia vieta slėptis užpuolikui snaperiui. Pavojingos yra minėtųjų namų laiptinės, kadangi ten gali įsitaisyti stebėtojas ar šaulys. Panašiai vertinami priešpriešinių namų kiemai, automobilių stovėjimo vietos, namų arkos, lygiagrečios gatvės, arti esantis parkas ar žaliasis masyvas. Tai puiki vieta šūviui atlikti.

Tačiau tokia aplinka apsaugos atžvilgiu nėra beviltiška, visada stenkitės vertinti galimus nusikaltėlio veiksmus, esamos padėties pranašumus ir trūkumus.

Veiksmų tvarka apžiūrint didesnės rizikos zonas

Sudarydami pastato apsaugos schemą iš anksto numatykite didesnės rizikos zonas, vertinamas kaip potencialias galimo pasikėsینimo vie-

tas. Kaip pavyzdį aptarkime galimą veiksmų tvarką esant paprastai apsaugos grupės sudėčiai: asmens sargybinis, saugomo asmens automobilio vairuotojas ir pastato apsaugos posto pareigūnas. Prieš bet kokią veiklą svarbu paskirstyti užduotis apsaugos grupės nariams.

Vairuotojas visada turi būti automobilyje arba šalia jo, stebėti namo aplinką, kiemą, priėjimus prie laiptinės. Vairuotojas fiksuoja visus pasirodžiusius asmenis, automobilius, t. y. viską, kas kelia įtarimą. Apie visus pastebėtus dalykus jis informuoja asmens sargybinių, esančių patalpoje.

Apsaugos posto pareigūnas pasitinka atvykusį apsaugos automobilį, tikrina pastato užkampius, įvažiavimą į garažą, gretimas laiptines.

Rekomenduojama reguliariai apvažiuoti pastato teritoriją ir patikrinti namo prieigas, gretimus pastatus.

Prieš tai, kai VIP planuoja kažkur vykti, asmens sargybinis gyvenamajame name turi iš anksto pereiti saugomo asmens judėjimo maršrutu patalpoje (nuo buto durų iki automobilio).

Saugomo asmens gyvenamajame bute turi būti iš anksto įrengta keletas ypatingų patalpų (jeigu įmanoma, tuo pasirūpinti reikia dar prieš pradėdant vykdyti fizinę asmens apsaugą).

Darbo kabinetas gyvenamosiose patalpose ir kitos panašios paskirties patalpos numatomos svarstyti klausimams, susijusiems su apsaugos darbu, svarbiems dalykiniais pokalbiais, apsaugos darbe naudojamai įrangai saugoti. Aptarnaujantis personalas neturėtų užėti į tokias patalpas, o būdamas arba dirbdamas patalpoje turi stengtis kelti kuo mažiau triukšmo.

Numatomas specialus kambarys, skirtas paslėpti VIP ir jo šeimos narius teroristinio išpuolio atveju. Idealiu atveju jis turi būti be langų, jame turi būti įrengta ventiliacija, vaistinėlė, minimalios maisto atsargos, ryšio priemonės, pavojaus signalizacijos pultelis, tualetas, šaunamojo ginklo saugojimo vieta.

Namo aplinka, kiemo teritorija

Gyvenamosios vietos prieigose krūmai turi būti apkirpti arba iš viso pašalinti, kad netrukdytų matomumo, ir būtų užtikrinta prieigų kontrolė. Pasirūpinkite, kad namo teritorija būtų apšviesta. Jeigu yra augalų, svarbu įdėmiai stebėti medžių šešėlius, ypač temstant, nes jie labai palankūs stebėtojams maskuotis.

Atitinkamuose teritorijos ruožuose įrenkite technines apsaugos priemones (elektrinius judesio daviklius ant tvoros, vaizdo stebėjimo sistemą). Minėtųjų priemonių veiksmingumas tiesiogiai proporcingas apsaugos darbuotojų reakcijai ir pasirengimo užkirsti kelią išpuoliui lygiui.

Priemonės, stiprinančios VIP rezidencijos, darbo kabineto saugumą

1. Pašalinkite stiprų garsą keliančius prietaisus;
2. Palikite nuolatinį apšvietimą;
3. Nakčiai išjunkite ventiliaciją;
4. Užtikrinkite, kad nebūtų skersvėjų;
5. Nepalikite stipriai kvepiančių produktų;
6. Kasdien išneškite šiukšles;
7. Prižiūrėkite, kad stalai būtų tvarkingi;
8. Neužgriozdinkite patalpos;
9. Turėkite darbo vietos fotonuotrauką;
10. Baldus pirkite vertindami apsaugines funkcines savybes;
11. Patalpos turi būti valomos ar remontuojamos tik dalyvaujant apsaugos darbuotojui;
12. Tikrinkite gaunamus siuntinius, dovanas. Pašto siuntą tikrinkite specialia tikrinimo įranga;
13. Daiktus, kuriuos paprasta sukeisti, žymėkite specialiu ženklu (specialiu nepastebimu cheminiu junginiu);
14. Naudokite SM (sprogstamųjų medžiagų) testo reaktyvus;
15. Spintas, dėžes ir t. t. apklijuokite specialia juosta;
16. Neleiskite į VIP kabinetą lankytojų su rankinėmis ar lagaminais;
17. Tikrinkite lankytojus, turinčius rankines;
18. Turėkite specialų seifą pašto siuntai ir pašaliniams daiktams dėti.

Patalpose esantys telefono aparatai turi būti įrengti tokiose vietose, kad kalbančio telefonu žmogaus nebūtų galima stebėti pro langą arba duris. Pasirūpinkite, kad prie kiekvieno telefono aparato būtų telefonų sąrašas, kuriame būtų nurodyti numeriai, kuriais galima paskambinti susidarius ypatingai situacijai. Naudokite telefonų priedus skambinusiojo telefono numeriui nustatyti. Teroristai ar nusikaltėliai gali klausytis jūsų telefono pokalbių, todėl telefonu neaptarkite darbo klausimų, asmeninių

problemų arba artimiausių kelionių, neminėkite jokių pavardžių. Visų skambinusiųjų paprašykite prisistatyti, pasakyti savo vardą ir pavardę. Niekada nesakykite savo telefono numerio nepažįstamam asmeniui, pasidomėkite, koks numeris reikalingas skambinusiam, ir jeigu tai jūsų telefono numeris, pasakykite, kad jis blogai surinko numerį, ir padėkite ragelį.

Saugokitės, kad nesuklaidintų melagingas telefono skambutis. Jeigu bus sakoma, kad saugomo asmens šeimos nariams skambina iš policijos ar ligoninės, pasakykite, kad greitai paskambinsite, tada patikrinkite numerį, kuriuo buvo skambinta. Jeigu buvo skambinta iš ligoninės ir pranešta, jog kažkas iš šeimos narių (vaikai ar giminaitis) sužalotas, paskambinkite ir patikrinkite, ar šis pranešimas teisingas.

Susitarkite su saugomuoju ir jo šeimos nariais dėl užkoduotų frazių, reiškiančių bėdas. Galima panaudoti nekaltą frazę arba neegzistuojančio giminaičio vardą, kuris reikš, kad kažkas pateko į bėdą ar kad grįžtant namo gali būti paruošta pasala.

Į telefono linijas gana lengva sumontuoti klausymosi priemonės. Pokalbių bendrojo naudojimo telefono linijomis klausymasis yra pats informatyviausias ir veiksmingiausias neteisėto informacijos gavimo būdas.

Įvertinus gresiančio pavojaus lygį būtina papildomai sustiprinti durų ir langų konstrukcijas. Langus galima apklijuoti apsaugine plėvele arba įstatyti neperšaunamus stiklus. Į visus langus patartina įmontuoti žaliuzes (tamsiu paros metu visada uždaromas). Išimtinė taisyklė: *prieš atidarant duris lankytojiui būtina naudotis kokia nors atpažinimo (identifikacijos) sistema ir niekada neatidaryti durų nepažįstamam asmeniui*. Prie laiptinės rekomenduojama įrengti garsaspynę ir apsaugos postą.

Apsaugos darbą reikia organizuoti taip, kad jūsų saugomo asmens nelankyti nelaukti svečiai. Visi lankytojai turi informuoti saugomąjį ar jo apsaugos pareigūnus apie planuojamų susitikimų datą ir laiką. Asmens sargybinis turi žinoti, ar lankytojus reikia patikrinti, kaip atidaryti duris ir kaip elgtis atvykus nepageidaujamiems lankytojams.

Paprastai saugomo asmens aplinkoje yra ūkį prižiūrintis pagalbinis personalas. Patartina suderinti ir patikslinti aptarnaujančio personalo darbo tvarką, tiksliai darbuotojų atvykimo ir išvykimo dienas ir valandas. Kiekvienu atveju prie išorinių durų turi būti tikrinama asmens tapatybė ir visada kontroliuojami jų atliekami darbai. Aptarnaujantis personalas, prižiūrintis gyvenamąją teritoriją ir patalpas, turi būti įspėtas, kad

neįleistų į saugomo namo teritoriją pašalinių asmenų prieš tai nepatikrinęs jų dokumentų.

Kontroliuokite, kokios šiukšlės išmetamos, nes pagal tai nusikaltėliai gali gauti informacijos apie jūsų saugomo asmens gyvenimo būdą.

Po statybos ar remonto darbų asmens sargybinis privalo patikrinti, ar nebuvo įrengta neaiški įranga, klausymosi priemonės.

Vietos, kurias būtina patikrinti prieš saugomam asmeniui išeinant iš buto

- Apžiūrėkite išorines buto duris;
- Eidami patikrinkite visą laiptinę;
- Jeigu name gyvena giminių ar artimųjų, pasikalbėkite su jais (kas buvo atėjęs, skambino ar kėlė jiems įtarimą);
- Patikrinkite lifto darbą:
  - lifte neturi būti pašalinių daiktų;
  - lifte neturi būti jokių techninių pažeidimų;
  - asmens sargybinis turi nuvažiuoti liftu į apačią.
- Apžiūrėkite pašto dėžutes, gaunamą korespondenciją;
- Patikrinkite, ar nėra pašalinių daiktų, keistų kvapų.

Pastato išorė

- Apžiūrėkite vietas, kuriose neišvengiamai pristabdomas automobilis (siauras pravažiavimas, posūkis, vartai ir pan.);
- Automobilio sustojimo vieta (kanalizacijos dangčiai, šiukšlių dėžės ir pan.);
- Įvertinkite galimas snaiperio slėpimosi vietas.

Išvykti skirtas saugomo asmens automobilis turi būti pastatytas kuo arčiau įėjimo.

Išėjimas iš buto su saugomu asmeniu

Asmens sargybinis iš buto išeina pirmas (jei yra liftas, jį iškviečia). Saugomas asmuo išeina tik atvažiavus liftui ir eina tiesiai į jį. Asmens sargybinis praleidžia saugomąjį, tada įeina į lifto kabiną ir kūnu užstoja lifto duris. Liftas nusileidžia iki antro aukšto, pirmas iš lifto ka-

binos išeina asmens sargybinis ir eina link išėjimo (1,5–2 m atstumu prieš saugomą asmenį).

Prieš sargybiniui išeinant iš pastato saugomo asmens vairuotojas ar apsaugos posto pareigūnas duoda vizualų ženklą, patvirtinantį, kad viskas gerai.

Iki saugomo asmens išėjimo automobilis turi būti paruoštas: įjungtu varikliu, stovėti taip, kad įlipti būtų galima iš dešinės, durelės privertos, vairuotojas pasiruošęs nedelsdamas važiuoti.

Pirmas išeina asmens sargybinis, po jo – saugomas asmuo. Asmens sargybinis atidaro automobilio dureles ir sodina saugomąjį į automobilį. Saugomam asmeniui sėdant į automobilį asmens sargybinis turi stovėti ištiestos rankos atstumu nuo galinių automobilio durelių ir stebėti teritoriją prieš ir už automobilio.

Įsėdus saugomam asmeniui uždaro dureles ir sėda šalia vairuotojo.

Grižimas į namus

Kaip darbo planą galima sudaryti šią pavojaus lentelę, pažymint pavojaus zonas ir galimas pasikėsinio galimybes.

3 l e n t e l ė . Galimų pavojaus zonų ir apsaugos pareigūnų veiksmų schema (pavyzdys)

<i>Pavojaus zonos</i>	<i>Galimi pasikėsinimai</i>	
	<i>Fizinis</i>	<i>Techninis</i>
1. Nuo automobilio iki pastato durų	Užpuolimas panaudojant fizinę jėgą	Savadarbiai sprogstamieji įtaisai
	Užpuolimas panaudojant šaltąjį ginklą	Priemonių, galinčių sukelti kūno sužalojimus, įtaisymas
	Užpuolimas panaudojant šaunamąjį ginklą	Kryptingo veikimo sprogstamasis įtaisas
	Snaiperis	Automobiliai su sprogmenimis
	Svaidomieji ginklai	Sprogstamieji įtaisai, valdomi nuotoliniu būdu
2. Nuo namo durų iki lifto	Užpuolimas panaudojant fizinę jėgą	Savadarbiai sprogstamieji įtaisai
	Užpuolimas panaudojant šaltąjį, taip pat svaidomąjį ginklą	Priemonių, galinčių sukelti kūno sužalojimus, ištempimas
	Užpuolimas panaudojant šaunamąjį ginklą	
3. Judėjimas liftu	Užpuolimas panaudojant šaunamąjį ginklą	Savadarbiai, nuotolinio valdymo sprogstamieji įtaisai, techninis lifto sugadinimas
4. Išėjimas iš lifto iki buto durų	Užpuolimas panaudojant fizinę jėgą	Savadarbiai sprogstamieji įtaisai
	Užpuolimas panaudojant šaltąjį, taip pat svaidomąjį ginklą	Sprogstamieji įtaisai, valdomi nuotoliniu būdu
	Užpuolimas panaudojant šaunamąjį ginklą	Priemonių, galinčių sukelti kūno sužalojimus, įtaisymas
		Kryptingo veikimo sprogstamasis įtaisas

Analizuojant lentelę, galima pabrėžti, kad zonose nuo automobilio iki pastato durų, nuo įėjimo durų iki lifto fizinių pasikėsinimų galimybės didžiausios, tačiau galimi ir kiti, dažniau techniniai, užpuolimo atvejai. Važiuojant liftu daugiausia būna techninių užpuolimo atvejų.

Judėjimo zonoje nuo lifto iki buto durų galimi ir fiziniai, ir techniniai užpuolimai.

Išnagrinėjus įmanomo kėsिनimosi galimybes bei galimų veiksmų taktiką, rekomenduojama periodiškai keisti:

- Apsaugos veiklos taktiką ir laiką;
- Transporto priemonės, išvaizdos, aprangos detales;
- Kartais vertėtų demonstruoti ekipuotę;
- Periodiškai vykdyti klaidinančius važiavimo link saugomo asmens namų ar darbo vietos manevrus be saugomo asmens.

Saugomam asmeniui būnant namuose, vienas iš apsaugos pareigūnų nuolat budi koridoriuje arba virtuvėje. Jo pareigos – prie durų sutikti svečius (lankytojus) ir juos patikrinti. Kitas apsaugos pareigūnas privalo būti apsaugai skirtame kambaryje, kad būtinu atveju laiku suteiktų pagalbą savo kolegai. Trečias asmuo patalpose nebūtinas.

Atvykęs į darbo vietą ir prieš įeidamas į kabinetą, apsaugos pareigūnas privalo patikrinti durų spyną (jeigu pastate nenumatytas budėjimas visą parą). Darbo kabinete reikia atlikti išorinį patikrinimą, ypač atkreipti dėmesį į langus, galimus sugadinimus, konkrečius kabineto daiktus, jų išdėstymą, elektros instaliaciją, patikrinti, ar nėra pavojų keliančių sugadinimų, periodiškai tikrinti signalizacijos sistemas ir saugumo sistemų elementus ir pan. Turi būti reguliariai tikrinama, ar darbo vietoje, kabinete nėra klausymosi prietaisų.

Saugomam asmeniui esant savo darbo kabinete apsaugos pareigūnai būna arba vienoje patalpoje su juo, arba priimamajame (tai priklauso nuo saugomo asmens reikalavimo ir jo darbo pobūdžio). Bet kokiu atveju vienas iš apsaugos pareigūnų budi prie kabineto langų, taip siekiama užkirsti kelią užpuolimo iš gatvės galimybei.

Apsaugos pareigūno, esančio priimamajame, užduotis – kontroliuoti, esant būtinybei, tikrinti bet kokio pašalinio asmens, išskyrus sekretorę, pastangos patekti į kabinetą.

Kabinete esant saugomam asmeniui ir lankytojui, apsaugos pareigūnas stovi tarp saugomo asmens ir lankytojo šiek tiek atokiau iš šono.

Daugumoje saugomų asmenų darbo kabinetų įrengti specialūs saugūs kambariai, kuriuose galima pasislėpti, jeigu kiltų pavojus. Saugus kambarys turi būti su neperšaunamomis durimis ir sienomis, turėti papildomą apsaugotą ryšį, kuriuo pranešama apie padėtį. Saugiam kambariui gali būti saugomi ginklai, neperšaunamos liemenės, dujokaukės, inventorių gaisrui gesinti.

Apsaugos taktika turi būti patikrinta esant įvairioms situacijoms: pasikėsinimui į saugomą asmenį, gaisro pavojui, bombos sprogamui, biologiniam, cheminiam pavojui ir t. t.

Kruopščiai atliekant pareigas žymiai sumažėja saugomo asmens užpuolimo galimybė. Planuokite papildomas saugumą stiprinančias procedūras, pavyzdžiui, patruliavimą pastato komplekse dieną ieškant ypatingų daiktų, keliančių pavojų saugomam asmeniui. Palankiausia, kad saugomo asmens biuras, kitos patalpos būtų atskiruose aukštuose ir būtų ribojamas įėjimas. Visos laiptinės, kuriomis galima patekti pas saugomą asmenį, turi būti stebimos vaizdo stebėjimo kameromis.

Igaliojimai sustabdyti žmones ir atlikti jų apžiūrą

Objekto apsaugą vykdančios pareigūnai turi teisę neįleisti bet kurio asmens, atsisakiusio pateikti savo daiktus apžiūrai. Jie neturi teisės daryti asmens kratos ir kūno apžiūros be asmens sutikimo.

7.4. SPECIALIOS OBJEKTO APSAUGOS ORGANIZAVIMO ANKETOS

Siekdami užtikrinti objekto apsaugą, neskubėkite aptverti jį spygliuota viela ir prie kiekvieno krūmo sodinti ginkluotą apsaugos pareigūną. Apsaugos sistema gali būti ekonomiškesnė ir nemažiau efektyvi, jeigu ją sukūręs apsaugos tarnybos vadovas pasistengs atsakyti į šiuos klausimus:

- Ar pakankamai apšviesta objekto išorė?
- Ar nusikaltėlis gali pasislėpti prie įvažiavimo į objektą, kelyje prie objekto durų ir prie pat durų?

Ypač daug dėmesio skirkite krūmams ir medžiams. Krūmų aukštis turi būti toks, kad nebūtų galima už jų pasislėpti. Medžių šakos negali būti žemiau kaip 1,5 metro iki žemės. Geriausia, kad artimiausias medis augtų 7–9 metrų atstumu nuo objekto.

- Ar garaže įdiegta apsauginė signalizacijos sistema?
- Ar visi patekimo į objektą keliai turi praeinančius asmenis fiksuojančius detektorius?
- Ar lengvai nusikaltėlis gali patekti į saugomą teritoriją ir kaip jis bus matomas vaizdo monitoriuose ar iš apsaugos posto?
- Ar patikimos spynos (duryse rekomenduojama įrengti dvi skirtingų užrakto tipų spynas)?

- Ar patikslintas asmenų, turinčių atsarginius raktus, sąrašas?
- Ar objekto teritorijoje nėra ypatumų, dėl kurių užpuolikas galėtų patekti į pastato vidų?

Sudarykite detalų galimų privažiavimų prie objekto planą, pažymėkite jame vietas, iš kurių patogiausia šaudyti prisitaikius pasaloje. Šį planą turi kruopščiai išiminti saugomą asmenį lydinti apsaugos grupė.

~ ~ ~

Saugomas objektas

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Adresas .....
Telefono Nr. ....
Pastato aprašymas .....
.....
.....
.....
.....

Asmenys, turintys raktus:

Pavardė, vardas	Telefono Nr. ....
Pavardė, vardas	Telefono Nr. ....
Pavardė, vardas	Telefono Nr. ....
Pavardė, vardas	Telefono Nr. ....

Aprašykite patekimo į teritoriją vietas

.....
.....
.....
.....

Aprašykite kitus teritorijos pastatus

.....
.....
.....
.....

Apsauginė signalizacijos sistema

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Apsaugos signalizaciją įrengusi įmonė ..... Telefono Nr. ....

Apsaugos signalizacijos priežiūrą vykdanči įmonė ..... Telefono Nr. ....

Signalizacijos įranga:

- ☐ Prasiskverbimo pro saugomą perimetrą (išorinį, vidurinį);
- ☐ Pastato konstrukcijos ardymo;
- ☐ Prasiskverbimo į tam tikras objekto patalpas (zonas);
- ☐ Priešgaisrinė apsauga;
- ☐ Kita įranga .....

Policijos skyrius ..... Skubaus iškvietimo telefono Nr. ....

Priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos skyrius .....

Skubaus iškvietimo telefono Nr. ....

Greitoji med. pagalba ..... Skubaus iškvietimo telefono Nr. ....

Vaizdo stebėjimo sistema:

Vaizdo kamerų išdėstymas .....

.....
.....
.....
.....
.....

Vaizdo monitorių išdėstymas

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Komunalinės tarnybos

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Prieš užpildant!

Apsaugos tarnyba turi susitarti su visomis komunalinėmis tarnybomis, kad objektą aptarnautų tie patys specialistai. Jų pavardes ir ryšio rekvizitus nurodykite dešiniajame šios lentelės skyriuje.

Apsaugos tarnyba ypač daug dėmesio turi skirti telefono linijai. Telefono kabelis turi būti nutiestas po žeme arba turi būti nutiesta dubliuojanti linija.

Telefono ryšio mazgas ..... Telefono Nr./pavardė .....
Jungiamieji mazgai .....

Dujų tarnyba ..... Telefono Nr./pavardė .....
Jungiamieji mazgai .....
Atjungimo vietos .....

Energetikos tarnyba ..... Telefono Nr./pavardė .....
Jungiamieji mazgai .....
Atjungimo vietos .....

Vandentiekio tarnyba ..... Telefono Nr./pavardė .....
Jungiamieji mazgai .....
Atjungimo vietos .....

Kitų aptarnaujančių tarnybų įranga ir mazgai

.....

Tarnybos ..... Telefono Nr./pavardė .....
Jungiamieji mazgai .....
Atjungimo vietos .....

Duomenys apie kaimynus

Užpildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Sektoriaus Nr.	Pavardė	Adresas	Telefonas	Pastabos (potenciali grėsmė, nepageidau- tinios pažintys ir t.t.)

Kaimynų išsidėstymo planas (pavyzdys)

1.	2.	3.	Gatvė ..... Gatvė	4.	5.	Š ↑
6.	7.	8.		9.	10.	
Gatvė				11.	12.	
13.	14.	15.		16.	17.	
18.	19.	20.		21.	22.	

Pastabos

.....
 .....
 .....

Objekto patalpas ir teritoriją prižiūrintys asmenys

Pildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Pavardė.....	Amžius	Lytis .....
Namų adresas	Telefono Nr.	
Organizacija	Pareigos	
Darbovietės adresas	Telefono Nr.	
Atliekamas darbas.....		

Darbo valandos	Savaitės darbo dienos .....
Pastabos	

Pavardė.....	Amžius	Lytis .....
Namų adresas	Telefono Nr.	
Organizacija	Pareigos	
Darbovietės adresas	Telefono Nr.	
Atliekamas darbas.....		

Darbo valandos	Savaitės darbo dienos .....
Pastabos	

Pavardė.....	Amžius	Lytis .....
Namų adresas	Telefono Nr.	
Organizacija	Pareigos	
Darbovietės adresas	Telefono Nr.	
Atliekamas darbas.....		

Darbo valandos	Savaitės darbo dienos .....
Pastabos	

Buities tarnybos

Pildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Organizacija (firma) ..... Telefono Nr. ....
Paslaugos rūšis .....
Darbo objekte grafikas .....

Organizacija (firma) ..... Telefono Nr. ....
Paslaugos rūšis .....
Darbo objekte grafikas .....

Organizacija (firma) ..... Telefono Nr. ....
Paslaugos rūšis .....
Darbo objekte grafikas .....

~ ~ ~

Būtinios fotonuotraukos

Pildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Prieš užpildant!

Fotografuojama, ryškinama, nuotraukos daromos asmeniškai kontroliuojant apsaugos tarnybos vadovui. Visi negatyvai po to sunaikinami.

Kiekviena fotonuotrauka išdėstoma atskirame puslapyje.

1. OBJEKTAS (FASADINĖ PUSĖ)

Fotonuotraukos vieta

Esant būtinybei, galima įklijuoti dar vieną objekto fotonuotrauką kitu paros metu arba kitu metų laiku
--

2. OBJEKTAS (KIEMO PUSĖ)**3. OBJEKTAS (DEŠINĖ PUSĖ)****4. OBJEKTAS (KAIRĖ PUSĖ)****5. OBJEKTAS (VISŲ VIDAUS PATALPŲ IR KORIDORIŲ VAIZDAS)**

Objekto teritorijos planas

Pildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Prieš užpildant!

Nepamirškite plane pažymėti galimas patekimo į teritoriją vietas, taip pat vietas, kuriose gali pasislėpti užpuolikas.

~ ~ ~

Pirmo aukšto planas

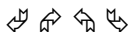
Pildymo data .....
(metai, mėnuo, diena)

Prieš pildant:

planuose numatykite pagrindinį ir atsarginį saugomo asmens ir jo šeimos narių evakuacijos kelią susidarius pavojingai situacijai.

Kiti objekto aukštai

8. APSAUGOS DARBO YPATUMAI VYKSTANT TRANSPORTU

Iš praktikos matyti, kad kaip teroro aktų objektas pasirenkamas asmeninis arba tarnybinis saugomo asmens automobilis.

Dažniausiai kėsinamasi užminuojant automobilį (sprogdinama užtaisais, valdomu radijo bangomis arba padedant sprogmenį šalia stovinčios transporto priemonės). Todėl visada prieš išvyką automobiliu apsaugos pareigūnams reikia įdėmiai jį apžiūrėti, atkreipti dėmesį į aplinką. Labai svarbu iš anksto išstudijuoti būsimą judėjimo maršrutą, pavojingus kelio ruožus, galimo užpuolimo vietas, numatyti kriminogeniniu požiūriu aktyvių vietų apylankas.

Sėsdami į automobilį įdėmiai apsidaitykite. Pastebėję ką nors įtartina, iš karto išpėkite saugomą asmenį. Nedelskite prie automobilio. Praleiskite saugomąjį į vidų, uždarykite duris ir nuvažiuokite. Išvykos metu sekite iš paskos važiuojančius automobilius ir juose esančių žmonių elgesį.

Siekiant išvengti automobilio blokavimo, kelyje turėtų būti kuo mažiau sustojama, kelias kuo platesnis. Geriau vykti lengvai pravažiuojamais keliais negu trumpinti kelią. Aplinkinius kelius reikia vertinti įtariai. Tikslinga rinktis kelius, einančius pro policijos ir priešgaisrinės tarnybos skyrius, kadangi šiuose rajonuose dažniau patruliuoja pareigūnai.

Keleto eismo juostų kelyje teisingiausia važiuoti kaire juosta, siekiant iki minimumo sumažinti nustūmimo nuo kelio galimybę. Nusikaltimų statistika rodo, kad dauguma atvejų automobilis užpuolamas iš vaivutojo pusės.

Kad nebūtų blaškomas dėmesys, automobilyje būtina iki minimumo sumažinti triukšmą.

Jeigu būtina sustoti bet kokioje nenumatytoje, atsitiktinėje vietoje, reikia būti ypač atidiems. Pasitaikydavo, kad teroristai kaip jauką panaudodavo moteris ir vaikus, dažnai imituodami avariją. Jeigu avarija atrodo tikra, venkite sustoti, ją pravažiuavę apie įvykį praneškite policijai.

Gali susiklostyti ir kitokia pavojinga situacija, įtraukianti apsaugos funkcijas vykdančių automobilių į tyčia sukeltą avariją; pavyzdžiui, staiga priešais sustojęs automobilis sukelia susidūrimą.

Būtina išlaikyti saugų atstumą tarp apsaugos funkcijas vykdančio (eskorto sudėtyje, intensyvaus eismo sraute) ir kitų automobilių, kad jie jo nesuspaustų. Lengvai susidūrus reikia pasilikti automobilyje, durelės turi būti užrakintos, langų stiklai pakelti, variklis užvestas, reikia būti pasirengusiam nedelsiant nuvažiuoti, jeigu įvyks kas nors įtartina.

Būtina atsiminti, kad teroristų aktą gali vykdyti daug žmonių, atliekančių skirtingus, išoriškai tarpusavyje nesusijusius vaidmenis. Netikri kelių policijos postai, dviratininkai ir moterys su vaikų vežimėliais teroristų buvo naudojami šimtus kartų.

Žinoma, sunku atskirti tikrą įvykį nuo imituoto. Bet jeigu kyla abejonių, būtina įjungti atbulinę pavarą, važiuoti šalin, vengti incidento ir stengtis neleisti, kad automobilis būtų „užblokuotas“.

Sustojusius ar skersai siauros gatvės pastatytus automobilius reikia vertinti kaip pavojaus signalus. Pagrindinė taisyklė: būtina judėti toliau.

Automobilių užpuolimų analizė rodo, kad sėkmingų atakų atvejais teroristams pavykdavo sustabdyti automobilį. Kai tik automobilis sustabdomas, keleiviai tampa lengvu laimikiu. Geriau pažeidžiant automobilių ištrūkti iš spąstų, negu prarasti saugomo asmens ir savo paties gyvybes.

Kilus pavojui, norint atitrūkti nuo persekiotojų, reikėtų padidinti greitį, saugomą asmenį uždengti savo kūnu, priversti jį gultis ant automobilio grindų.

Atvykus į vietą, automobilį reikia pastatyti kaip galima arčiau įėjimo į pastatą, apsaugos pareigūnas visada turi išlipti iš automobilio anksčiau už saugomąjį ir patikrinti aplinką, apžiūrėti viską, kas gali būti bent kiek įtartina. Atidarant automobilio duris, reikia būti ypač atsargiam.

8.1. REKOMENDACIJOS RENKANTIS AUTOMOBILĮ

Šiuolaikinės apsaugos tendencijos tokios, jog apsaugą vykdančios tarnybos renka šarvuotus automobilius.

Isigyjant šarvuotą automobilį būtini trys vertinimo etapai: galimo kėsimosi būdas (vertinamas grėsmės pobūdis), automobilio konstrukcija (gamybos technologijos) ir gamintojo (tiekėjo) patikimumas.

Grėsmės vertinimas. Vertinant potencialų pavojų išsiaiškinamas realus grėsmės šaltinis, objektas, jėga, kokio pobūdžio išpuolis gali būti įvykdytas, kokio tipo ginklais užpuolikai greičiausiai imtų naudotis. Būtent šie veiksniai turi nulemti šarvuoto automobilio pasirinkimą.

Konstrukcijos vertinimas. Prieš renkantis automobilį, reikėtų įvertinti pagrindines šarvuoto automobilio konstrukcijos ir technologines ypatybes. Paprastai šarvuotuose automobiliuose atskiros automobilio konstrukcijos detalės ar vietos sustiprinamos papildomu permatomu ir nepermatomu šarvu.

Permatomas šarvas – tai stiklo arba polikarbonato sluoksniai, absorbuojantys ir paskirstantys kulkos arba sprogo bangos energiją. Papildomas polikarbonato sluoksnis iš vidinės permatomo šarvo pusės veikia kaip „spąstai“ lekiančioms stiklo šukėms arba užtaiso nuolaužoms sulaikyti. Likusios kėbulo dalys padengiamos nepermatomo šarvo medžiaga. Tam naudojamos keleto rūšių medžiagos, įskaitant balistinį plieną, lydinius, pluoštines ir keramikines medžiagas.

Pluoštinis šarvas galbūt labiausiai žinomas, kadangi jo sudėtyje yra kulkas sulaikantis apvalkalas. Šios rūšies šarvas turi labai tvirtus pluoštus (apsauginius sluoksnius), išsidėsčiusius pagal tikslią seką ir sujungtus stipria jungiamąja medžiaga. Šis šarvas išsiskiria lankstumu ir apsaugo nuo pistoletų ar automatų šūvių. Rinkoje siūloma keleto tipų pluoštinių medžiagų, iš jų populiariausios yra kevlaras ir tavronas.

Legiruotieji, taip pat titaniniai plienai arba šarvas iš urano užtikrina ypač veiksmingą fugasinę ir balistinę apsaugą, bet jie naudojami retai, išskyrus labai brangius šarvuotus automobilius.

Keraminis šarvas efektyviai saugo nuo šarvamušių užtaisų, bet jis yra ypač brangus, trapus ir gali neužtikrinti siekiamo saugumo savybių sudėtingomis užpuolimo sąlygomis. Keraminės medžiagos paprastai naudojamos kartu su lydiniais arba pluoštiniu šarvu balistinei apsaugai nuo stambaus kalibro užtaisų arba skeveldrų užtikrinti.

Sudėtinėmis vadinamos tokios šarvuotos medžiagos, kurias sudaro du ir daugiau tipų šarvų, pavyzdžiui, dengtas plienas ir kevlaras arba keramika ir plienas.

Permatomas ir nepermatomas šarvas turi turėti tarpinę/perdangos konstrukciją, kad pašalintų galimas balistines spragas ir garantuotą apsaugą atakuojant iš bet kokios pusės (atakos kampo).

Taip pat ne mažiau svarbu projektuoti ir įrengti šarvuotą apsaugą, turinčią kaip galima mažiau jungimo vietų, suvirinimo ir litavimo siūlių. Konstrukcijos vientisumas yra pagrindinė sąlyga, nes balistiniu požiūriu šarvuotos apsauginės sistemos jungtys sudaro silpnąsias vietas.

Norint apsaugoti nuo sprogo bangos reikia, kad šarvuotosios konstrukcijos būtų sudarytos iš šių medžiagų, nes komponentai, atsparūs

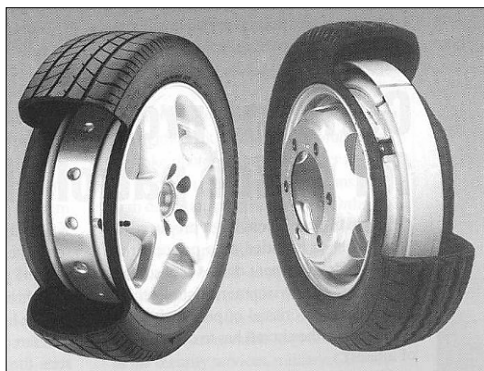
tiesioginiam apšaudymui, sprogdinant gali neišlaikyti staiga padidėjusio spaudimo.

Jei automobiliui gresia vienodo masto balistiniai ir fugasiniai užpuolimai, turi būti naudojama mišri apsaugos technologija.

Rizikai sumažinti modifikuotas automobilis neturi išsiskirti iš aplinkinių. Jeigu šarvas bus pastebimas, tai prilygs taikinio uždejimui ant variklio dangčio. Objektivi ekspertizė atskleidžia, kad šarvuotų automobilių gamintojai gali padaryti taip, kad ypatingo dėmesio apdailos ir galutinio apdorojimo detalėms dėka šarvų nebus matyti.

Kai užpuolimo siekiant pagrobti arba nužudyti tikimasi iš profesionalių teroristų, kartais turinčių tam tikrų valstybių paramą, gali prireikti veiksmingos šarvo apsaugos nuo šarvą pramušančių sviedinių arba stambaus kalibro šautuvų, galingų fugasų, netgi cheminio ginklo (medžiagų). Cheminės atakos metu gali būti naudojamos įvairios dujos – nuo ašarinių iki karinių, nervus paralyžiuojančių. Egzistuoja gana didelė apsaugos sistemų įvairovė: pavyzdžiui, apsaugoti nuo cheminio ginklo įmanoma sutankinant automobilio kėbulo paslankiąsias dalis, salone įmontuojant oro valymo ir padidinančius slėgį įrengimus.

Gamybos technologijos požiūriu įmanoma sukurti automobilį, kurio salone oras nesikeičia su aplinkos oru. Saugumui padidinti derinami organiniai ir aktyvuotos anglies filtrai. Jie neutralizuoja cheminius reagentus, veikia kaip viso automobilio dujokaukė. Oro kompresoriai automobilio salone padidina slėgį taip, kad net esant nedideliame nesandaramui oras eis į lauką, o ne į vidų.

Dauguma šarvuotų automobilių turi turėti specialias padangas (*run-flat*), leidžiančias greitai išvykti iš įvykio vietos (iki 90 kilometrų

galima važiuoti peršautomis padangomis). Keleivių apsaugai užtikrinti taikoma saugumą stiprinanti priemonė (techninis sprendimas) – nesprogstantis šildomas kuro bakas. Esant tikimybei, kad gali būti kėsinamasi padedant sprogstamąjį užtaisą, rekomenduojama naudoti sprogmenų skenerį, kuriuo galima skenuoti visas automobilio įrangos vietas, elektronines schemas, ieškant prie kėbulo pritaisyto sprogstamojo įtaiso. Papildoma saugumo priemonė – nuotolinis variklio užvedimas.

Sprendžiant, kaip toliau šarvuoti bazinį automobilį, turi įtakos kaina, automobilio masė ir apsaugos lygis. Plačios pasirinkimo galimybės įmanomos gaminant lengvai šarvuotą automobilį, kadangi beveik kiekvienas modelis gali būti pasunkinamas nuo 226 iki 270 kg svorio šarvuotais metalais iš pluošto ir mišrių medžiagų. Toks pasunkinimas beveik nedarys įtakos automobilio charakteristikai ir nepareikalaus kokios nors modifikacijos. Jeigu kalbama apie didesnę saugumą, tai atsižvelgiant į tai, kokia reikšminga šarvo masė, bazinį modelį būtina rinktis daug kruopščiau. Didesnių šarvų masė yra nuo 680 iki 1132 kg, o ant kai kurių pailgintų automobilio modelių siekia keletą tonų. Todėl iš principo bazinis automobilis nepertvarkomas į didesnio šarvavimo automobilį. Dauguma „liukso“ klasės sedanų, universalių ir sportinio tipo automobilių, sustiprinant variklius ir atskirus konstrukcijos agregatus, gali išlaikyti papildomą šarvo masę. Tačiau dažnai būtina pakeisti ypač sunkių automobilių važiuoklę, hidraulinę įrangą, stabdžius, ratų diskus ir padangas.

Pats svarbiausias kriterijus renkantis šarvuotą automobilį lieka nepriklausomas šarvo patikimumo ir vientisumo kokybės išbandymas/patikrinimas (imituojant teroristų užpuolimus šaudant į automobilį laikomasi apie 10 metrų atstumo, naudojamos šarvą pramušančios kulkos).

8.2. SAUGOMO ASMENS AUTOMOBILIO VAIRUOTOJUI KELIAM REIKALAVIMAI

1. Saugomo asmens vairuotojas privalo turėti pakankamą stažą vairuojant „B“ kategorijos transporto priemones, specialų vairavimo vykdant apsaugos funkcijas pasirengimą, jo vairavimo meistriškumas turi atitikti vairuotojo profesionalo meistriškumą.

2. Saugomo asmens automobilio vairuotojas turi labai gerai pažinti vietovę (miestą), kuriame dirba, visus kelius bei įvažiavimus ir išvažiavimus į pagrindines užmiesčio magistrales.

3. Saugomo asmens automobilio vairuotojas privalo tobulai Pažinti automobilį, su kuriuo dirba, prižiūrėti jį taip, kad jis visada būtų tvarkingas ir paruoštas darbui.

4. Saugomo asmens automobilio vairuotojas turi būti drausmingas, punctualus, uolus, nepiktnaudžiauti alkoholiniais gėrimais ir nenaudoti tarnybinio automobilio atsitiktinėms išskyloms, spręsti savo problemoms.

Sąveika su asmens sargybiniais

Bendrosios taisyklės

- Saugomo asmens automobilio vairuotojas bendradarbiauja su asmens sargybos grupės (ASG) vyresnioju sudarant maršrutus, atliekant manevrus kelyje bei vykdo jo nurodymus.
- Automobilio operatyvinės-techninės apžiūros metu jis privalo būti apžiūros aikštelėje ir konsultuoti ASG (ypač apžiūrint variklio skyrių ir bagažinę).
- Įlaipinant (išlaipinant) saugomą asmenį į (iš) automobilį(-io) vadovaujasi ASG vyresniojo nurodymais.
- Praneša ASG vyresniajam apie visus įvykius, įtartinus faktus, susijusius su transporto ir pėsčiųjų judėjimu, kuriuos jis asmeniškai išsiaiškino tuo metu, kai prie saugomo asmens nebuvo ASG.
- Atsiradus konfliktinei ar kitai įtartinai situacijai, nedelsdamas apie tai radijo ryšiu informuoja ASG vyresnįjį.
- Tarnybos metu privalo būti automobilyje, ASG vyresniojo sutikimu (ar iš anksto nustatyto laiku) keičiamas kitu asmens sargybinio eidamas valgyti (jeigu dienotvarkė nesikeičia).
- Negali skleisti informacijos apie saugomo asmens kelionių maršrutus, grafikus, automobilio parkavimo vietas ir pan. Teikti duomenis asmenims, nepriklausantiems asmens apsaugos grupei.
- Apie visus asmenis, besidominančius anksčiau pateikta bei kita informacija, susijusia su apsaugos grupės darbu, privalo pranešti apsaugos vyresniajam.

Saugomo asmens automobilio priežiūra

Įranga, visada turinti būti automobilyje:

- Automobilio raktelių dublikatas;
- Atsarginis ratas ir automobilio kėliklis;
- Mirksintis žibintas;
- Avarinis ženklas;
- Gesintuvas;
- Pirmosios pagalbos vaistinėlė;
- Remonto įrankių rinkinys;
- Ratų grandinės, saugančios nuo slydimo.

Papildoma įranga:

- Radijo ryšio priemonė;
- Pledas, saugantis nuo sprogimo;
- Ašarinių dujų balionėlis;
- Nuo sprogimo apsaugotas kuro bakas;
- Vidinis mikrofonas.

Saugomo asmens vairuotojas privalo prižiūrėti tvarką automobilio nuolatinio stovėjimo vietoje (garaže).

8.3. APSAUGOS AUTOMOBILIO VAIRAVIMO YPATUMAI

Vairuotojui būtina žinoti ir tiesiogiai taikyti pavojaus atpažinimo formulę, kurią sudaro trys nuoseklūs veiksmas:

1. *Pavojaus numatymas* – stengtis iš anksto pagalvoti apie galimą pavojų.
2. *Saugumo supratimas* – taikyti įvairius elgesio ekstremaliose situacijose būdus. Tai sustojimai, reagavimas į mašinos slydimą, mokėjimas ją sustabdyti, manevravimas dideliu greičiu, leidžiančiu išvengti susidūrimų.
3. *Veikimas laiku* – kai tik pastebimas realus pavojus, būtina veikti. Venkite delsimo. Būsime neteisūs, jei pavojingoje situacijoje mąstysite: „palauksiu ir apsidairysiu“.

Keletas praktinių patarimų vykstantiems su saugomu asmeniu

- Gerai susipažinkite su automobiliu ir jame esančiais prietaisais.
- Susireguliuokite įrangos padėtį (sėdynę, saugos diržus, veidrodėlius ir t. t.), kad būtų patogų.
- Prisisekite saugos diržų.
- Automobilyje palaikykite švarą, gesintuvą ir vaistinėlę pasidėkite tokioje vietoje, kad jie būtų lengvai pasiekiami.
- Švelniai ir palengva didinkite greitį, stabdykite, darykite posūkius.
- Vairuodami stebėkite teritoriją, esančią priešais jūsų automobilį (kelis šimtus metrų), būkite pasirengę pavojui (pvz., ant kelio gali gulėti plyta, rąstas, gali būti atidengtas kanalizacijos liukas, pasirodyti pėstieji ar dar kas nors neįprasto).
- Kai važiuosite, persirikiuodami visada junkite signalus, sukdamimi, stabdydami ir sustodami taip, kad padėtumėte paskui jus važiuojančiam apsaugos automobiliui.
- Gerai išstudijuokite savo maršrutą.
- Negašdinkite kitų eismo dalyvių. Jūs galite turėti eismo pirmenybę, tačiau rizikuoti neverta.
- Neišeikite iš automobilio, kol nenurodys asmens apsaugos vyresnysis.
- Nesivelkite į pokalbius, nejunkite komercinių radijo stočių ir neužsižiūrėkite į merginas.
- Neišeikite iš automobilio netgi atidaryti durų saugomam asmeniui (ar kitiems keleiviams).
- Neužsižiūrėkite į skiriamąją eismo juostą ar į kelio ruožą priešais automobilį, kadangi tai gali susilpninti dėmesį.
- Neleiskite pašaliniams automobiliams užimti vietą tarp saugomo asmens ir lydinčių apsaugos automobilių.
- Stovint ir kelionės metu automobilio durys turi būti užrakintos, o langai pakelti.
- Kelyje, turinčiame daug eismo juostų, automobilį vairuokite kairiąja kraštine eismo juosta, kad visada turėtumėte atitinkamą manevravimo laisvę.
- Venkite glaudžiai priartėti prie važiuojančių priekyje automobilių, ypač furgonų.
- Stebėkite lengvuosius automobilius, sunkvežimius ir motociklus, važiuojančius iš paskos.

- Būkite dar atidesni apvažiuodami lengvuosius automobilius, sunkvežimius, stovinčius kelkraštyje, ypač, jei aplink tokius automobilius stovi grupė žmonių.
- Niekada neišlipkite iš automobilio prieš tai neapsidairę aplinkui, nepatikrinę, ar nėra įtartinų asmenų. Jei abejojate – išvažiuokite.
- Keiskite maršrutus, kiek tai įmanoma.
- Žinokite saugias (evakuacijos) vietas, esančias jūsų maršrute (policija, ligoninė ir kt.).

Vairuotojo padėtis automobilyje

Įsėdus į automobilį būtina įsitaisyti, kad būtų patogų vairuoti. Teisinga padėtis pagerins vairavimo sugebėjimus ir leis mažiau pavargti už vairo. Vairuotojo nugara turi būti prigludusi prie sėdynės atlošo, o rankos ir kojos lengvai sulenktos per alkūnes ir kelius. Vairuotojas turi sėdėti gana giliai ant sėdynės, kad truputi pasilenktų į priekį ir kad rankos būtų sulenktos tinkamu kampu. Rankos turi būti ant vairo tinkamose padėtyse. Visų svarbiausia yra tai, kad vairuojant rankos niekada nesusikryžiuotų. Užėmus tinkamą padėtį, reikia susireguliuoti galinio vaizdo veidrodėlius, kad gerai matytųsi vaizdas tiek iš galo, tiek iš šonų. Susireguliuojamas saugos diržas, kad jis tinkami laikytųsi pasirinktoje padėtyje. Saugos diržas esant avarinei situacijai turi saugoti gyvybę ir palaikyti taisyklingą vairavimo padėtį.

Greitis taktiniu požiūriu svarbus tik siekiant įgyti laiko persvarą, kai reikia pabėgti, padidinti atstumą tarp apsaugos ir persekiotojų. Per didelis greitis visos kelionės metu didina fatališkos baigties galimybę.

Darant posūkių dideliu greičiu jis atliekamas pradedant nuo išorinio kelio krašto į vidinį. Tai suteikia galimybę posūkių pravažiuoti pačiu tiesiausiu ir trumpiausiu keliu. Darant posūkių dideliu greičiu ir automobiliui atsiduriant ant sukibimo su kelio danga ribos, gali kilti situacija, žinoma kaip *šalutinis* ir *nepakankamas* sukimasis. Kai automobilis veikiamas *šalutinio* sukimosi, galiniai ratai praranda sukibimą su kelio danga ir automobilį gali sumėtyti, jeigu laiku nebus padaryta tam tikrų pataisų. Automobilis *nepakankamai* sukasi, kai sukibimą su keliu praranda priekiniai ratai, todėl automobilis gali imti slysti šonu arba nulėkti nuo kelio. Jei tokiais atvejais automobilis valdomas kaip įprasta, jis netenka priekinio ir galinio sukibimo, o tai pereina į šoninį slydimą.

Automobilio valdymas priklauso nuo kelių veiksnių: kelio dangos, jos temperatūros bei kelio vingių; automobilio pakabos, masės pasiskirstymo, masės centro koncentracijos ir padangų tipo; ir, be abejonės, vairuotojo. Visi šie veiksniai veikia slydimą. Tačiau pagrindinis veiksnys, nuo kurio priklauso visa kita, – tai padangos, nes jos yra taškai, sąveikaujantys su keliu.

Trintis, padangų sukibimas su keliu suteikia automobiliui galimybę pradėti judėti, sustoti ir apsisukti. Normaliomis važiavimo sąlygomis egzistuoja du trinties tipai: stacionari ir ridos trintis. Kai tik automobilis pradeda slysti keliu, atsiranda ir trečiasis trinties tipas: slydimo trintis. Tarp kelių slystančių automobilio ratų yra didelis trinties jėgos skirtumas. Vairuotojui būtina suprasti visus trinties tipus.

Siekiant išvengti *šalutinio* sukimosi (slydimo), būtina imtis atitinkamų veiksmų: vairą reikia pasukti į tą pusę, į kurią šonu slysta automobilis, ir kartu mažinti greitį. Nesinaudokite stabdžiais, jeigu šonu slysta galinė automobilio dalis, jeigu spausite stabdžius, galiniai ratai galutinai praras sukibimą ir automobilis pradės suktis ratu. Kada dreifo kampas didelis, tai yra, sudaro 18–19 laipsnių, traukos jėga, veikianti kiekvieną padangą, bus lygi 35–40 proc. maksimalios sukibimo jėgos. Jeigu automobilis atsidūrė *nepakankamo* sukimosi būsenoje, teisingiausias koregavimo veiksmas bus lengvas akseleratoriaus paspaudimas, tuomet automobilis ims važiuoti tiesiai. Stenkitės laikytis posūkio vidinės dalies, ypač jeigu automobilis varomas priekiniais ratais.

Stabdžiai darant posūkius turi būti spaudžiami švelniai ir labai dėmesingai. Jei reikia sustoti posūkyje, spausdami stabdžius stebėkite, ar automobilis lieka valdomas. Jeigu automobilis pradeda netekti sukibimo iš priekio ir iš galo, truputį atleiskite stabdžių pedalą ir leiskite jam vėl „sukibtį“ su keliu.

Niekada nestabdykite taip, kad užsiblokuotų ratai. Tai sumažina padangų ir kelio trinties koeficientą. Užuoat tai darę pabandykite stabdyti ribotai. Norėdami suvokti, kas yra ribotas stabdymas, turite suprasti, kad automobilio valdymo laipsnis atvirkščiai proporcingas stabdymo laipsniui. Tai yra, kai naudojote stabdžius visu 100 proc., tai valdymo laipsnis lygus 0 proc., o jeigu stabdėte 50 proc., tai ir automobilio valdymas taip pat 50 proc. Riboto stabdymo paslaptis yra 85 proc. stabdymo ir 15 proc. valdymo. Dešinė koja turi būti padėta ant grindų, stabdžius reikia liesti priekiniu pėdos trečdaliu. Nėkelkite kojos ir „netrenkite“ per stabdžių pedalą. Visi judesiai turi būti švelnūs.

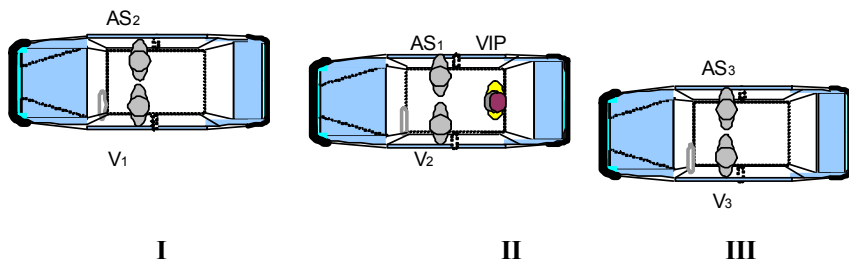
8.4. PASTABOS DĖL APSAUGOS GRUPĖS DARBO VYKSTANT TRANSPORTU

Niekada nedirbkite su nuosava transporto priemone. Gali pasirodyti keista, bet apsaugos padalinio pareigūnų darbui nuosavas automobilis gali tik pakenkti. Darbas su nuosava transporto priemone pavojingas ir psichologine, ir fizine prasme. Žmonėms būdinga pirmiausia rūpintis savo turtu. Dėl šios priežasties apsaugos pareigūnas nesąmoningai vengs gadinti savo mašiną ir tikrai bent akimirką abejos, ar verta ją daužyti į nusikaltėlių automobilį. Šis akimirką trunkantis svyravimas gali turėti tragiškų padarinių.

Apsaugos automobilių skaičius

Rengiantis vykdyti apsaugos funkcijas reikia mažiausiai trijų transporto priemonių.

Naudojant vieną automobilį praktiškai neįmanoma kruopščiai ištirti maršrutą, pervežti saugomą asmenį, pridengti jį iš priekio ir iš užnugario.

4 pav. Automobilių ir apsaugos pareigūnų išsidėstymas kelionių metu

I Priekyje važiuojantis automobilis (pirmasis): V₁ – priekyje važiuojančio apsaugos automobilio vairuotojas (apsaugos grupės narys) ir vienas asmenys sargybinis AS₂;

II Limuzinas: V₂ – limuzino vairuotojas, AS₁ – atsakingas AS ir VIP – saugomas asmuo.

III Lydintysis apsaugos automobilis (galinis): V₃ – vairuotojas (apsaugos grupės narys); AS₃ – asmeninės apsaugos pamainos vyresnysis.

Įvykus išpuoliui, kai automobilis apšaudomas, saugomam asmeniui nedelsiant reikia gultis ant automobilio grindų (tam tikrais atvejais saugomam asmeniui saugiau likti automobilyje).

Sąvoka „automobilis kaip priedanga“ reiškia, kad pavojingoje situacijoje, pavyzdžiui, kai saugomą asmenį reikia evakuoti iš pažeisto ir nejudančio automobilio, asmens sargybiniai gali išsidėstyti priešingoje automobilio pusėje. Taip automobilis atsižvelgiant į situaciją gali tapti priedanga arba slėpimosi vieta, kol bus persikeliama į kitą apsaugos automobilį.

Išpuolio situacijoje, kai šaudoma iš šono, pareigūnai turi išsidėstyti prie galinio arba priekinio rato. Kai išpuolio metu šaudoma iš priekio ar užnugario, atitinkamai išsidėstoma automobilio gale arba priekyje. Reikia turėti omenyje, kad tokie išsidėstymo būdai, atsižvelgiant į situaciją, gali turėti trūkumų arba pranašumų. Išsidėsčius priekyje, prie priekinio rato ar radiatoriaus, jus dengs ne tik korpuso metalas ir ratai, bet ir automobilio variklis, kuris yra patikima priedanga nuo kulų. Išsidėstymas prie galinių ratų ir bagažinės turi mažiausiai du didelius trūkumus. Pirmas, tuščia bagažinė nėra priedanga nuo šautuvo ir nuo kai kurių tipų pistolečių kulų. Antras, galinėje dalyje yra automobilio degalų bakas, kuris susišaudymo metu gali būti peršautas, o išsipylę degalai gali užsiliepsnoti. Šoninio apšaudymo metu, kai slepiatės už automobilio, nepamirškite, kad labai didelis rikošeto pavojus. Patekus į spąstus, kai apšaudoma iš šono, negalima atsišaudyti pistoletu ar šratiniu šautuvu, atsirėmus į automobilio stogą. Tai didina tikimybę, kad į apsaugos pareigūnus pataikys per tuščią automobilio salono erdvę, o stiklai negali tinkamai jų apsaugoti. Geriau šaudyti į užpuolikus iš už priekinės ar galinės automobilio šono dalies.

Jeigu judantis automobilis apšaudomas iš užnugario, asmens sargybiniai atsišaudyti persisvėrus per atidarytas dureles pavoja. Tokioje padėtyje beveik neįmanoma taikliai šaudyti, o automobiliui padarius staigų manevrą apskritai galima iš jo iškristi. Tokiu atveju teisingiausia būtų išdaužti galinį langą ir šaudyti atsirėmus į jo rėmo kraštą. Jei nusišaudyti į jūsų automobilį iš priekio, daužyti stiklą netikslinga, nes stipri oro srovė ir dulkės trukdys vairuoti.

Asmens sargybinis turi išaiškinti saugomam asmeniui keletą bendrų ir specifinių bendradarbiavimo sąlygų.

Vienas iš specifinių klausimų, kurį būtinai reikia aptarti, yra tas, kad asmens sargybinis negali būti kartu ir saugomo asmens vairuotojas. Asmens sargybinio pareiga – ginti ir saugoti saugomąjį, o ne vežioti jį iš vienos vietos į kitą. Vairuotojas ir asmens sargybinis – tai visiškai skirtingos funkcijos, kurios tinkamai traktuojant asmens saugumą yra visiškai nesuderinamos. Vairuotojo užduotis – vežti saugomą asmenį tam tikru maršrutu. Vairuotojas rūpinasi važiavimo saugumu, vengia avarinių situacijų, sustabdo automobilį tinkamiausioje vietoje, atlieka reikiamus apsaugos manevrus.

Pagrindinė asmens sargybinio užduotis – saugomo asmens gyvybės apsauga. Dėl to jis ne veža saugomąjį, o lydi, koordinuodamas vairuotojo veiksmus, kontroliuodamas, kaip pastarasis laikosi saugumo reikalavimų kelyje. Nors pats asmens sargybinis vykdydamas apsaugos funkcijas automobilio nevairuoja, jis privalo mokėti profesionaliai vairuoti.

Pabandykime išanalizuoti tipinio užpuolimo situaciją: saugomo asmens automobilį bandoma sustabdyti blokuojant pravažiamą dviem automobiliais. Pirmasis užkerta kelią iš priekio, o kitas iš nugaros.

Apsaugos pareigūnų veiksmai:

Saugomajam įsakoma gultis ant žemės. Sustojus nedelsiant įjungiami atbulinė pavaros ir smogiama į už nugaros esančią nusikaltėlių transporto priemonę. Šiuo veiksmu išlyginama veiksmų tarp apsaugos atsakomųjų ir užpuolikų aktyvaus puolimo veiksmų pusiausvyrą, sustabdoma įgyvendinti jų rengtą planą, laimima kažkiek laiko.

Tada reikia judėti į priekį: išsukus vairą į kairę stengtis apvažiuoti užpuolikų automobilį smūgiuojant priekinio bamperio dešiniuoju kraštu išilgai. Tai leis apsukti priešakinę mašiną ir nukreips užpuolikų dėmesį,

jie negalės greitai pradėti persekioti. Labai svarbu, kad vairuotojas pasilenktų į priekį, lyg įsispausdamas į vairą.

Atlikus visus minėtus veiksmus, automobilyje esantis asmens sargybinis pridengia saugomąjį, jeigu reikia, atsišauko.

Kita situacija. Tarkime, kad nusikaltėliai išsidėstė atviroje vietoje (lauke) atitinkamame kelio ruože, kuriame judėjimo greitis gana nedidelis. Tai gali būti vingiuotas kelias, kelias už staigaus posūkio, stati nuokalnė ar įkalnė, remontuojamas kelio ruožas ir t. t. Pirmiausia kelyje pamatęs automobilius ir žmones asmens sargybinis turi įvertinti pavojaus laipsnį.

Yra dvi išeitys iš situacijos, kai kelyje yra „pavojus“. Judėti toliau, veržtis pro užtvarą, apvažiuojant ją šalikele. Apsisukti ir nuvažiuoti priešinga kryptimi. Kai kuriais atvejais teisinga veržtis pro užtvarą, nes didelis judėjimo greitis ir agresyvūs veiksmai neleidžia teroristams veikti veiksmingai ir darniai.

Veikiant pagal antrąjį variantą judama atbulai, o tada apsikusama priešinga kryptimi.

Rinkdamasis pirmąjį variantą (judėjimas į priekį, užtvaros tarnavimas ar apvažiavimas šalikele) asmens sargybinis turi įvertinti automobilį ir žmonių išsidėstymą kelyje, nustatyti, ar įmanoma prasiveržti tarp užpuolikų automobilių, ar geriau juos apvažiuoti šalikele. Nusprendus taranuoti reikia stengtis, kad žala automobiliui būtų minimali. Nereikia prarasti savitvartos, svarbiausia išsivaduoti iš pasalos, o ne padaryti kuo daugiau žalos užpuolikų automobiliams.

Priešakinis apsaugos automobilis vykdo žvalgybos funkciją. Jame dažniausiai yra du asmens sargybiniai, kurių pagrindinė užduotis – stebėti ir vertinti vietovę (maršrutą), siekiant išvengti galimų pasalų ir kitų pavojų kelyje. Užpuolimo atveju priešakinis (pirmasis) automobilis grįžta atgal ir jame esantys asmens sargybiniai padeda savo kolegoms. Esant tokiai situacijai, pirmojo automobilio pagrindinė užduotis – pridengti saugomo asmens automobilį. Šiame automobilyje esantys asmens sargybiniai turi būti ginkluoti automatiniais ginklais (suprantama, rekomendacijos, kokius šaunamuosius ginklus naudoti, taikytinos tik tada, kai lydi teisėsaugos institucijų pareigūnai). Siekiant efektyviai ir darniai veikti užpuolimo zonoje, labai svarbus tarpusavio ryšys. „Išpuolio zonoje“ apsaugos pareigūnams neleistini šauksmai, barniai, keiksmai – visa tai, kas rodo apsaugos sutrikimą. Trumpos, aiškos komandos gali būti perduodamos žodžiu, gestais ar ryšio priemone.

Lydintysis apsaugos automobilis ir jame esantys asmens sargybiniai – tai savotiškas greito reagavimo būrys. Pagrindinis jų uždavinys – evakuoti saugomąjį iš vadinamosios „mirties zonos“.

Visiškai neleistina, kad užpuolimo ir apšaudymo metu eskorto automobiliai išsidėstytų vienoje linijoje, kaip paprastai miesto gatvėse. Tokiu atveju visi asmens sargybiniai gali būti sušaudyti vienu metu. Bet jeigu taip atsitiko, teisingiausia ginant saugomo asmens automobilį atsisąudyti.

Užpuolimo metu eskorto automobiliams tinkamai išsidėsčius, taikytina tokia asmens sargybinių veiksmų seka:

Išpuolis iš kairės

- Galinis automobilis privažiuoja saugomo asmens automobiliui iš dešinės;
- Sustojus saugomo asmens automobiliui, saugomas asmuo išlaipinamas per dešinę pusę, jo automobilis panaudojamas kaip priedanga iš kairės;
- Galinio ir saugomo asmens automobilių asmens sargybiniai atsisąudo, pastarieji kaip priedangą naudoja savo automobilį*.

Galinio automobilio asmens sargybiniai saugomąjį uždengdami neperšaujamu skydu ar liemene įlaipina į savo automobilį ir išveža iš apšaudymo zonos.

---

* V. Valeckas. Asmens apsaugos bendroji taktika. Vilnius: LTU, 1999, p. 45.

Pirmasis automobilis grįžta į apšaudomą zoną ir pasiima likusius asmens sargybinius.

Viena veiksmingiausių tokiems atvejais naudojamų specialiųjų priemonių yra dūmadėžė. Tai ypač veiksminga atviroje vietovėje (pvz., už miesto). Dūmų uždanga leidžia asmens sargybiniams pasislėpti, o teroristams trukdo taikytis.

Kai saugomas asmuo užpuolamas mieste, reikia atsižvelgti į tokius papildomus veiksnius:

1. Teroristai mieste turi mažiau laiko savo ketinimams įgyvendinti, nes bet kuriuo momentu gali atvykti kiti apsaugos grupės ar arti esantys policijos pareigūnai. Ši aplinkybė yra palanki asmens sargybiniams, tačiau atvykstančiuosius į pagalbą reikia perspėti, kad jų nesupainiotų su nusikaltėliais.
2. Užpuolimas mieste rengiamas kruopščiau. Atstumai apskaičiuojami metrais, o puolimo laikas – sekundžių tikslumu. Be to, užpuolimas mieste būna agresyvesnis ir intensyvesnis.
3. Miesto sąlygomis reikia atsižvelgti į pirmojo automobilio asmens sargybinių veiksmų specifiką. Pavyzdžiui, pirmojo automobilio asmens sargybiniai savo transporto priemonę gali nusiųsti į lygiagrečią gatvę, o į apšaudymo zoną grįžti pagrindiniu maršrutu pėsčiomis.

4. Šis veiksnys susijęs su galinio automobilio asmens sargybinių veiksmų specifiška. Kai kuriais atvejais incidentui atsitikus mieste saugomą asmenį iš apšaudomos zonos tikslingiau ne išvežti, o išvesti, pavyzdžiui, pereinamaisiais kiemais arba paveisti iki artimiausios laiptinės, kurioje jį būtų galima paslėpti nuo kulkų ir t. t. Jeigu vis dėl to saugomas asmuo yra išvežamas, jis evakuojamas vienas. Asmens sargybiniai visada turi būti pasirengę tam, kad teks palikti partnerį pavojaus zonoje. Likę „mirties zonoje“ asmens sargybiniai tokiais atvejais iš jos pasitraukia savarankiškai. Bet juos gali pasiimti grįžęs pirmasis apsaugos automobilis.
5. Teroristai puldami mieste dažniausiai turi „šešėlinį teroristą“. Tai ypatinga figūra, iš esmės labai panaši į „šešėlinį asmens sargybinių“. „Šešėlinis teroristas“ – tai žmogus, kuris dažniausiai būna toli nuo „mirties zonos“ ir dirba snaiperių metodais.

„Šešėlinis teroristas“ iki tam tikro laiko gali apsimitinėti paprastu praeivių ar vairuotojų. Jis pradeda veikti pačiu nepatogiausiu jums momentu, ima netikėtai šaudyti į saugomąjį ir į asmens sargybinius.

Dėl šios priežasties asmens sargybiniais reikia atsiminti, kad teroristas gali būti kiekvienas netoliese esantis žmogus.

Apsaugos grupės pareigūnai turi mokėti išaiškinti tokius „šešėlinius teroristus“, bet kaip to išmokyti, tai jau kitas ir gana sudėtingas klausimas.

Kai kurie „šešėlinio teroristo“ požymiai:

- Demonstratyvus abejingumas tam, kas dedasi aplinkui, net tada, kai egzistuoja grėsmė gyvybei (pvz., sprogimai, muštinės ir t. t.);
- Neadekvačios reakcijos į situaciją – perdėta baimė ir kita;
- Judesiai ir gestai, primenantys informacijos perdavimą kitiems teroristams, slapto radijo ryšio naudojimo požymiai;
- Automatinių ginklų slėpimo po drabužiais požymiai (pakelti arba nuleisti pečiai, iš po drabužių išsikišęs ginklas, atitinkamu metų laiku netinkantys drabužiai ir pan.);
- Daiktų, kurie gali būti panaudoti sprogmenims ir kitiems ginklams slėpti, laikymas rankose ir t. t.

Kiekvienu konkrečiu atveju norint išvengti klaidos reikia atskirti tiesioginius ir netiesioginius „šešėlinio teroristo“ požymius, detales ir vertinti jų visumą.

8.5. PERSEKIOJIMO PASTEBĖJIMAS

Potencialūs užpuolikai visada stengiasi vykdyti slapta stebėjimą. Tai ypač svarbus pasiruošimo išpuoliui etapas, kuriuo išsiaiškinama, kur „objektas“ gyvena ir dirba, kokia jo dienotvarkė, vykimo maršrutai ir gyvenimo būdas. Norėdami gauti tokios informacijos, žvalgai ilgas valandas būna netoliese, aiškinasi ir užsirašo „objekto“ veiksmus, seka jo automobilį.

Jeigu „objektas“ visada tuo pačiu laiku išeina iš namų, automobilyje sėdi toje pačioje vietoje, pravažiuoja tomis pačiomis gatvėmis, stato automobilį toje pačioje vietoje ir į pastatą įeina pro tą patį įėjimą – tai labai palengvina užpuolikų darbą.

Kaip galima pastebėti ir atpažinti sekimą? Naudinga žinoti kai kurias profesines gudrybes. Esminis požymis – sekėjų ir jų automobilių paprastumas.

Jei sekama automobiliu, paprastai pasirenkamas pats įprasčiausias rajono automobilis: mėlynos, žalios, pilkos arba kitos neišsiskiriančios spalvos ir neturintis jokių skiriamųjų detalių – papuošimų ant kapoto, madingų lietu ratlankių ir pan. – nieko, kas gali patraukti dėmesį. Sekant naudojami automobiliai paprastai nebūna nei visiškai nauji, nei labai seni, nei akinančiai švarūs, nei labai purvini.

Transporto sraute lengviausia vairuoti vidutinio dydžio, o ne itin mažą ar labai didelį automobilį. Nė vienas profesionalus žudikas nesinaudos dideliu kadiraku ar prabangiu jaguaru.

Kai kurie žvalgai automobilyje vežiojasi paprasčiausias maskavimosi priemones ir užsideda jas, kai „objektas“ pasuka už kampo arba akimirkai dingsta iš akių. Tokios priemonės gali būti kepurė, švarkas, perukas arba saulės akiniai, kuriuos galima greitai užsidėti ir nusiimti.

Automobiliais paprastai seka mažiausiai du žmonės. Nekalčiausiai atrodanti komanda – moteris ir vaikas. „Objektą“ gali sekti dvi ir daugiau komandų, dažnai palaikančių radijo ryšį, todėl objektą kurį laiką gali sekti vienas automobilis, o tada jis gali būti „perduodamas“ kitai komandai.

Pati dažniausia sekti panaudojamo automobilio padėtis yra sekimas dešine juosta nuo „objekto“ automobilio per vieno ar dviejų automobilių atstumą. Kitas sekantysis automobilis važiuoja kaire juosta beveik tokiu pačiu atstumu nuo pirmojo. Šie du automobiliai gali lengvai keistis vietomis.

Jeigu sekant naudojami trys automobiliai, jie gali važiuoti priešais „objektą“ arba stovėti žinomo maršruto kryptimi, kad perimtų sekimą ir judėtų lygiagrečia gatve iš dešinės arba kairės. Trečiasis ir netgi ketvirtasis automobilis gali sekti kvartalo atstumu ir periodiškai keistis su pirmu ir antru automobiliais.

Labai ištobulintam ir sudėtingam sekimui atlikti gali būti naudojami elektroniniai sekimo prietaisai. Kai kurie sekimo prietaisai veikia iki 8 kilometrų atstumu, todėl reguliari automobilio apžiūra turi apimti ir tokių prietaisų („blakių“) paiešką. Daugumai sekimo prietaisų reikalinga antena, ji gali atrodyti kaip gabalėlis paprasčiausios vielos. Dažniausiai tokios priemonės pritvirtinamos magnetais. Sekliai dažnai nešiojasi žiūronus, todėl jie „objekto“ automobilį gali sekti iš gana didelio atstumo.

Pustuščiuose rajonuose sekliai gali aplenkti „objekto“ automobilį, tada pasukti sankryžoje ir jo palaukti. Be to, tuo metu jie gali pasikeisti išvaizdą ir automobilį. Kai „objekto“ automobilis pravažiuoja pro šalį, sekliai gali atnaujinti sekimą.

Sekdamos naktį patyrusios komandos, be žibintų išjungimo, naudoja ir naktinio matymo prietaisus. Tokiais prietaisais gali naudotis vairuotojas arba keleivis. Jie neužtikrina kokybiško ir aiškaus vaizdo, bet leidžia važiuoti be žibintų beveik normaliu greičiu.

Dažnai sekama motociklu arba furgonu. Motociklas yra labai mobilus, bet jį lengviau pastebėti. Rajonuose, kuriuose judėjimo greitis gana mažas (pvz., gyvenamuosiuose kvartaluose), dalis sekimo komandos gali naudotis dviračiais.

Pastebėti sekimą gali būti gana sunku, ypač kai naudojama sudėtinga elektroninė įranga ir dalyvauja keletas besikeičiančių sekimo komandų, tačiau net ir tokios komandos daro klaidų, ypač jei apsaugos funkcijas vykdančių pareigūnų veiksmai atsargūs ir nenuspėjami.

Sekti paprastai pradedama prie „objekto“ namų ir tęsiama iki jo važiavimo paskirties punkto. Jeigu kyla įtarimas, kad automobilį kažkas seka, nereikia iškart pulti slėptis nuo persekiotojų. Iš pradžių reikia įsidėmėti laiką, vietą, automobilio tipą, būdingus keleivių bruožus ir kitas detales, įskaitant ir valstybinius numerius. Jeigu persekiojimas tęsiamas, būtina pranešti apie tai vadovybei ir sustiprinti individualią apsaugą.

Sėdantis į saugomo asmens automobilį būtina apžvelgti aplinką, atkreipti dėmesį į kiekvieną aplinkybę ar detalę: į pėsčiuosius, dviratininkus, žmones, vedžiojančius šunis, taip pat į keleivius, sėdinčius stovinčiuose automobiliuose. Reikia įsiminti juos. Jeigu bent vienas iš jų

pajuda iš vietos ir seka iš paskos, jau gali kilti sunkumų. Važiuojant reikia stebėti galinio vaizdo veidrodėlį ir pamatyti kiekvieną bandantį sekti („lipti ant uodegos“), net jeigu jie yra gana toli. Pasukus už kampo reikia įdėmiai sekti, ar tą patį padarys ir tariamoji „uodega“⁵.

Norint galutinai įsitikinti sekimo realumu, reikia paprašyti apsaugos grupės kolegų važiuoti paskui apsaugos funkcijas vykdančių automobilių kelių automobilių korpusų arba net kvartalo atstumu ar toliau. Pastebėję įtartinas „uodegas“ jie galės jas pasekti.

Jeigu negresia tiesioginis realus pavojus, reikia pasistengti nedaryti ypač aiškių manevrų siekiant pasprukti nuo „uodegos“. Tai perspėtų persekiotojus, kad jie pastebėti. Padariniai gali būti dvejoji. Gali paprasčiausiai pasikeisti sekimo komanda, tačiau gali būti greičiau įvykdyti kokie nors persekiotojų veiksmai, į kuriuos reaguoti dar nepasiruošta.

Pirmiausia apie sekimo aptikimą būtina pranešti apsaugos tarnybos vadovui (operatyvaus valdymo centrui), kuris gali duoti naudingų nurodymų.

Įtarus, kad „prikibo uodega“, galima imtis skirtingos taktikos. Galima pakeisti važiavimo greitį ir stebėti, ar to paties nepadarys kas nors priekyje ar gale. Galima pasukti už kampo ir sustoti. Sustojus būtina numatyti pabėgimo kelius tam atvejui, jeigu persekiotojai irgi sustos. Šis triukas ypač veiksmingas naktį.

Jeigu sustojama, išjungiami žibintai ir nuo stabdžių pedalo nukeliama koja, taip „uodegą“ galima apgauti. Jeigu persekiotojai nusiteikę agresyviai, jie gali pralėkti pro šalį. Persekiotojams pravažiavus reikia stengtis nuo jų atitrūkti ir pasislėpti.

Tačiau reikia būti atsargiems, kadangi jei „uodega“ nusiteikusi nedelsdama pakenkti ir pastebės, kad auka sustojo, kyla užpuolimo rizika. Paprastai, kad būtų galima skubiai pabėgti, geriau palikti užvestą variklį.

Galima išsirinkti tinkamą pravažiavimo pro šviesoforą momentą, pavyzdžiui, uždelsti iki paskutinės sekundės, kai žalia šviesa pakeis raudoną, ir tada pravažiuoti, taip palikus „uodegą“ keblioje padėtyje. Jeigu kas nors pravažiuos degant raudonai šviesai ir toliau seks įkandin, įmanoma, kad iš tikrųjų vykdomas persekiojimas.

---

⁵ V. Valeckas. Asmens apsaugos bendroji taktika. Vilnius: LTU, 1999, p. 30.

Gyvenamuosiuose rajonuose su siauromis gatvelėmis ir skersgatviais galima pabandyti iš pagrindinės gatvės greitai išsukti į skersgatvį, nuvažiuoti iki jo galo ir sustoti ten, kur galima būtų matyti priešais esančios gatvės galus. Jeigu „uodega“ seks lygiagrečiomis gatvėmis, ji pakartos posūkius arba pames persekiojamuosius.

Yra keletas veiksmingesnių triukų. Tačiau jie iškart parodys „uodegai“, kad ji susekta. Todėl jų reikėtų imtis tik tada, kai kyla realus pavojus arba jei paskirties punktas yra labai užslaptintas ir dėl to būtinai reikia nusikratyti „uodega“.

Galima lengvai išsisukti nuo „uodegos“ atlikus netikėtą U formos apsisukimą arba prieš eismą įvažiavus į vienpusio eismo gatvę. Tačiau atliekant tokius manevrus būtinas ypatingas atsargumas, nes automobilį galima užblokuoti pavojuje situacijoje arba gali kilti pavojus kam nors kitam.

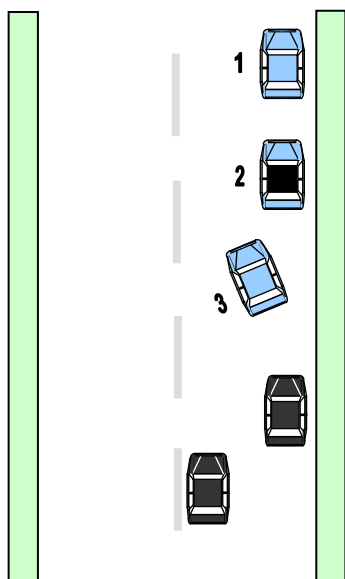
Važiuojant autostrada reikia pasilikti kairėje arba vidurinėje juostoje, palaukti, kol priekyje pasirodys išvažiuoti skirtas kelias, nejungiant posūkio signalo paskutinę akimirką greitai į jį pasukti. Susiklosčius palankioms aplinkybėms „uodega“ bus užspausta automobilių sraute. Jeigu „uodega“ sekė gana arti, ji gali nespėti sureaguoti ir paprasčiausiai nesugebės kartu išsukti. Taip pat galima pabandyti važiuojant keisti juostas, kad automobiliai atsidurtų už „uodegos“ ir, kai ji pravažiuos pro posūkį, neskubant pasukti ir nuvažiuoti.

8.6. APSAUGOS AUTOMOBILIŲ MANEVRAI

Kelio juostų keitimas

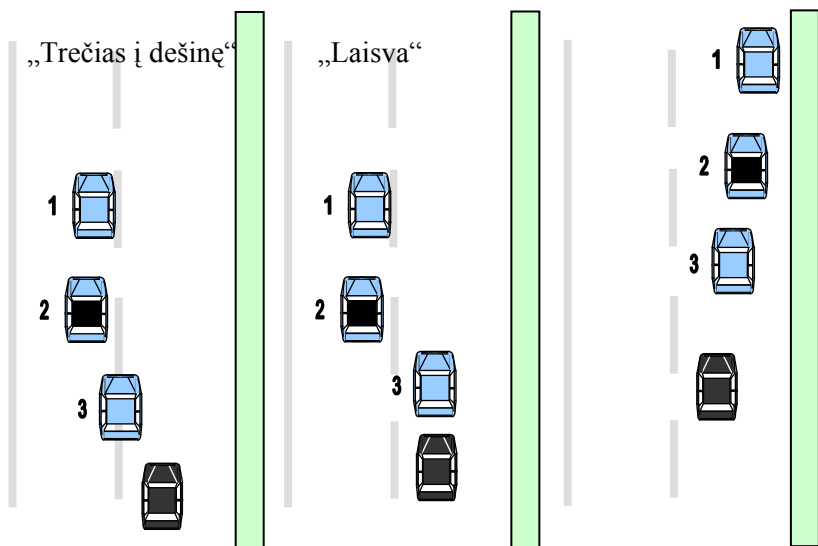
Kai saugomo asmens automobilio vairuotojas signalizuoja apie važiavimo juostos keitimą, sekantis iš paskos vairuotojas turi judėti šios juostos kryptimi, blokuodamas besiarlinantį transportą. Tada saugomo asmens automobilis gali saugiai atlikti juostos keitimo manevrą.

5 pav. Kelio juostų keitimas, 1 – pirmasis automobilis, 2 – saugomo asmens automobilis, 3 – lydintis automobilis.

Persirikiavimas į dešinę juostą

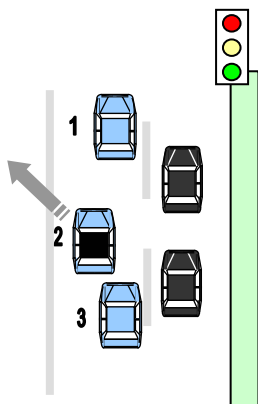
Blokuojami automobiliai, važiuojantys ta pačia kryptimi.
Blokuojami artėjantys automobiliai.

6 pav. Persirikiavimas į dešinę

Sustojimas prie šviesoforo

Vykdami su saugomu asmeniu, nestabdykite automobilio taip, kad jo durelės ir langas būtų priešais kitą automobilį. Pasistenkite sustabdyti automobilį nors puse korpuso anksčiau, taip suteiksite jam erdvės prirėkus greitai apleisti pavojingą vietą.

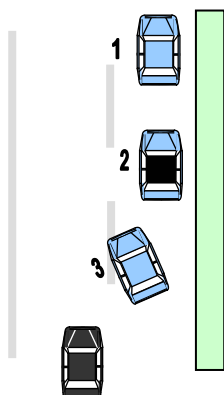
7 pav. Sustojimas prie šviesoforo

Judėjimas dešine eismo juosta

Važiuodami paskui saugomo asmens automobilį, judantį šonine dešine eismo juosta, laikykitės truputį iš kairės, kad neleistumėte priartėti prie jo automobiliams, važiuojantiems ta pačia kryptimi.

Atvykimas į stovėjimo aikštelę

Privažiuodamas prie šaligatvio automobilis, važiuojantis paskui saugomą automobilį, privalo truputį pasukti ratus į vidinę kelio pusę, kad ta pačia kryptimi judantys automobiliai būtų toliau nuo lydimomo automobilio.

8 pav. Atvykimas į stovėjimo aikštelę

Nuvažiavimas nuo šaligatvio

Nuvažiuodamas nuo šaligatvio lydinčiojo automobilio vairuotojas įsuka į transporto srautą, kad blokuotų ta pačia kryptimi judančius automobilius.

Automobilio pasala

Vienas iš teroristinių išpuolių scenarijų – laikinos grūsties kelyje sudarymas. Judantys automobiliai paprastai užpuolami dviem būdais: atkertami judant arba atkertami sustojant. Tyrimai, padaryti atlikus tokius bandymus, atskleidė, kad kai kurie vairuotojai gali prasiveržti pro bet kokias iki šiol naudojamas blokuotes. Bet koku atveju vairuotojas

turi galimybę išsigelbėti, jeigu išvengs frontaliojo susidūrimo su kelią blokuojančiu automobiliu. Teroristai pasikliauja netikėtumo elementu ir tikisi vairuotojo neveiklumo.

Matydamas, kad kelias blokuojamas nejudant, privalote suvokti, kad atsidūrėte pavojingoje situacijoje. Blokavimas byloja apie tai, kad būtent į jus nusitaikė ir jūs jau esate ilgai stebimi. Taip ilgai, kad užpuolikai jau sužinojo jūsų važiavimo maršrutą ir suplanavo užpuolimą tokiu laiku ir tokioje vietoje, kurią patys pasirinko.

Tokį saugomo asmens automobilio atkirtimą gali pradėti automobilis, judantis atgal arba išvažiuavęs iš gretimos eismo juostos ar šalutinės gatvės. Atkirtimas gali būti įvykdytas, kai visos eismo juostos yra užblokuotos lėtai važiuojančių arba sustojusių automobilių.

Norėdami netikėtai užgrobti ar atkirsti automobilį užpuolikai panaudoja vieną arba kelis automobilius, kurių kiekviename yra trys ar keturi ginkluoti žmonės. Jie stebi pasirinktos aukos automobilį, važiuoja iš paskos į vietą, suteikiančią jiems geriausias sąlygas užgrobti, apsupa jį, atlikdami paprastą lenkimo manevrą, ir staiga pasukdami priverčia aukos automobilį sustoti kelkraštyje.

Naudojant du automobilius, vienas iš jų paprastai aplenkia aukos automobilį, tuo metu antras manevruoja kiek į šoną, formuodamas „dėžutę“. Tuomet abu automobiliai mažina greitį ir sustoja, priversdami auką padaryti tą patį.

Aišku, kad joks iš čia apibūdintų veiksmų negali būti sėkmingas visais atvejais. Automobilį priversti sustoti ir patekti į užpuolikų pinkles gali mechaninis automobilio pakabos gedimas, blogas vairavimas arba variklio gedimas. Tokiu atveju auka gali tikėtis, kad kol atvyks pagalba, užpuolimą atrems kitomis priemonėmis.

Amerikietiškas vidutinio galingumo automobilis, būdamas geros techninės būklės, sugeba prasiveržti per blokavimą, organizuotą ankščiau minėtais būdais. Atminkite, kad nusprendę priešintis ir panaudoti čia aprašytus veiksmus, jūs turite realią galimybę pasprukti iš užpuolimo vietos ir išvengti pagrobimo. Dar viena pastaba: sėdėdamas už vairo, užrakinkite visas duris ir uždarykite langus.

Jeigu susidūrėte su automobilio pasala, rekomenduojama toliau pateikta tvarka atlikti šešis nuoseklius veiksmus:

1. Sumažinti greitį, bet neleisti užpuolikams prispausti jūsų automobilio prie kelkraščio. Tai atlikę turėsite vietos manevruoti.

2. Vairuodamas automobilį su mechanine pavarų dėže, perjunkite žemesnę pavarą. Jeigu pavarų dėžė automatinė, palikite ją *Drive* (važiavimas) padėtyje.

3. Paspauskite stabdžius, kad netikėtai sustotumėte dar tada, kai puolantys tik pradeda užimti poziciją. Tai privers jų automobilį aplenkti jus nuo 3 iki 5 metrų atstumu. Tai užtikrins jums atstumą, leidžiantį išvystyti galingumą ir inerciją, suteikiančius galimybę prasiveržti nepaisant blokuojančio automobilio.

4. Greitai nustatykite smūgio tašką, kuris būtų veiksmingiausias taranuojant blokuojantį automobilį.

5. Viso veiksmo metu akseleratoriaus pedalą laikykite iki galo nuspaustą. Užpuolikų automobilį išstums iš kelio jūsų automobilio galingumas ir inercija, o ne smūgio jėga per susidūrimą.

6. Apgalvotas automobilio taranavimas – vairuotojui paprastai nėra natūralus veiksmas. Tačiau jeigu nusprendėte pasipriešinti sulaikymui, jūs galite nugalėti šį psichologinį veiksni. Bandymai, atlikti iki 32 km per val. greičiu, rodo, kad nepatirsite stipraus smūgio ir neprarasite automobilio kontrolės. Tačiau keleiviai, esantys blokuojančiame automobilyje, bus „supurtyti“, ypač jeigu tuo momentu jie lipa iš automobilio. Šis smūgis tam tikru momentu atims jiems galimybę kontroliuoti savo ginklą. Stipriai smūgiuokite į užpuolikų automobilį savo automobilio priekiu. Kad smūgio efektas būtų maksimalus, smokite į vietas, nurodytas pagal rezultatyvumo tvarką:

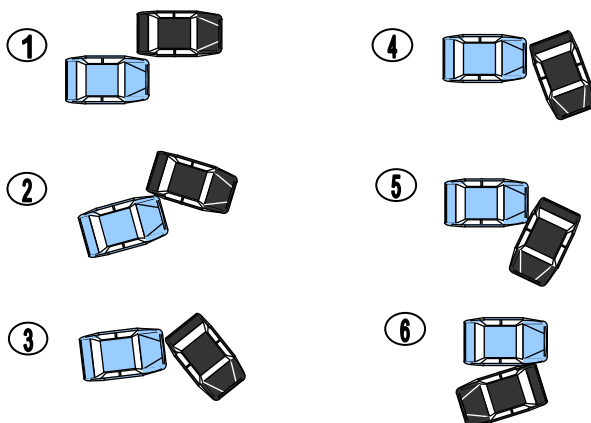
- 1) dešiniojo galinio rato sritis;
- 2) kairysis galinis kampas;
- 3) dešiniojo priekinio rato sritis.

Taranavimas yra labai veiksmingas būdas. Paprastai apvažiuojant blokuojantį automobilį užpuolikams liks galimybė laisvai panaudoti šaunamąjį ginklą prieš jus ir automobilį. Netaranuokite blokuojančio automobilio statmenai į šoną. Bandymų rezultatai parodė, kad nuo tokio tipo smūgio jūsų automobilis įstringa užpuolikų automobilyje, ir atimama galimybė išvažiuoti iš pavojingos vietos.

Susidūrę su mėginimu užpulti automobilį nebandykite užpuolikų automobilį nustumti nuo kelio šoniniais smūgiais. Toks veiksmas paprastai baigiasi tuo, kad abu automobiliai toliau juda tiesia linija, kol vienam iš vairuotojų pavyksta išsivaduoti iš kito automobilio „glėbio“. Tokioje situacijoje jūs ir užpuolikai šaudysite vieni į kitus iš arti. Jeigu

bandysite nustumti užpuolikus nuo kelio, yra pavojus, kad „įstrigsite“ jų automobilyje, dėl to nuo kelio nulėks jie abu.

Pamėginkite stipriai smogti tiesiai į užpuolikų automobilio užpakalinį dešinįjį ratą arba kuo arčiau jo. Ilgalais maksimalaus galingumo naudojimas susidūrimo metu privers smogtą automobilį suktis ant kelio ir nuvažiuoti nuo jo, tuo tarpu jo keleiviai ir vairuotojas patirs kelis smūgius.

9 pav. Išstūmimas

Jeigu puolantis automobilis yra tokioje padėtyje, kad jūs negalite jo taranuoti į užpakalinę dešiniojo rato sritį, privalote pasistengti taranuoti jį į užpakalinį kairinį kampą. Smūgis į šį tašką nustumtų automobilį nuo kelio ir taip pat kaip pirmu atveju stipriai sukrės jame esančius keleivius.

Jeigu nėra sąlygų taranuoti užpakalinę blokuojančio automobilio dalį, taikykites į jo priekinį dešinįjį ratą. Taranuojant į priekinį dešinįjį ratą automobilis bus nustumtas nuo kelio, o smūgis bus toks stiprus ir netikėtas, kad leis jums įveikti blokavimą ir atlaisvinti sau kelią.

Gali kilti būtinybė užšokti į kelkraštį. Nesijaudinkite dėl to. Bandomieji automobiliai važiuodavo ant 15–30 cm aukščio bortelių 56 km per val. greičiu ir nepatyrė gedimų, automobilis išlikdavo valdomas.

Posūkiai judant dideliu greičiu

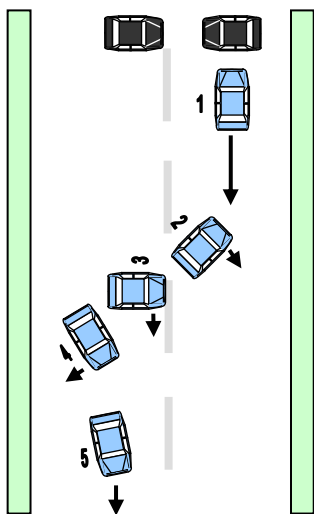
Naudingas veiksmas siekiant išvengti blokavimo kelyje – posūkis važiuojant dideliu greičiu. Jie daromi norint apsukti automobilį 180

laipsnių kampu, sukeliant valdomą šoninį slydimą. Egzistuoja trys pagrindiniai veiksmas.

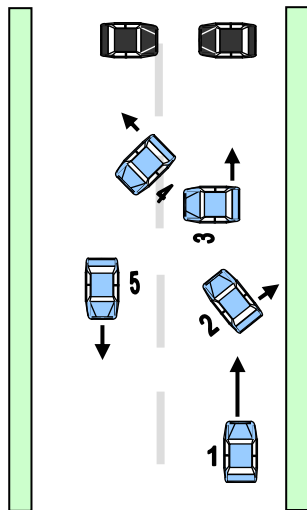
Atbulinis 180° posūkis į kairę (J formos posūkis)

Atlikdami šį posūkį, sustabdykite automobilį, papildomai pulsuojančiais judesiais spausdami stabdį. Kairiąją ranką laikykite ant vairo 3 valandos padėtyje, o dešinę – ant pavarų perjungimo rankenos. Per dešinių petį pažiūrėkite atgal. Veidrodėliais tokiais atvejais nesinaudokite. Įjunkite atbulinę pavarą ir pasiekite iki 32 km per val. greitį, tada visiškai atleiskite akseleratorių. Greitai pasukite vairą, sukdami savo kairę ranką prieš laikrodžio rodyklę į 6 valandos padėtį, taip priekiniais ratais sukelsite šoninį slydimą. Stipriai nuspauskite stabdžio pedalą ir paleiskite jį. Įjunkite mažesnę pavarą, išlyginkite ratus ir sklandžiai išvažiuokite iš pavoingos zonos. Staigiai spaudžiant akseleratorių užpakaliniai ratai suksis ir išvažiuoti iš pavoingos zonos prireiks daugiau laiko. Tokius vaizdus ramiai stebėti galima žiūrint Holivudo filmus, tačiau jokia pramoga, kai tokiu momentu šaudo į jus. Likite ramūs ir sklandžiai vykdykite visus išvardytus veiksmus.

Pagrindinė taisyklė vykdant šį manevrą – reikia stabdyti prieš pat darant posūkį, o ne po to.

10 pav. Atbulinis 180° posūkis į kairę

11 pav. Priekinis 180° posūkis į kairę

Priekinis 180° posūkis į kairę (U formos posūkis)

U formos posūkis yra veiksmingiausias esant slidžiai kelio dangai. Atsižvelgiant į kelią jį galima atlikti 32–56 km per val. greičiu. Apskritai kalbant, kuo sausesnė kelio danga, tuo didesnis greitis. Norėdami padaryti tokį posūkį, stipriai paspauskite ir iš karto atleiskite akseleratorių. Dėl šių veiksmų automobilio priekis pakils, o užpakalinė dalis nusiels. Įjunkite stovėjimo (rankinį) stabdį. Užpakaliniai ratai praras sukibimą su kelio paviršiumi. Pasukite vairo ratą ketvirčiu apsisukimo. Automobilis apsisuks 180 laipsnių. Leiskite vairo ratui išsitiesinti ir laipsniškai didindami greitį išvažiuokite iš pavoingos zonos.

Mėgindamas ištrūkti iš automobilių pasalos, privalote per trumpą laiką atlikti daug veiksmų. Bus labai sunku pakelti rankinio stabdžio rankeną, o paskui ją nuleisti, kai tuo pačiu laiku stengsitės perjungti pavarą, išlyginti vairą ir paspausti akseleratorių, kad išvažiuotumėte iš pavoingos zonos.

Vienpusis atbulinis posūkis (V formos posūkis)

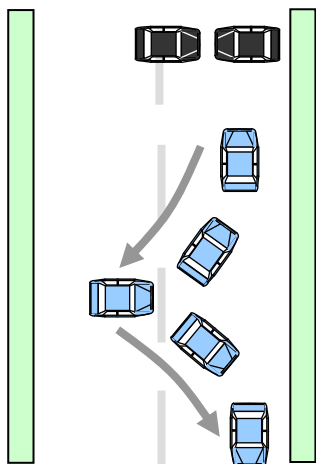
V formos posūkis veiksmingiausias kelyje su nešvariais arba žvyruotais kelkraščiais. Jeigu automobilio apsisukimo spindulys mažas, taip apsisukti galima ir nenuvažiuojant nuo kelio. Sustabdykite automobilį, atlikdami pulsuojančio stabdymo veiksmą. Įjunkite atbulinę pavarą. Atbulai pavažiuokite taip, kad į kelkraštį užvažiuotų tik užpakaliniai ratai. Sumažinkite greitį, kad jis būtų mažesnis nei 16 km per valandą. Pasukite vairą į priešingą pusę ir staigiai padidinkite greitį. Automobilį apsuksiant 180 laipsnių kampą galiniai ratai praras sukibimą. Išlyginkite ratus ir sklandžiai išvažiuokite iš pavoingos zonos.

Prisiminkite, kad kai jus persekioja, privalote sutelkti dėmesį ne į užpuolikus, o į tai, kas yra prieš jus ant kelio. Žinokite, kur būtent jūs važiuojate, geriausia judėti iš anksto žinomu maršrutu ir link saugių objektų. Jeigu automobilyje yra ryšio priemonė, susisiekit su apsaugos tarnybos vadovu (operatyvaus valdymo centru) ir praneškite, kur važiuojate. Vairuotojui nerekomenduojama naudoti ginklo, kol automobilis juda. Vairuotojas privalo visiškai susitelkti į automobilio valdymą.

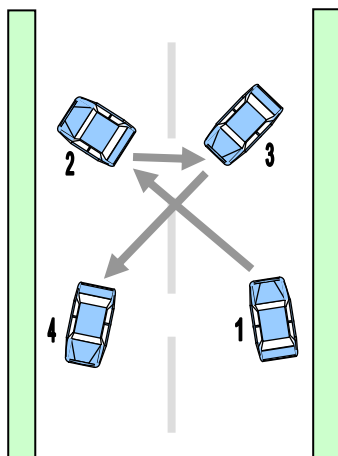
Kryžminis posūkis (K formos posūkis)

Yra du esminiai K formos posūkių tipai. Abu jie gali būti atliekami tiek iš dešinės, tiek iš kairės kelio juostos. Pirmasis K formos po-

sūkio tipas vadinamas „vienpusiu atbuliniu K formos posūkiu“, antrasis – kryžminiu K formos posūkiu.

12 pav. Vienpusis atbulinis V formos posūkis

13 pav. Kryžminis K formos posūkis

8.7. AUTOMOBILIŲ ESKORTAS

Kortežas (pranc. *Cortège*) – iškilminga eiseną, garbės palyda. Kortežu vadinama iškilminga transporto priemonių kolona, vilkstinė, lydimą policijos automobilių ir (arba) motociklų, kuriais įvairių vizitų metu pagal valstybių ir diplomatinio protokolo taisykles vyksta atitinkamų delegacijų nariai, renginių dalyviai ir šalies vadovai.

Lydėjimas – apsaugos darbo forma, kai užtikrinamas kortežo, kitų transporto priemonių, kuriomis vežami žmonės, didelių matmenų ar pavojingi kroviniai, taip pat įvairių eisenų, sporto varžybų dalyvių saugumas ir netrukdomas judėjimas.

Eskortas (pranc. *Escorte*) – palyda, apsauga⁶.

---

⁶ Mackevičienė A. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Gimtinė, 1999.

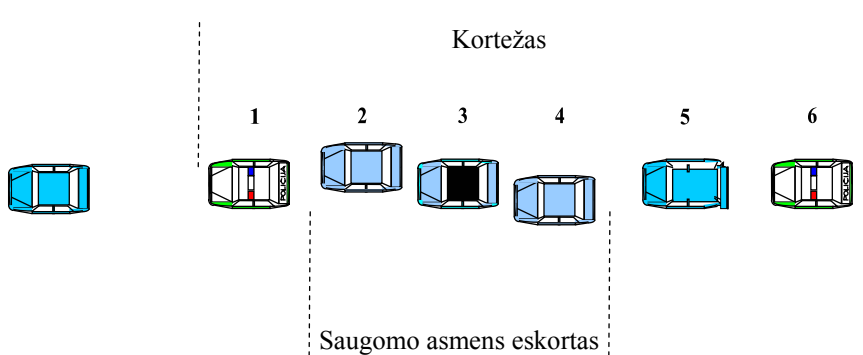
Eskortavimas – apsaugos darbo forma, kai apsaugos (policijos) automobiliais arba motociklais iškilmingai lydima ceremonialo numatyta transporto priemonė arba jų kolona.

Būtina aukšto apsaugos lygio kortežo sąlyga – išankstinė maršruto kontrolė, automobilių judėjimo rajoną iš oro stebintys sraigtasparniai.

Pirmas žvalgybinis apsaugos automobilis turi pravažiuoti maršrutu likus maždaug 15–20 minučių iki kortežo, vizualiai patikrindamas pavienius automobilius, galimus grėsmės požymius, įtartinas statybų vietas ir t. t. Antrasis žvalgybinis automobilis turi pravažiuoti tuo pačiu maršrutu likus 5 minutėms iki kortežo. Susidūręs su kokiais nors nesklandumais bet kuris iš žvalgybos automobilių gali apie tai pranešti kortežui ir pastarojo vykimą bus atidėtas.

Aukšto apsaugos lygio kortežai, pavyzdžiui, kaip Romos Popiežiaus vizito metu, reikalauja ypatingo planavimo. Gali būti virviniiais barjeriais atitvertos ištisos gatvės, patikrintos ir užantspauduotos pašto dėžutės ir šiukšlių konteineriai, esantys išilgai maršruto, nutekamieji vandens vamzdžiai, užvirinti jų liukai. Taip pat gali būti patikrintos maršrute esančios įmonės, jų darbuotojų anketų duomenys, apžiūrėti viršutiniai pastatų aukštai, o gyventojai paprašyti langus laikyti uždarytus.

Vairuojant kolonoje reikia specialaus pasirengimo ir praktikos. Kolonoje verta išlaikyti minimalų atstumą tarp automobilių, kad tarp jų negalėtų įsiterpti pašaliniai automobiliai. Tačiau vis dėlto automobiliai negali judėti labai arti vienas kito. Nuolatinis bet kurios kolonos reikavimas: automobiliai turi būti ne arčiau kaip vieno korpuso ilgio atstumu, ir ne toliau kaip pusantro korpuso vienas nuo kito. Judant kolonoje momentiniam reagavimui užtikrinti naudinga stabdyti kaire koja. Tai garantuoja visapusiško automobilio valdymo galimybes.

14 pav. Automobilių kolona, kortežas

Signalizuojant apie persirikiavimą, aplenkimą, nuvažiavimą nuo kelio juostos ir pranešant apie bet kokius nesklandumus svarbus radijo ryšys. Egzistuoja dvi reagavimo į komandas ir atsakymo į jas sistemos. Viena sistema vairuotojams rekomenduoja atsakyti į asmens apsaugos grupės vyresniojo komandas ir jas patvirtinti. Kitas rekomenduojamas būdas apriboja ryšį iki absoliutaus minimumo. Asmens apsaugos vyresnysis palaiko ryšį su apsaugos grupės nariais, o vairuotojas (-ai) paprastai neatsako žodžiu, jo (jų) patvirtinimas – tai reagavimas akimirksniu! Išimtis yra informacijos perdavimo procedūra ir būtinybė pranešti vyresniajam pareigūnui apie įtartinus veiksmus arba potencialią grėsmę.

Informacija turi būti perduodama nesudėtingai. Apsaugos pamainos vyresnysis paprastai yra lydinčiame automobilyje (4 automobilis). Automobiliai sunumeruoti atsižvelgiant į jų padėtį kolonoje, t. y. pirmasis automobilis – „1 automobilis“, o paskutinis, pavyzdžiui, – „6 automobilis“ (14 pav.). Saugomo asmens automobilis paprastai būna „3 automobilis“ ir radijo ryšio metu niekada nevadinamas „saugomu automobiliu“.

Automobilių veiksmams koordinuoti pirmajame kolonos automobilyje visada turi būti apsaugos pareigūnas, jo uždavinys – užtikrinti darnų kolonos judėjimą ir vadovauti manevrams. Prieš judėjimą kolonos (kortežo) vadovas ryšio priemonėmis kreipiasi į automobilių vairuotojus klausdamas: „2 automobilis pasiruošęs?“ Atsakymas: „2 pasiruošęs“. Kortežo vadovui paklausus: „3 automobilis pasiruošęs?“, atsakymas bus

paprastas: „3 pasiruošęs“. Tokia pati procedūra kartojama visiems kitiems automobiliams patikrinti. Nebūtina atsakyti: „2 automobilis pasiruošęs. Ryšio pabaiga“. Visiškai užteks paprasto patvirtinimo: „2 pasiruošęs“. Taip automobilio vairuotojas patvirtina kortėžo vadovui, kad jo automobilio keleiviai (ekipažas) vietoje, kad radijo ryšys tvarkingas ir variklis veikia, 2 automobilio vairuotojas pasirengęs važiuoti.

Jeigu, pavyzdžiui, 4 automobilio variklis neužsivedė, jo vairuotojas sako: „4 nepasiruošęs“. Kolonos vadovas neklausia, kokios konkrečios priežastys, jis paprasčiausiai palaukia minutę ir vėl pakartoja klausimą. Jei antro paklausimo metu 4 automobilio vairuotojas vis dar nepasiruošęs, jis praneša apsaugos kolonos vadovui apie savo problemą, kad pastarasis galėtų priimti sprendimą. Jeigu 4 automobilio vairuotojas būna pasiruošęs, jis paprasčiausiai atsako: „4 pasiruošęs“. Šiuo momentu nereikalingas joks papildomas atsakymas.

Kita kortėžo vadovo komanda: „Kortėžas, pirmyn“. Pagal šį signalą visi vairuotojai pradeda judėti tuo pačiu metu. Vairuotojas, važiuojantis paskui, atsako už atstumo iki priešais jį esančio automobilio laikymąsi. Vairuotojai privalo laikytis šio atstumo tiek didindami greitį, tiek važiuodami pastoviu greičiu, tiek lėtindami, tiek posūkio metu. Jeigu kiekvienas vairuotojas prieš pradėdamas judėti lauks, kol pajudės priešais jį esantis automobilis, pirmasis automobilis gali pasiekti 40 km per val. greitį, o paskutinytis vis dar stovės vietoje. Taip pažeidžiamas atstumo principas.

Jeigu ant kortėžo automobilių nėra mėlynų arba raudonų žiburėlių, jis neturi teisės viršyti leistiną ribotą greitį, manevruodamas gąsdinti žmones arba blokuoti kelius, kirsti kelią pirmiau kito transporto. Tačiau kortėžo vadovas gali įsakyti padaryti panašų manevrą esant įtartinais (pavojingais) situacijai. Būtina atsiminti, kad netgi važiuodami eskorto sudėtyje didelės rizikos situacijoje vairuotojai vis tiek yra atsakingi už savo veiksmus. Jeigu vairuotojas persirikiuoja, bando užtvirti kelią besitartinančiam automobiliui arba pašalinti (taranuoti) jį nuo kelio, jis turi sugebėti tiksliai paaiškinti, kodėl šis automobilis kėlė tiesioginį pavojų jam ar saugomam asmeniui. Ir dar viena pastaba. Už kiekvieną eismo taisyklių pažeidimą atsakys vairuotojas, o ne kortėžo vadovas, apsaugos pamainos vyresnysis ar saugomas asmuo.

Atliekant bet kurį kortėžo manevrą būtinas maksimalus atsargumas!

8.8. ESKORTO MANEVRAI

Visada, kai kolonos vadovas duoda komandą atlikti bet kokią manevrą, išskyrus „Eskortas – pirmyn“, pirmas jį vykdyti pradeda 2 automobilis. Jis daro tai automatiškai, jei tik kortežo vadovas specialiai neiškviečia kito automobilio.

Jeigu kolonos vadovas paskelbia du manevrus, 2 automobilis palieka rikiuotę ir automatiškai vykdo pirmąjį iš paskelbtų manevrų. 4 automobilis palieka rikiuotę iškart po 2 automobilio ir vykdo antrąjį įsakymą. Jie tai daro automatiškai ir be specialaus paskyrimo. Pirmasis atšauktasis automobilis be papildomų komandų pirmas grįžta į rikiuotę.

Kortežo vadovo pareiga – reikiama tvarka nurodyti automobiliams vykdyti įsakymus ir grįžti į rikiuotę.

Eskorto persirikiavimas

„Persirikiavimas į kairę. Pradedam!“ (15 pav.)

(A) 2 automobilis nedelsdamas išvažiuoja į kairę juostą ir mažiausiai perpus sulėtina greitį.

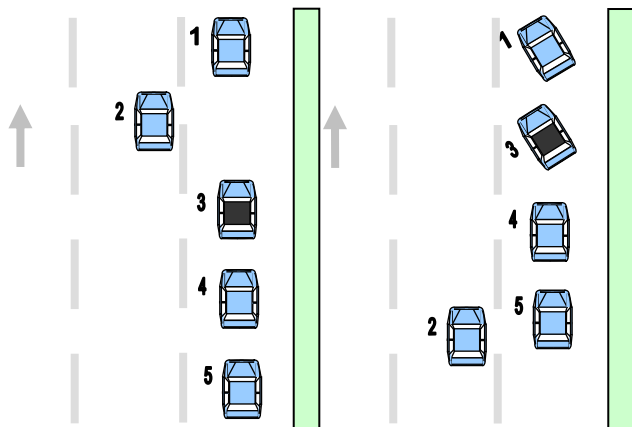
(B) Tuo metu, kai 3 automobilis aplenkia 2 automobilį, pastarasis raportuoja: „Laisva“. 1 ir 3 automobiliai nedelsdami persirikiuoja į kairę juostą priešais 2 automobilį ir toliau juda įprastu greičiu. Vienintelis greitį sulėtina 2 automobilis. Dabar kairėje juostoje atsiduria ankstesnieji 1, 3 ir 2 automobiliai (16 pav.).

(C) Kai 1 ir 3 automobiliai persirikiuoja į kairę juostą, 4 automobilis padidina greitį, kad užimtų ankstesnę 2 automobilio vietą. 5 automobilis taip pat aplenkia 2 automobilį (17 pav.).

(D) Kai 5 automobilis aplenkia 2 automobilį, ketvirtasis ir penktasis automobiliai persirikiuoja į kairę juostą. Dabar ankstesnieji automobilių numeriai išsidėsto tokia tvarka: 1, 4, 3, 5, 2. Be jokių papildomų radijo pokalbių automobiliai persinumeruoja tokia tvarka: 1, 2, 3, 4, 5. Tik 1 ir 3 automobilių numeriai išlieka tie patys (18 pav.).

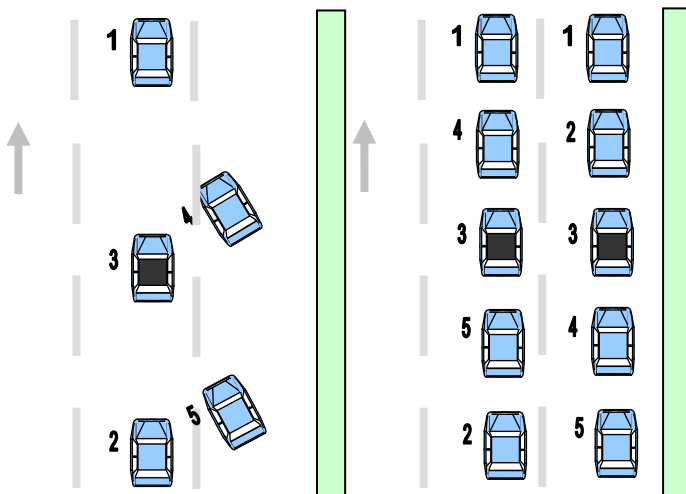
Kai 2 automobilis praneša „Laisva“, duodamas signalą 1 ir 3 automobiliams išsidėstyti prieš jį, nereikia jokio tolesnio radijo ryšio. Padalinio vadovo pareiga – užtikrinti, kad būtų laiku pranešama apie bet kokią persirikiavimą, kad manevras galėtų būti atliktas prieš prisiartinant prie kairėje juostoje lėtai važiuojančio transporto.

Kai viskas atliekama teisingai, 1 ir 3 automobiliai į kairę juostą persirikiuoja kartu. Kilus abejonių reikia atsiminti: 1 automobilis – visada pirmas. Praktiškai visada tarp 1 ir 3 yra kitas automobilis. 3 automobilis – tai VIP automobilis, jeigu tik jis nesugenda. Automobiliai perima numerius ir pareigas pagal naują užimamą padėtį.

15 pav. Persirikiavimas į kairę (A)

16 pav. Persirikiavimas į kairę (B)

17 pav. Persirikiavimas į kairę (C)

18 pav. Persirikiavimas į kairę (D)

Persirikiavimas į dešinę – tai veidrodinis persirikiavimo į kairę atspindys. Gatvėse, turinčiose dvi eismo juostas eskorto judėjimo kryptimi, nesunku jas keisti, kad būtų lengviau pravažiuoti pro transporto srautą. 2 automobilis yra tartum „judančioji blokuotė“. Jis sulėtina viso už jo esančio transporto greitį, taip leisdamas likusiam eskortui persirikiuoti į jo juostą per trumpiausią laiką. 2 automobilio vairuotojas turi tiksliai apskaičiuoti momentą, kada pradėti greitinti 5 automobiliui atsідūrus prieš jį, kad išlaikytų reikiamą atstumą.

Persirikiavę eskorto automobiliai įgyja naujus numerius, tai priklauso nuo jų išsidėstymo.

Eskorto dengimo būdai

„Reikalinga priedanga iš kairės. Pradedam!“

Eskortui artinantis prie sankryžos, kortėžo vadovas nori, kad judantis eskortas būtų dengiamas (blokuojamas) iš dešinės pusės. Užtvartos pastatymo priežastis gali būti sankryžose užsibuvęs įtartinas automobilis.

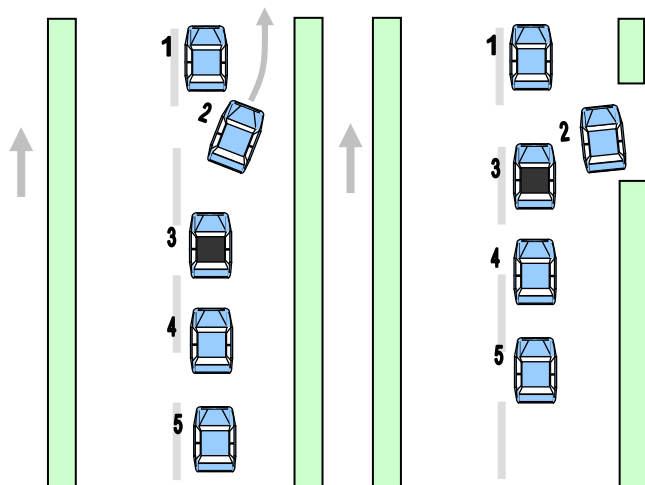
Kita situacija. Tarkime, kad transporto srautą sustabdo šviesoforo signalas. Po kortėžo vadovo komandos „Pradedam!“ 2 automobilis persirikiuoja į kitą juostą, kai tai saugu, ir aplenkia 1 automobilį. 2 automobilis pravažiuoja prie šoninės gatvės ir sustoja skersai jos. Kai tik eskorte atsilaisvina 2 automobilio vieta, likusieji automobiliai turi padidinti greitį, kad užpildytų atsiradusį atotrūkį ir išlaikytų reikiamą atstumą. Keturių automobilių eskortas juda tol, kol visi eskorto automobiliai pravažiuoja 2 automobilių, užblokavusį sankryžą.

2 automobilio vairuotojas turi pastebėti, kai pro jį pravažiuos 5 automobilis, ir tiksliai apskaičiuoti akseleravimo pradžios momentą, kad laiku užimtų ir išlaikytų paskutinę eskorto vietą ir reikiamą atstumą.

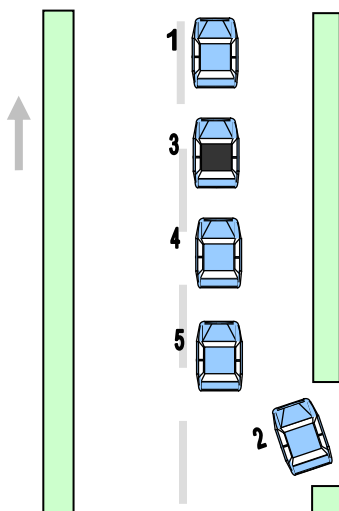
2 automobiliui prisivijus 5 automobilį, senųjų numerių eilės tvarka bus: 2, 5, 4, 3, 1 nuo galo į priekį. Tai įgyvendinus praktiškai, 4 automobilis turi automatiškai aplenkti 3 automobilį ir įsiterpti tarp 3 ir 1. Tada ankstesniųjų numerių tvarka taps tokia: 2, 5, 3, 4, 1.

Kilus abejonių reikia atsiminti: 1 – beveik visada 1, o saugomo asmens automobilis – dažniausiai 3. Atliekant manevrą 3 automobilis atsiduria 2-ojo padėtyje, todėl vienas iš paskutinių dviejų automobilių turi priartėti ir įsiterpti tarp 1 ir 3, vairuotojai, kai tik pamatys veidrodėliuose, kad jis artinasi, turi atlaisvinti jam vietą. 4 automobiliui palikus

savo vietą, 5 automobilis nedelsdamas užpildo tarpą, kad išsaugotų reikiamą atstumą (19, 20 ir 21 pav.).

19 pav. Blokavimas iš dešinės (A) 20 pav. Blokavimas iš dešinės (B)

21 pav. Blokavimas iš dešinės (C)

„Reikia blokuoti iš kairės ir dešinės. Pradedam!“

Tai signalas 2 automobiliui veikti, kaip aprašyta anksčiau. Tuo pačiu metu iš rikiuotės išvažiuoja ir 4 automobilis. Jie tai daro nelaukdamai specialaus numerių nurodymo per radiją. Nieko nesakant aišku, kad jie užblokuos pirmąją jų judėjimo kryptimi sankryžą. 2 automobilis, iškviestas kaip pirmasis, pirmas ir grįžta į rikiuotę. 4 automobilis – pas-kui jį.

Kaip ir ankstesniame pavyzdyje, suabejojus reikia galvoti, kad pirmasis automobilis – tai pirmasis, o saugomasis – trečias. Tarp jų vi-sada turi būti automobilis. Šiuo atveju arčiausiai yra 5 automobilis, todėl jis turi padidinti greitį ir įsiterpti tarp 1 ir 3, kai tai bus saugu. 5 automo-biliui palikus savo vietą, 2 automobilis turi nedelsdamas užpildyti atsi-radusį tarpą, kad išlaikytų reikiamą atstumą. Dabar manevras laikomas užbaigtu ir automobiliai įgauna naujus numerius: 5, 4, 3, 2, 1.

Kita situacija

Eskortui judant pirmyn, kortežo vadovas pastebi, kad priekyje yra sankryža su šviesoforu ir galima tikėtis, kad tuoj užsidegs raudona švie-sa. Pirmą jo komanda – sumažinti greitį. Jis žodžiu paliepia vadovaujan-čio automobilio vairuotojui sulėtinti greitį, jeigu mato, kad visas eskor-tas nespės pravažiuoti per sankryžą prieš užsidegant raudonam šviesoforo signalui.

Visi stebi priešais važiuojančių kortežo automobilių veiksmus. Pastebėję, kad tenka mažinti greitį, jie automatiškai pasiruošia atlikti bet kokį manevrą, net jeigu greičio sumažinimo priežastis yra tik lėtai ju-dantis transportas.

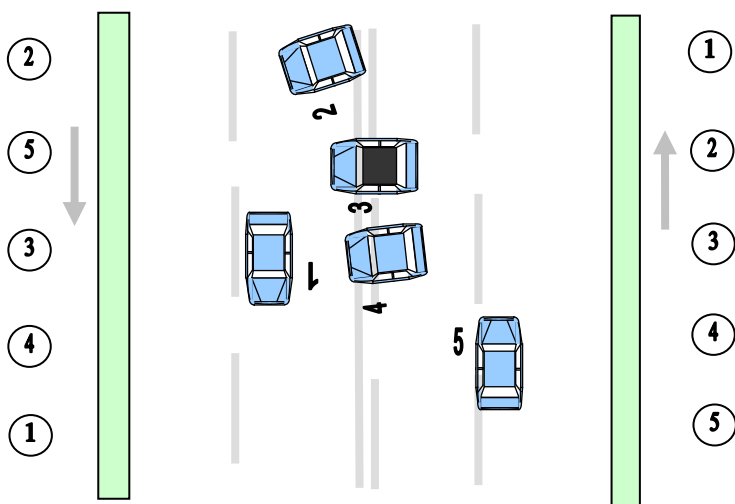
Kortežo vadovo komanda: „Eskortas, stok!“. Net sustojus būtina išsaugoti reikiamą atstumą tarp automobilių. Užsidegus žaliai šviesoforo signalui, kortežo vadovas komanduoja: „Eskortas, pirmyn!“ Komandos „eskortas“ metu vairuotojai pasiruošia veiksmui. Išgirdę komandą „pirmyn!“, jie nedelsdami pradeda sinchroniškai didinti greitį, laikyda-miesi reikiamo atstumo. Prieš pajudant nereikia palikti daugiau erdvės negu būtina. Visi eskorto vairuotojai turi numatyti 1 automobilio judė-jimą, kad sugebėtų pajudėti visi sutartinai.

Būtina laikytis atstumo. Jeigu atstumas tarp automobilių per ma-žas, automobilis, esantis per arti kito automobilio, esant pavojingai situ-acijai nesugebės jo apvažiuoti. Kita vertus, jeigu tarpai tarp eskorto au-tomobilių yra per dideli, į juos gali įsiterpti pašalinis transportas.

„Eskortas! – U formos posūkis į kairę. Pradedam!“

Šį manevrą atlieka visi automobiliai vienoje linijoje. Jie paprasčiausiai sekdami paskui pirmąjį automobilį atlieka U formos posūkį į kairę. Tačiau vyresnysis gali nuspręsti, kad U formos posūkio metu reikia atitverti priešpriešinę juostą. Tokiu atveju jis komandoja: „U formos posūkis į kairę blokuojant iš dešinės, paskui mane. Pradedam!“

2 automobilis pasislenka į šoną, kad atliktų blokavimą. Jam pasitraukus iš rikiuotės atsiranda didelis tarpas ir kažkas turi jį nedelsdamas užpildyti. Tai turi padaryti 4 automobilis. Jis tai įvykdo atlikdamas staigiosnį posūkį negu likusieji eskorto automobiliai ir tuomet įsiterpia į rikiuotę toje vietoje, kur prieš tai buvo 2 automobilis (22 pav.).

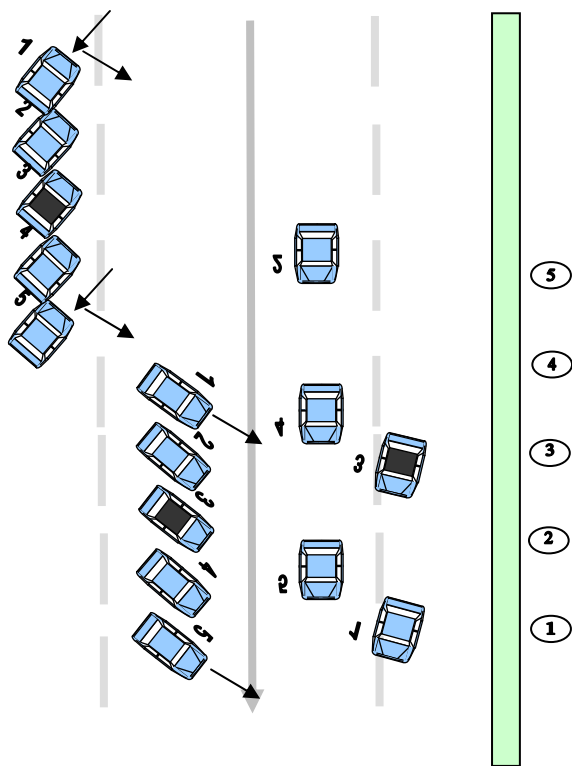
22 pav. U formos posūkis į kairę

„K formos posūkis. Pradedam!“

Jeigu 1 automobilyje esantis kortėžo vadovas pastebi kelyje įtartinus veiksmus ar užtvarą ir įtaria, kad priekyje gali būti pasala, be to, kelias yra per siauras U formos posūkiui atlikti, jis nedelsdamas turi apsispręsti ir priimti sprendimą daryti K formos posūkį. Jei eskortas vis dar juda pirmyn, jis gali rinktis arba kryžminį, arba vienpusį K formos posūkį. Jei eskortas sustoja, aišku, kad bus atliekamas atbulinis K formos posūkis.

Tarkime, pateiktoje situacijoje kortežo vadovas eskortui davė komandą: „Eskortas, stok!“ . Šiuo momentu vadovas gauna laiko išstudijuoti situaciją ir priimti sprendimą. Teisingiausia, kad jis priimtų sprendimą ir duotų įsakymą eskortui atlikti K formos posūkį dar judant. Kai kortežo vadovas komanduoja: „K formos posūkis. Pradedam!“, visi penki eskorto automobiliai sutartinai juda atbuline eiga į priešingą gatvės pusę. Po sustojimo jie vienu metu pradeda posūkio manevrą.

Atliekant šį manevrą 1 automobilis atsiduria sąstato gale, todėl jo vairuotojas, kai tik tai yra saugu ir racionalu, palieka rikiuotę ir aplenkia visus keturis automobilius tam, kad vėl užimtų savo – pirmojo automobilio – padėtį. Kai tik 1 automobilis aplenkia 3 automobilį, pastarasis taip pat nedelsdamas aplenkia priešais važiuojantį automobilį ir vėl užima 3-ąją poziciją. Jam tai darant, paskui jį važiuojantis automobilis turi padidinti greitį ir užpildyti atsiradusį tarpą (23 pav.).

23 pav. K formos posūkis

„Blokavimas judant. Pradedam!“

Dar vienas kortežo vadovo kompetencijai priklausantis manevras – tai „blokavimas judant“ arba kitaip vadinama „judančioji blokuotė“.

Vadovui sukomandavus: „Blokavimas judant. Pradedam!“ 5 automobilis išvažiuoja iš rikiuotės linijos ir juda greta 4 automobilio. Taip užtveriamos abi juostos. Automobiliai ir toliau juda įprastu greičiu, jei tik kortežo vadovas neįsako sulėtinti greitį tam, kad dar labiau sulaikytų iš paskos važiuojančio transporto judėjimą.

Pavyzdžiui, 5 automobilis gali per radijo ryšį pranešti kortežo vadovui: „Iš galo artėja automobilis, atstumas – 1000 metrų, greitis didelis, važiuoja tiesiai, dešine juosta“. Gali būti, kad kortežo vadovas nuspręs, jog šis automobilis kelia potencialų pavojų ir duos įsakymą blokuoti judant. Tada 5 automobilis išvažiuos iš automobilių rikiuotės ir užims poziciją greta 4 automobilio. Jie taip judės, kol kortežo vadovas įsakys grįžti į rikiuotę. Gavęs tokį įsakymą, 5 automobilis gali arba atsistoti prieš 4 automobilį, arba grįžti į savo ankstesnę penktąją poziciją. Tai priklausys nuo to, kokioje juostoje važiuoja blokuojamasis automobilis ir kaip jis arti.

Saugomo asmens persodinimas į kitą automobilį

Eskortavimo metu gali susiklostyti situacija, reikalaujanti saugomą asmenį persodinti iš jo automobilio į kitą (pvz., jo automobiliui nuleido padangą).

Tokiu atveju 3 automobilis radijo ryšiu praneša: „Trečiajam nuleista padanga“. Tada kortežo vadovas komanduoja: „Eskortas, stok!“.

Suprantama, kad tokiu atveju saugomasis persės į priešais jį esantį automobilį. Be to, 3 automobilis turi sustoti kaip galima arčiau 2 automobilio, kad kiek įmanoma sutrumpintų atstumą tarp automobilių, kurių saugomajam teks pereiti. 1, 2, 4 ir 5 automobilių vairuotojai pasilieka savo automobiliuose. Apsaugos pareigūnai iš 2 automobilio pereina prie 3, sudaro apsauginę formuotę ir palydi saugomąjį iki 2 automobilio. Tie patys pareigūnai pasilieka su 3 automobilio vairuotoju ir padeda pakeisti padangą bei užtikrina apsaugą tuo metu, kai likęs keturių automobilių kortežas ar eskortas išvažiuoja iš įvykio vietos.

8.8. SPECIALIOS ANKETOS SUDARANT KELIONĖS MARŠRUTĄ

Kiekvieną kartą rengiantis kelionei labai svarbu iš anksto žinoti apie galimą išvyką ir tinkamai jai pasiruošti. Pasiruošimo etape svarbu sudaryti kelionės planą (kelionės grafiką). Siūloma tokia pasiruošimo išvykai anketa.

~ ~ ~

Pranešimas apie kelionę

Išvykos data ..... Laikas .....

Lankymosi vieta .....

Paskirties vieta (objektas) .....

Kelionės ilgis (km) .....

Pirmas maršrutas .....

Trukmė .....

Antras maršrutas .....

Trukmė .....

Pastabos apie išrinktuosius maršrutus .....

Ligoninės ir pirmosios medicinos pagalbos suteikimo galimybės

Svarbūs maršruto punktai: .....

Ypatingos lankomo objekto vietos .....

Potencialios grėsmės šaltiniai .....

Atvykimo laikas:

Į vietą .....

Į paskirties objektą .....

Susisiekti su: .....

Viešbutis: ..... Numeris .....

Adresas .....

Telefonas .....

Patikrinta išankstinių apsaugos grupių (nurodomas grupės numeris, vyresniojo šaukinys) .....

Įvykiai rajone .....

Pranešimo priedai .....

Pranešimą parengė .....

Data ..... Parašas .....

Judėjimo pasirinktu maršrutu pavyzdinis planas-schema

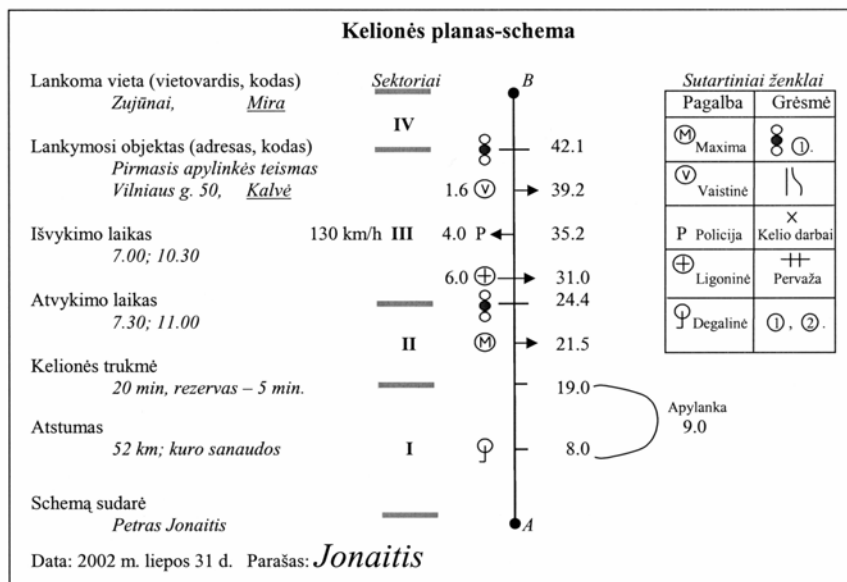
Ji būtina ir yra sudėtinė apsaugos plano dalis. Schemos sudarymo tikslas:

- Suteikti kuo daugiau tikslesnės informacijos apie maršruto ypatumus;
- Aiškiau stebėti ir teisingiau vertinti galimus pavojus kelionės metu;
- Suteikti galimybę geriau kontroliuoti įvykių eigą kelionėje;
- Suteikti galimybę tiksliai žinoti, kur kokių metu yra saugomas asmuo;
- Leisti geriau pasirinkti maršrutą iki artimiausio pagalbos punkto.

4 l e n t e l ė . Kelionės plano forma

<p>Lankoma vieta (vietovardis, kodas) .....</p> <p>Lankymosi objektas (adresas, kodas) .....</p> <p>Išvykimo laikas .....</p> <p>Atvykimo laikas .....</p> <p>Kelionės trukmė .....</p> <p>Atstumas .....</p> <p>Schema sudarė: .....</p> <p>Data: ..... Parašas: .....</p>	<div style="height: 150px; border-left: 1px solid black; position: relative;"> <div style="position: absolute; top: 0; left: -5px;">●</div> <div style="position: absolute; bottom: 0; left: -5px;">●</div> </div>	<p style="text-align: center;"><i>Sutartiniai ženklai</i></p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr> <th style="padding: 5px;">Pagalba</th> <th style="padding: 5px;">Grėsmė</th> </tr> <tr><td style="height: 30px;"></td><td></td></tr> <tr><td style="height: 30px;"></td><td></td></tr> <tr><td style="height: 30px;"></td><td></td></tr> <tr><td style="height: 30px;"></td><td></td></tr> <tr><td style="height: 30px;"></td><td></td></tr> </table>	Pagalba	Grėsmė										
Pagalba	Grėsmė													

5 lentelė. Kelionės plano pildymo pavyzdys

Pastaba:

Judėjimo kryptis: fiksuojami visi vietos ypatumai, esantys už ir iki miesto ribas žyminčių ženklų, schemoje žymimi tik tiesioginio matomumo zonoje esantys ženklai. Žymėdami ženklų prasmę suderinkite su AA grupės vyresniojo. Situacijos: ① – sekimas, ② – išpuolis, ③ – saugomojo sveikatos sutrikimai; ④ – išsukam iš numatyto maršruto, ⑤ – šviesoforas, ⑥ – kelio susiaurėjimas.

9. APSAUGOS TARNYBOS VEIKLOS ORGANIZAVIMAS UŽTIKRINANT INFORMACIJOS SAUGUMĄ

Šiandien daugelyje stambių įstaigų ar organizacijų (dažniau privačiame sektoriuje) užsienio kapitalui privatizavus stambias gamyklas ir siekiant užtikrinti atitinkamą vidaus tvarką ir saugumą steigiamos savos įmonės apsaugos tarnybos. Dažniausiai joms vadovauja buvę policijos, apsaugos tarnybų pareigūnai, KAM kariškiai, civiliai asmenys, turintys specialų parengimą, tačiau nepakankamai specifinių informacijos saugumo užtikrinimo srities žinių. Būtent dėl šios priežasties saugumą užtikrinančių struktūrų veikla labiau skirta asmens ir turto apsaugai, o analitinis darbas kompleksiskai aprėpiant visą saugumo užtikrinimo problemą nėra įgyvendinamas reikiama apimtimi.

Įstaigos ar atitinkamos struktūros vidaus saugumo užtikrinimas šiuolaikinėmis sąlygomis – tai kompleksas organizacinių-teisinių, socialinių-ekonominių, techninių, administracinių, auklėjamųjų, finansinių ir kitų priemonių, skirtų informacijos saugumui užtikrinti.

Pagrindiniai apsaugos tarnybų veiklos uždaviniai – ne tik rūpintis ir užtikrinti asmenų bei turto saugumą, bet ir vadovaujantis turimais duomenimis analizuoti:

- Potencialių grėsmių spektrą;
- Realius metodus ir būdus neutralizuoti galimą žalą.

Apsaugos tarnybos pareigūnai turi išmanyti ir mokėti naudoti savo veikloje informacinį-analitinį darbo metodą. Tai sudėtinga ir labai subtili saugos struktūrų veiklos sritis.

Kas yra informacijos saugumas?

Kaip žinoma, pagrindiniai informacijos šaltiniai yra: žmonės, dokumentai, techninės informacijos apdorojimo priemonės ir sistemos.

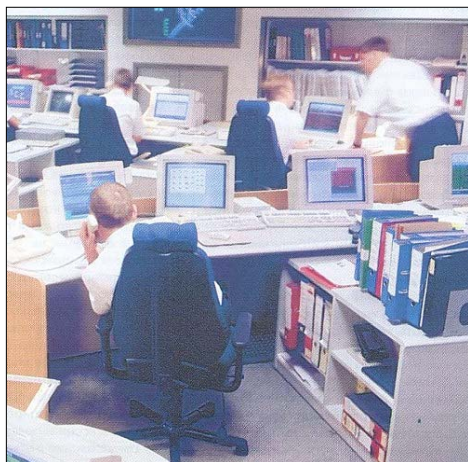
Žmonės – vienas pagrindinių informacijos šaltinių. Tai ne tik informacijos laikmena, bet ir objektas, sugebantis mąstyti, analizuoti, daryti išvadas, o prireikus – atlikti aktyvius ir tikslineis veiksmus. Kaip rodo pasaulinė žvalgybos praktika, daug informacijos gaunama būtent iš

žmonių. Kai kurie psichologai teigia, kad 25 procentai bet kurios organizacijos darbuotojų gali būti linke savanaudiškais tikslais perduoti informaciją, 50 procentų darbuotojų gali ją perduoti atsiradus palankioms sąlygoms, 25 procentai visada liks ištikimi organizacijos interesams. Taigi galima daryti išvadą, jog trys ketvirtadaliai organizacijos darbuotojų gali būti potencialūs informacijos platintojai.

Prie asmenų, per kuriuos gali nutekėti informacija, priskirtini ne tik tie, kuriems tiesiogiai prieinama konfidenciali informacija, bet ir tie, kuriems dėl darbo pobūdžio tokia informacija gali tapti žinoma (įrangą ar patalpas aptarnaujantis personalas, kolegos iš kitų tarnybų, partneriai ir pan.).

Būdų informacijai nutekėti per žmones yra labai įvairių.

Pirma, tai gali būti sąmoningi veiksmai, pradėjus iš keršto ar dėl šantažo iniciatyviai bendradarbiauti su priešininkais (konkurentais).

Antra, žmonės gali perduoti informaciją dėl savo plepumo, noro pademonstruoti kompetenciją. Trečia, tai tyčiniai klaidingi tarnybos veiksmai, kilę dėl menko informacijos apsaugos reikalavimų išmanymo arba piktavalių šių reikalavimų nesilaikymo.

Antrasis informacijos šaltinis – dokumentai. Yra keli dokumentų, kaip informacijos laikmenų, egzistavimo etapai, kai jie, kaip informacijos šaltiniai, vienodai reikšmingi: parengimo (juodraščiai, skaičiavimai, žymėjimai ir pan.), panaudojimo (laikymas, dauginimas, perdavimas ki-

tiems asmenims), sunaikinimo (deginimas, pjaustymas). Dažnai dėmesio skiriama tik vienam dokumento panaudojimo etapui ir neatsižvelgiama, kad ne mažiau reikšmingi ir kiti dokumento egzistavimo etapai.

Vienas prieinamiausių informacijos šaltinių – įvairūs moksliniai ir populiarūs žurnalai, specialūs leidiniai, straipsniai, brošiūros bei lankstinukai. Kartais tinkamai nepatikrinama, ar viešai skelbti rengiama įvairi informacinė medžiaga nėra konfidenciali, o taip gali būti atskleista tarnybos paslaptis. Pavienė publikacija gali atrodyti visai „nekalta“, bet specialistas analitikas, tirdamas visumą, gretindamas faktus, skaičius, remdamasis kitais informacijos šaltiniais, padaro įdomias apibendrintas ir tikrovę atitinkančias išvadas.

Vis plačiau naudojamos įvairios šiuolaikinės darbo organizavimo, komunikacinės-techninės priemonės. Telefonai, faksai, pramoninė televizija bei kitos sistemos vaizdinę ir garsinę informaciją paverčia elektros arba elektromagnetinėmis bangomis, o jos taip pat yra informacijos nutekėjimo kanalas.

Ypač reikšmingas techninis informacijos šaltinis yra kompiuteris ir jo tinklai. Čia paprastai saugoma bei apdorojama labai daug informacijos. Grėsmę kelia ne tik tai, kad informacija gali būti pagrobta, bet ir tai, jog prasiskverbęs prie jos gali būti pakeisti ar net sunaikinti duomenys.

Informacinių pavojų šaltinius galima klasifikuoti į dvi rūšis: natūralūs ir dirbtiniai, nepriklausantys nuo žmonių valios ir priklausantys nuo jos, tyčiniai ir netyčiniai. Svarbu atminti, kad natūralus informacijos poveikis egzistuoja gamtoje arba atsiranda kaip anomalijų, stichinių nelaimių, katastrofų rezultatas.

Tyčinis pavojingas informacijos poveikis yra sąmoningos ir tikslingos veiklos rezultatas.

Silpna teisinė asmens psichikos apsauga – esminis teisinės sistemos trūkumas, bet tai galima paaiškinti. Teisės sritis dažnai atsilieka nuo visuomenės raidos proceso. Dvasinės srities lygmenyje šis atsilikimas tapo tikrai pavojingas. Pavyzdžiui, JAV yra įstatymas, reguliuojantis priėjimą prie informacijos, jame numatytos tokios taisyklės:

- Informacijos perdavimas yra bendra taisyklė, o ne išimtis;
- Teisė į informaciją yra visuotinė;
- Administracija privalo paaiškinti savo atsisakymą perduoti informaciją, nors paklausimas nebuvo motyvuotas;

- Asmenys, kuriems buvo atsisakyta suteikti tam tikrą informaciją, turi tiesę kreiptis į teismą.

6 lentelė. Pavojaus ir informacijos saugumo užtikrinimo struktūra

Pavojus	<ul style="list-style-type: none"> - vientisumo - konfidencialumo - visumos - prieinamumo
Pavojaus šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> - konkurentai - nusikaltėliai - korupcija - valdžios struktūros
Tikslai	<ul style="list-style-type: none"> - supažindinimas - modifikacija - likvidavimas
Pavojaus objektai	- duomenys apie sudėtį, veiklą ir padėtį
Informacijos šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> - žmonės - dokumentai - publikacijos - techninės priemonės - produkcija - atliekos
Priėjimo būdai	<ul style="list-style-type: none"> - informacijos pagarsinimas - informacijos nutekėjimas - nesankcionuotas priėjimas prie informacijos
Apsaugos kryptys	<ul style="list-style-type: none"> - teisinė - organizacinė - techninė
Apsaugos priemonės	<ul style="list-style-type: none"> - fizinės - techninės-programinės - kriptografinės
Apsaugos metodai	<ul style="list-style-type: none"> - prevencija - vengimas - užkardymas - pasipriešinimas

Pirmas įstatymas „Dėl informacijos saugumo“ JAV buvo priimtas 1906 m. Šiandien JAV yra daugiau nei 500 teisės aktų, reglamentuojančių informacijos saugumą, atsakomybę už informacijos platinimą ir už kompiuterinius nusikaltimus. Mūsų šalyje tokio pobūdžio aktai dar tik kuriami.

Yra įvairių publikacijų apie kompiuterinių metodų ir priemonių panaudojimą siekiant veikti žmonių sąmonę. Kompiuteris gali labai greitai pateikti vizualius ir akustinius signalus (žodžiai, vaizdas). Sąmoningai jų žmogus suvokti nespėja, bet sąmonė į juos reaguoja. Tokią reakciją specialiomis priemonėmis fiksuoja ir apdoroja kompiuteris. Taip galima tiksliai nustatyti sąmonėje esančią informaciją, taip pat ir tokią, kurios sąmonė nefiksuoja.

Pavyzdžiui, galima tiksliai nustatyti patologinius nukrypimus (narkomanija), praeities įvykių faktus (taip pat ir nusikaltimus), tautybę, gimtąją kalbą, artimųjų vardus ir pavardes. Remiantis gauta informacija galima lengvai veikti žmogų.

Pavojinga laikoma netikslī informacija, kurios šaltinis yra žiniasklaida. Tokia situacija tampa vis aktualesnė, nes mažėja valstybės vaidmuo žiniasklaidos srityje.

Visuomenės dezorientacijos pavojus, visuomenės nuomonės iškraipymas sukelia esminius padarinius. Platinama netikslī informacija daro visuomenei esminę ekonominę ir politinę žalą, kadangi skatina pareigūnus priimti netinkamus sprendimus ir daryti neteisingas išvadas. Mes nekalbame apie „vidinę“ (tarnybinių, operatyvinių) informaciją, kuri yra dar pavojingesnė.

Rusijoje (FSB duomenimis) jau aktyviai veikia „juodoji“ informacinių paslaugų rinka. Ją sudaro elektroninio pašto perėmimas, telefoninių pokalbių klausymas. Dažniausiai rinkos vartotojais tampa nusikalstamos struktūros, ieškančios kompromituojančios medžiagos apie tam tikrus žmones ar konkurentus.

Domėjimasis konfidencialia ir privačia informacija nėra atsitiktinis: klausantis pokalbių telefonu galima gauti visą pageidaujamą informaciją ne tik apie dominantį asmenį, bet ir apie jo pažįstamus, draugus, kolegas, verslo partnerius, o tai ypač pavojinga, į kriminalinio pasaulio rankas patenka informacija, susijusi su aukšto rango valstybės pareigūnais. Siekdami gauti duomenų suinteresuotieji asmenys negaili pinigų, todėl nenuostabu, kad informacija šiuo metu tapo „preke“, už kurią mokamos nemažos lėšos.

Nusikaltimai, susiję su informacinės technikos ir technologijos panaudojimu, kelia vis didesnę grėsmę visuomenei. Galima išskirti keletą tokių nusikaltimų rūšių:

- Neteisėtos operacijos su elektroniniais dokumentais;
- Kompiuterinis chuliganizmas;
- Įvairios informacijos grobimas.

Specialistų nuomone, kompiuteris tampa pavojingu nusikaltimo įrankiu, nes daugelyje užsienio šalių piniginės operacijos atliekamos per kompiuterines sistemas ir tinklus.

Didžiausio pripažinimo susilaukė kredito kortelės, kurios pakeitė pinigų banknotus ir monetas. Šis atsiskaitymo už prekes ar paslaugas būdas iš tikrųjų patogus, bet kartu jis kelia grėsmę vartotojui.

Atsirandant patogumams, atsiranda ir pavojus.

Jeigu asmuo (vartotojas) atsiskaito plastikine kortele, kiekviena operacija yra fiksuojama asmeninėje laikmenoje, kuri yra saugoma archyve. Kortelės naudojimo duomenys, sukaupiti per visą žmogaus veiklos laikotarpį (gyvenimą), suteikia informacijos apie asmenį daugiau negu kitoks šaltinis.

Remiantis duomenimis apie tai, kiek žmogus išleidžia pinigų, ko kitiems tikslams, ar laiku grąžina skolas, galima susidaryti nuomonę apie asmenį. Pagal sąskaitas iš ligoninės galima daryti išvadas apie žmogaus sveikatą, iš knygyno – apie žmogaus pažiūras ir skonį, iš gėrimų parduotuvės – apie alkoholinių gėrimų vartojimą. Naudotis archyvo duomenimis gali kiekvienas, kas įgaliotas patikrinti duomenis apie asmens mokumą. Vis labiau gąsdina informacijos apie kiekvieną visuomenės narį apimtis, kuri kaupiasi kažkur ten – valstybės institucijų ir individualių įmonių kompiuteriuose.

Fiksuojamų duomenų apie asmeninį gyvenimą apimtis didėja. Interneto gerbėjai staiga supranta, kad panorėjus labai lengva sekti informacijos judėjimą tinkle, padaryti išvadas apie žmogaus interesus ir polinkius, o kartais per tinklą įsibrauti į kompiuterį ir susipažinti su asmeninės pašto dėžutės turiniu.

Yra suformuluotos žmogaus, kaip vartotojo, apsaugos nuo techninės pažangos laimėjimų rekomendacijos. Keletas punktų iš rekomendacijų:

- Jeigu įmanoma, ribokite plastikinių kortelių naudojimą;

- Pokalbio telefonu metu pardavėjams kategoriškai sakykite „ne“, nes papulsite į perspektyvių vartotojų sąrašą, kuris bus perduotas naujiems pardavėjams;
- Ribokite prenumeratą paštu, nes daugelis įmonių, užsiimančių tokiu verslu, parduoda savo pirkėjų sąrašus;
- Prijungę kompiuterį prie interneto užtikrinkite jo apsaugą;
- Pagal galimybes nepalikite parduotuvėse savo adreso, telefono, kitų duomenų, net jei to primygtinai reikalaujama.

Pasaulyje plačiai naudojamas interneto tinklas yra pagrindinis informacijos šaltinis. Naudojantis internetu tuo pačiu metu galima gauti informacijos iš įvairiausių katalogų.

Nors didelę dalį internetinės erdvės užima mokslinė, humanitarinė, reklaminė informacija, čia galima aptikti elektroninės žiniasklaidos variantų, komercinės, oficialios valstybinių, komercinių struktūrų informacijos.

Ekonominis, pramoninis, komercinis, mokslinis ir techninis šnipinėjimas – tai aktyvūs veiksmai, kuriais siekiama surinkti, pavogti, kaupiti ir apdoroti vertingą informaciją, neprieinamą pašaliniais asmenimis. Šią informaciją kaupia ir saugo nevalstybinės organizacijos ir privatūs asmenys.

Šiandien Lietuvoje pramoninis šnipinėjimas dar nėra paplitęs, bet jo aktualumas plėtojant pramonę, matyt, vis didės.

Pramoninis šnipinėjimas vykdomas siekiant užvaldyti prekių klastojimo, diskreditacijos rinkas arba konkurentus, nutraukti sutarčių derybas, paslaptį perparduoti organizacijos sutartis, šantažuoti tam tikrus asmenis, sudaryti teroro aktų ir diversijų sąlygas.

Specialiųjų tarnybų žvalgybinės veiklos planavimo pagrindą sudaro trys pagrindiniai principai:

1. Žvalgybinės veiklos tikslų nustatymas;
2. Informacijos reikalingumo nustatymas;
3. Informacijos šaltinio nustatymas.

Informacija apie dominančius asmenis, organizacijas ir jų veiklą kinta ir, savaime suprantama, sensta. Remiantis publikacijų duomenimis, operatyvinė informacija praranda apie 10 proc. vertės per dieną. Strateginė informacija praranda apie 10 proc. vertės per mėnesį. Informacija apie pastovius objektus (gamtos ištekliai) praranda apie 15 proc. vertės per metus.

Labai pažeidžiamomis laikomos kompiuterių bendrovės ir duomenų perdavimo tinklai.

Spręsti programinių priemonių apsaugos problemą galima tik kuriant apsaugines technologijas, įskaitant projektavimą, programavimo kalbą, tyrimo technologijas.

Šiuo metu daugelio įstaigų, organizacijų, tarnybų duomenų bazės, turinčios konfidencialios informacijos, funkcionuoja turėdamos minimalias apsaugos priemones ir tai neužtikrina reikalingo konfidencialumo lygio. Tai labai pavojinga ir kenkia tiek valstybei, tiek konfidencialios informacijos savininkams.

Konfidencialios informacijos apsaugos kriterijai:

- Apsauga nuo pašalinių asmenų fizinio priejimo prie elektroninės aparatūros;
- Programinės įrangos apsauga.

Veiksminga informacijos apsaugos sistema turi būti kompleksiška ir užtikrinti:

- Lygiavertę informacijos apsaugą visuose jos rinkimo, apdorojimo, saugojimo etapuose;
- Informacijos apsaugą ryšio kanalais taikant kriptografinius metodus;
- Informacijos autentiškumą visuose jos saugojimo, apdorojimo ir perdavimo ryšio kanalais etapuose;
- Priejimo prie informacijos kontrolę;
- Techninių priemonių apsaugą nuo informacijos nutekėjimo;
- Informacinių sistemų apsaugą.

Apsauginės informacinės technologijos turi neutralizuoti tiek vidinį, tiek išorinį pavojų:

- Piktavališkas sistemų funkcionavimą pažeidžiančių programinių prietaisų diegimas;
- Nesankcionuotas priejimas prie informacijos, siekiant ją nukopijuoti ar sunaikinti.

Kompleksinės konfidencialios informacijos apsaugos skirstymas:

1. Apsauga nuo patalpos, automobilio, žmogaus akustinės kontrolės;
2. Apsauga nuo telefoninių pokalbių klausymo;
3. Apsauga nuo vaizdo perėmimo ir automobilio sekimo priemonių;
4. Kompiuterinės informacijos perėmimo prevencija;

5. Pasipriešinimo vizualiam stebėjimui metodai;

6. Nelojalių įstaigai darbuotojų nustatymas.

Yra pasyvių ir aktyvių apsaugos metodų. Prie *pasyvių* priskiriami įvairūs techninio pasipriešinimo įrengimų metodai. Jų yra tiek, kiek yra techninių informacijos gavimo priemonių.

Prie *aktyvių* metodų priskiriami:

- Patalpų „valymas“ nuo slapto pokalbių klausymosi priemonių;
- Patalpų parinkimo, aprūpinimo baldais, technika taisyklių laikymasis;
- Informacijos, ryšio technikos eksploatacijos apsauga.

Pasyvių ir aktyvių metodų derinimas vadinamas kompleksine informacijos apsauga, jis garantuoja teigiamus rezultatus.

Techninių sistemų, garantuojančių konfidencialios informacijos apsaugą, nėra. Kiekvieną sistemą galima įveikti, viskas priklauso nuo to, kiek tai kainuos.

Informacinės-analitinės veiklos esmė – formuoti ir panaudoti informacinius išteklius, susijusius su įmonės ir jos darbuotojų apsaugos klausimais.

Analitinį darbą apsaugos skyriuje paprastai dirba keletas žmonių. Jų funkcijos skirstomos į dvi grupes:

1. Informacijos rinkėjai, jie renka informaciją iš įvairių šaltinių.
2. Analitikai, jie klasifikuoja, analizuoja, saugo surinktą informaciją.

Informacijos šaltiniai turi būti įvairūs, tai užtikrina duomenų patikimumą.

Informacijos šaltiniai:

- Spauda;
- Valstybinės struktūros (Policijos departamentas, VSD, prokuratūros, teismų institucijos, advokatų kontoros, mokesčių inspekcija, bankai). Šis darbas turi būti vykdomas neperžengiant sutarčių ir šalies įstatymų ribų;
- Privачios saugos ir informacinės agentūros, draudimo bendrovės;
- Duomenys, gauti keičiantis informacija su kitomis saugos tarnybomis.

Pagrindinę darbo dalį atlieka informacijos rinkėjai. Jie stengdamiesi surinkti visapusišką informaciją naudoja visas įmanomas galimybes.

Analitikai apibendrina, tikrina informaciją ir daro išvadas. Analitikų teikiamas dokumentas (ataskaita, pranešimas) turi būti aktualus, realus, trumpas, patikimas. Pagrindinė dokumento dalis – problemos sprendimo variantai, rekomendacijos.

Kaip užkirsti kelią informacijos nutekėjimui?

Darbas vykdomas etapais.

Pirmas etapas. Saugomo objekto analizė nustatant, ką reikia saugoti. Šiame etape atliekami tokie analizės veiksmai:

- Nustatoma informacija, kurią reikia saugoti;
- Išskiriami ypač svarbūs saugomos informacijos elementai;
- Nustatoma kritinės informacijos egzistavimo trukmė (laiko tarpas, per kurį informacijos gavėjas gali realizuoti gautą informaciją);
- Nustatomi esminiai (vidaus tvarkos, režimo) elementai (indikatoriai), atspindintys saugomos (dominančios) informacijos sąvybes;
- Indikatoriai klasifikuojami pagal įstaigos funkcines zonas (tarnybiniai, technologiniai procesai, finansai, valdymas).

Antrame etape įvardijami pavojai. Šio etapo metu:

- Nustatoma, kas domisi turima (saugoma) informacija;
- Nustatomi vertinimo metodai, kuriuos taiko priešininkai (konkurentai), gaunantys informaciją;
- Sudaroma priemonių, nutraukiančių priešininko veiksmus, sistema.

Trečiame etape analizuojamas saugumo užtikrinimo posistemių efektyvumas. Toliau modeliuojama operacija ir sudaromi įvykių, kurių apsaugą reikia užtikrinti, aprašymai. Nustatomi kiekvieno įvykio indikatoriai, taip pat galimi specifiniai informacijos šaltiniai.

Ketvirtame etape nustatomos papildomos saugumo priemonės.

Penktame etape skyrių (atskirų padalinių) vadovai peržiūri suformuluotus saugumo užtikrinimo pasiūlymus, tikslinamos detalės, apskaičiuojamos išlaidos.

Šeštasis etapas – tai papildomų saugumo priemonių įgyvendinimas nustatant prioritetus.

Septintasis etapas – įgyvendinamų priemonių kontrolė, kuria remiantis nagrinėjamos ir šalinamos padarytos klaidos.

Apsisaugojimas nuo informacijos nutekėjimo

Technika, aplinka, įvairūs tarnybiniai dokumentai yra konfidencialios informacijos gavimo šaltiniai. Tokiems dokumentams atsiradus tarnyboje, įstaigoje pirmiausia jie turi būti pažymėti atitinkama žyma „Konfidencialu“ ar „Slapta“. Pagal tarnyboje (įstaigoje) nustatytas instrukcijas, taisykles taikomas specialus jų apyvartos režimas. Instrukcijomis reglamentuojama konfidencialių dokumentų rengimo, registravimo, naudojimo, saugojimo, siuntimo bei sunaikinimo tvarka. Tokių dokumentų egzempliorių skaičius turi būti griežtai ribotas, juodraščiai iš karto sunaikinami. Kiekvienas dokumentas, jo kopija (dauginti reikėtų vengti) registruojami specialiaame žurnale ir išduodami, perduodami tik pasirašytinai. Savaimė suprantama, kad dokumentai turi būti laikomi seifuose ar metalinėse dėžėse tam tikrus saugumo reikalavimus atitinkančiose patalpose. Praėjus naudojimo būtinybei jie sudeginami, sunaikinami specialia technika (vadinamaisiais „krokodilais“ ir kt.) arba saugomi archyve atskirai nuo kitų dokumentų. Itin svarbu su konfidencialiais dokumentais dirbti tvarkingai, jie negali būti palikti be priežiūros arba matomi aplinkiniams (užverčiamas ar uždengiamas dokumentas nėra nepagarba prie stalo priėjusiam bendradarbiui!). Atkreiptinas dėmesys, kad tarnybos (įstaigos) paslaptis gali būti ir tarnybos (įstaigos) finansiniai bei vidinės apskaitos dokumentai, ant kurių paprastai nededama slaptumo žyma. Įstaigos vadovams tikslinga ne tik periodiškai tikrinti dokumentų apyvartos tvarką ir, nustačius pažeidimus bei sąlygas jiems atsirasti, numatyti atitinkamas priemones jiems šalinti, bet ir greitai reaguoti į bet kuriuo metu aptiktą aplaidumą. Būtina apgalvoti, kaip išsaugoti konfidencialius dokumentus esant ekstremalioms aplinkybėms, tokioms kaip gaisras ar kita avarinė būklė, pranešimas apie galimą sprogimą ir pan. Tuomet dokumentai gali būti prieinami įvairių tarnybų darbuotojams. Reikia turėti galvoje, kad tokią situaciją tyčia gali sukurti tie, kurie sieks sužinoti paslaptis, prisidengę „gelbėjimo“ darbais. Kitų institucijų reikalavimai gauti (ar paimti) konfidencialius dokumentus turėtų būti teisiškai pagrįsti ir raštiškai įforminti.

Reikšmingas informacijos nutekėjimo kanalas yra konfidencialūs pokalbiai. Naudojant įvairių rūšių šiuolaikinę žvalgybos techniką ne itin sunku slapta kontroliuoti pokalbius telefonu patalpose ir viešose vietose. Norint klausytis pokalbių patalpose būtina įrengti elektronines „au-

sis“ (galima klausytis ir iš išorės). Jos gali būti įrengtos slapta arba šifruotai patekus į norimą vietą, t. y. prisistačius interesantais, aptarnaujančiu personalu, avarinių tarnybų darbininkais ir pan. Todėl svetimų asmenų apsilankymas be aiškos ar logiškos priežasties turėtų signalizuoti apie galimą pavojų. Mikrofonai gali būti pašto ženkle dydžio ir lengvai priklijuojami prie stalo. Juos galima įmontuoti įvairiuose suvenyruose, dovanėlėse: rašikliuose, žiebtuvėliuose, peleninėse ir pan. Patalpose galima įrengti elektroninius garso slopintuvus, skirtus apsaugoti nuo klausymosi iš išorės, jais blokuoti langų stikluose susidarantiems akustiniams virpesius, panaudoti prietaisus, signalizuojančius apie slaptą garso įrašymą, ir kitas neutralizavimo priemones. Savaime aišku, nereikia aptarinėti slaptų reikalų prie atviro lango, ypač jeigu jis yra pirmame aukšte ir išeina į gatvę. Bet geriausia specialiai įrengti atskiras patalpas, skirtas slaptiems pokalbiams. Daugelis tarnautojų (pareigūnų) įsitikinę, kad jų pokalbių telefonu klausomasi. Nuogąstavimai dėl įsivaizduojamų mastų daugiau ar mažiau perdėti. Tačiau telefoninių pokalbių klausymasis yra bene lengviausiai prieinamas informacijos šaltinis ir jį apsaugoti nėra itin lengva. Klausymosi galimybes mažina skaitmeninio mobiliojo ryšio, gatvės telefono naudojimas. Saugant telefoninius pokalbius galima panaudoti kodavimo prietaisus (*scrambler*), detektorius, jie signalizuoja apie papildomą prisijungimą prie telefono linijos. Vis dėlto geriausia vadovautis elementaria taisykle – nekalbėti telefonu apie tai, kas nėra skirta viešumai. Elektros instaliacijos, telefoninių komunikacijų, signalizacijos įrengimo bei kiti remonto darbai, atliekami pašalinių žmonių, turi būti griežtai prižiūrimi. Tokiais atvejais susidaro palankiausias sąlygos įrengti žvalgybos techniką, nes įvairius gedimus, profilaktinius patikrinimus gali specialiai parengti suinteresuoti asmenys. Visai „nekalbas“ telefono aparato pakeitimas gali būti susijęs su tuo, kad naujasis aparatas galės kitiems transliuoti pokalbius patalpoje ir telefonu. Todėl būtina patikrinti, kas ir kodėl atlieka remonto ar profilaktikos darbus. Siekiant aptikti įrengtą žvalgybos techniką reikėtų periodiškai tikrinti didelės rizikos patalpas, telefonų tinklus. Tokius patikrinimus turėtų atlikti specialistai, bet kad rezultatas nebūtų atvirkštinis, kreiptis pagalbos reikėtų į patikimą ir geros reputacijos įstaigą. Būtina atidžiai stebėti ir vertinti aplinką, atkreipti dėmesį, pavyzdžiui, jeigu prie įmonės pastato langų ilgai stovi automobilis, kuriame nežinia ko sėdi žmonės. Automobilis, tiesa, gali būti ir tuščias, bet jame gali būti įrengtos įmantrios antenos, kuriomis retransliuojami pokalbiai ir net kompiuterinė informacija.

Gali keistai atrodyti aplink būstinę netikėtai atsiradusios prekyvietės arba įvairūs darbininkai. Apdairūs pareigūnai pasidomi ir aplink esančiais objektais, iš kurių būtų galima klausytis ir stebėti, jų paskirtimi, ten dirbančių žmonių veikla. Įtarus, kad stebima, paprasčiau sakant – sekama, nereikia iš karto išsigąsti: stebinčius tiesiog gali dominti sekamojo ryšiai, lankymosi vietos, iš to galima daryti gana pagrįstas išvadas apie keitinimus, įstaigos darbuotojus, rengiamus veiksmus. Per konfidencialius pokalbius viešose vietose irgi būtina apsidairyti, įvertinti aplinkinius žmones, automobilius, siekiant išvengti kryptingo veikimo mikrofono panaudojimo per atstumą. Patartina įvairių susibūrimų ar renginių metu (konferencijose, parodose, pobūviuose ir t. t.) vengti konfidencialių pokalbių.

Apsisaugojimo nuo informacijos nutekėjimo priemonės:

- Kontroliuoti įstaigos ar tarnybos darbuotojus ir pareigūnus, prieinančius prie slaptos dokumentacijos bei duomenų bazės.
- Periodiškai tikrinti duomenis ir nustatyti jų slaptumo lygį, turint omenyje, kad informacija greitai sensta.
- Nepiktnaudžiauti samdant laikinus darbuotojus, jeigu jie dėl savo darbo specifikos turi galimybę vertinti patalpas, techninę įrangą, jeigu jiems suteikiama galimybė prieiti prie informacijos, konfidencialių duomenų.
- Įrengti garso nepraleidžiančias patalpas, skirtas svarbiems klausimams aptarti;
- Reguliariai tikrinti šias patalpas specialia aparatūra, ieškant slaptų klausymosi įtaisų;
- Įvesti specialius slaptos informacijos segtuvus, kurie cirkuliuotų tik įstaigos ar tarnybos viduje.
- Nustatyti pastovią lankytojų priėmimo vietą, nepalikti jų vienu biure bei kitose tarnybinėse patalpose.
- Ne rečiau kaip kartą per savaitę atlikti tarnybinių ir pagalbinių patalpų (taip pat koridorių ir tualetų) patikrinimą, siekiant išsiaiškinti, ar esama klausymosi ir garso įrašymo prietaisų.
- Nustatyti dauginimo ir kopijavimo aparatūros vietas, naudoti tvarką.
- Įrengiant nereikalingų dokumentų naikinimo aparatą besąlygiškai laikytis nuostatos, kad slapthus dokumentus naikina tik pareigūnas, atsakingas už įstaigos saugumą.

- Tarnybiniais užrašams naudoti galima tik specialius sunumeruotus sąsiuvinius ir bloknotus.
- Dienos pabaigoje minėtuosius sąsiuvinius ir bloknotus reikia slėpti seife arba stalčiuje, turinčiame patikimą užraktą.
- Nustatyti asmeninę pareigūnų (darbuotojų) atsakomybę už konfidencialios informacijos saugojimą, tiksliai apibrėžiant drausmines ir materialines poveikio priemones už jos nutekėjimą.

Kiekvienas pareigūnas (darbuotojas), neatsižvelgiant į jo tarnybines padėties ar pareiginių laipsnį, gali naudoti tik tą informaciją, kuri būtina jo darbui.

Bendravimas su spaudos atstovais

Menas duoti interviu susideda iš sugebėjimo būti dėmesingam, nuoširdžiam ir atviram smulkmenoms. Pasistenkite įteigti sau, kad jūs tai darote gerai. Duodant interviu reikia būti susikaupusiam, likti pačiu savimi. Todėl rekomenduojama laikytis šių taisyklių.

Prieš duodant interviu būtina ruoštis:

- Iš anksto paklauskite reporterio, kokia pokalbio tema ir tikslas.
- Parinkite reikalingų faktų, kad atsakytumėte į klausimus, kurių labiausiai galima tikėtis;
- Užduokite sau klausimą, ką aš norėčiau sužinoti būdamas žurnalistas.

Pasitreniruokite duoti interviu:

- Keletą minučių parepetuokite prieš veidrodį;
- Pasirodykite draugiškai auditorijai;
- Paprašykite auditorijos kritiškai paanalizuoti jūsų elgesį.

Interviu turi sukelti pasitikėjimą:

- Nesistenkite apgaudinėti arba perdėti;
- Jeigu nežinote atsakymo į klausimą arba nenorite atsakyti, taip ir pasakykite;
- Pasiūlykite reporteriui vėliau susisiekti, jeigu žinote, kad turėsite jam svarbių duomenų, pažadą būtinai išpildykite;
- Jeigu reporterio reikalaujama informacija negali būti suteikta, mandagiai jam tai paaiškinkite;
- Interviu metu žiūrėkite žurnalistui į akis, o ne į kameros objektivą, atsakinėkite taip, lyg jūsų pokalbis neįrašinėjamas;

- Reikia būti įsitikinusiam savo žodžiais, vengti žargonų, kalbos monotonijos, be to, naudinga išreikšti kai kurias emocijas – tai padeda sukurti teigiamą įvaizdį.

Likite šaltakraujis, nesiginčykite dėl faktų, dėstykite juos paprastai, neprarasdamas savitvardos.

Nedelsdamas pataisykite žurnalistą, jeigu jis apibendrinamas neteisingai formuluoja jūsų pasakytus faktus, toliau dėstykite savo mintis, net jeigu žurnalistas bando jus pertraukti.

Susitikimas gali būti jums nenaudingas, jeigu žurnalistas sukels jums streso būklę.

Išlaikykite įprastą pozą, nesistenkite sudaryti žiauraus ir įtaraus žmogaus įspūdį:

- Interviu metu reiktų jaustis savimi pasitikinčiu profesionalu;
- Nerekomenduojama laikyti rankas kišenėse, kramtyti gumą ir žaisti šratinuku arba koku nors kitu daiktu.

Kalbėkite apie klausimo esmę:

- Venkite ilgų istorijų apipinančių kalbų ir pasakojimų, nepateikite ilgų atsakymų į trumpus klausimus. Kai jūsų atsakymai bus paskelbti, gali pasirodyti, kad jums neleido pasakyti paties svarbiausio dalyko.

Pasistenkite gauti iš reporterio įrodymų, kad jis jus suprato:

- Užduokite sau klausimą, ar jis supranta prasmę to, ką jūs pasakėte;
- Jeigu reporteris linkčioja galvą, ar tai reiškia, kad jis sutinka su jumis, ar paprasčiausiai nori, kad jūs tęstumėte pasakojimą;
- Jeigu pajutote nepasitikėjimą, paklauskite apie tai reporterį;
- Pokalbio metu naudinga išdėstyti ir papildomus faktus, norint paaiškinti pagrindinius dalykus.

Būtina suprasti žurnalistų klausimus. Jeigu nesate įsitikinęs, kad teisingai supratote klausimą, paprašykite jį pakartoti arba paaiškinti.

Reikia būti labai atsargiems žurnalistui pateikiant ilgus arba sudėtingus klausimus, nes atsakant į juos galima pasakyti tai, ko nederėtų.

Neparodykite savo nerimo, įsivaizduokite, kad jūsų interviu atrodo daug geriau, negu jūs galvojate.

Jeigu jūsų pranešime yra vardų, adresų, kaltinimo punktų ir kitų smulkmenų, siekiant tikslumo būtina paruošti spausdintos medžiagos.

Žurnalistai dažnai nori žinoti kalbėjusio pareigūno vardą ir telefono numerį, kad galėtų jam paskambinti tuo atveju, kai rengiant medžiagą kyla abejonių. Sudėtingomis sąlygomis būkite mandagūs ir kantrūs.

Įmanomas toks atsakymas į sunkų klausimą: „Dabar aš nežinau, bet kai tik sužinosiu atsakymą į jūsų klausimą aš iš karto susisieksiu su jumis“.

Nepasiduokite situacijai, kai spaudos konferencijoje dominuoja vienas arba du korespondentai. Reikia vengti ilgų ginčų ir debatų, žurnalistui verčiau pasiūlykite susisiekti vėliau.

Užduotus klausimus naudinga pakartoti, taip laimima laiko apgalvoti atsakymą. Tai naudinga ir auditorijai, kuri gali klaidingai suprasti arba neišgirsti.

10. BENDROS ŽINIOS APIE SPROGIMUS, SPROGSTAMAŠIAS MEDŽIAGAS IR SPROGSTAMUOSIUS ĮTAISUS

Sprogimo procesą galima apibūdinti kaip žaibišką didelio energijos kiekio išsiskyrimą mažame tam tikrų medžiagų tūryje, kai dėl staigaus išorinio poveikio sukeltų fizikinių bei cheminių pokyčių šios medžiagos virsta labai suslėgtomis dujomis arba garais, didele jėga išjudinančiais aplink tūrį esančią materiją. Lietuvių kalbos žodynas (leidykla „Mintis“, 1972 m.) žodį „sprogti“ mus dominančia prasme aiškina taip: plyšti, trūkti, susidarius iš vidaus didžiuliam spaudimui.

Sąvokos

Sprogimas – didelio energijos kiekio išlaisvinimas labai nedidelėje erdvėje per labai trumpą laiką.

Sprogstamoji medžiaga – cheminis junginys arba junginių mišinys, dėl tam tikro išorinio poveikio galintis greitai virsti dideliu dujų kiekiu. Trumpiau sakant, sprogimas yra giminingas įprastų medžiagų (anglies, medžio) degimui, bet skiriasi tuo, kad vyksta labai greitai, per tūkstantines, dešimtųjų sekundės dalis. Todėl pagal sprogstamųjų medžiagų virtimo dujomis greitį skiriami du procesai: degimas ir detonacija.

Degimas – tai procesas, per kurį dėl šilumos pralaidumo energija perduodama iš vieno medžiagos sluoksnio į kitą. Degimo tipo sprogimas yra būdingas parakui. Dujų atsiradimo procesas, palyginti su detonacija, vyksta gana lėtai, dėl to parakui sprogstant uždaroje erdvėje (šovinio tūtelėje) kulka išmetama, o tūtelė nesunaikinama.

Detonacija – tai energijos perdavimo procesas, vykstantis sprogimo bangai pereinant per sprogstamąją medžiagą didesniu nei garso greičiu (6–7 tūkst. metrų per sekundę). Šiuo atveju dujos atsiranda labai greitai, staigiai iki didelių vienetų pakyla slėgis, tai yra dujos nespėja iš-eiti pro vietą, kurioje yra mažiausias pasipriešinimas, ir plečiasi viską aplinkui naikindamos. Toks sprogimo tipas yra būdingas trotilui, hekso-genui, amonitui ir kitoms medžiagoms.

Sprogimo banga – labai suspaustų medžiagų (oro, skysčių, grunto) terpė, didesniu nei garso greičiu plintanti į visas puses nuo sprogimo centro.

Pirminė fragmentacija – tai paties sprogmens skeveldros, kurias neša sprogimo banga. Skeveldrų kiekis priklauso nuo sprogmens konstrukcijos, pavyzdžiui, vamzdyje paslėpta brizantinė sprogstamoji medžiaga susmulkina vamzdį į daugybę skeveldrų, tuo tarpu sprogmuo, susidedantis iš dinamito ir sprogdiklio, praktiškai nesukelia fragmentacijos. Norint susilpninti fragmentaciją reikia netoli sprogmens pridėti maišų su smėliu ir kitų daiktų, kurie po sprogimo nevirsta skeveldromis.

Antrinės (šalutinės) fragmentacijos metu skeveldros atsiranda iš šalia sprogmens esančių daiktų, todėl jų būna daugiau. Norint sumažinti skeveldrų kiekį reikia pašalinti šalia sprogmens esančius daiktus.

Šiluminis efektas – sprogimo metu išsiskiria labai daug energijos, todėl sprogimo vietoje per dalį sekundės temperatūra pakyla iki 2000–4000 laipsnių ir todėl gali užsiliepsnoti šalia esantys šilumai jautrūs daiktai.

Kad įvyktų sprogimas (toliau jis plečiasi savaime), reikalingas iš-orinis poveikis, sprogstamajai medžiagai detonuoti reikia atitinkamo

energijos kiekio. Išorinis poveikis sprogstamajai medžiagai būna šių tipų:

1. Mechaninis (smūgis, trintis);
2. Šiluminis (kibirkštis, liepsna, šildymas);
3. Cheminis (cheminės reakcijos, sprogstamosios medžiagos);
4. Detonacinis (šalia esančios sprogstamosios medžiagos sprogi-mas).

Skirtingos sprogstamosios medžiagos nevienodai reaguoja į išorinį poveikį. Vienos iš jų sprogsta esant bet kokiam poveikiui, kitos – tik esant tam tikroms sąlygoms. Pavyzdžiui, juodas parakas gerai reaguoja į šilumos, bet blogai reaguoja į mechaninį ir praktiškai nereaguoja į cheminį poveikį; trotilas yra jautrus tik detonaciniam poveikiui. Yra tokių sprogstamųjų medžiagų, kurios sprogsta be jokio pastebimo poveikio, bet jos praktiškai nėra naudojamos.

10.1. SPROGSTAMOSIOS MEDŽIAGOS

Pagal veikimo būdą, funkcinę paskirtį sprogstamosios medžiagos skirstomos į:

1. Inicijuojančias;
2. Brizantines;
3. Svaidančiąsias;
4. Pirotechninius mišinius.

Inicijuojančioms sprogstamosioms medžiagoms būdingas didelis jautrumas išoriniam poveikiui. Kitos šių medžiagų charakteristikos nėra ypatingos. Šios medžiagos pasižymi svarbia savybe – jų sprogimas (detonacija) daro detonacinį poveikį brizantinėms ir svaidomosioms sprogstamosioms medžiagoms, kurios dažniausiai nėra jautrios jokiam kitam poveikiui, išskyrus detonacinį. Todėl inicijuojančios sprogstamosios medžiagos yra naudojamos paskatinti brizantinių bei svaidomųjų sprogstamųjų medžiagų sprogimą. Inicijuojančios sprogstamosios medžiagos dažniausiai naudojamos sprogdinimo priemonių (kapsulių, kapsulių-detonatorių, elektros detonatorių) gamyboje.

Brizantinės sprogstamosios medžiagos naudojamos gaminant sviedinius, bombas, minas, raketas, fugasus. Jomis sprogdinami pastatai, tiltai, automobiliai ir t. t. Pagal savo sprogstamąsias savybes šios medžiagos skirstomos į tris grupes:

1. Didelio galingumo (heksogenas, tetrilas, tenas);
2. Vidutinio galingumo (trotilas, melinitas, plastitas);
3. Mažo galingumo (amonio salietra (amonio nitratas) ir jos mišiniai).

Didelio galingumo sprogstamosios medžiagos yra jautresnės išoriniam poveikiui, todėl siekiant padidinti jų galingumą dažnai naudojami jų ir flegmatizatorių mišiniai (medžiagos, sumažinančios sprogstamosios medžiagos jautrumą) bei mišiniai su vidutinio galingumo sprogstamosiomis medžiagomis. Kartais didelio galingumo medžiagos yra naudojamos vietoj tarpinių detonatorių.

Svaigosios sprogstamosios medžiagos – tai juodasis bedūmis, dūminis parakas, nitroglicerinas.

Visos sprogstamosios medžiagos apibūdinamos atsižvelgiant į tikslus, kuriems bus naudojama sprogstamoji medžiaga. Svarbiausios sprogstamąją medžiagą apibūdinančios savybės:

1. Jautrumas išoriniam poveikiui;
2. Energija, gaunama sprogimo metu;
3. Detonacijos greitis;
4. Brizantiškumas;
5. Fugasiškumas;
6. Cheminis atsparumas;
7. Naudojimo laikas ir medžiagų laikymo sąlygos;
8. Normali būseną;
9. Tankis.

Sprogstamosios medžiagos galia apibūdinama pagal brizantiškumą, fugasiškumą, detonacijos greitį, sprogimo metu išsiskiriančią energiją.

Brizantiškumas – tai sprogstamosios medžiagos savybė smulkinti, naikinti prisiliečiančius daiktus (metalo, sienas, akmenis). Brizantiškumo dydis nurodo, koks dujų kiekis atsiranda sprogimo metu. Kuo didesnis sprogstamosios medžiagos brizantiškumas, tuo labiau ši medžiaga tinka sviediniams, minoms gaminti. Ji geriau susmulkins daiktą, į kurį yra įdėta, suteiks skeveldroms didesnę greitį ir bus stipresnė smogiamoji banga. Su brizantiškumu tiesiogiai susijęs detonacijos greitis, nurodantis, kaip greitai sprogimo procesas plečiasi per visą sprogstamąją medžiagą. Brizantiškumas matuojamas milimetrais. Šis vienetas yra sąlyginis, todėl nereikia apibūdinti brizantiškumo matavimo metodikos.

Fugasiškumas – tai darbinis gebėjimas sunaikinti ir išmesti iš sproginimo vietos aplinkinius daiktus (žemę, betoną ir t. t.). Fugasiškumas apibūdinamas sproginimo metu atsirandančių dujų kiekiu: kuo daugiau atsiranda dujų, tuo didesnę poveikį turi sproginimo medžiaga. Fugasiškumas matuojamas kvadratiniais centimetrais, bet tai yra sąlyginis vienetas.

Bendros žinios apie sproginis

Sproginis charakteristikos

Amonio salietros sproginimosios medžiagos

Prie amonio salietrų (nitratinų) sproginimų medžiagų priskiriamos sproginimosios medžiagos, kurių sudėties pagrindas yra amonio salietra. Visos šios medžiagos yra priskiriamos prie nedidelio galingumo brizantiškų medžiagų. Palyginti su trotilu, jos yra 25 procentais silpnesnės. Tačiau pagal savo brizantiškumą šios medžiagos mažai atsilieka nuo trotilo, o pagal fugasiškumą jos galingesnės negu trotilas. Šios medžiagos labiausiai tinka gruntui sprogdinti, nes pasižymi geru fugasiškumu, leidžiančiu iš sproginimo vietos išmesti kuo daugiau žemės. Bet uolėtose vietovėse tokiems darbams atlikti labiau tinka trotilas, dėl didesnio brizantiškumo leidžiantis geriau smulkinti uolėtas medžiagas.

Amonio salietros sproginimosios medžiagos daugiausia naudojamos žemės ūkyje, mažiau – karinėje veikloje. Tokį panaudojimą lemia maža jų kaina ir patikimumas, nes daugiau kaip 3 procentais padidėjus drėgnumui šios medžiagos praranda savybę sprogti. Visą laiką vykstantys cheminiai kristalizacijos procesai lemia užimamo tūrio padidėjimą, todėl gali plyšti šios medžiagos pakuotė ir medžiaga išsipilti.

Amonio salietra yra sproginimoji medžiaga, bet dėl anksčiau išvardytų trūkumų gryna praktiškai nėra naudojama. Norint pašalinti vienokius ar kitokius trūkumus, ji yra sumaišoma su kitomis medžiagomis. Atsižvelgiant į tai, kokios medžiagos naudojamos, amonio salietros sproginimasis medžiagas galima suskirstyti į grupes.

Amonitai. Tai amonio salietros ir trotilo, kurio koncentracija gali būti nuo 20 iki 80 procentų, mišiniai. Pagrindinės markės – A-20, A-40, A-50, A-60, A-80 (skaičiai nurodo procentinę trotilo koncentraciją).

Dinamonai (nepainiokite su dinamitu). Tai amonio salietros ir degių medžiagų – durpių, pjuvenų mišinys. Toks maišymo būdas leidžia

nežymiai sumažinant fugasiškumą nuo 10 iki 80 procentų sumažinti medžiagos kiekio sunaudojimą.

Amonalai. Tai amonitai ar dinamonai, sumaišyti su aliuminio milteliais. Tai padidina sprogstamosios medžiagos energiją, brizantiškumą, fugasiškumą ir suteikia sprogstamajai medžiagai trotilo savybių. Toks sprogstamosios medžiagos gaminimo būdas padeda padidinti medžiagos galingumą nenaudojant trotilo.

Igdanitai. Tai amonio salietros ir naftos produktų (dyzelinio kuro, benzino, naftos) mišinys. Ši medžiaga pasižymi didele sprogimo temperatūra, geru brizantiškumu, atsparumu vandeniui, bet šios savybės išlieka iki tol, kol išgaruoja naftos produktas. Todėl ši sprogstamoji medžiaga gaminama prieš sprogdinimą.

Igdanitai

1. *Jautrumas:* beveik nejautrūs smūgiams, kulkos peršovimui, ugniai, kibirkštims, trinčiai. Sprogimo patikimumas priklauso nuo amonio salietros koncentracijos. Kuo didesnė amonio salietros koncentracija, tuo sprogmuo geriau sprogsta.

2. *Sprogimo energija* 1000–1800 k.kal/kg.

3. *Detonacijos greitis* 4000–6500 m/s.

4. *Brizantiškumas* 13–27 mm.

5. *Fugasiškumas* 300–450 cm³.

6. *Cheminis atsparumas:* tirpsta vandenyje. Daugiau kaip 3 proc. padidėjus drėgnumui šios medžiagos praranda savybę sprogti. Susigulėjęs ir suakmenėjęs šis mišinys taip pat praranda sprogstamąsias savybes.

7. *Naudojimo laikas ir medžiagų laikymo sąlygos:* naudojimo laikas priklauso nuo laikymo sąlygų, drėgnumo, pakuotės hermetiškumo. Išdžiovintos ir susmulkintos į miltelius medžiagos atgauna savo sprogstamąsias savybes. Medžiaga tinkama naudoti apie metus.

8. Dažniausiai atrodo kaip baltos, pilkos, geltonos spalvos milteliai. Sprogmennyse naudojami tik milteliai, o ne suakmenėjusi medžiaga.

9. *Tankis* 0,9–1,2 g/cm³.

Amonitas A-80

Amonitas A-80 naudojamas kariuomenėje. Paprastai jis būna briketų, kurių matmenys – 12,5×12,5×6 cm, o svoris – 1,35 kg, formos. Šie briketai apvyniojami vandeniui nepralaidžia medžiaga. Specialių detonatoriams skirtų lizdų neturi, nes sprogdinant yra naudojamas tarpinis

detonatorius – 200 g trotilo. 24 briketai yra sudedami į medinės dėžės, kurios prikrautos sveria 44 kg.

Žemės ūkyje naudojama amonio salietra dažniausiai būna supakuota į popierinius maišus po 25–55 kg, medinės dėžės po 40 kg, 23–60 skersmens šoviniuose jos masė yra nuo 100 iki 1500 g.

Heksogenas

Heksogenas (cheminis pavadinimas – trismetilentrisnitroaminas) – brizantiška sprogstamoji medžiaga, priklausanti didelio galingumo sprogstamosioms medžiagoms.

1. *Jautrumas*: sprogsta nuo smūgio, kulkos peršovimo.

2. *Sprogimo energija* 1290 k.kal/kg.

3. *Detonacijos greitis* 8380 m/s.

4. *Brizantiškumas* 24 mm.

5. *Fugasiškumas* 490 cm³.

6. *Cheminis atsparumas*: lydymosi temperatūra – 202°C, užsiliepsnojimo temperatūra – 215–230°C, jautrumas smūgiui – 10 kg svorio 25 cm³. Vandenyje netirpsta, su metalais nereaguoja, blogai susispaudžia. Gerai užsidega ir dega šviesiai balta šnypščiančia liepsna, degimas po kiek laiko pereina į detonaciją.

7. *Naudojimo laikas ir medžiagų laikymo sąlygos*: naudojimo laikas neribojamas, ilgai būdama žemėje, vandenyje medžiaga nepraranda sprogstamųjų savybių.

8. *Normali būseną*: smulkiakristalė bekvapė ir beskonė baltos spalvos medžiaga.

9. *Tankis* 1,8 g/cm³.

Gryno heksogeno esama tik specialiose kapsulėse – detonatoriuose. Sprogdinimo darbams atlikti grynas heksogenas nenaudojamas, naudojami jo mišiniai su kitomis sprogstamosiomis medžiagomis. Dažnai jis yra maišomas su flegmatizatoriais (parafino mišinys), nuo kurių jo spalva keičiasi į oranžinę. Kartais jis yra papildomas aliuminio milteilais. Visi šie darbai atliekami gamyklose naudojant specialią įrangą.

Plastikinės sprogstamosios medžiagos

Plastikines sprogstamąsias medžiagas dažnai naudoja teroristai. Plastikinis sprogmuo – tai brizantinė sprogstamoji vidutinio galingumo medžiaga. Plastikinio sprogmens charakteristikos beveik tokios pačios kaip ir trotilo, tačiau jis yra patogesnis naudoti atliekant sprogdinimo

darbus. Juo ypač tinka sprogdinti metalines, gelžbetonines ir betonines konstrukcijas. Metalas sunkiai sprogsta, todėl norint pramušti geležinę konstrukciją reikia kuo arčiau jos pridėti sprogstamąją medžiagą, kad kuo daugiau jos liestųsi su metalu. Tai padaryti lengviau turint į plastiliną panašios medžiagos. Naudojant trotilo „šiškes“ jų prireiks 10–20 proc. daugiau, nes reikės kompensuoti jų neglaudų išdėstymą. Plastikinių sprogmenų galima prilipdyti net ir tose vietose, kur kitas medžiagas išdėstyti būtų neįmanoma, pavyzdžiui, prie veržlių, įvairių išsikišimų.

Pagrindinės plastito markės: Rusijoje – ПББ-4, ПББ-5, ЭББ-11, П-4, ЛПББ-9; JAV – C-3, C-4, C-5, Čekijoje – SM-SEMTEX, Prancūzijoje – PE, PE3, PE4.

Pagrindinės charakteristikos:

1. *Jautrumas*: praktiškai nejautrus smūgiams, peršovimui kulka, ugniai, kibirkštims, trinčiai, cheminiam poveikiui. Patikimai sprogsta nuo standartinės kapsulės – detonatoriaus, įkišto į plastito masę ne mažiau kaip 10 mm gylyje.

2. *Sprogimo energija* 910 k.kal /kg.

3. *Detonacijos greitis* 7000 m/s.

4. *Brizantiškumas* 21 mm.

5. *Fugasiškumas* 280 cm³.

6. *Cheminis atsparumas*: nereaguoja esant kietoms medžiagoms (metalui, medienai, plastikui, betonui ir t. t.), netirpsta vandenyje, jame nesikaupia vanduo. Savybės nesikeičia ilgai šildant ar mirkant vandenyje. Nuo ilgo buvimo atviroje saulėje jo spalva šiek tiek tamsėja ir teoriškai truputį padidėja jautrumas. Nuo ugnies jis užsidega šviesia intensyvia liepsna. Degant dideliu kiekiu uždaroje erdvėje gali detonuoti.

7. *Naudojimo laikas ir medžiagos laikymo sąlygos*: naudojimo laikas nėra ribojamas. Ilgai būdamas vandenyje ar žemėje plastitas nepraranda sprogstamųjų savybių.

8. *Normali būseną*: plastikinė, panaši į molį ar plastiliną medžiaga. Esant žemai temperatūrai jos plastiškumas sumažėja. Esant žemesnei kaip -20°C temperatūrai medžiaga sutvirtėja. Kylant temperatūrai plastiškumas didėja. Esant +210°C temperatūrai medžiaga užsiliepsnoja.

9. *Tankis* 1,44 g/cm³.

Plastitas sudarytas iš heksogeno ir plastikinių medžiagų mišinio (parafino ir kt.). Heksogeno koncentracija plastite būna nuo 75 iki 90 procentų. Plastitas gali atrodyti labai įvairiai – nuo pastos iki tankaus molio pavidalo. Tai priklauso nuo naudojamų plastikinių medžiagų.

Standartinis plastitas ПІВВ-4 panašus į tankų rudos spalvos molį, liečiant jis primena plastiliną, sumaišytą su smėliu.

Plastitas ПІВВ-4 kariuomenėje naudojamas briketų formos. Jų dydis yra $7 \times 7 \times 14,5$ cm, masė – 1 kg. Briketai apvyniojami rudu parafinuotu popieriumi. Kai kurios plastito rūšys gali atrodyti kaip juostos (ЭВВ-11).

Dinamitas

Dinamitą išrado Alfredas Nobelis, sumaišęs nitrogliceriną (naudojamą vaistams nuo širdies ligų gaminti) su moliu. Dėl didelio jautrumo išoriniam poveikiui nitroglicerino nebuvo įmanoma naudoti sprogmennyse. Didelės koncentracijos nitroglicerinas galėjo sprogti savaime be jokio išorinio poveikio. Dabar jis yra labai mažai naudojamas dėl savo charakteristikų.

1. *Jautrumas*: peršovus kulka gali sprogti. Labai jautrus smūgiams. Degimas pereina į detonaciją. Esant žemesnei kaip $+8^{\circ}\text{C}$ temperatūrai jautrumas padidėja iki pavojingų dydžių.

2. *Sprogimo energija* 1274 k.kal./kg.

3. *Detonacijos greitis* 6500 m/s.

4. *Brizantiškumas* 15–18 mm.

5. *Fugasiškumas* 360–400 cm³.

6. *Cheminis atsparumas*: blogai tirpsta šaltame vandenyje, esant sąveikai su metalais nereaguoja. Dega stipriai suodinančia liepsna. Degimas pereina į detonaciją. Neigiamai veikia žmogaus širdies veiklą.

7. *Naudojimo laikas ir medžiagos laikymo sąlygos*: naudojimo laikas priklauso nuo laikymo sąlygų. Dinamitą laikyti reikia ne žemesnėje kaip $+10^{\circ}\text{C}$ ir ne aukštesnėje kaip $+22^{\circ}\text{C}$ temperatūroje, saugoti nuo saulės spindulių, gerai vėdinti patalpas. Visais atvejais jo naudojimo laikas ne ilgesnis kaip 1 metai, vėliau iš dinamito pradeda skverbtis nitroglicerinas, labai pavojingas aplinkai. Esant žemesnei kaip $+8^{\circ}\text{C}$ temperatūrai dinamitas tampa labai jautrus bet kokiam išorės poveikiui. Esant aukštesnei kaip $+30^{\circ}\text{C}$ temperatūrai išsiskiria nitroglicerinas.

8. *Normali būseną*: kieta molio išvaizdos medžiaga.

9. *Tankis* 1, 4–1, 5 g/cm³.

Nitroglicerino koncentracija yra nuo 35 iki 62 proc. Esant didesnei nitroglicerino koncentracijai dinamitas tampa atsparesnis šalčiui.

Elastitas (ЭББ-11)

Elastitas – tai brizantiška sprogstamoji vidutinio galingumo medžiaga. Daugeliu savo charakteristikų jis yra panašus į plastitą, bet skiriasi nuo jo tik tuo, kad jo sudėtyje yra flegmatizatoriaus ir plastinės medžiagos, darančios elastitą panašų į storą guminę juostą.

Pagrindinės charakteristikos:

1. *Jautrumas*: praktiškai nejautrus smūgiams, peršovimui kulka, ugniai, kibirkštims, trinčiai, cheminiam poveikiui. Patikimai sprogstą nuo standartinės kapsulės – detonatoriaus, kuris yra įdedamas tarp dviejų šios medžiagos sluoksnių.

2. *Sprogimo energija* 910 k.kal/kg.

3. *Detonacijos greitis* 7000 m/s.

4. *Brizantiškumas* 21 mm.

5. *Fugasiškumas* 280 cm³.

6. *Cheminis atsparumas*: nereaguoja į kietas medžiagas (metalą, medieną, plastiką, betoną ir t. t.), netirpsta vandenyje, nekaupia vandens, ilgai šaldant, mirkant vandenyje savybės nesikeičia. Nuo ilgo saulės spindulių poveikio patamsėja ir šiek tiek padidėja jo jautrumas. Dega šviesia intensyvia liepsna. Degdamas uždaroje erdvėje gali detonuoti.

7. *Naudojimo laikas ir medžiagos laikymo sąlygos*: naudojimo laikas neribojamas. Ilgai būdamas žemėje, vandenyje nepraranda sprogstamųjų savybių.

8. *Normali būseną*: guminė elastinga medžiaga. Esant neigiamai temperatūrai sumažėja elastiškumas. Jis tampa panašus kaip gumos. Esant žemesnei kaip -45°C temperatūrai sukieta, bet elastinių savybių nepraranda. Kylant temperatūrai elastitas plečiasi labai nežymiai. Esant +210°C temperatūrai užsidega.

9. *Tankis* 1,34 g/cm³.

Elastitas pagamintas iš heksogeno ir elastinių, plastinių medžiagų mišinio. Heksogeno koncentracija yra 75 proc. Standartinis elastitas ЭББ-11 yra rudai kreminės spalvos. C3-1Э – tai standartinis karinis užtaisas, kurio sprogstamoji medžiaga yra elastitas. 1 kg svorio elastitas atrodo kaip 2 m ilgio, 50 mm pločio ir 7 mm storio elastinė juosta. Kad sluoksniai nesuliptų, jie yra atriboti fluoroplastine juosta. Šią juostą galima naudoti visą arba dalimis.

Elastitą geriausiai naudoti norint sugadinti plieninius lynus, vamzdžius, kolonas. Jis gerai sprogdina gelžbetonį, medį.

Vienas elastito sluoksnis gali pramušti plieną iki 1 cm, medį – iki 25 cm, gelžbetonį – iki 10 cm.

Iš šių apibūdinimų matyti, kad skirtingiems tikslams vykdyti tinka skirtingos sprogstamosios medžiagos. Pavyzdžiui, sprogstamiesiems grunto darbams atlikti, šachtose (iškasti duobę ar sunaikinti užtvartą) geriausiai tinka medžiagos, pasižyminčios kuo didesniu fugasiškumu. Brizantiškumas šiuo atveju gali būti minimalus. Ir atvirkščiai, sviediniams gaminti reikalingas didelis brizantiškumas, o fugasiškumas nesvarbus.

7 lentelė. Sprogstamųjų medžiagų charakteristikos

Sprogstamoji medžiaga	Fugasiškumas	Brizantiškumas
Heksogenas	490	24
Trotilas	285	19
Plastitas	280	21
Amonitas	360	14

Iš lentelės matyti, kad (išskyrus heksogeną, kuris yra didelio galimumo) duobei žemėje iškasti geriausiai tinka amonitas, o sviediniams gaminti – plastitas.

Duomenys apie standartinių sprogstamųjų medžiagų pakavimo būdus ir apie kai kurių sprogstamųjų medžiagų išorinį vaizdą

Civilinėms ir karinėms reikmėms naudojamos sprogstamosios medžiagos (toliau – SM) ir sprogdinimo priemonės gamyklose pakuojamos į kartono arba popierines cilindrinės tūteles, paketus, dėžes, maišus.

Tūtelės būna aptrauktos įvairių spalvų įdėklais, o ant paketų, dėžių ir maišų taip pat būna įvairių spalvų juostos, nurodančios, kokioje ūkio pramonės šakoje, kokius darbus dirbant naudojamos SM. Be to, tūtelės būna pažymėtos įmonės antspaudu, kuriame nurodomas gamyklos indeksas, tūtelės svoris, pagaminimo data, SM pavadinimas, siuntos numeris.

Ant detonatorių dėžių ir dėžučių, be šių duomenų, taip pat nurodomas detonatorių kiekis, atsparumo laipsnis ir uždelsto veikimo galimybė.

SM dėžės, maišai yra plombuojami (maišai gali būti ir neplombuojami, o tik susiūti pagal valstybinį standartą). Kiekvienoje dėžėje, maiše turi būti potvarkis, kuriame išdėstomi pagrindiniai SM naudojimo techninių sąlygų reikalavimai: išbandymo tvarka, naudojimo taisyklės, garantinis laikas.

Pačios SM yra įvairių pavidalų ir spalvų.

Pateikiame dažniau naudojamų inicijuojančių SM aprašymą.

Gyvsidabrio fulminatas („trankusis gyvsidabris“) – balti arba pilki smulkūs, birūs kristalai. Jie yra nuodingi, salsvi, turi metalo prieskonį. Vandenyje tirpsta blogai.

Švino azidas – balti, smulkūs, blogai tirpstantys vandenyje kristalai.

Švino trinitrorezorcinatas – nebiri, smulkiakristalė medžiaga, blogai tirpstanti vandenyje, geltono aukso spalvos, tamsėjanti nuo tiesioginių saulės spindulių;

Terrazenas – šviesiai geltoni, vandenyje netirpstantys kristalai. Naudojamas padegamuosiuose mišiniuose.

Dažniau naudojamos brizantinės sprogstamosios medžiagos

Trotilas (tolas) gaminamas įvairaus dydžio trinkelų, plytų, netaisyklingos formos gabalų, granulių, miltelių pavidalu. Trinkelės gamykloje suvyniojamos į parafinuotą popierių, ant kurio užrašomas SM pavadinimas ir trinkelės masė. Trotilas yra gelsvai rudos spalvos. Jis nejautrus smūgiams, atsparus trinčiai, nesprogsta net peršautas šautuvo kulka. Degdamas lauke trotilas nesprogsta, o degdamas uždareme apvalkale sukelia sprogimą. Iš trotilo, jį sumaišius su amonio salietra, gaminama daugelis SM.

Tetrilas – ryškiai geltona kristalinė medžiaga, gaminama miltelių bei cilindrinų trinkelų pavidalu, vandenyje netirpsta, peršovus kulka sprogsta. Dega be dūmų, melsva liepsna, degant daugiau nei 1 kg sprogsta;

Plastitas – pastos pavidalo šviesiai kreminės spalvos netirpi, ne higroskopiška, lengvai deformuojama, mažai jautri smūgiams, trinčiai,

šilumai medžiaga. Peršautas kulka, retai kada sprogsa ar užsidega. Kariniam tikslams jis gaminamas briketų formos. Briketai įvyniojami į parafinuotą, nemarkiruojamą popierių ir kraunami į markiruojamas dėžes.

Mišininės brizantininės SM, kurių pagrindą sudaro amonio salietra:

Amonitai – įvairios spalvos ir pavidalo, iš dalies tirpstančios vandenyje medžiagos. Tai yra trotilo, heksogeno ir amonio salietros bei degančiųjų medžiagų mišiniai.

Amonalai – įvairių spalvų ir pavidalo, iš dalies tirpsta vandenyje. Tai yra trotilo, heksogeno ir amonio salietros, aliuminio arba magnio miltelių ir degančiųjų medžiagų mišiniai.

Dinamonai – trotilo, heksogeno ir amonio salietros ir naftos produktų arba medžio dulkių mišiniai.

Detonitai ir uglenitai – trotilo, heksogeno ir amonio salietros bei nitroglicerino mišiniai.

Kai kurios sprogstamosios – ir inicijuojančios bei brizantinės medžiagos gali geltonai nudažyti žmogaus odą, o ilgiau su jomis dirbant, net ir plaukus.

Iš inicijuojančių medžiagų tokios yra, pavyzdžiui, gyvsidabrio fulminatas („trankusis gyvsidabris“), tetrazenas. Brizantinės dažančiosios medžiagos: trotilas, tetrilas, melinitas (pikrino rūgštis).

Svaiddančios sprogstamosios medžiagos – dūminis ir bedūmis parakas.

Dūminis (mišininis) parakas yra kieta, biri medžiaga. Tai kalio salietros, medžio anglies ir sieros mišinys.

Dūminis parakas blausiai žvilga, jis tamsus, juodojo skalūno spalvos, pilkšvo atspalvio. Dideli grūdėliai blizga kaip metalas, jų yra nuo melsvo iki pilko atspalvio. Geras dūminis parakas nedulksta, netepa rankų, nepalieka žymių popieriuje. Vandeniui jis neatsparus.

Bedūmis parakas yra labai kietas, jo masės tankis itin didelis. Bedūmis parakas būna grūdėtas, žiedinis, vamzdelių formos, juostinis, plastiškas. Spalva – nuo šviesiai gelsvos iki tamsiai žalios.

Pirotechniniai mišiniai naudojami garsiniams, šiluminiams, dūminiams, spalviniams bei šviesos efektams gauti. Iš jų gaminamos signalinės, šviečiančios raketos, dūmų uždangos, sprogstamieji paketai sproginams imituoti. Juos sudaro oksidatorius, degančioji ir jungiamoji medžiagos.

10.2. SPROGSTAMIEJI ĮTAISAI

Viena iš nusikaltimų kategorijų, yra nusikaltimai, kurių metu naudojami sprogstamieji įtaisai. Daugeliu atveju jie skirti pašalinti konkurentus, įbauginti arba šantažuoti reketo aukas, sunaikinti kitų nusikaltimų pėdsakus, apgauti draudimo kompaniją. Bet kuri įstaiga, nesvarbu, kokio dydžio ji būtų, gali patirti sprogstamojo užtaiso sproginimo pavojų. Jį gali sukelti teroristų grupė, nepatenkinti buvę ar esami darbuotojai, kenkėjai arba gali grasinti atsitiktinis asmuo, skambindamas iš gatvės telefono.

Mokomųjų priemonių apie sprogstamųjų įtaisų gamybos techniką – knygų, vaizdajuosčių, informacijos interneto tinklalapiuose ir t. t. – netrūksta. Faktai rodo, kad vaikai ir jaunimas, naudodamiesi technine informacija, patys gamina įvairius sprogstamuosius įtaisus ir dėl to dažnai žūsta. Daugelis atliekančių tarnybą ir rezervo kariškių gauna profesinių žinių apie tai, kaip pagaminti bombą. Galima dažnai sutikti žmonių, kurie tarnybos metu pavogė daugybę detonatorių, granatų ir sproginimo imitatorių.

Ekspertų duomenimis, beveik 50 proc. sproginimų aukų – patys nusikaltėliai arba žmonės, bandantys pagaminti sprogmenis, kai šie pirma numatyto laiko arba dėl neatsargumo sprogstą jų rankose. Ekspertai pažymi, kad nusikaltėliams perėjus prie dvigubo sproginimo metodų panaudojimo, labai padidėjo pačių nusikaltėlių susisprogdinimo rizika gaminant sudėtingus sprogstamuosius įtaisus.

Kovodami su tokios rūšies nusikaltimais teisėsaugos pareigūnai negali ir neturi tikėtis, kad nusikaltėliai „susinaikins“ patys. Tiriant šią veiklą reikia koordinuotai naudoti naujausias šiuolaikines technologijas visos šalies mastu. Pastaruoju metu dažnai pranešama apie rastus įtartinus paketus ir panašiai. Dauguma telefonu skambinančių anonimų meluoja apie padėtus sprogmenis, tačiau į šiuos pranešimus visuomet reikia reaguoti rimtai, nes vienintelis nepatikrintas pranešimas gali nusinešti daugelio žmonių gyvybes ir padaryti daug materialinės žalos.

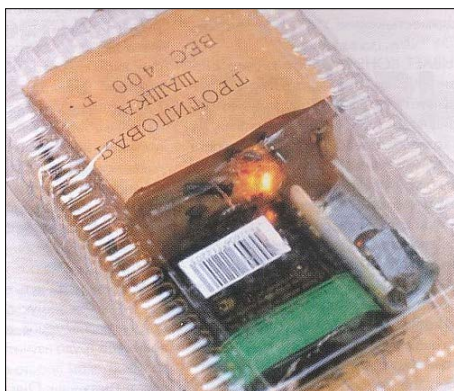
Kad galimus sproginimus galėtume laiku neutralizuoti, reikia profesionalaus apsaugos pareigūnų, įstaigų ir organizacijų personalo pasirengimo, taip pat geriau informuoti visuomenę, kaip atpažinti sprogmenį ir kaip elgtis jį atradus.

SM naudojamos kaip sprogdinimo užtaisai. Jų įdedama į specialų apvaskalą, kuriame taip pat įtaisomas inicijuojantis (sprogdinantis) me-

chanizmas. Tai minos, granatos, sviediniai ir t. t. Tačiau sprogstamieji įtaisai dažnai būna ir savadarbiai.

Jų konstrukcija labai įvairi. Sprogstamojo įtaiso korpusas dažnai daromas iš paprasčiausios konservų dėžutės, stiklinio indo, metalinio vamzdžio gabalo ir kitokių tam tinkamų daiktų. Įtaiso naikinančioms savybėms padidinti į užtaisą būna įdėta šratų, vinių, vielos gabaliukų ir panašiai. Ant korpuso rankiniu būdu arba tekinimo staklėmis gali būti padarytos įpjovos, skatinančios jo skilimą.

Sprogstamuosiuose įtaisuose naudojamos įvairios inicijavimo priemonės: standartinės (pvz., detonuojanti kapsulė, padegėjo kapsulė) ir savadarbės (pvz., elektros lempučių kaitinamasis siūlas, nichromo vielą).

Inicijuojantieji mechanizmai ir jų paleidimo būdai

Inicijuojantysis mechanizmas – detonuojanti kapsulė. Tai cigaretės dydžio metalinė, žalvario, aliuminio arba popierinė tūtelė, kurios du trečdaliai užtaisyti inicijuojančia SM, o į tuščiąją dalį įkišama padegamoji virvelė (anksčiau vadinta Bikfordo virve). Padegamoji virvelė panaši į izoliuotą elektros laidą. Jos apvalkalas yra iš lininių arba medvilninių siūlų, iš viršaus padengtų plastiko, chlorvinilo arba akmens anglies, naftos bitumo, asfalto danga. Padegamosios virvelės skersmuo – 5–6 mm, šerdyje supresuoti dūminio parako grūdėliai. Ji gali būti uždegama kokia nors įprastine priemone – degtukais, žiebtuvėliu, degančia cigarete, šiai virvelei uždegti taip pat naudojami specialūs trinamieji žiebtuvai.

tuvai. Trinamojo žiebtuvo korpusas būna iš plastmasės arba metalo, jame yra gobtuvėlis, pripildytas mišinio, per kurį perverta laidų trintuvė (trinamasis laidas). Jos galiukas iškišamas iš korpuso, o kitas korpuso galas užsukamas plastmasiniu kaištuku. Pašalinus šį kaištuką, į korpusą įkišamas padegamosios virvelės galas, kurį, pasukus korpuso apačioje esančią įvorę, prispaudžia guminis žiedas. Staigiai traukiant laidų trintuvę, užsiliepsnoja trinamasis mišinys, jis uždega padegamąją virvelę.

Gali būti panaudotas mechaninis sprogdiklis, susidedantis iš korpuso, skiltuvo ir daužiklio.

Kitas inicijuojantis mechanizmas yra detonuojanti virvelė. Ji panaši į padegamąją virvelę. Kad būtų lengviau atpažinti, į detonuojančios virvelės apviją įpinama raudonų siūlų (jie gali būti nežymūs). Detonatoriaus virvelės šerdis yra ne iš parako, o iš brizantinės sprogstamosios medžiagos. Detonacija virvele sklinda žaibiškai – iki 7000 m/s greičiu.

Kartais detonuojanti virvelė atlieka užtaiso vaidmenį, o jai susprogdinti naudojami kiti inicijuojantys mechanizmai (pvz., detonuojanti kapsulė arba elektrinis detonatorius).

Elektrinis detonatorius susideda iš detonuojančios kapsulės ir į tūtelę įmontuoto elektros žiebtuvo. Pastarasis turi 0,3 mm skersmens nichromo (nikelio ir chromo lydinio) laido tiltelį, padegamąją galvutę ir 0,6 mm skersmens plieninį arba varinį jungiamąjį laidą.

Sprogdinant elektrinis detonatorius prijungiamas prie elektros šaltinio – tinklo, baterijų, akumuliatorių, automobilio elektros instaliacijos ir panašiai. Dažnai padaroma taip, kad sprogdymas įvyksta vairuotojui įjungus vidaus degimo sistemą.

Kartais sprogstamieji įtaisai įmontuojami į rašiklius, įvairius buitinės paskirties daiktus, elektrines skutimosi mašinėles arba, pavyzdžiui, į pašto siuntas. Tada jie įtaisomi taip, kad suveiktų pradedant rašyti, skustis, atidarant siuntinį, atplėšiant banderolę, laišką ir panašiai.

Ruošiantis sprogdinti gali būti įrengiami delsikliai. Jie automatiškai paleidžia sprogdinimo įtaisą aukai priartėjus prie užtaiso, kai sprogdintojas jau saugus, arba šiaip nusikaltėliams patogiu laiku. Delsikliai yra įvairių rūšių: *mechaniniai*, *cheminiai*, *elektrolitiniai*, *smilkstantieji*.

Dažnai naudojamas mechaninis delsiklis, padarytas iš laikrodžio mechanizmo, jo rodyklė paleidžia daužiklį arba sujungia elektros tinklą.

Naudojant cheminį bei elektrolitinį delsiklius, sprogdymas vyksta chemikalais arba elektrolize ištirpdžius detalę, trukdančią suveikti sprogdiklio mechanizmui.

Smilkstantieji delsikliai (lėtintojai) – tai padegamieji dagčiai ir vadinamieji stopinai (itališkas žodis – „*stoppino*“).

Padegamasis dagtis atrodo kaip paprasta virvutė. Jos šerdis padaryta iš lino arba medvilnės juostelių, išmirkytų salietros tirpale ir apipintų suktais verpalais. Padegamasis dagtis su linine šerdimi dega (smilksta) 1 cm per minutę greičiu, o medvilninis – dvigubai lėčiau – 2 cm per minutę.

Stopinu vadinamos iš medvilninių arba lininių gijų susuktos virvelės. Jos, kaip ir padegamieji dagčiai, išmirkomos salietros tirpale, tačiau ne apipinamos verpalais, o aptepamos tiršta klijų ir parako suodžių mase, iš viršaus apibarstomos sausais parako milteliais. Per minutę su dega (susmilksta) tik 2 m stopino.

Smilkstantieji delsikliai pritvirtinami prie padegamojo laido arba tiesiogiai prie detonuojančios kapsulės vietoj padegamojo laido.

10.3. VEIKSMAI ESANT SPROGIMO GRĖSMEI

Pagrindinės elgesio taisyklės aptikus įtartinų į sprogmenis panašių daiktų:

1. Nejudinti, neliesti, aplinkui nesukelti vibracijos ir kitaip nekeisti įtartino daikto padėties.

2. Nedelsiant pranešti policijai ar specialiosioms tarnyboms, o jeigu nėra galimybės, informaciją apie surastą įtartiną daiktą, panašų į sprogmenį, perduoti kitiems asmenims. Informacija turi būti tiksli ir konkreti.

3. Esant prie įtartino daikto negalima naudotis mobiliojo ryšio telefonais ir radijo ryšiu, nes tai gali sukelti sprogimą.

4. Laukdamas specialiųjų tarnybų asmuo turi nepulti į paniką, perspėti praeivius apie gresiantį pavojų.

5. Jeigu pats ar kiti asmenys turi virvę, juostą, vielą ar kitų panašių daiktų, reikia atitverti (pažymėti) pavojingą zoną 50 metrų spinduliu aplink įtartiną objektą.

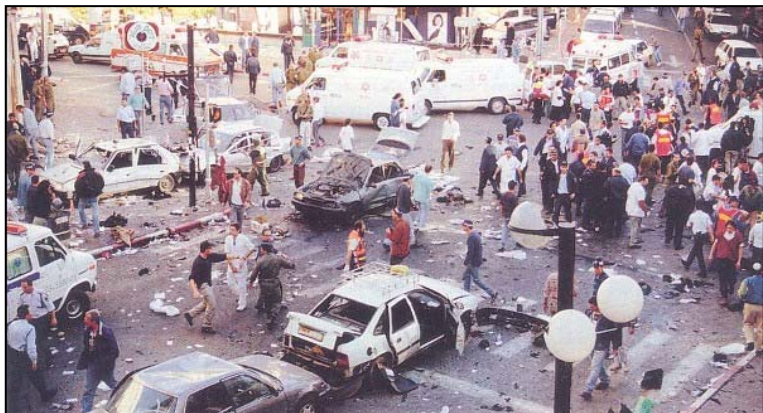
6. Negalima grįžti prie įtartino daikto, neleisti kitiems asmenims jį apžiūrinėti (išskyrus specialiąsias tarnybas).

7. Atvykus specialiosioms tarnyboms informuoti pareigūnus apie radinį ir pateikti kitą jiems reikalingą informaciją.

Nustatyti įvykio vietos perimetrą neįvykus sprogimui gana sudėtinga, jeigu nėra duomenų apie sprogstamojo įtaiso galingumą. Šiuo atveju tikėtų taisyklė: kuo daugiau aptverta, tuo geriau.

Kad būtų aiškiau, pateiksime keletą pavyzdžių. Jie padės įvertinti situacijos pavojingumą ir nustatyti įvykio vietos perimetrą. Sakykime, aptinkamas sprogmuo šalia automobilio, stovinčio kieme greta daugiaaukščių gyvenamųjų namų. Sprogmuo padarytas iš 0,5 kg normalaus galingumo brizantinės sprogstamosios medžiagos – trotilo (TNT). Jeigu įvyktų sprogimas, jo pavojingas poveikis gali siekti apie 50 metrų – tokiu atstumu smūginė banga gali išdaužti pastatų stiklus, krentančios šukės – sužeisti žmones. Esant tokio užtaiso sprogimo pavojui įvykio vietos perimetras nuo sprogmens radimo vietos turi būti atitrauktas iki 70–80 metrų. Iš šios zonos turi būti evakuoti visi žmonės, įskaitant asmenis, esančius butuose ar kitose patalpose, ar bent pasirūpinta, kad patalpose esantys asmenys pasitrauktų į pastato vietas, esančias priešingoje pusėje nuo galimo sprogimo bangos poveikio.

Kitas pavyzdys: aptinkamas lengvasis automobilis „bomba“, kuriame gali būti apie 200 kg sprogmenų. Tyrimais nustatyta, kad sproguš tokiam automobiliui vadinamoji „mirties zona“ yra apie 30 metrų nuo sprogimo vietos, skeveldrų kritimo zona – apie 380 metrų. Tokiu atveju minimalus evakuacijos atstumas turi būti apie 460 metrų. Jeigu sprogtų mikroautobusas, kuriame yra apie 450 kg sprogmenų, „mirties zona“ būtų apie 60 metrų aplink sprogimo vietą, skeveldrų kritimo zona – apie 840 metrų, minimalus evakuacijos atstumas – 840 metrų. Tokius bandymus atliko Jungtinių Amerikos Valstijų alkoholio, tabako ir ginklų kontrolės biuras (ATF). Bandymai atlikti naudojant brizantinę sprogstamąją medžiagą – amonitą, kuri nusikaltimams vykdyti naudojama ir Lietuvoje. Naudojant galingesnius sprogmenis, pavyzdžiui, trotilą, jo kiekis būtų mažesnis, tačiau poveikis analogiškas. Šiuo atveju reikėtų prisiminti tragedijas, kurių padariniai pagarsėjo visame pasaulyje: JAV federalinio pastato susprogdinimą Oklahomos mieste 1995 metais, kai šalia pastato sprogo sunkvežimis, užtaisytas keliomis tonomis amonito, ir 1999 m. įvykusi sprogimą Rusijoje, Vladikaukazo mieste, turgavietės teritorijoje, čia panaudota apie 10 kg trotilo. Sprogmenų kiekiai skirtingi, tačiau padariniai tragiški: daugybė žuvusiųjų, sužalotų žmonių, sugriauta daug pastatų.

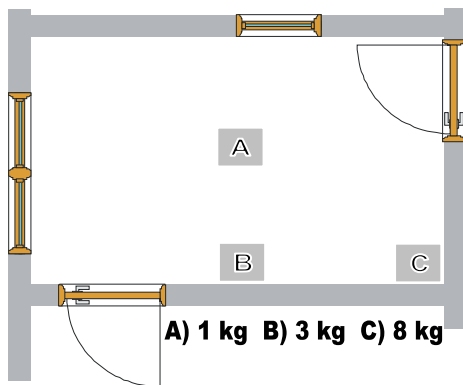
Šiais pavyzdžiais norima parodyti, kad svarbiausia įvertinti pavojaus mastus ir teisingai parinkti evakuacijos atstumus. Sprogmenys gali būti įpakuoti į įvairius paketus, pavyzdžiui, „diplomato“ lagaminėlyje telpa apie 10 kg trotilo. Sprogus tokio tipo bombai žmonės gali būti sužaloti būdami maždaug 140 metrų nuo sprogimo epicentro, todėl minimalus evakuacijos atstumas turėtų būti 160–170 metrų nuo tokios bombos radimo vietos. 8–12 lentelėse nurodoma, koku atstumu yra pažeidžiamas įvairių medžiagų vientisumas, veikiant smūginei sprogimo bangai, atsižvelgiant į normalaus galingumo brizantinės sprogstamosios medžiagos – trotilo kiekį. Dėl tokių pažeidimų atsiranda įvairaus tipo skeveldrų. Jos įgyja skirtingą energiją ir gali sukelti įvairių sužalojimų. Tai priklauso nuo masės, tankio, sprogimo galingumo, atstumo nuo sprogimo epicentro.

Sprogimo bangos poveikis

Suslėgti detonacijos produktai įgyja didžiulę kinetinę bei šiluminę energiją ir plėsdamiesi sukelia aplinkoje galingą judėjimą, suardantį, sušaldantį kietas medžiagas, sudraskantį gyvus organizmus. Šis galingas judėjimas vadinamas sprogimo banga. Sprogstamųjų medžiagų debesyje yra anglies oksido ir dvideginio, azoto oksidų ir kitų dujų. Jame taip pat yra kondensuotų ir nesudetonavusių užtaiso mikrodalelių.

Arčiau epicentro (1–1,5 m) griaujamąjį sprogimo poveikį sukelia būtent sprogimo produktai, toliau – smūginė banga. Sprogimo impulsui

sklindant iš vieno aplinkos sluoksnio į kitą susidaro sutankintas, didesniu nei garso greičiu sklindantis sluoksnis, vadinamas sprogo bangos frontu. Bangai tolstant nuo sprogo vietos, jos slėgis ir sprogo greitis mažėja, kol virsta garso banga, sklindančia tai aplinkai būdingu pastoviu greičiu. Sprogo produktai nusėda 1–1,5 m atstumu nuo sprogo centro. Jų sklidimo kryptis priklauso nuo užtaiso stiprumo ir formos.

24 pav. Sprogo bangos poveikis, priklausantis nuo vietos (poveikio principo schema)

8 lentelė. Pavojingi atstumai gulintiems atviroje vietoje asmenims

TNT (kg)	Atstumas nuo sprogo (metrais)		
	Galimas ausų būgnelių trūkimas	Galimas plaučių pažeidimas	Galima mirtis
0,5	4,5	2	1,25
1	6	2,5	1,5
2,5	7,5	3	2
4,5	10	4	2,5
7	11	4,5	2,75
9	12,25	5	3
11,5	13	5,25	3,25
13,5	14	5,5	3,5
16	14,5	5,75	3,75
18	15,25	6	3,75
20,5	16	6,5	4
22,5	16,5	6,75	4

9 lentelė. Pavojingi atstumai atviroje vietoje stovintiems asmenims

TNT (kg)	Atstumas nuo sprogimo (metrais)		
	Galimas ausų būgnelių trūkimas	Galimas plaučių pažeidimas	Galima mirtis
0,5	5	2	1,5
1	6	3	2
2,5	9	4	2,5
4,5	11	5	3
7	12	5,5	3,75
9	13	6	4
11,5	14	6,5	4,33
13,5	15	7	4,66
16	16	7,33	4,66
18	17	7,66	5
20,5	17,5	8	5,25
22,5	18	8,25	5,25

10 lentelė. Pavojingi atstumai asmenims, stovintiems prie sienos

TNT (kg)	Atstumas nuo sprogimo (metrais)		
	Galimas ausų būgnelių trūkimas	Galimas plaučių pažeidimas	Galima mirtis
0,5	7,33	3	1,75
1	9,5	3,75	2,5
2,5	12,5	5	3,5
4,5	15,75	6	4
7	18,33	7	4,66
9	19,75	7,66	5
11,5	21,66	8,25	5,5
13,5	23	8,75	5,75
16	24	9,5	6
18	25,33	9,75	6,5
20,5	26,25	10	6,75
22,5	27	10,5	6,75

11 lentelė. Pavojingi atstumai atviroje vietoje esantiems pastatams ir medžiagoms

TNT (kg)	Atstumas nuo sproginimo (metrais)				
	Viengubas lango stik- las	Statybinis skie- dinys, medinės sienos	Akytojo betono blo- kai arba nearmuotas betonas	Plytos	Automobilis, priedanga
0,5	30–50	15–30	10–15	6–15	5–8
1	35–60	20–35	15–20	7–20	6–9
2,5	40–80	25–45	20–25	9–25	8–12
4,5	55–110	30–55	20–30	12–30	10–15
7	65–120	35–65	25–35	14–35	12–18
9	70–130	40–70	30–40	15–40	13–20
11,5	75–140	40–75	30–40	16–40	14–21
13,5	80–150	45–80	30–45	17–45	15–23
16	85–160	50–85	35–50	18–45	15–25
18	90–165	50–90	35–50	19–50	16–26
20,5	90–170	50–90	35–50	20–50	17–27
22,5	95–175	50–90	35–50	20–50	18–29

12 lentelė. Sprogmens, paslėpto transporto priemonėje, sproginimo atstumai

Transporto priemonės rūšis	Maksimali sprogstamosios medžiagos talpa (kg)	Mirtina oro bangos zona (m)	Minimalus evakuacijos atstumas	Krentančio stiklo rizika
Nedidelis sedanas	227 (bagažinėje)	30	457	381
Sedanas	455 (bagažinėje)	38	534	534
Mikroautobusas, krovininis pikapas	1.818	61	838	838
Nedidelis krovininis furgonas	4.545	91	1.143	1.143
Krovininis automobilis su cisterna	13.636	137	1.982	1.982
Krovininis automobilis su puspriekabe	27.273	183	2.134	2.134

Sprogstamojo įtaiso pavojingumas padidėja, kai į jį įmontuojama papildomų žalojančių priemonių: šratų, vinių ir t. t. (pvz., standartinės Rusijoje pagamintos rankinės gynybinės granatos F-1, kurios korpuse

yra apie 60 g trotilo, skeveldros gali sužeisti iki 200 metrų atstumu nuo sproginimo vietos).

Aptikus sprogstamąjį įtaisą ar objektą, panašų į jį, pirmas ir turbūt vienintelis teisingas sprendimas – žmonių evakuacija iš pavojingos zonos kaip galima saugesniais maršrutais.

Griežtai draudžiama liesti, ardyti, pernešti į kitą vietą rastą įtaisą. Ar pavojus buvo tikras, gali pasakyti tik išminuotojai.

10.4. PASTABOS DĖL SAUGUMO STIPRINIMO TARNYBINĖSE PATALPOSE

Rengiant priemones, skirtas saugomo objekto patalpų saugumui padidinti, patartina įvertinti ir atsižvelgti į specifinius objekto ypatumus, ypač jeigu jį sudaro atskiri korpusai, išdėstyti didelėje teritorijoje. Daugelio objektų architektūra tik iš dalies arba visai neleidžia numatyti saugumo užtikrinimo priemonių, sąlygų ar tvarkos.

Svarbiausias uždavinys – įėjimai į pastatą. Kyla tam tikrų sunkumų kontroliuojant įėjimus į pastatą, kuriame įsikūrusios kelios tarnybos ar įstaigos. Dažnai tokios atskiros organizacijos turi savo įėjimo kontrolę, bet pagrindinis įėjimas lieka nekontroliuojamas. Tai reiškia, kad galima laisvai prieiti prie laiptų, koridorių ir liftų. Rekomenduojame bendradarbiauti su kitų tarnybų kolegomis užtikrinant vientisą įėjimų į pastatą kontrolę (atidžiai kontroliuojant daiktus, kurie yra įnešami į tarnybines patalpas).

Sprogmenį dažnai nesunku paslėpti ir daugelis daiktų gali nekelti jokio įtarimo. Nedidelis ir labai galingas sprogmuo gali būti paslėptas portfelyje, rankinėje, kuprinėje ir pan. Toks daiktas gali atrodyti absoliučiai nepavojingas ir neįtartinas stovinčiame automobilyje.

Padegamieji sprogmenys gali būti labai maži, tačiau jiems suveikus gali kilti didelis gaisras. Toks sprogmuo gali būti paslėptas cigarečių, muilo dėžutėje, sulčių pakuotėje arba panašiam nedideliame daikte. Patogiausios vietos tokiems sprogmenims slėpti – drabužiai paliekami ant kabyklos, arba baldai.

Nereikia pamiršti, kad nusikaltėliai veikia ne pagal taisykles, jų išradingumas neribotas.

Sprogmenys gali būti įtvirtinti automobilyje. Automobilių aikštelių saugumui padidinti rekomenduojama, kad automobiliai būtų parkuo-

jami ne arčiau kaip 30 metrų nuo pastatų, teritorija ir automobilių aikštelė stebima vaizdo monitoriuose. Fiksuokite visus įtartinus ilgiau stovinčius automobilius.

Tankus krūmynas neturi būti labai aukštas, kad už jo negalėtų slėptis asmuo arba padedamas sprogmuo.

Puikiai priedanga nusikaltėliams gali tapti langų nišos ir pastato fasadai. Jeigu šių elementų keisti neįmanoma, patruliuojantys apsaugos pareigūnai privalo reguliariai juos tikrinti. Patartina aprūpinti pastatą vaizdo stebėjimo sistema, leidžiančia kontroliuoti išorinį pastato fasadą.

Saugomo objekto įėjimų vietose turi būti vykdoma griežta įėjimų ir įvairių daiktų bei paketų įnešimo kontrolė.

Objekto apsaugos pareigūnai turėtų labiau atkreipti dėmesį į įtartinai besielgiančius žmones, fiksuoti įtartinus daiktus ir paketus.

Teritorijose, kuriose gali pasislėpti nusikaltėliai (poilsio kambariai, ūkinės patalpos, koridoriai), naudinga įrengti slaptus judesius fiksuojančius detektorius ar vaizdo kameras. Visi saugomo objekto durų raktai turėtų būti registruojami. Pаметus raktą būtina keisti spyną.

Saugomo objekto teritorijoje ir patalpose privaloma palaikyti tvarką (reguliariai vežti šiukšles, prižiūrėti rūsius, konteinerius).

Veiksmai gavus raštišką grasinimą susprogdinti

Personalas, dirbantis su paštu, turi būti pasirengęs atpažinti įtartinai atrodančią korespondenciją (laišką ar paketą).

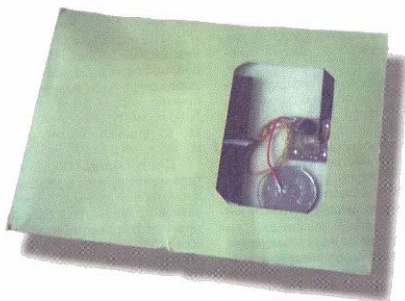
Jeigu kyla nors mažiausias įtarimas, kad kuris nors laiškas ar siuntinys yra užmaskuotas sprogstamasis (tik įtartinas) užtaisas, apie tai turi būti pranešta policijai. Nebandykite jo atplėšti ar tikrinti, paprašykite išeiti iš patalpos pašalinius asmenis. Įtartino siuntinio daugiau nelieskite. Ekspertai pažymi, kad bombas-siuntinukus ir bombas-laiškus nusikaltėliai bei teroristai siunčia siekdami atkeršyti.

Svarbu gautą voką, pakuotę, atvirlaiškį išsaugoti nepažeistus.

Keletas požymių, turinčių sukelti įtarimą, kad laiške ar siuntinyje yra sprogstamasis įtaisas:

- Paketo ar voko viduje nevienodai paskirstytas svoris;
- Neįprasta forma, yra neaiškių iškilimų;
- Neteisingai nurodytos arba nenurodytos pareigos;
- Neįprastai tvirtas paketas, ypač išilgai centrinės linijos;
- Atsiųsta iš neįprasto miesto ar vietos;

- Užsienietiškas rašymo stilius;
- Pabrėžiamas asmeniškumas, nurodoma konfidencialiai perduoti iš rankų į rankas;
- Stangrus vokas;
- Per daug pašto ženklų;
- Ranka rašytas ar neteisingai išspausdintas adresas;
- Neteisingai užrašyti įprasti žodžiai;
- Sklinda kvapai, matyti riebalų dėmės arba užspalvinimai;
- Nėra siuntėjo adreso;
- Vokas ar siuntinys gali atrodyti per sunkus pagal savo dydį;
- Svoris skirtingose voko dalyse nevienodas, voko turinys kietas;
- Išlindusi folija, matyti laidai, ypač jeigu laiškas ar siuntinys yra sužaloti;
- Nereikalinga, papildoma pakavimo medžiaga – virvutė, plėvelė, tvirtinimai lipnia juosta ir panašiai.

Atvykus išminuotojams būtina informuoti apie radinį ir kokie veiksmai buvo atlikti su siuntiniu ar laišku.

10.5. EVAKUACIJA⁷

Objekto apsaugos pareigūnai turi turėti rūpestingai sudarytą ir išstudijuotą ypatingų veiksmų (gaisro, sprogimo grėsmės atveju) planą. Plane turi būti numatyta paprasta ir aiški evakuacijos tvarka. Evakuaci-

---

⁷ Evakuacija suprantama kaip gyventojų, įmonių, įstaigų, turto iškraustymas iš pavojingų vietų. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1993, p. 153.

jos plane reikia numatyti vietą, į kurią turi rinktis žmonės. Tokia vieta turi būti ne arčiau kaip už 150 metrų ir nepasiekiamo sprogimo bangai. Aplinkinių namų gyventojai (iki 150 m. nuo galimo sprogimo taško) turi būti įspėti ir neturi stovėti prie langų. Visi įstaigos darbuotojai turi būti apmokyti praktinio veikimo klausimais.

Už sprendimo dėl evakuacijos priėmimą atsako pastato apsaugos vyresnysis, tačiau įtakos turi ir policija, išminuotojai.

Evakuoti žmonės turi pasirinkti už pastato ribų, kol bus paskelbta, kad ten yra saugu. Automobilių aikštelė negali būti susirinkimo vieta. Susirinkimo vieta turi būti įtraukta į paieškos planą ir prieš pradedant evakuaciją patikrinta.

Personalas išeidamas iš patalpos turi peržvelgti patalpą ir įvertinti visus daiktus, nustatyti, ar nėra įtartinų, ne vietoje padėtų, neišskios paskirties daiktų. Reikėtų pabrėžti, kad išeinantiems darbuotojams negalima ištraukti stalčių, stumdyti dėžių, stalų, spintų ar kitaip tikrinti darbo vietos. Išeinant patartina išjungti elektros įrenginius, palikti praviras darbo patalpų duris, pagal aplinkybes – kabineto langus. Spręsti, ar praverti duris ir langus, reikia atsižvelgiant į galimo sprogmens rūšį. Jei sprogmuo padegamasis, duris ir langus atidaryti būtų netikslinga. Išeinant iš pastato reikia vadovautis gaisro atvejui sudarytos evakuacijos schema.

Jeigu įmanoma, judėjimo maršrutas prieš evakuaciją turi būti bent paviršutiniškai patikrintas. Taip pat būtina nustatyti saugią, iš anksto patikrintą žmonių rinkimosi vietą.

Jeigu pastato patalpos nedidelės, tikslinga evakuoti visus darbuotojus. Dideliuose pastatuose galima dalinė evakuacija. Pirmiausia evakuojami aukštai, kuriuose yra didesnė pavojaus tikimybė, bei esantys viršuje ir apačioje, arba evakuacija vykdoma laikantis aukštų eilės tvarkos.

Baigus evakuaciją reikia patikrinti, ar pavojingame pastate neliko žmonių.

Po evakuacijos tikslinga organizuoti pastato apsaugą, kad personalas ar pašaliniai asmenys negrįžtų į pastatą.

Evakuotiems žmonėms gali tekti likti pastato išorėje ilgesnį laiką, todėl tolimesniame veiksmų plane turi būti numatytos priemonės nepatogumams sumažinti. Personalui gali būti neleidžiama prieiti prie savo automobilių. Tai priklauso nuo incidento vietos ir aplinkybių.

Pradedant sprogmenų paieškos operaciją rekomenduojama išjungti dujų ir elektros tiekimą.

10.6. AUTOMOBILIO, SKIRTO APSAUGOS FUNKCIJOMS VYKDYTI, PATIKRINIMAS

Į objekto apsaugos tarnybos pareigas neįeina sprogstamųjų įtaisų nukenksminimas. Tai specialiai parengtų profesionalų pareiga. Apsaugos pareigūno uždavinys – vykdant tarnybą kontroliuoti, kokie daiktai įnešami į saugomą teritoriją (mokėti atpažinti sprogmenį), kilus pavojui pranešti atsakingam saugomo objekto administracijos asmeniui, apsaugos tarnybos operatyviniam budėtojiui, iškviešti specialiąsias tarnybas, vadovaujantis galiojančiomis instrukcijomis užtikrinti tvarkingą ir saugią evakuaciją, organizuoti objekto apsaugą nustatyto saugaus perimetro prieigose.

Atlikdami tarnybą apsaugos pareigūnai turėtų atlikti atsargumo veiksmus (tvarka patvirtinta objekto apsaugos instrukcijose), t. y. apeiti ir tikrinti padėtį saugomoje teritorijoje ar patalpose (dažniau tikrinama automobilių stovėjimo aikštelė, bendrosios paskirties patalpos: koridoriai, laiptinės, tualetai ir pan.).

Automobilio išorės apžiūra

Automobilio apžiūra ir patikrinimas turi būti atliekami kiekvieną kartą po to, kai automobilis kuriam laikui buvo likęs be priežiūros, išskyrus atvejus, kai automobilis yra nuolat stebimas ar yra saugomoje teritorijoje. Kartais to negalima išvengti, todėl atminkite, automobilis

visada turi būti užrakintas, taip pat užrakinamas ir kuro bako dangtis, kad būtų sumažinta galimybė įmontuoti jame sprogmenį. Automobilis gali būti tikrinamas kasdien. Kruopščiam automobilio patikrinimui atlikti vairuotojas ar apžiūrą vykantis apsaugos posto pareigūnas turi turėti veidrodėlį ir prožektorių.

Patikrinimas pradedamas nuo automobilio stovėjimo vietos (garažo išorinės dalies) apžiūros. Patikrinkite, ar į garažą niekas nebuvo įsilaužęs.

Prieš prie ko nors prisiliesdami:

- Patikrinkite, ar aplink automobilį ir po juo nėra pašalinių daiktų: paketų ar įtaisų;
- Pro uždarytus langus apžiūrėkite, ar automobilyje nėra pašalinių daiktų, ar po prietaisų skydeliu nėra neaiškios paskirties nereikalingų laidų; įvertinkite kilimėlių būklę, sėdynes, kad nustatytumėte, ar nėra įtartinų paketų;
- Pažiūrėkite, ar nėra pėdsakų aplink automobilį, keltuvo žymių ar antspaudų ant bamperių;
- Patikrinkite papildomų savarankiškai įrengtų kontrolinių įtaisų būklę.

Vairuotojai dažnai papildo automobilio saugos sistemas savarankiškai sukonstruotais patikrinimo įtaisais. Papildomų priemonių gali imtis ir apsaugos vairuotojas. Pavyzdžiui, jis gali priklijuoti lipnią juostelę ar ką nors panašaus. Iš juostelės padėties būtų galima spręsti, ar buvo atidarytos durys, variklio dangtis, bagažinė arba kuro bako dangtis.

Dulkės ant durų rankenėlių, stogo ar bagažinės gali išduoti, ar kas lietsi prie automobilio. Išlipdamas iš automobilio ir prieš užrakindamas jį vairuotojas turi apžiūrėti vidinių komponentų padėtį ir pašalinti visus jame paliktus daiktus. Pavyzdžiui, laikraščius ar maišelius su maisto produktais. Bet koks daiktas automobilyje gali būti panaudotas įtaisyti sprogstamąjį užtaisą. Kai grįžtate į automobilį, patikrinkite, ar visi komponentai išliko tokioje pačioje padėtyje, kokioje jie buvo jums išeinant iš automobilio.

- Įvertinkite, ar nebandyta jėga atidaryti durų, langų, bagažinės ar variklio dangčio.

Labiausiai tikėtina sprogstamojo įtaiso buvimo vieta, jei automobilis uždarytas, yra po automobiliu.

Apžiūrėkite automobilį iš apačios, atkreipdami dėmesį į:

- Purvo sluoksnio pažeidimus;
- Atjungtus (stabdžių, apšvietimo ir visą elektroninę instaliaciją) ir naujus ar įtartinai švarius laidus;
- Purvo gabalus, atitrūkusius nuo automobilio dugno;
- Patikrinkite, ar nėra bandyta ardyti duslintuvo ar dujų išmetamojo vamzdžio;
- Pažiūrėkite į dujų išmetamojo vamzdžio vidų. Į jį turi būti įstatytas strypelis, trukdantis įdėti sprogstamąjį įtaisą;
- Patikrinkite, ar nebuvo bandyta atidaryti kuro bako dangtį;
- Pažiūrėkite, ar kuro bako angoje nėra pašalinių daiktų ar medžiagų;
- Pažiūrėkite, ar nėra pirštų atspaudų ant bagažinės dangčio, kapoto ar ratų dangčių, rodančių, kad buvo bandyta juos atidaryti ar nuimti;
- Iš viršaus ir iš šonų apžiūrėkite visus keturis ratus;
- Naudodami žibintuvėlį arba veidrodėlius apžiūrėkite vidines bamperių puses, ratų ertmes, erdves prie variklio ir kuro bako.

Jeigu turite pagrindo įtarti, kad į jūsų automobilį iš tikrųjų gali būti padėtas sprogmuo, geriau užleiskite vietą ekspertams ir keiskite automobilį. Nedelsdami informuokite apsaugos tarnybos vadovus, specialiąsias tarnybas.

Automobilio vidaus patikrinimas

Vidinis patikrinimas: į automobilį turite įlipti pro rečiausiai atidarinėjamas duris. Vizualiai ištyrinėkite duris, atrakinkite jas ir atsargiai praverkite. Patikrinkite durų kraštus, pažiūrėkite, ar nėra laidų ar kokių jungiklių, imančių veikti atidarius duris. Atliekant tokį patikrinimą galima panaudoti bet kokį plokščią, šiek tiek kietą daiktą, pavyzdžiui, kortelę. Jeigu neaptikote nieko neįprasto, duris toliau tikrinkite lėtai jas atidarydami. Kitas duris galima apžiūrėti iš automobilio vidaus. Patikrinkite vidinę automobilio dalį. Pradėdami nuo apačios ir kildami į viršų apžiūrėkite:

- Ar nebuvo bandyta nuimti durų apmušalų;
- Po prietaisų skydeliu ir sėdynėmis;
- Grindų dangą po kilimėliais;
- Ar sėdynėse nėra nuspaudžiamų įtaisų;
- Pelenines, garsiakalbius, apšvietimo įtaisus;
- Vietas po galvos atlošais;
- Snapelius nuo saulės, veidrodėli ir dėklę;
- Saugos diržų ir vairo padėtį ir būklę.

Lygiai taip pat kaip ir durys turi būti atidarytas ir ištirtas bagažinės dangtis. Ypač atkreipkite dėmesį į daiktus, esančius bagažinėje, taip pat į laidus, einančius prie stabdžių ir galinių lempų. Patikrinkite:

- Bagažinės dangą;
- Atsarginį ratą;
- Įrankių skyrių;
- Vietą ties galine sėdyne.

Variklio dangtis atidaromas tokiu pat būdu kaip ir durys. Apžiūrėkite variklio skyrių:

- Patikrinkite, ar nėra paketų, kuriuose gali būti sprogstamųjų ar padegamųjų medžiagų;
- Pažiūrėkite, ar prie sankabos pedalo, stabdžių, degimo ritės, akseleratoriaus ar prie vairo mazgų neprijungta jungiklių.
- Patikrinkite oro filtrą ir degimo įrangos sistemą;
- Patikrinkite, ar nėra prijungta sprogstamųjų užtaisų prie elektros įrangos, tokios kaip kondicionierius, valytuvai;
- Patikrinkite visus laidus.

Galutiniu patikrinimu laikomas variklio užvedimas, visų pagrindinių prietaisų įjungimas (pvz., apšvietimo, lempų, valytuvų ir pan.) ir pajudėjimas iš vietos.

Jei patikrinimo metu radote įtartiną prietaisą, jo nelieskite. Nedelsdami informuokite apsaugos tarnybos vadovus, iškviškite išminuotojus.

Vykdamt apžiūrą naudojami įrankiai

Stetoskopai. Jie gali būti įvairiausi – nuo brangių elektroninių iki paprastų guminių, akustinių. Dažniausiai prietaisų sudėtingumas nėra labai svarbus, o atsižvelgiant į tai, kad instrumentus galima pamesti, rekomenduojama pirkti nebrangius modelius.

Prožektoriai. Reikalingi ne vienos rūšies prožektoriai. Dažniausiai prireikia galingo prožektoriaus, naudojamo, kai nėra elektros įtampos. Antras prožektorių tipas – mažas prožektorius su optiniais prietaisais. Panašius naudoja gydytojai ar šaltkalviai sunkiai prieinamoms vietoms apšviesti.

Baterijos. Atsarginės, skirtos prožektoriams.

Raktų rinkinys ir universalus raktas. Dažnai tenka patekti į sunkiai prieinamas vietas arba rinkti įvairius mechanizmus. Tokiais atvejais šie raktai yra būtini instrumentai.

Atsuktuvai. Varžtų galvutės gali būti šešiakampės, plokščios, pusiau apvalios ir kt. Todėl reikia įsigyti atsuktuvų rinkinį arba vieną atsuktuvą bei keičiamų antgalių komplektą.

Replės. Naudingos daugeliu atvejų.

Spalvota įspėjamoji juosta. Naudinga įvairiais atvejais.

Plastikinės kortelės. Tai gali būti senos kredito, žaidimo ir kitos nelaidžios įtampai kortelės. Jas galima panaudoti jungtims plyšiuose tiktinti.

Veidrodžiai. Reikalingi dviejų tipų veidrodžiai. Pirmas – nedidelis veidrodis, pritvirtintas prie 1 m ar ilgesnio koto. Jų galima įsigyti automobilių atsarginių dalių parduotuvėse, nes jais naudojasi šaltkalviai ir apsaugos tarnybų darbuotojai ieškodami daiktų sunkiai prieinamose vietose. Kitas – didelis veidrodis (maždaug 60×90 cm), naudojamas automobilio apačiai apžiūrėti.

Plastmasiniai virbalai. Gali būti reikalingi tikrinant žemės dangą, taip pat minkštasias baldų dalis, automobilių sėdynes. Turėkite keletą įvairių dydžių virbalų.

Specialūs drabužiai (kombinezonas). Jie skirti tam atvejui, jeigu jūs esate apsivilkęs išvežiniu kostiumu, o tenka apžiūrėti mašinos apačią ar lįsti į ventiliacijos angą.

Striukė, kepurė, kiti darbo patogumui užtikrinti skirti daiktai. Gali būti, kad teks dirbti nepatogioje, šaltoje, drėgnoje aplinkoje ar tamsoje. Jeigu neturėsite reikiamų priemonių, dėmesys susilpnės.

Sprogimo bangą slopinantis pledas ir smėlio maišai. Sprogimo bangą slopinantys pledai išdėliojami strategiškai, siekiant galimo sprogo atveju apsaugoti nuo didesnės žalos žmones ir svarbią įrangą. Smėlio maišai skirti tam pačiam tikslui ir jų reikia turėti kiek įmanoma daugiau.

Pirmosios pagalbos priemonės. Jeigu įvyks sprogoimas, jūs gal ir nesugebėsite suteikti pagalbos arčiausiai sprogoimo židinio buvusiems žmonėms, tačiau galėsite pasirūpinti nesunkiai sužeistais asmenimis.

Ryšio priemonės. Jeigu vadovaujate didelės paieškos grupės veiksmams, prireiks kokios nors ryšio priemonės.

Kopėčios. Išlankstomų kopėčių (lengvų aliumininių) labai prireiks, jeigu teks apieškoti palėpes, stogus, lubas ir panašiai.

Autonominiai starteriai. Gali būti labai patogūs kaip alternatyvios saugumo priemonės.

Rentgeno aparatūra. Fluoroskopai, metalo iešikliai, garų detektoriai.

Šunys sprogstamosioms medžiagoms aptikti. Jie naudingi ypač rizikingose situacijose ir apieškant didelius plotus. Juos pasitelkti naudinga, tačiau beveik neįmanoma, jeigu vykdoma privati, ne vyriausybinių lygio operacija.

LITERATŪRA

Pagrindiniai norminiai dokumentai

1. Lietuvos Respublikos vadovybės apsaugos įstatymas Nr. IX-1183 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 112-4982.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso bei operatyvinės veiklos dalyvių, teisingumo ir teisėsaugos institucijų pareigūnų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio įstatymas Nr. I-1202 // Valstybės žinios. 1996. Nr. 20-520.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. vasario 7 d. nutarimas Nr. 86 „Dėl liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1994. Nr. 12-189.
4. Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-628 // Valstybės žinios. 2001-12-28. Nr. 108-3902.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. vasario 13 d. nutarimas Nr. 119 „Dėl Apsaugos nuo nusikalstamo poveikio laikinųjų nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1997-02-19. Nr. 15-312.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 gruodžio 12 d. nutarimas Nr. 1962 „Dėl Lietuvos Respublikos asmens bei turto saugos įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002-12-18. Nr. 119-5353.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 12 d. nutarimas Nr. 160 „Dėl Asmens bei turto saugos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003-04-10. Nr. 10-250.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 440 „Dėl Asmens bei turto saugos nuostatų dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 1993-06-23. Nr. 24-570.
9. Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. kovo 12 d. nutarimo Nr. 160 „Dėl Asmens bei turto saugos nuostatų patvirtinimo dalinio pakeitimo“ // Valstybės žinios. 1997-10-15. Nr. 93-2333.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 12 d. nutarimas Nr. 1957 „Dėl teisėjo ir jo šeimos narių fizinės apsaugos“ // Valstybės žinios. 2002-12-18. Nr. 119-5348.

11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. spalio 17 d. nutarimas Nr. 1305 „Dėl prokuroro asmens ir jo šeimos narių fizinės apsaugos“ // Valstybės žinios. 2003-10-22. Nr. 99-4449.
12. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2001 m. gegužės 18 d. įsakymas Nr. 212 „Dėl saugomų objektų sąrašų tvirtinimo ir informacijos pateikimo taisyklės“ // Valstybės žinios. 2001-05-23. Nr. 43-1534.
13. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. balandžio 14 d. įsakymas Nr. V-171 „Dėl Lietuvos policijos eskortavimo rinktinės nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003-04-24. Nr. 38-1755.
14. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. gegužės 9 d. įsakymas Nr. V-254 „Dėl apsaugos organizavimo tarnybos nuostatų patvirtinimo“.
15. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2002 m. rugpjūčio 14 d. įsakymas Nr. 457 „Apsauginės veiklos organizavimo bei vykdymo instrukcija“.
16. Lietuvos policijos generalinio komisaro 1999 m. gegužės 3 d. įsakymas Nr. 145 „Dėl sprogimų, pranešimų apie rastą sprogmenį, grasi-nimų susprogdinti tyrimo bei plano „Skydas“ paruošimo instrukci-jos patvirtinimo“.

Specialioji literatūra

17. Valeckas V. Asmens apsaugos bendroji taktika. – Vilnius: LTA, 1999.
18. Valeckas V. Inkasacija. – Vilnius: LTU, 2003.
19. Valeckas V. Apsaugos pareigūnų profesinis rengimas. Profesinio taktinio rengimo metodika. – Vilnius: LTU, 2003.

Papildoma literatūra

20. Apsaugos operacijų kursas: JAV diplomatinės apsaugos biuro mo-komųjų kursų antiterorizmo programa. – Vilnius, 1997.
21. Sprogimo tyrimo kursas: JAV Valstybės departamentas, Antitero-rizmo pagalbos įstaiga, Diplomatinės apsaugos biuras. – JAV, 1998.
22. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. III papildytas leidimas. – Vil-nius, 1993.

23. Служба безопасности. – Минск, 1998.
24. Професия телохранитель. Том 1, 2. – Москва, 2000.
25. Попов С. В. Психологический отбор телохранителей. – Санкт-Петербург, 2000.
26. Дзलिएв М. И. Рынок и Насилие. – Москва, 1999.
27. Ронин Р. Своя разведка. – Минск, 1999.
28. Руководство по обеспечению безопасности личности и предпринимательства. Выпуск 1. – Москва, 1996.
29. Крысин А. В. Безопасность предпринимательской деятельности в США. – Москва, 1994.
30. С. Н. Федоткин. Основы частной охранной деятельности. – Москва, 2001.

Publikacijos

31. JAV prezidento viešnagės metu Vilniuje ramu // BNS. 2002 m. lapkričio 23 d.
32. Kinijos vadovo vizitas su slaptumo žyme // Lietuvos rytas. 2002 m. birželio 15 d. Nr. 37.
33. Pačkauskaitė A. Kinijos vadovo Vilniuje laukia uždrausto judėjimo nariai // Respublika. 2002 m. birželio 15 d.
34. Борьба с преступностью за рубежом. – Москва, 1994–2003.
35. Мир безопасности. – Москва, 1998–2001.
36. Солдат удачи. – Москва, 1998.

Interneto puslapiai

37. <http://www.vrazvedka.ru>
38. <http://www.vairavimas.com/>
39. <http://www.alpha-security.com.ua/>
40. <http://www.professional.spb.ru/seminar.htm>
41. <http://bodyguard.com>
42. <http://www.oxpaha.ru>
43. <http://globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/index.html>
44. <http://www.gign.org/accessoires/grenades.php#haut>

Valeckas, Virgilijus

Va-163 Apsaugos organizavimas. Asmens ir turto apsauga: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. – 216 p., 15 lentelių, 58 paveikslai, 2 schemas.

Bibliogr.: p. 213–215.

ISBN 9955-563-65-6

Vadovėlis parengtas pagal Lietuvos teisės universiteto Policijos fakulteto Policijos profesinės taktikos mokymo programą.

Tai antrasis autoriaus leidinys, kuriame toliau nagrinėjama ir plačiau atskleidžiama sudėtinga apsaugos tarnybų veiklos specifika.

Visuomenėje bei tarp valstybės institucijų ir privačių apsaugos struktūrų kyla nemažai diskusijų, kuriomis siekiama tobulinti saugos tarnybų darbo organizavimą, saugomų asmenų ir objektų saugumo užtikrinimą ir stiprinimą.

Sprendžiant saugumo užtikrinimo klausimus ypatingų valstybinių ar privačių saugos struktūrų darbo metodų ir taktikos skirtumų nėra daug. Tačiau skiriasi materialinis aprūpinimas, darbuotojų atrankos ir vidaus drausmės kriterijai. Šiame leidinyje analizuojant veiklos metodus ir taktiką privataus ir valstybinių institucijų sektoriai neskiriami, nes saugumo užtikrinimas yra bendras privačių ir valstybinių institucijų tikslas.

Vadovėlis skirtas Lietuvos teisės universiteto studentams ir teisėsaugos pareigūnams, vykdančioms apsaugos funkcijas.

UDK 351.74/.76(075.8)

Virgilijus Valeckas

APSAUGOS ORGANIZAVIMAS

ASMENS IR TURTO APSAUGA

Vadovėlis

Redaktorė *Gitana Imienė*

Rinkėja *Dovilė Gaidytė*

Maketuotoja *Regina Bernadišienė*

Viršelio dailininkė *Stanislava Narkevičiūtė*

SL 585. 2004 05 28. 10,65 leidyb. apsk. l.

Tiražas 200 egz. Užsakymas .

Išleido Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, Ateities g. 20, 2057 Vilnius.

Tinklalapis internete www.ltu.lt

El. paštas leidyba@ltu.lt

Spausdino UAB „Baltijos kopija“, Kareivių g. 13 b, Vilnius.

Tinklalapis internete www.kopija.lt

El. paštas info@kopija.lt